

**УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ – СКОПЈЕ**

КАНДИДАТ
М-Р ДУШИЦА НИКОЛОВСКА

**МЕЃУНАРОДНИ ФИНАНСИСКИ ОРГАНИЗАЦИИ ВКЛУЧЕНИ ВО БОРБАТА
СО ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

МЕНТОР:
ПРОФ. Д-Р МИХАИЛ ПЕТКОВСКИ

СКОПЈЕ 2013

**SS.CYRIL AND METHIDIUS UNIVERSITY
FACULTY OF ECONOMICS –SKOPJE**

CANDIDATE

DUSHICA NIKOLOVSKA, M.Sc.

**“INTERNATIONAL FINANCIAL INSTIUTION INCLUDED IN THE PROCES TO
FIGHT AGAINST MONEY LAUNDERING AND FINANCING OF TERRORISM”**

DOCTORAL THESIS

MENTOR

PROF.MIHAIL PETKOVSKI, Ph.D

SKOPJE, 2013

СОДРЖИНА

ABSTRACT	10
АПСТРАКТ	11
ВОВЕД	12
ГЛАВА 1	16
ОПШТЕСТВЕНО И НАУЧНО ЗНАЧЕЊЕ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО НА ПРОБЛЕМОТ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ	16
1. Значење на процесот на перење пари и финансирање тероризам	16
ГЛАВА 2	22
ПОИМ И ДЕФИНИЦИЈА НА ПЕРЕЊЕТО ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕТО ТЕРОРИЗАМ - ТРЕНДОВИ И ТЕХНИКИ	22
1. Дефинирање на феноменот перење пари и финансирање тероризам и образложување на неговите карактеристики	22
1.1. Дефинирање на поимот перење пари	22
1.2. Дефинирање на поимот финансирање тероризам	23
1.3. Поврзаноста помеѓу процесите перење пари и финансирање тероризам	26
2. Фази на процесот на перење пари	28
3. Техники на перење пари и финансирање тероризам	29
4. Ризици за финансиските институции предизвикани од феноменот перење пари и финансирање тероризам	31
ГЛАВА 3	34
МЕЃУНАРОДНИ ОРГАНИЗАЦИИ И РЕЛЕВАНТНИ ТЕЛА КОИ ГИ ВОСПОСТАВУВААТ СТАНДАРДИТЕ ЗА БОРБА ПРОТИВ ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ	34
1. Организација на Обединетите нации	34
2. Европска унија	38
3. Финансиска акциска специјална единица (ФАТФ) за перење пари и финансирање тероризам (Financial Action Task Force)	39

4. Регионални тела сродни на ФАТФ – FATF Style Regional bodies (FSRBs)	42
4.1 Манивал (Committee of Experts on the Evaluation of Anty-Money Laundering Measures and the financing of terrorism)	44
5. Секретаријатот на Комонвелтот	44
6. Организација на Американските Држави - Organization of American States-CICAD	45
7. Егмонт група на единици за финансиско разузнавање	45
ГЛАВА 4	48
МЕЃУНАРОДНИ ФИНАНСИСКИ ОРГАНИЗАЦИИ ВКЛУЧЕНИ ВО БОРБАТА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ	48
1. Меѓународниот монетарен фонд и Светска банка и нивната улога во процесите на спротивставувањето на перењето пари и финансирањето тероризам	48
1.2. Перењето пари и финансирањето тероризам - закана за економската и финансиската стабилност.	50
1.3. Улогата на ММФ и Светска банка во процесите за спречување на перење пари и финансирање тероризам	51
1.4. Превенцијата во процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам, гледано од аспект на Светска банка.	52
2. Базелски комитет за банкарска супервизија (Basel Committee on Banking Supervision)	55
3. Меѓународна асоцијација на супервизори на осигурувањето - (International Association of Insurance Supervisors)	56
4. Меѓународна организација на комисиите за хартии од вредност (The International Organization of Securities Commissions)	56
5. Волфсберг група на банки – Wolfsberg Group of banks	57
5.1 Принципи на приватното банкарство против перењето пари	57
5.2. Објава за спречување на финансирање на тероризмот	58
5.3 Принципите на кореспондентско банкарство во процесот на спречување на перење пари	59
5.4. Набљудување, проверка и пребарување	59
ГЛАВА 5	61
МЕЃУНАРОДНА РЕГУЛАТИВА ЗА БОРБА ПРОТИВ ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ	61
1. Меѓународна регулатива	61

1.1. Конвенции и резолуции на Организацијата на Обединетите нации за борба против перење пари и финансирање тероризам	61
1.2. Директиви на Европската унија	65
1.3. Препораки на ФАТФ (Financial Action Task Force on Money Laundering)	72
1.3.1. Девет специјални препораки за финансирање на тероризмот	77
1.4. Ратификување и имплементација на меѓународните конвенции кои се однесуваат на спречување на перење пари и финансирање тероризам	80
1.5. Почитување на препораките на ФАТФ	82
1.6. Некооперативни земји и територии	83
2. Методологија за оценување на системите за спречување на перење пари и финансирање тероризам	84
3. Ревидирани препораки на ФАТФ	85
А. Политики и координации за спречување на перење пари и финансирање тероризам (препораки 1 и 2)	88
Б. Перење пари и конфискација (препораки 3 и 4)	89
В. Финансирање на тероризмот и финансирање на пролиферација на оружје за масовно уништување (препораки 5, 6, 7 и 8)	90
Г. Превентивни мерки за спречување на перење пари и финансирање тероризам (препораки 9-24)	91
Д. Известување за сомнителните трансакции кои се поврзани со процесите на перење пари и финансирање тероризам (препораки 20 и 21)	92
Ѓ. Назначување на нефинансиски сектори и професии (препораки 22 и 23)	93
Е. Транспарентност на активностите и договорите на повластените сопственици и правни лица (препораки 24 и 25)	93
Ж. Овластувања и одговорности на компетентните власти и останати институционални мерки кои треба да се преземат за спречување на перење пари и финансирање тероризам. (препораки 26-36)	94
З. Меѓународна соработка (препораки 36-40)	95
4. Анализа на спроведувањето на мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам по земји и географски региони	96
ГЛАВА 6	100
ФИНАНСИСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ ВО ПРОЦЕСОТ НА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕТО ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕТО ТЕРОРИЗАМ	100
1. Меѓународни стандарди прифатени од банките и финансиските институции во процесот на перење пари и финансирање тероризам	100
1.1. Идентификација на клиентите, утврдување на нивниот бонитет и интегритет (Customer due diligence) и анализа на клиентите при воспоставување деловен однос кај банките и штедилниците	100
1.2. Кореспондентско банкарство во процесите на перење пари и финансирање тероризам	103

1.3. Третманот на деловна тајна кај финансиските институции во процесите на перење пари и финансирање тероризам	104
1.4. Политичко експонирани личности	109
1.5. Чување на податоците	110
1.6. Доставување извештаи до органот надлежен за обработка и анализа (Financial Intelligence Unit)	112
1.7. Воспоставување систем на внатрешна контрола	114
1.8. Обука на одговорно лице и на вработените	114
1.9. Злоупотреба на готовинските трансакции во функција на перење пари и финансирање тероризам	115
1.9.1. Пријавување на готовинските трансакции кај надлежните органи (ФИУс)	119
1.9.2. Структурирање на готовинските трансакции	121
1.10. Анализа на злоупотребата на платежни картички во функција на перење пари и финансирање тероризам	124
1.10.1. Платежни картички и борбата со перењето пари и финансирањето тероризам	126
1.11 Анализа на злоупотреба на меѓународните трансфери во функција на перење пари и финансирање тероризам	129
1.12 Приватно банкарство и прекуморски банки	133
1.12.1 Приватно банкарство	133
1.12.2 Прекуморски банки („Off-shore banks“)	135
2. Даватели на услуги брз трансфер на пари	137
2.1 Перењето пари и финансирање тероризам кај ДУБТП	139
2.2. Програма за спречување перење пари и финансирање тероризам кај ДУБТП	141
2.3. Неформален систем за трансфер на пари (хавала)	142
3. Менувачници	144
3.1. Програма за спречување перење пари и финансирање тероризам кај менувачници	147
4. Осигурителни компании	148
4.1 Обем, структура и операции на пазарот за осигурување	149
4.2 Процеси на перење пари и финансирање тероризам во осигурителниот сектор	150
5 Брокерски куќи	151
5.1. Брокерските куќи и перењето пари и финансирањето тероризам	153
5.2 Одредени активности на брокерските куќи во функција на перење пари и финансирање тероризам	155
ГЛАВА 7	157
МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА ВО БОРБАТА ПРОТИВ ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ	157
1. Меѓународна соработка	157
1.1. Предуслови за ефикасна меѓународна соработка	158

1.2. Изградба на соодветни капацитети на национално ниво	158
2. Општи принципи на кои се темели меѓународната соработка	160
3. Меѓународна соработка помеѓу органите задолжени за финансиска обработка и анализа на извештаите (ФИУс)	161
4. Меѓународна соработка помеѓу супервизорите на финансиските институции	162
4.1. Соработка меѓу супервизорите на банките	162
4.2. Соработка помеѓу супервизорите на брокерските куќи	163
4.3. Соработка помеѓу супервизорите на осигурителните компании	164
5. Меѓународна правна помош	164
5.1. Основни принципи	166
5.2. Дополнителни принципи	167
ГЛАВА 8	168
СОСТОЈБИТЕ ВО ОБЛАСТА НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	168
1. Национална стратегија за борба против перењето пари и финансирање на тероризмот	168
1.1. Усогласување на домашното законодавство со меѓународната регулатива за спречување на перење пари и финансирање тероризам	169
1.2. Спречување на користење на финансискиот систем за целите на перење пари и финансирање тероризам	172
1.3. Усовршување на регулативата и надзорот над имплементација на законодавството	172
1.4. Зголемување на нивото на ефикасноста на работа на органите на прогонот	173
1.5. Создавање ефикасен систем на меѓуинституционална соработка	173
1.6. Зајакнување на техничките капацитети на Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам - УСППФТ	174
1.7. Зајакнување на меѓународната соработка	175
1.8. Подигање на јавната свест за неопходноста од преземање мерки за спречување на перење пари и финансирање тероризам	176
1.9. Очекувани резултати	176
2. Законска регулатива	177
2.1. Анализа на законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам	178
2.2. Анализа на законот за Народна банка на Република Македонија од аспект на спречување на перење пари и финансирање тероризам	188
2.3. Анализа на Законот за банки од аспект на спречување перење пари и финансирање тероризам	189
2.4. Анализа на Законот за девизно работење од аспект на спречување на перење пари и финансирање тероризам	190

2.5	Анализа на Законот за вршење услуги на брз трансфер на пари од аспект на спречување на перење пари и финансирање тероризам	192
2.6.	Анализа на Законот за супервизија на осигурувањето од аспект на перење пари и финансирање тероризам	193
2.7.	Анализа на законот за хартии од вредност од аспект на спречување на перење пари и финансирање тероризам	195
2.8	Анализа на закон за меѓународни рестриктивни мерки	197
3.	Институционална соработка помеѓу финансиските институции, Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам и надлежните судски органи	198
	а) Превентивен сегмент	198
	б) Репресивен сегмент	207
	в) Резултати од меѓуинституционалната соработка	210
4.	Карактеристики на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај финансиските институции во Република Македонија	211
4.1.	Процес на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај банките и штедилниците во Република Македонија	211
4.1.1.	Прифаќање и идентификација на коминтентот, како и испитување на неговиот бонитет и интегритет	213
4.1.2.	Препознавање невообичаени трансакции и сомневање за перење пари и финансирање тероризам	215
4.1.3.	Процес на чување на податоците и документите	222
4.1.4.	Соработка со Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам	224
4.1.5.	Именување овластено лице за контрола и ревизија на спроведување мерки и дејства за примена на прописите за перење пари и финансирање тероризам	225
4.1.6.	Процес на постојана обука на вработените	227
4.1.7.	Контрола врз процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај банките и штедилниците	228
4.2.	Процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај даватели на услуги брз трансфер на пари (ДУБТП) во Република Македонија	229
4.3.	Процес на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај менувачниците во Република Македонија	232
4.4.	Процес на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај осигурителните компании во Република Македонија	233
4.5.	Процес на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај брокерските куќи во Република Македонија	236
4.6.	Процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај пензиските и инвестициските фондови во Република Македонија	238
	ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА	241
	КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	254
	Интернет-страници	260

ПРИЛОГ	262
КОНКРЕТНИ ПРИМЕРИ НА ПРОЦЕС НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ ВО САД, ВЕЛИКА БРИТАНИЈА И ИРСКА	262
1. Процес на перење пари и финансирање тероризам (Анализа на случаи)	262
1.1. Финансирање тероризам	262
1.1.2 Потреби на терористичките групи	263
1.1.3 Извори на финансирање	265
2. Економски аспекти на процесот на финансирање на тероризмот	269
3. Перење пари и финансирање тероризам	272
4. Собирање средства и финансирање терористи: трагата на парите на Ал каеда наменети за тероризам	273
5. Економски анализи и состојби на финансирањето на терористичката организација Ал каеда	274
6. Извори на информации	275
7. Закат-шеми	276
7.1. Економски анализи на закат-шемата	277
7.2. Извори на информации	277
8. Анализа на користење на хавала-шеми и неформални системи за пренос на вредности (анализа на случај	278
8.1. Истрага на шемата хавала	279
8.2. Извори на информации	280

ABSTRACT

The process of money laundering and financing of terrorism is increasing. Those processes are difficult to control at national and international level. There is no precise statistic which will tell us how much money are laundered on international level or how much money are spent for financing of terrorism. The damage of these processes on global level is enormous.

The process of money laundering and financing of terrorism is the most sophisticated and the most intelligent criminal process, which is very difficult to discover and they present a trouble and a challenge for agency of prosecution. If they are not discovered on time, they can cause lots of deviant behavior in the society such as crime, corruption and endangerment of the security of the state.

The process of money laundering and financing of terrorism are two different processes, but they have one thing in common and that is the use of the financial system for achieving their activities.

Money laundering is using the financial system to make dirty money legal, while financing of terrorism use the financial system for collecting and easier transferring money to their destination.

The subject of this dissertation is the role of the international organizations and the international financial institutions in the process of preventing and suppression of the money laundering and financing the terrorism.

The research was oriented to the way on setting and implementation on international standards for money laundering and financing of terrorism adopted from the renown international organization in this area, which presents the base for quality international cooperation, which has a big importance for suppressing this phenomenon.

A special attention in this dissertation is devoted to the situation of money laundering and financing of terrorism in the Republic of Macedonia. The final goal is setting the base for making conclusions and recommendations for repression of using the financial institutions for the process of money laundering and financing of terrorism

Keywords: money laundering, financing of terrorism, financial institution, international organizations, banks, non- bank financial institutions, international

АПСТРАКТ

Процесите на перење пари и финансирање тероризам земаат голем замав. Тие многу тешко се контролираат како на национално така и на меѓународно ниво. Не постои прецизна статистика која ќе ни каже колку пари се испрани на меѓународно ниво, ниту пак има прецизни податоци колку пари се потрошени за финансирање тероризам. Штетите што се трпат од ваквите појави во светски рамки се големи.

Процесите на перење пари и финансирање тероризам се најсофистицирани и најинтелигентни криминални процеси, кои многу тешко се откриваат и претставуваат замка и предизвик за органите на прогонот. Доколку тие не се откријат навреме, може да предизвикаат низа девијантни појави во општеството, како што се криминалот, корупцијата и загрозување на безбедноста на државата.

Процесите на перење пари и финансирање тероризам се два различни процеси, но имаат една заедничка точка, а тоа е користење на финансискиот систем за реализирање на своите активности.

Перачите на пари го користат финансискиот систем за да ги легализираат нелегално стекнатите пари, додека финансиерите на тероризмот го користат финансискиот систем за собирање и полесно трансферирање средства до саканата дестинација.

Предмет на истражување на оваа докторска дисертација е улогата на меѓународните организации и меѓународните финансиски организации во процесите на превенција и спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Понатаму, истражувањето беше насочено кон начинот на поставувањето и имплементацијата на меѓународните стандарди донесени од реномирани меѓународни организации во процесите на спречување перење пари и финансирање тероризам, кои претставуваат основа за квалитетна меѓународна соработка што е од големо значење за спротивставување на овој феномен кој дејствува глобално.

Посебно внимание во трудот е посветено на состојбите со процесите на перење пари и финансирање тероризам во Република Македонија. Финалната цел е поставување основа за донесување заклучоци и препораки за спречување на користење на финансиските институции за процесите перење пари и финансирање тероризам.

Клучни зборови: перење пари, финансирање тероризам, финансиски институции, меѓународни организации, банки, небанкарски финансиски институции, меѓународни стандарди итн.

ВОВЕД

Една од основните карактеристики на современата економија е глобализацијата. Слободното движење на луѓе, идеи, капитал, стоки и услуги, како и сè побрзиот развој на технологијата, прават светот да претставува едно големо село. Глобалната финансиска инфраструктура што ги поврзува земјите, банките и другите институции создава услови за енормниот пораст на обемот на меѓународната трговија.

Глобализацијата на светската трговија ги прави глобални и проблемите со кои таа се соочува. Еден од најзначајните проблеми, секако, е перењето пари и финансирањето тероризам.

- Перењето пари е софистициран концепт. Тоа е процес кој поаѓа од криминалните активности и има за цел да го прикрие нивното нелегално потекло. Во основа, перењето пари вклучува приход од имот кој е претходно стекнат на криминален начин.
- Финансирањето тероризам е исто така софистициран концепт. Тоа е финансиска потпора на кој било облик на тероризам, на оние кои го поттикнуваат, планираат или учествуваат во терористичките акции.

Овој проблем претставува предмет на интерес и истражување на голем број меѓународни и национални институции и организации, како и на голем број на експерти од теоријата и од практиката. За перењето пари, како и за финансирањето тероризам можат да се сретнат голем број дефиниции.

Можеби наједноставна, а истовремено и „најпластична“ дефиниција е онаа која феноменот перење пари го опишува како претворање на „црните“ пари во „зелени“, додека дефиницијата за финансирање тероризам, зависи од политиката на националните правни системи за третирање на тероризмот и дефиницијата не може да биде универзална.

Во принцип тешко е да се согледа големината на феноменот на перење пари во меѓународни рамки, а причина за тоа е што перењето пари се одвива надвор од вообичаениот опфат на економската статистика. Сепак може да се направи барем приближна процена на феноменот перење пари. Така на пример, според статистичките податоци на ММФ, обемот на перење пари на светско ниво се движи помеѓу 2% и 5% од глобалниот бруто домашен производ. Според статистичките податоци на ММФ од 1996 година, тој процент во апсолутен износ се движи од 590 милијарди УСД до 1,5 билиони УСД.

Процесот на перење пари и финансирање тероризам може да се појави каде било во светот. Субјектите кои се занимаваат со перење пари и финансирање тероризам бараат географски подрачја каде што ризикот од нивно откривање

е најмал, поради неефикасните програми и мерки за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Целта на истражувањето во докторската дисертација е да испита на кој начин одредени субјекти ги користат финансиските институции во функција на перење пари и финансирање тероризам, како и кои мерки и активности треба да бидат преземени од надлежните органи и институции за да се одговори на овој значаен проблем.

Профитот што одредени правни и физички лица го остваруваат по пат на криминални активности не претставува закана само за јавната безбедност (поради финансиската моќ акумулирана кај тие лица), туку истовремено е закана за финансискиот систем и економскиот развој во целина. Најновите случувања во светот (особено по терористичките напади во САД на 11 септември 2001 година, терористичките напади во Мадрид 2005 год., најновите терористички напади во Москва 2010 год.) покажуваат дека криминалците и терористите имаат сопствена финансиска империја, која претставува огромна закана за финансиската стабилност во светски размери.

Меѓународните активности во функција на спречување на перење пари и финансирање тероризам се насочени кон попречување на криминалните групи и терористите во користење на банките и небанкарските финансиски институции како инструмент за процесите на перење пари и финансирање тероризам. Добивањето сознанија за начинот на кој криминалните групи и терористите ги користат овие институции за остварување на своите цели, овозможува пронаоѓање нови начини, мерки и инструменти за справување со нив.

Авторот во трудот ќе се обиде да ги дефинира поимите и техниките на перење пари и финансирање тероризам и да ги обработи нивните карактеристики, нивните сличности и разлики. Перењето пари е процес во кој нелегално стекнатите приходи од страна на извршителите на криминални трансакции се претвораат во легални приходи и се состои од три фази: пласман, прикривање и интеграција. Откако криминалците успешно ќе ги завршат овие процеси, без при тоа да бидат гонети за тоа од органите на прогонот, тие подоцна ги уживаат плодовите на криминалот. Овој софистициран криминал, кој на интелигентен начин ги заобиколува законските прописи, најчесто е придружуван од процесите на корупција во националната економија.

Меѓутоа, ниеден криминалец не е толку интелигентен ако органите на прогонот будно ја следат состојбата и навремено реагираат, т.е. ги попречат криминалците во нивните намери. Доколку органите на прогонот не реагираат навреме или задоцнето реагираат, тогаш слободно можеме да кажеме дека станува збор за процеси на корупција кои постојано ги следат процесите на перење пари.

Финансирањето тероризам се врши освен од нелегални, и од легални извори и најчесто е побудено од политички причини. Во финансирањето тероризам учествуваат освен криминалци и влади на држави, кои ги поддржуваат терористите од политички побуди и сопствени интереси.

Наизглед се два различни процеси: перење пари и финансирање тероризам - но нивна заедничка точка е користењето и инволвирањето на финансиските институции за реализација на овие процеси.

Што се однесува до техниките на перење пари и финансирање тероризам, можеме да ги поделиме на традиционални и современи. Како традиционални техники се среќаваат: пренос на готови пари преку државни граници, инволвирање во бизниси во кои циркулираат големи количини на готови пари, вложување готови пари во банка итн. Како современи техники можат да се наведат: електронски трансфери на средства, користење прекуморски (offshore) банки, користење на небанкарските финансиски институции (менувачници, осигурителни компании), користење специјалисти итн.

Во истражувањето детално ќе биде образложено како влијаат процесите на перење пари и финансирање тероризам врз развојот на националната економија, кои се негативните последици кои ги предизвикуваат, како и кое е значењето на мерките кои се преземаат за спречување на овие процеси.

Посебно внимание ќе се посвети за ризиците кои перењето пари и финансирањето тероризам ги носат за финансиските институции, а кои се карактеристични за работењето на финансиските институции, како што се: репутациски, оперативни, правни и концентрациски ризици.

Авторот во својот труд понатаму ќе ги претстави улогата и значењето на меѓународните организации, институции и регионални тела вклучени во борбата со перење пари и финансирање тероризам, како што се: ООН, ФАТФ, Меѓународната асоцијација на супервизори на осигурувањето, Меѓународната организација на комисији за хартии од вредност, Базелскиот комитет за супервизија на банки, Групата Егмонт, Регионалните тела на ФАТФ, Волфсберг групата на банки, Секретаријатот на Комонвелтот, Организација на Американските Држави.

Исто така во трудот ќе се посвети внимание на меѓународната регулатива која придонесува за спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам, како што се Конвенциите на ООН, Директивите на Европската унија и препораките на ФАТФ.

Во докторската дисертација ќе се даде осврт на улогата на ММФ и Светска банка во процесите за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Двете најголеми финансиски организации во светот наметнаа стандарди на однесување на своите земји-членки во поглед на заложбите што ги прават за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Исто така зедоа големо учество во воведување единствена методологија за оценување на финансиските системи на националните економии во поглед на заложбите што ги прават за спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам.

Во понатамошниот тек на истражувањето авторот ќе посвети посебно внимание на улогата на финансиските институции во процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Со оглед на бројноста и разновидноста на финансиските институции во светот и кај нас, треба посебно да се нагласи дека предмет на обработка на докторската дисертација ќе бидат следните финансиски институции: банки, штедилници, даватели на услуга брз трансфер на пари, менувачници, осигурителни компании и брокерски куќи.

За сите финансиски институции ќе се изврши анализа како можат тие да бидат вклучени и злоупотребени во процесите на перење пари и финансирање тероризам, и кои мерки треба да се преземат од финансиските институции со цел да се спречат овие процеси.

Авторот во трудот ќе се обиде да даде објаснување за значењето на меѓународната соработка за спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам, за значењето на формирањето на Финансиско-разузнавачките единици во националната економија, како и за соработката помеѓу судските органи и органите на прогонот на меѓународно ниво.

Понатаму во трудот ќе се даде излагање за процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај финансиските институции во Република Македонија. За таа цел во трудот ќе се изврши анализа на постојната законска регулатива во земјата од аспект на спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам, ќе се согледа улогата и активностите на УСППФТ и ќе изврши согледување на формите и начинот на институционална соработка помеѓу органите задолжени за спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам.

Во продолжение на трудот авторот ќе се задржи на мерките и активностите кои ги преземаат финансиските институции во рамките на своите законски овластувања за спречување на процесот на перење пари и финансирање тероризам. Секој вид на финансиска институција има свои специфики кои треба да бидат земени предвид со цел преземените мерки и активности да ги дадат очекуваните резултати.

Како резултат на истражувањето ќе произлезат одделни препораки за развојот на борбата против перење пари и финансирање тероризам во иднина. Треба да се согледа какви перспективи има процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам и како може најефикасно и најбезболно да му се застане на патот на ова големо финансиско и општествено зло.

На крај од трудот ќе следат прилози со обработени теми и случаи на перење пари и финансирање тероризам во Велика Британија, Ирска и во САД.

ГЛАВА 1

ОПШТЕСТВЕНО И НАУЧНО ЗНАЧЕЊЕ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО НА ПРОБЛЕМОТ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ

1. Значење на процесот на перење пари и финансирање тероризам

Перењето пари и финансирањето тероризам како феномен од глобални размери предизвикува низа проблеми со кои мора да се соочи секоја национална економија.

Карактеристично за перењето пари и финансирањето тероризам е што тие не ги засегаат само институциите на системот и деловните субјекти, туку влијаат и врз секојдневниот живот на обичните граѓани.

Според мислењето на авторот на овој труд, перењето пари и финансирањето тероризам доведува до:

- уривање на уставниот поредок и загрозување на безбедноста на граѓаните,
- парализа на институциите на системот,
- ширење на девијантни појави во општеството, како што се криминалот и корупцијата,
- даночна евазија,
- намалување на куповната моќ на граѓаните,
- потенцијална опасност од преземање на управувањето на финансиските институции од страна на криминалните групи,
- нелојална конкуренција помеѓу чесните компании и оне кои перат пари.

Процесите на перење пари и финансирање тероризам во една држава, доколку не се доволно санкционирани, ја поткопуваат демократијата на државата, влијаат на рушењето на уставниот поредок и ја загрозуваат безбедноста на граѓаните кои живеат во државата.

Институциите на системот функционираат во согласност со законските прописи на соодветната држава. Секоја институција во рамките на своите законски овластувања извршува одредени функции. Координираноста помеѓу различни институции и функциите што тие ги извршуваат овозможува непречено функционирање на системот на државата и задоволување на потребите и интересите на нејзините граѓани. Но перењето пари и финансирањето тероризам може да предизвикаат парализа на институциите на системот. Имено, криминалните групи, кои се занимаваат со перење пари и финансирање тероризам, лесно можат да ја преточат својата економска и финансиска моќ во политичка моќ.

Инфилтрирањето на овие групи во државните органи и јавните институции може да доведе до парализа на системот и негова злоупотреба во функција на целите и интересите на криминалните групи.

Доколку дојде до такво нешто, ќе може да се очекува донесување законска регулатива која ќе овозможува перење пари и финансирање тероризам, наместо да врши спречување на овие појави.

Перењето пари и финансирањето тероризам доведуваат до ширење на девијантните појави во општеството. Познато е дека најчести извори на финансиски средства на перачите на пари и финансиерите на тероризмот претставуваат трговијата со дрога, оружје, луѓе итн.

Доколку криминалните групи кои се занимаваат со овие недозволен активности успеат да ги исперат парите преку финансиските институции, тие ќе поседуваат легитимни финансиски средства. Со оглед на тоа што овие криминални групи се занимаваат со различни видови криминал, може да се очекува тие средства да бидат повторно насочени во нелегални активности и да го помагаат процесот на корупција во општеството. Доколку една земја поради своите слабости ги прави перењето пари и финансирањето тероризам лесно изводливи, ширењето и омасовувањето на девијантните појави е неминовно. Уште повеќе таа земја може да привлече криминалци и од другите земји каде што се посветува поголемо внимание на перењето пари и финансирањето тероризам. На тој начин покрај ширењето на девијантните појави, како што се разните видови криминал во општеството, може да дојде до целосна парализа на институциите на системот.

Перењето пари и финансирањето тероризам се тесно поврзани со даночната евазија. Имено, криминалните групи кои се стремат кон максимирање на својот профит настојуваат своите активности или своите финансиски средства да ги насочат кон оние средини кои се познати како „даночен рај“. На тој начин перачите на пари имаат двојна корист: избегнуваат плаќање данок и ги внесуваат „нечистите пари“ во системот на финансиските институции. По завршување на целиот процес на перење пари (пласман, прикривање и интеграција), тие располагаат со легални и неоданочени финансиски средства со кои уште повеќе ја зацврстуваат својата моќ. Оштетена е државата и нејзиниот буџет како и граѓаните кои се соочуваат со ограничена јавна потрошувачка и ограничено функционирање на институциите на системот.

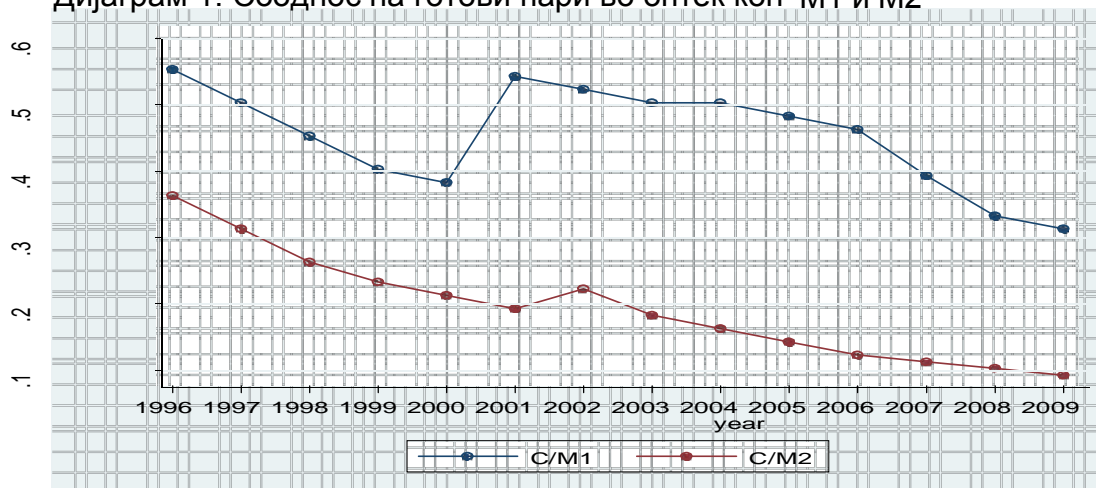
Познато е дека перењето пари е присутно во т.н. кеш-економии, односно во оние национални економии каде што доминира плаќањето со готови пари. Готовинските плаќања одат во прилог на развој на сивата економија, а перењето пари е нејзин составен дел.

Емпириските анализи потврдуваат дека раширеноста на перењето пари е правопрпорционална, меѓу другото, со количеството готови пари во оптек во една економија. Слична поврзаност постои и помеѓу готовите пари во оптек со сивата економија. Таканаречената монетарна метода за мерење на сивата економија поаѓа од претпоставката дека сите трансакции во сивата економија се одвиваат со готови пари, така што зголемувањето на димензиите на сивата

економија ја зголемува побарувачката за готови пари. Индиректно, произлегува дека постои позитивна врска помеѓу зголемувањето на сивата економија и обемот на перење пари во една економија.

Таквата емпириска регуларност може да се илустрира со студијата за димензиите на сивата економија во Македонија, изработена од Петковски и Садику¹. Од дијаграмот бр. 1 произлегува дека постои опаѓачки тренд на учеството на готовите пари во оптек во монетарните агрегати M1 (C/M1) и M2 (C/M2) по 2001 година. Истовремено, највисок процент на сивата економија е измерен во 2001 година од 52,97%, а најнизок во 2009 година, од 27,2%. Соодветно на тоа може со сигурност да се заклучи дека постои и опаѓачки тренд кај перењето пари кај нас, иако тој не може прецизно да се илустрира со бројки.

Дијаграм 1. Сооднос на готови пари во оптек кон M1 и M2

Извор: Податоци од НБРМ и пресметки на авторот

Големото количество пари во оптек и растот на сивата економија влијаат врз порастот на побарувачката за одредени производи и услуги, а тоа доведува до пораст на цените на тие добра. Од друга страна, граѓаните во земјите каде што доминира плаќањето со готови пари обично имаат мала куповна моќ и низок животен стандард. На тој начин тие тешко можат да дојдат до производите и услугите што им се потребни и стануваат зависни од темпото и начинот на животот што ги диктираат субјектите кои перат пари.

Покрај државните институции, цел на криминалните групи кои се занимаваат со перење пари и финансирање тероризам се и финансиските институции

Доколку една финансиска институција дозволи да биде вовлечена во процесот на перење пари и финансирање тероризам (свесно или несвесно) од страна на нејзините коминтенти, наскоро може да се очекува тие коминтенти

¹ Petkovski, M. and Sadiku, L. (2012), "The Dimensions and Characteristics of the Shadow Economy in the Republic of Macedonia" Archives de Sciences Journal, Vol.65, No.4, April, Switzerland, Geneva.

да станат дел од функционирањето на таа институција. Тоа може да се случи и формално правно (преку купување акции од таа институција и влегување во нејзините управувачки тела: собрание, управен одбор, раководна структура) или, пак, неформално преку обемот на активности што криминалната група ги извршува преку таа институција. Откако финансиската институција ќе биде ставена во функција на субјектите што перат пари, таа ќе ги запостави потребите и интересите на преостанатите свои коминтенти.

Доколку се работи за институција која по својата големина и обем има системско значење, негативните импликации по државата и нејзините граѓани можат да бидат далекусежни.

Конкуренцијата е еден од клучните елементи во функционирањето на современиот деловен свет. Таа подразбира почитување на одредени норми и деловни обичаи, односно почитување на одредени пишани и напишани правила на игра. Во случај кога едни или други субјекти на одреден начин вршат перење пари и финансирање тероризам, таа појава доведува до нелојална конкуренција. Имено, тие субјекти работат со средства кои доаѓаат во голем дел од нелегални извори (дрога оружје итн.). Овие средства кои се неоданочени претставуваат поевтин извор за финансирање на деловна активност, во споредба со средствата што имаат легитимен извор. На тој начин субјектите кои перат пари уште на стартот имаат предност. Доколку средствата од нелегални извори бидат испрани преку системот на финансиски институции, тие можат да бидат инвестирани во легитимна деловна активност. Со оглед на почетната предност, перачите на пари се во позиција да остварат подобри резултати од компаниите кои работат на легален начин.

Нелојалната конкуренција го одбива доаѓањето на странски инвеститори во земјата и ја прави земјата неатрактивна за потенцијалните странски инвеститори.

Свесна за горенаведените проблеми, меѓународната заедница е активно вклучена во борбата со феноменот наречен перење пари и финансирање тероризам. Таа борба треба да доведе до остварување на следниве три цели:

- заштита на меѓународниот финансиски систем,
- спречување на криминалните групи во уживањето на приносите од нивните активности,
- спречување на криминалните групи да ја злоупотребат својата финансиска моќ во функција на влијание врз стабилноста на институциите на системот.

Борбата со организираниот криминал преку борбата против перењето пари и финансирањето тероризам има многу предности. Имено, полесно е да се уништи финансиската моќ на криминалните групи и терористите отколку да се пристапи кон нивно физичко попречување.

На тој начин се намалува штетата што ја предизвикуваат субјектите кои вршат перење пари и финансирање тероризам и им се овозможува на судските органи полесно да се справат со организираниот криминал.

Меѓународната заедница ја воспостави борбата против перење пари и финансирање тероризам како еден од главите методи на сузбивање на организираниот криминал бидејќи кога се работи за перење пари и финансирање тероризам криминалните групи не можат да ги користат традиционалните методи на дејствување (закани, уцени, насилство, рекет), туку мора да го користат системот на финансиски институции. Иако овој вид криминалитет е еден од најсофистицираните и најтешко може да се докаже, сепак користењето на финансиските институции остава трага која за истражните органи ја олеснува работата.

На кој начин државата и финансиските институции можат да се борат со перењето пари и финансирањето тероризам? Во принцип, постојано ги користат следните методи:²

- Превенција - спречување злоупотреба на системот на финансиски институции во функција на перење пари и финансирање тероризам, а посебно преку законски одредби за прецизно идентификување на лицата кои ги извршуваат финансиските трансакции и ограничување на извршувањето одредени трансакции;
- Откривање – разоткривање на активностите поврзани со перење пари и финансирање тероризам преку законски одредби кои овозможуваат централизација на податоците кои ги користат органите кои се борат против перење пари и финансирање тероризам (пристап до банкарски информации);
- Сузбивање - сузбивање на активностите со перење пари и финансирање тероризам и замрзнување и конфискација на средства.

Имплементацијата на горенаведените методи треба широко да се прифати во светски рамки со цел сузбивање и борба против организираниот криминал.

Криминалните групи ги преместуваат своите активности од земјите каде што функционира правниот систем во земјите каде што тоа не е случај.

Меѓународната заедница и одредени институции на меѓународно ниво (ЕУ, ФАТФ) прават напори за хармонизација на одделните национални законодавства со меѓународната регулатива во оваа сфера и ефикасна имплементација во пракса на донесената законска регулатива. Но на овој план треба уште многу да се направи.

Треба да се истакне дека кај феноменот наречен перење пари и финансирање тероризам постои еден крупен проблем. Субјектите кои се први изложени на удар - финансиските институции - немаат истражна моќ, ниту правни средства за сузбивање на овој криминал. Од друга страна, истражните органи кои имаат правни средства, немаат директен пристап до трансакциите

² Comprehensive strategi on EU for combat organize krime 2005 p.11

преку кои се врши перење пари и финансирање тероризам. Затоа е потребен орган кој ќе се јави како посредник помеѓу нив, кој е најчесто задолжен за истражување и анализа на перењето пари и финансирањето тероризам, а тоа е Финансиската разузнавачка единица (ФИУ).

ГЛАВА 2

ПОИМ И ДЕФИНИЦИЈА НА ПЕРЕЊЕТО ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕТО ТЕРОРИЗАМ - ТРЕНДОВИ И ТЕХНИКИ

1. Дефинирање на феноменот перење пари и финансирање тероризам и образложување на неговите карактеристики

1.1. Дефинирање на поимот перење пари

Извршителите на криминални активности имаат потреба од легализирање на нелегалниот профит. Тие настојуваат по пат на перење пари да го прикријат вистинското потекло на своите средства и да им дадат легитимитет. Испраните пари се од големо значење за криминалните групи затоа што им овозможува уживање во остварениот профит без каков било страв за евентуални консеквенции.

Недозволената трговија со дрога, оружје, луѓе и сл. може да генерира огромни суми пари. Инсајдерското тргување, поткупот или компјутерските измами исто така можат да доведат до големи профити кои треба да бидат легализирани преку перењето пари.

Во случај кога криминалната активност генерира огромни суми на пари, поединецот или групата мора да најдат начин да ги контролираат овие средства без при тоа да предизвикаат внимание околу легалноста на нивното потекло. Криминалците тоа го прават преку прикривање на изворите, формата и видот на средствата или нивни трансфер во средини каде што не можат да привлечат внимание.³

Интегритетот на пазарот на банкарски и финансиски услуги во голема мера зависи од перцепцијата за негово функционирање во услови на одредени правни, професионални и етички стандарди. Интегритетот претставува едно од најважните прашања за секоја финансиска институција.⁴

Доколку средствата кои потекнуваат од криминални активности можат лесно да бидат испрани преку одредена финансиска институција (било поради корумпираноста на вработените, било поради недоволно посветување внимание на процесот на спречување на перење пари), таа институција лесно може и самата да стане дел од системот преку кој се перат пари. Тоа, секако, негативно ќе влијае врз интегритетот на институцијата. Од тие причини посебно внимание треба да се посвети на ризиците со кои се соочува секоја институција при извршување одредени финансиски трансакции.

Она што важи за една институција може да важи и за цела национална економија. Земјите кои имаат финансиски институции во развој и неадекватни системи за контрола можат лесно да бидат претворени во рај за субјектите

³ www.fatf-gafi.org/document/18.04.2006

⁴ www.unodc.org/ money laundering and finanssing terrorism 16.04.2010 god.

кои вршат перење пари. Разликите во системите на контрола во одделни земји се користат од страна на криминалните групи кои ги трансферираат своите средства од една земја во друга.

Некои земји во развој приговараат дека не се во состојба да бидат селективни и ригорозни затоа што нивен основен интерес е привлекување странски инвестиции. Но тоа прашање е дискутабилно и претставува меч со две острици бидејќи доколку тие странски инвестиции доаѓаат со сомнително потекло, можат да предизвикаат парализа на институциите на системот и ширење девијантни појави во општеството. Во прашање е и репутациски ризик за земјата. Ако таа овозможи перење пари од поголем обем, тоа може да биде пречка за сериозните и чесни надворешни инвеститори.

Перењето пари може да има значително економско и политичко влијание врз една национална економија. Организираниот криминал може да се инфилтрира во финансиските институции, да ја преземе контролата во значајни економски сектори по пат на инвестиции или да ги корумпира вработените во државните органи. Економското и политичкото влијание на криминалните групи може да доведе до слабеење на демократските процеси во едно општество. Во земјите во транзиција перењето пари може да ја криминализира транзицијата и да доведе до несогледливи последици.

Од тие причини на ниво на држава мора да бидат преземени мерки за спречување на процесот на перење пари.

Тие мерки може да придонесат за зголемување на свеста на институциите и приватниот сектор за санкционирање на феноменот перење пари и креирање соодветни инструменти за борба против тој феномен.

Некои од овие инструменти вклучуваат дефинирање на феноменот перење пари како криминален чин, овозможување на истражните органи да вршат замрзнување на нелегално стекнатите средства, а судските органи конфискување на тие средства и градење правна рамка која ќе овозможи национална и меѓународна институционална соработка.

Многу е важно државата да ја овозможи и поттикнува институционалната соработка помеѓу органите задолжени за борба против перење пари (law enforcement), како и да ги запознае приватниот сектор и обичните граѓани со опасноста што ја носи перењето пари.⁵

1.2. Дефинирање на поимот финансирање тероризам

Нема единствено прифатена дефиниција за поимот тероризам. Различни земји различно го дефинираат прашањето за тероризмот, а особено прашањето за акциите кои треба да се преземат во борбата против тероризмот. Значењето на поимот тероризам не може да биде универзално

⁵ Paul Alan Schot Money Laundering and Terrorist Financing, / Money Laundering impact Development/II-3/ Comprehensive Reference Guide for Money Laundering and Financing terrorismF

прифатено поради значајните политички, верски и национални импликации кои се разликуваат од земја до земја.⁶

Меѓународната заедница и Обединети нации прават напори за борба против тероризмот кој претставува сериозна меѓународна закана, како и против механизмите за негово финансирање.

По настаните од 11 септември 2001 година, во САД, овие напори на меѓународната заедница беа интензивирани. Се бараа ефикасни механизми за борба против тероризмот и неговото финансирање.

Конвенцијата за потиснување на финансирањето на тероризмот од 9 декември 1999 година недвосмислено ја потврдува осудата на сите дела на тероризам. Со неа се одредува правната рамка за ефективно спречување и потиснување на финансирање на меѓународниот тероризам. Конвенцијата е од темелна важност за креирање политики и инструменти за заемна посветеност со која се приспособуваат и известуваат државните системи, бидејќи ја премостуваат големата разлика во Законот за конвенции.⁷ Одредбата ја зема предвид и ја дефинира како престап активноста на „секоје лице кое со какви било средства, директно или индиректно, незаконски и по своја желба, обезбедува или собира средства со намера тие да се искористат или со знаење дека ќе бидат целосно или делумно искористени за вршење дело (што претставува престап во рамките или според одредбите⁸... (или) кое било друго дело со кое ќе се предизвика смрт или сериозни телесни повреди на цивилно лице или кое било друго лице кое не е активно вклучено во непријателство во ситуација на вооружен конфликт, кога целта од таквиот напад, по природа или содржина е да се заплаши населението или да се принуди владата или некоја меѓународна организација да стори или да се воздржи од некој чин“.

⁶ Comprehensive Reference Guide AML/CFT/ Money Laundering Terrorist Financing: Definitions and Explanations I-2, p.20

⁷ Владимир Наумовски - Борба против финансирање на тероризмот во светот со осврт на некои земји од Југоисточна Европа стр.21

⁸ -Конвенција за потиснување на незаконска заплена на воздухопловни возила (Хаг, 16 декември 1970)

-Конвенција за потиснување на незаконски акти против безбедноста на цивилното воздухопловство (Монтреал, 23 септември 1971 година),

-Конвенција за заштитување и казни за злосторства на меѓународно заштитените лица, вклучувајќи ги и дипломатските агенти усвоена на Генералното собрание на ОН, 14 декември 1973 година.

-Меѓународната конвенција против земањето заложници усвоена од Генералното собрание на ОН, 17 декември 1979 година.

-Меѓународна конвенција за физички заштитен нуклеарен материјал (Виена, 3 март 1980 година).

-Протокол за потиснување на незаконските акти на насилство на аеродромите кои служат за меѓународно цивилно воздухопловство, како дополнение на Конвенцијата за потиснување на незаконските акти против безбедноста на цивилното воздухопловство. (Монтреал, 24 февруари 1988 година)

-Конвенција за потиснување на незаконските акти против безбедноста на поморската пловидба (Рим, 10 март 1988 година).

-Меѓународна Конвенција за потиснување на терористичките бомбардирања, усвоена од ОН 15 декември 1997 година.

Овие конвенции можат да се дододат на спогодбите кои се однесуваат на нив кои а) се отворени за учество на сите земји, б) веќе се применуваат в) се подложни на ратификација, прифаќање или одобрување од најмалку 22 земји кои се членки на оваа конвенција.

Конвенцијата усвои пристап од 4 дела: дефиниција за однесувањата важни за нејзина примена; кривична одговорност на прекршителите; воведување мерки соодветни за спречување на финансирање на терористичките напади и соработка помеѓу субјектите, административните власти и истражните тела. Овие основни пристапи се надополнети со понатамошни и поконкретни одредби.

Всушност секоја држава е должна да ги усвои следниве мерки по потреба:⁹

а) да ја утврди својата јурисдикција кога се прави престап на нејзина територија од нејзин државјанин или во случај кога наводниот престапник се наоѓа на нејзина територија и да ги истражи фактите откако ќе ја прими информацијата дека престапникот или наводниот престапник се наоѓа на нејзина територија;

б) да ги изложи принципите кои ја потпомагаат екстрадицијата или предавање на престапниците или да воведат алтернативни мерки за уредување на кривичните судски постапки;

в) да ги овозможи сите мерки на заемна правна помош на секој вид на кривична истрага, судска постапка или процедура за екстрадиција во согласност со прекршоците, вклучувајќи ја помошта при добивање информации потребни за судските постапки. Државите можат да ја примат заемната помош врз основа на тајност на баките и не се обврзани да ги сметаат прекршоците како фискални или политички прекршоци. Во секој случај државите мора да гарантираат дека нема да обелоденуваат информации или докази кои ги добиле од други земји заради истраги, обвинувања на суд или други судски постапки освен оние наведени во барањето без претходна согласност за тоа;

г) да го потпомогне преносот на притворени лица или лица кои отслужуваат казна, кога присуството на тоа лице во другата земја е потребно заради идентификација, сведочење или каква било друга помош при собирањето докази во рамките на истрагата или водење на судски постапки за престапите.

Конвенцијата ги наведува мерките кои бараат финансиските институции и другите установи и професионалци кои се вклучени од финансиските трансакции да ги преземаат најефикасните мерки за идентификација на нивните вообичаени и повремени корисници во чие име е отворена сметката, да обрнат особено внимание на невообичаените или сомнителни трансакции и да ги известат за трансакции за кои се сомневаат дека произлегуваат од кривични дела.¹⁰

За таа цел државите се должни:

⁹ Владимир Наумовски - Борба против финансирање на тероризмот во светот со осврт на некои земји од Југоисточна Европа, Скопје 2010, стр.23

¹⁰ Владимир Наумовски - Борба против финансирање на тероризмот во светот со осврт на некои земји од Југоисточна Европа, Скопје 2010, стр.24

а) да усвојат законски прописи со кои се забранува отворање на сметки чии сопственици или корисници не се познати или не можат да се идентификуваат, како соодветни мерки со кои се гарантира дека банките и финансиските субјекти го потврдуваат идентитетот на сопствениците на таквите трансакции;

б) да бараат да преземаат чекори за потврдување на законското постоење и структурата на корисникот преку доказ, добиен од јавен или приватен регистар за вмешаност вклучувајќи воедно информации околу името, правната форма, адресата, директорите и одредбите со кои се регулира моќта за ограничување на лицето.

в) да им наметне на банките и финансиските субјекти обврска навремено да ги известува надлежните власти за сите сложени, невообичаени и големи трансакции, особено кога немаат никаква економска или законска основа, без страв од преземање кривична или граѓанска одговорност за кршење некое доверливо правило;

г) да бараат од финансиските институции да ги чуваат потребните податоци за домашните и меѓународните трансакции најмалку 5 години.

Втор важен документ на меѓународната заедница за борбата против финансирањето тероризам се Деветте специјални препораки за борба против финансирање тероризам на Специјалната единица за борба против перење пари ФАТФ (FATF 9 Special Recommendations on Terrorist Financing).¹¹ Подоцна во книгата детално ќе бидат разгледани.

Значењето што меѓународната заедница го дава на финансирањето тероризам може да се види и од тоа дека во Глобалната акција за координација на борбата против тероризмот во рамките на системот на Обединетите нации, се вклучени повеќе значајни меѓународни организации директно или индиректно инволвирани во борбата против тероризмот, како што се Меѓународниот монетарен фонд, Канцеларијата на ОН за дрога и криминал, Светска банка, Извршниот директорат на Комитетот за борба против тероризмот, Интерпол, и Тимот за мониторинг на Резолуцијата 1267.

1.3. Поврзаноста помеѓу процесите перење пари и финансирање тероризам

Техниките кои ги користат перачите на пари се во голема мера исти како и оние кои се користат за финансирање тероризам. И двете имаат иста цел - прикривање на изворите на средствата.

Како што знаеме, повеќето перачи на пари може да бидат обвинети само за перење пари кои доаѓаат од некој незаконски извор - утврдена противзаконска активност. Но терористите не ги финансираат своите операции само со пари добиени од некоја незаконска активност. Всушност терористите добиваат

¹¹ The Special Recommendation

средства од четири главни извори, од кои три, иако не се сосема легитимни, не се поклопуваат со дефиницијата за утврдени противзаконски активности:¹²

- криминална активност,
- добротворни придонеси и донации,
- законска или полузаконска активност,
- спонзорства од влади или од држави.

Значи финансирање тероризам може да се врши и од легални и од нелегални средства. Криењето на изворите на финансирање на тероризмот, без разлика дали потекнуваат од легални или нелегални активности, е важно затоа што ако изворите се скријат еднаш, тие понатаму ќе бидат достапни за финансирање на идни терористички акции.

Од оваа причина ФАТФ (Financial Action Task Force), советува секоја земја да го криминализира финансирањето на тероризмот, терористичкиот акт и терористичката организација и да ги именува како предвидени кривични дела на перењето пари. На крајот ФАТФ постави девет специјални препораки за финансирање тероризам кои во комбинација со 40-те Препораки за перење пари ја основаат базичната рамка за превенција, откривање и спречување на двете и перењето пари и финансирање тероризам.¹³

Напорите за борба против финансирање тероризам бараат од земјите да ја прошират својата правна рамка за спречување на перење пари и да ги вклучат непрофитните организации, особено хуманитарните организации, со цел да се осигураат дека таквите организации не се користат директно или индиректно за финансирање тероризам¹⁴. Борбата за финансирање на тероризмот треба да ги утврди и алтернативните трансфери на пари, како и користење на хавала-системите и да се преземат мерки за тие да не бидат користени од перачите на пари и од терористите¹⁵.

Значи како што и претходно спомнавме, значајната разликата помеѓу перење пари и финансирање тероризам е во изворите на средствата кои кај перењето пари потекнуваат исклучиво од утврдени криминални активности, додека кај финансирањето тероризам изворите можат да бидат нелегални активности, но и легални извори. Како легални извори може да се вклучат донациите или подароците во готови пари или други средства на организации, фондации или хуманитарни организации, кои понатаму го вртат правецот на движење на овие средства и ги користат за финансирање и поддршка на тероризмот.

Секоја држава мора да ги предвиди сите овие активности и тие да бидат покриени со законска регулатива за борба против финансирање тероризам.

¹² ЦОН МЕДИНГЕР, Перење пари, Водич за кривични иследници, Скопје 2009. Влада на Р.Македонија, програма за преведување на 500 стручни и научни учебници од кои се учи на врвните универзитети на САД и Европската унија, стр.370

¹³ Paul Allan Schott Comprehensive Reference Guide to AML/CFT/ World Bank and International Monetary Found, p 23

¹⁴ Special Rec. VIII

¹⁵ Special Rec.VI

Проширување на фондовите за финансирање тероризам со средства кои се извлечени од илегалните извори, исто така, треба да бидат покриени со закони за спречување на перење пари, кои ќе имаат широк опсег на предвидени кривични дела, на кривичното дело перење пари.¹⁶

Техниките на истраги кои се користат во двата случаи, и за перење пари и за финансирање тероризам, се идентични.

Подоцна во трудот ќе разгледаме неколку групи поврзани со тероризмот, нивните финансиски потреби, извори и методи на дејствување, а со цел појасно да се претстави поврзаноста помеѓу перењето пари и финансирањето тероризам.

2. Фази на процесот на перење пари

Перењето пари е глобален процес кој може да се извршува со употреба на различни инструменти и различни методи. И покрај разноликоста на овој процес, сепак во литературата доминира мислењето дека процесот на перење пари се состои од следниве три фази:¹⁷

- пласман,
- прикривање и
- интеграција.

Пласманот е првата фаза во процесот на перење пари, каде што готовината стекната од криминална активност (пр. трговија со дрога) се пласира во финансиските институции или се користи за купување добра. Целта на субјектите кои перат пари е да ја пренесат готовината подалеку од местото на извршување на криминалните активности за да не бидат откриени од властите. Можно е готовината да се трансформира и во други видови средства (патнички чекови, итн.).

Во втората фаза се врши прикривање на изворот на средствата по пат на креирање цел систем на финансиски трансакции кои имаат за цел да го оневозможат следењето на трагата на нелегалните пари. Целта на прикривањето е одвојување на нелегалните пари од нивниот криминален извор.

Најчесто прикривањето се врши по пат на пренос на средствата на сметки на прекуморски банки (offshore banks). Преносот на средствата се врши по пат на електронски трансфер. Имајќи го предвид фактот дека денес во светот се вршат голем број трансфери на многу високи вредности и дека најголемиот дел од тие трансфери се легитимни, навистина е тешко да се утврди дали еден таков трансфер на средства претставува перење пари или не. Покрај електронскиот трансфер на пари, криминалците во фаза на прикривање се

¹⁶ Paul Allan Schott Comprehensive Reference Guide to AML/CFT/ World Bank and International Monetary Fond, p.25,26,27,

¹⁷Alison.S. Bachus From drugs to terrorism: the focus shifts in the International fight against money laundering after September 11, 2001 ,p.8 ,

занимаваат со трансакции на пазарот на хартии од вредност. Имајќи го предвид обемот на трансакции на овој пазар и анонимноста, што најчесто е загарантирана, мала е веројатноста и во овој случај дека евентуалното перење пари ќе биде откриено.

Интеграцијата претставува последна фаза во процесот на перење пари. Во оваа фаза парите се интегрирани во легитимниот економски и финансиски систем и претставуваат составен дел од вкупните средства во тој систем. Интеграцијата на испраните пари во економските текови се постигнува на тој начин што криминалната индивидуа или група тврди или докажува дека парите се стекнати на легален начин. Во оваа фаза скоро е невозможно да се направи разлика помеѓу легалниот и нелегалниот имот.

Во фазата на интеграција субјектите што вршат перење пари најчесто ги користат следните методи:¹⁸

- Основање анонимни компании во земји каде што тајноста е загарантирана. Новооснованите компании можат по легитимен пат да добијат кредит од банка и да го прошират полето на своето дејствување. Уште повеќе овие компании бараат ослободување од данок за отплатени ануитети по кредит;
- Испраќање лажни увозни или извозни фактури со преценета вредност на стоката или услугата што му овозможува на субјектот пренос на средствата од една земја во друга;
- Наједноставен пренос на средствата од банка во сопственост на криминалците кон легитимна банка во друга земја. Познато е дека во земјите кои се т.н. даночен рај, субјектите што перат пари лесно стануваат сопственици на банки.

Со оглед на тоа што во фазата на пласман доминира употребата на готови пари, во другите две фази станува збор за безготовински платен промет, различни ќе бидат и методите за борба со перењето пари во различните фази. Тие методи ќе бидат пошироко обработени во понатамошната анализа.

3. Техники на перење пари и финансирање тероризам

Перењето пари и финансирањето тероризам се врши преку системот на финансиски институции. Асортиманот на производи и услуги што го нудат овие институции е навистина широк. Таквиот широк асортиман на некој начин ја поттикнува креативноста на криминалците и им овозможува користење различни техники, односно различни мерки и инструменти во процесот на перење пари и финансирање тероризам.

За да се зборува за техники на перење пари и финансирање тероризам најпрво треба да се кажат неколку збора за изворот на тие пари. Во практиката најчесто се мисли дека се перат парите кои претставуваат приходи

¹⁸ Заклучокот е донесен врз основа на емпириски истражувања на авторот, како главен инспектор во УБК по проблематиката повисоки форми на организиран економски криминал.

од трговија со дрога и оружје, тоа во суштина е точно но мора да се има предвид дека во последно време сè помасовни се и финансиските измами. Самите извори ги диктираат техниките на перење пари и финансирање тероризам. Кај финансирање на тероризмот, како што спомнавме и претходно, изворите на средства покрај од нелегални извори, можат да бидат и од легални извори.

Доколку приходите се јавуваат како резултат на трговија со дрога, оружје или луѓе, јасно е дека тие се изразени во готови пари. Перењето пари со помош на готовина спаѓа во таканаречените традиционални техники. И покрај напредокот на технологијата, појавата на нови банкарски инструменти и можноста за нивна злоупотреба во функција на перење пари и финансирање тероризам, сепак перењето на готови пари доминира во однос на другите техники.

Системот на финансиски институции, всушност, е систем на банки и небанкарски институции. Ако се има предвид дека првата фаза од процесот на перење пари е пласманот, лесно може да се заклучи дека банките се најмногу на удар на криминалците кои имаат намера да ги легализираат своите финансиски средства. Причина за тоа е што во небанкарските финансиски институции е невозможно да се пласираат готови пари во вид на депозит.

Колку и да е застапена готовината како техника на перење пари, сепак таа е многу ризична за криминалните структури.

Перењето пари и финансирањето тероризам со помош на електронски трансфери е доста застапено. Паричните картички сè повеќе се злоупотребуваат во функција на перење пари и финансирање тероризам. Тоа особено доаѓа до израз при купување стоки или користење одредени услуги преку интернет. Тука е тешко да се утврди идентитетот на купувачот, познати се случаите за кражба на идентитет (identity theft).

Дури и во случај кога идентитетот на коминтентот ќе биде точно утврден, треба да се има предвид дека утврдениот идентитет не значи спроведување на политиката на познавање на клиентот (know your customer). Тоа е невозможно при купување преку интернет и употреба на платежни картички. На тој начин криминалците лесно може да ги исперат своите пари преку пласман во одредени производи или услуги.

Употреба на кредитот во функција на перење пари и финансирање тероризам практично претставува комбинација помеѓу традиционалните и современите техники.

Во овој случај субјектот не врши пласман на нелегалните пари, туку ги остава како обезбедување за добие кредит. Доколку кредитот му биде одобрен, субјектот, за да ги испере парите, нема да го врати кредитот.

По истекот на рокот во кој требало кредитот да биде вратен, субјектот го активира оставеното обезбедување, односно депонираните нелегални пари ги

внесува во финансиските текови. На тој начин субјектот кој врши перење пари се стекнува со легални финансиски средства.

Перењето пари со помош на хартии од вредност е една од поновите техники. Особено се застапени акциите на доносител, кои на берзата се пренесуваат од еден субјект на друг, без да дојде до идентификација.

Перачите на пари најчесто купуваат вакви хартии од вредност од т.н. компании школки (shell companies) кои се без имот и операции, кои потоа ги продаваат на формалниот или неформалниот пазар на хартии од вредност. Се разбира дека покрај акциите на доносител и другите хартии од вредност може да бидат злоупотребени во функција на перење пари и финансирање тероризам.

Осигурителните компании со своите производи, исто така, можат да бидат цел на субјектите кои се занимаваат со перење пари и финансирање тероризам.

Различните видови на осигурување и инструментите што при тоа се користат даваат можност да се изврши перењето пари и финансирање тероризам.

Најпластичен е примерот кога осигурителната полиса е склучена на значително повисок износ од вистинската вредност на предметот. Доколку до тој предмет субјектот дошол на нелегален начин, тој ќе се потруди да дојде до активирање на осигурувањето и да се наплати од преценетата полиса.

Станува јасно дека за криминалните структури нема граници на нивната креативност. Со својата креативност и инвентивност тие постојано наоѓаат дупки во законот и ги злоупотребуваат финансиските институции во функција на процесот на перење пари и финансирање тероризам, користејќи најразлични техники. Од тие причини, субјектите чија должност е да го спречат перењето пари мора да бидат будни и преку соодветни законски решенија, кои доследно ќе се имплементираат во праксата, да се обидат да им застанат на патот на перачите на пари и финансиерите на тероризмот.

4. Ризици за финансиските институции предизвикани од феноменот перење пари и финансирање тероризам

Како што рековме претходно, процесот на перење пари се одвива во три фази: пласман, прикривање и интеграција. Фазите на пласман и прикривање најчесто се одвиваат во рамките на финансиските институции. Имајќи ја предвид реалната можност од злоупотреба на финансиските институции, тие можат да извршат анализа на ризиците на кои се изложени при нивното инволвирање во овие процеси и да најдат ефикасни средства и методи за неутрализирање на ризиците. Овие анализи се прават со цел:

- да се идентификуваат, документираат и контролираат ризиците од злоупотреба на финансиските институции;

- да се изградат критериуми за идентификација на клиентите или деловните активности кои се најризични за финансиските институции.

Базелскиот Комитет за банкарска супервизија посебно истакнува четири вида на ризици:¹⁹

- репутациски ризик,
- оперативен ризик,
- правен ризик,
- концентрациски ризик.

Треба да се нагласи дека овие ризици дејствуваат во меѓусебна корелација. Секој од нив може да доведе до значителни финансиски загуби (преку повлекување на депозитите од страна на коминтентите, прекин на односите помеѓу одделни финансиски институции, трошоци за одделни истраги, замрзнување и конфискација на средствата, загуби поради ненаплатени побарувања по основ на одобрени кредити) како и до трошење на драгоцено време и енергија за надминување на овие проблеми.

Репутацискиот ризик претставува огромна закана за финансиските институции бидејќи природата на нивната активност претпоставува висок степен на доверба од страна на коминтентите инвеститорите и јавноста во целина кон нив. Банките се особено ранливи кога е во прашање овој вид на ризици поради долгорочниот карактер на односите што тие ги градат со своите деловни партнери. Од тие причини банките мора да создаваат ефикасни програми за познавање на своите клиенти.

Оперативниот ризик се дефинира како ризик од директни или индиректни трошоци предизвикани од несоодветни интерни процедури и системи, како и од корумпирани вработени во финансиските институции. Овој ризик може да настане и поради одредени настани кои се случуваат во опкружувањето на финансиските институции. Најчесто оперативниот ризик се јавува кога финансиската институција не е во состојба да ги имплементира своите програми и процедури за спречување перење пари и финансирање тероризам и кога не постои адекватен систем на внатрешна контрола.

Правниот ризик се јавува кога постои реална можност за поведување одредени судски постапки против финансиската институција или, пак, кога постојат правни пречки за спроведување на договорите кои ги склучила таа со своите коминтенти.

Супервизорските органи можат да поведат судска постапка против одредена финансиска институција кога ќе се утврди дека таа не ги почитува законските прописи во сферата на борбата против перењето пари и финансирањето тероризам. Последиците од таквите судски постапки по финансиската институција нема да бидат само од правна природа, туку може да предизвикаат и низа други консеквенции.

¹⁹ Basel Committee on banking supervision "Customer due diligence for banks" p.3

Концентрацискиот ризик се рефлектира врз двете страни од билансот на состојбата на една финансиска институција. На страна на активата овој ризик е тесно поврзан со пласманите на финансиската институција.

Финансиските институции се должни да почитуваат одредени лимити за пласирање на своите средства кај клиенти кои се капитално, управувачки или роднински поврзани. Од тие причини финансиската институција мора добро да ги познава своите коминтенти и природата на нивните деловни активности.

На страна на пасивата концентрацискиот ризик се рефлектира преку изненадно повлекување на депозитите од страна на одредени големи коминтенти. Тоа штетно се одразува врз ликвидноста на финансиската институција. Овој ризик е особено присутен кај помалите финансиски институции кои имаат лимитиран број на коминтенти. Слично како и кај пласманите, финансиската институција мора добро да ги познава своите депоненти и нивното работење за да не се доведе во ситуација да мора да се соочува со посериозни ликвидносни проблеми.

ГЛАВА 3

МЕЃУНАРОДНИ ОРГАНИЗАЦИИ И РЕЛЕВАНТНИ ТЕЛА КОИ ГИ ВОСПОСТАВУВААТ СТАНДАРДИТЕ ЗА БОРБА ПРОТИВ ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ

Меѓународната заедница како одговор на порастот на активностите на перење пари и финансирање тероризам, во глобални рамки почна со спроведување одредени мерки и активности во рамки на своите организации и нивните надлежности кои имаат за цел да го спречат процесот на перење пари и финансирање тероризам.

Потребата од меѓународна координација и соработка помеѓу земјите стана неопходна со цел да се спречи можноста на криминалците да уживаат во своите плодови од криминалот, како и да се спречи тероризмот и неговото финансирање.

Во ова поглавје ќе се зборува за меѓународните организации кои ги донесоа и поставија стандардите за спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам и кои се познати како Меѓународни организации чувари во борбата против перењето пари и финансирањето тероризам.

1. Организација на Обединетите нации

Организацијата на Обединетите нации беше прва меѓународна организација која презеде значајни акции во борбата против перење пари на светско ниво. Улогата на ООН е важна во овој поглед од неколку причини: прво, ООН е најголема светска организација, основана е во октомври 1945 година, брои 191 земја држави членки: второ, таа активно работи на развој на глобална програмата против перење пари, (GPML)²⁰, што значи дека проблемот е лоциран на глобално ниво; трето, а можеби најважно од сè, е што ООН може да донесе меѓународни договори или конвенции кои стапуваат во сила во земјите откако државата ќе ги потпише. Ратификацијата и имплементацијата на конвенциите зависи од уставот на земјата и нејзината правна структура.

Во одредени случаи Советот на безбедност на ОН има овластување да ги обврзе сите држави членки да постапуваат по одредени одлуки по пат на Резолуции на Советот за безбедност, без оглед на другите акции кои ги преземаат одредените земји членки.

Како позначајни меѓународни документи на ООН кои во понатамошното излагање ќе бидат детално објаснети, а се во насока на спречување на перење пари и финансирање тероризам се:

²⁰ Глобална програма за спречување на перење пари (GPML), проект чии носители се лоцирани со седиште во Виена, Австрија, и е дел од канцеларијата на ООН за дрога и криминал.

- Виенската конвенција од 1988 година²¹;
- Конвенцијата од Палермо од 2000 година;²²
- Конвенцијата за сузбивање на финансирањето на тероризмот од 1999 година.
- Резолуција на Советот на безбедност на ООН 1373
- Резолуција на Советот на безбедност на ООН 1267
- Глобална програма на Обединетите нации за борба против перење пари

Виенската конвенција претежно се занимава со недозволената трговија со дрога и правните прашања и проблеми поврзани со таа трговија.

Иако во оваа конвенција не се користи поимот перење пари, таа е прва конвенција на ООН која го дефинира концептот на перење пари и ги повикува земјите членки да ја криминализираат оваа активност.

Сепак, Виенската конвенција е лимитирана на прекршоците поврзани со трговијата со дрога и не ги опфаќа превентивните аспекти на криминалот наречен перење пари.

Конвенцијата од Палермо содржи пошироки рамки за борба со организираниот криминал. Во делот на спречувањето на перењето пари, конвенцијата бара од земјите да:²³

- го криминализираат перењето пари, вклучувајќи ги сите форми на овие активности како предвидени криминални дела - перење пари;
- воспостават регулаторни режими кои имаат задача да ги откријат и спречат сите форми на перење пари;
- воспостават соработка на национално и меѓународно ниво и овозможат размена на информации помеѓу административните, регулаторните, судските и другите органи;

²¹ 1. Виенска конвенција

Поради пораст на загриженоста околу зголемувањето на меѓународната трговија со дрога и огромната количина на пари која влегува во банкарскиот систем по тој основ, Обединетите нации донесоа Програма за контрола на трговијата со дрога (UNDCP) и на тој начин поведеа меѓународен договор за борбата против трговијата со дрога и перењето пари во текот на 1988 год. Овој напор на ОН резултираше со усвојување Конвенција на ОН против незаконската трговија на наркотички средства, дрога и психотропни супстанции 1988 (Виенска конференција). Името на конвенцијата е по градот во кој е потпишана.

Оваа конвенција во прв ред се занимава со донесување одредби во врска со проблемите кој произлегуваат од трговија со дрога и проблемите врзани во спроведување на законот. Конвенцијата ја потпишале 169 земји членки. Иако во оваа конвенција не се користи поимот перење пари, конвенцијата го дефинира концептот и ги повикува земјите членки оваа активност да ја вбројат во вид на криминал.

Конвенцијата во Виена е ограничена на решавање на проблемите за делата поврзани со дрога, а не е адресирана кон превентивните аспекти на перење пари.

Конвенцијата стапила на сила на 11 ноември 1990 год.

²² За да ги прошират напорите во борбата против Меѓународниот организиран криминал во 2000 год во Палермо ООН усвои Конвенција против транснационалниот организиран криминал, по што и Конвенцијата го носи името. Оваа конвенција содржи широк спектар на одредби за борба против организираниот криминал и бара од земјите нејзина ратификација и импликација во легислативата на секоја одредена земја. Конвенцијата ја потпишаа 147 земји, а е ратификувана во 82 земји.

²³ Finance learning „Assessing system integrity-anti-money laundering and combating the financing terrorism“ web document p.208.

- промовираат воспоставување владини органи за централизирано собирање, анализа и дистрибуција на информации.

Конвенцијата за борба со финансирањето на тероризмот донесена 1999 година бара од земјите да ги криминализираат терористите, терористичките организации и терористичките напади. Според оваа конвенција, недоволно е кое било лице да прибира или дистрибуира средства доколку тоа знае дека тие средства ќе бидат искористени во функција на остварување на целите на тероризмот.

Резолуциите на Советот за безбедност на ООН претежно се занимаваат со прашањето на санкциите што треба да им бидат изречени на субјектите кои вршат финансирање на тероризмот. Така Резолуциите 1373 и 1267 содржат два пристапи кон спречување на финансирањето на тероризмот.²⁴

- според резолуцијата на Советот за безбедност 1373²⁵, земјите членки имаат општи обврски за спречување на финансирањето на тероризмот. Оваа резолуција не наведува терористички организации или индивидуи кои подлежат на санкции, па секоја земја членка е должна на национално ниво да одреди кои субјекти подлежат на санкции;
- резолуцијата на Советот за безбедност 1267²⁶ точно наведува индивидуи и групи кои подлежат на санкции (талибанците, Ал каеда и Осам бин Ладен). Горенаведените индивидуи и групи се предмет на точно дефинирани санкции: замрзнување на средствата, забрана за патување, ембарго на оружје;
- резолуциите 1267 и 1373 обединуваат два различни пристапи: додека првата се фокусира на преземање мерки кон одредени терористи и

²⁴ Anthonu Waune „International cooperation against the financing of terrorism”, Madrid, Spain 2005, p.3.

²⁵ Резолуција на Советот за безбедност 1373

За разлика од една Меѓународна конвенција која бара потпишување ратификација и имплементација од страна на земјите членки на ООН и имаат значење на закон во секоја од земјите, Резолуцијата на Советот за безбедност доаѓа како одговор на загрозувањето на светскиот мир и сигурност и е задолжителна за сите земји членки на ООН. За поголема сигурност за зачувување на светскиот мир ООН усвои резолуција 1373 со која ги обврзува своите земји да ги криминализираат акциите за финансирање на тероризмот. Исто така, секоја земја се обврзува да:

- да се спречат сите форми на поддршка и финансирање на терористичките групи
- да се потиснат давањето сигурно засолниште или поддршка на терористичките групи, вклучувајќи и давање на средства за лица, организации или ентитети кој се вклучени во терористичките активности
- да се забрани активна или пасивна помош на терористите
- соработка со другите земји во казнените истраги и размена на информации за планирање на терористички активности

Врз основа на резолуцијата 1373 на ООН, а како одговор на меѓународната заедница за борба против тероризмот, основан е Совет за борба против тероризам кои има задача да ги надгледува напорите кои ги прават земјите членки во борба против тероризмот. Одборот се состои од 15 члена на Советот за безбедност и настојува да воспостави дијалог помеѓу Советот за безбедност и земјите членки на ООН за тоа како да се спроведат целите од резолуцијата 1373. Резолуцијата 1373 ги повикува сите држави да поднесат извештај на Советот за борба против тероризмот за чекорите кои се преземени со цел спроведување на резолуцијата. Во таа смисла одборот поставува прашање на секоја земја за самооценување на нејзиното постојно законодавство и механизмите кои ги има за борба против тероризмот во однос на барањето на резолуцијата 1373. Одборот идентификува подрачја во кои земјата треба да ја зајакне нејзината законска и инфраструктурна целина. При што и се олеснува помошта на земјата со цел да се подобри нејзината инфраструктура во борба против тероризмот.

²⁶ Резолуција 1267 на Советот за безбедност

Оваа повелба на ООН бара од државите членки да го замрзнат имотот што е под контрола на талибанците, Осам бин Ладен и Ал каеда. Оваа резолуција е позната како одбор за санкции. Во оваа резолуција се прави попис на субјектите и поединците чиј имот ќе се замрзне како и процедурата на кој начин ќе се изврши тоа. Подоцна оваа резолуција воспоставува и мониторинг на нејзиното спроведување.

терористички организации на меѓународно ниво, другата бара од земјите членки на национално ниво да одредат кои субјекти треба да бидат санкционирани.

Резолуцијата на Советот за безбедност 1617, која беше усвоена во јули 2005 година, претставува продолжение на резолуцијата 1267. Резолуцијата 1617 помогна во остварувањето на следните цели:²⁷

- придонесе кон расчистување на опфатот на санкциите преку поконкретно фокусирање на целните групи;
- прв пат воспостави меѓународни стандарди за имплементација на горенаведените санкции;
- овозможи давање техничка помош при имплементацијата на санкциите опфатени со резолуциите на Советот за безбедност на ООН.

Сепак, со оглед на тоа што ООН сè уште нема донесено дефиниција за поимот тероризам, остануваат различните пристапи кај резолуциите 1373 и 1267, а со тоа остануваат и проблемите за одделни земји во борбата со финансирањето тероризам.

Ратификацијата и имплементацијата на одредбите од горенаведените конвенции и резолуции ќе им овозможи на одделните земји меѓународна правна помош во борбата со перењето пари и финансирањето тероризам.

Глобалната програма на ООН против перењето пари е проект за истражување и помош со цел да се овозможи поефикасно спроведување на меѓународните акции против перењето пари пласирајќи техничка стручност обука и совет на барање на земјите членки. Оваа програма ги насочува своите напори во подигање на нивото на свеста кај одговорните лица во државите членки на Обединетите нации. Програмата е насочена кон следните подрачја:

- помош во изготвување правна рамка со поддршка на законодавството во земјите на ОН,
- развој на институционалните капацитети, посебно формирање единици за финансиско разузнавање,
- давање обука за правни и судски субјекти задолжени за спроведување на законот, како и на приватниот финансиски сектор,
- промовирање регионален пристап кон адресираните проблеми, развивање и одржување стратешки врски со други организации,
- создавање база на податоци и информации, нивна анализа и изготвување релевантни информации.

На овој начин Глобалната програма против перењето пари е извор на информации, стручност и техничка помош и овозможува подобрување на инфраструктурата за перење пари и финансирање тероризам на една земја.

²⁷ Anthonu Waune „International cooperation against the financing of terrorism“, 2005, Madrid, Spain, p.4

2. Европска унија

Европскиот парламент, Советот на Европа и Европската комисија како главни тела на функционирање на Европската унија во процесот на донесување на одлуки донесуваат директиви, регулативи и резолуции кои имаат задолжителен карактер на спроведување на земјите членки на Европската унија.

Овие тела дејствуваат во правец на спречување на перење пари и финансирање тероризам преку донесување одредени директиви во оваа насока.

Европската унија има донесено четири директиви кои се значајни за процесот на спречување на перењето пари и финансирањето тероризам и имаат обврзувачки карактер за земјите членки на Европската унија.

Првата директива е донесена од Советот на Европската заедница на 10.6.1991 година (91/308/ЕЕЗ). Проблематиката што ја обработува оваа директива е во сферата на превенцијата во процесот на спечување на перење пари. Таа е под силно влијание на 40-те препораки на ФАТФ кои се донесени во 1990 година.

Директивата (91/308/ЕЕЗ) посветува посебно внимание на кредитните и финансиските институции и нивната улога во борбата со перењето пари.

Втората директива е донесена на 4.12.2001 година (2001/97/ЕЗ) од Европскиот парламент и Советот на Европската унија. Со оваа директива (2001/97/ЕЗ) се вршат одредени измени на директивата од 1991 година.

Со директивата од 2001 година дефинирањето на финансиските институции ги опфаќа и менувачниците, давателите на услуги брз трансфер на пари, осигурителните компании и инвестициските фондови.

Третата директива на Европскиот парламент и на Советот на Европската унија е донесена на 26.10.2005 година. Со донесување на оваа директива одредбите од директивата од 1991 година и измените од 2001 година престанаа да важат.

Последната директива на Комисијата 2006/70/ЕЗ од 1 август 2006 година ги утврдува мерките кои треба да се преземат на полето на перење пари и финансирање тероризам, а ги опфаќа политички изложените лица.²⁸ Во оваа директива се дефинирани физичките лица кои се или биле на истакнати јавни функции (шефови на држави, влади, министри и заменици и помошници на министри, пратеници, членови на врховен суд, амбасадори, и високи службеници во вооружените сили, членови на административни, раководни или надзорни тела во државни претпријатија)²⁹, како и за кои лица субјектите треба да преземат мерки за спречување на процесите перење пари и финансирање тероризам.

²⁸ Директива на Комисијата 2006/70/ЕЗ

²⁹ Директива на Комисијата 2006/70/ЕЗ, чл. 2 Политички изложени лица

3. Финансиска акциска специјална единица (ФАТФ) за перење пари и финансирање тероризам (Financial Action Task Force)

ФАТФ претставува меѓувладино тело формирано во 1989 година од страна на најразвиените 7³⁰ земји во светот, Г-7, а како одговор на реалната закана по безбедноста и стабилноста на светскиот финансиски систем како последица на перењето пари, и на решеноста на седумте најразвиени земји да преземат чекори за заштита на нивните финансиски институции од злоупотребата од страна на криминалот. ФАТФ како орган кој создава политики, во рамките на своите задачи воспоставува стандарди и промовира ефикасна имплементација на правни, регулаторни и оперативни мерки заради спречување на перење пари. Во октомври 2001 година, ФАТФ ја прошири својата мисија вклучувајќи борба против финансирање на тероризмот. ФАТФ брои 36 членки од кои 34³¹ се земји членки и две регионални организации. ФАТФ во рамките на своите активности има соработка и со други меѓународни организации³², кои на некој начин се вклучени во борбата против перење пари и финансирање тероризам.

Исто така, ФАТФ има соработка и со други регионални тела за борба против перење пари и финансирање тероризам кои имаат тенденција да се организираат според географските региони на кои припаѓаат. Регионалните органи сродни на ФАТФ³³ - Fatf stile regional bodies (FSRBs) - кои имаат слични форми и функции како оние на ФАТФ.

Во рамки на своите активности ФАТФ има три примарни функции во поглед на перењето пари:

1. следење на членките во нивниот напредок при спроведување на мерките за спречување на перење пари,
2. изготвување на прегледи и известување за трендовите и техниките на перење пари,
3. поставување на стандардите на политики и процедури за спречување на процесот на перење пари на глобално ниво.

³⁰ Во групата Г 7 се Канада, Франција, Германија, Јапонија, Велика Британија, Италија и САД.

³¹ Во 34 земји и територии се Аргентина, Австралија, Австрија, Белгија, Бразил, Канада, Кина, Данска, Финска, Франција, Германија, Грција, Хонг Конг-Кина, Исланд, Ирска, Италија, Индија, Јапонија, Р.Кореја, Луксембург, Мексико, Холандија, Нов Зеланд, Норвешка, Португалија, Русија, Сингапур, Јужна Африканска Република, Шпанија, Шведска, Швајцарија, Турција, Велика Британија и САД. Двете регионални организации се Европската комисија и Советот за кооперација со земјите од заливот.

³² Секоја од меѓународните организации меѓу останатите функции ја имаат и улогата на спречување на перење пари и тоа се Африканската развојна банка, Развојната банка на Азија, Секретаријатот на Комонвелтот, Европската банка за обнова и развој, Европската централна банка, Еуропол, Интерамериканската банка за развој (IDB), Меѓувладината акциона група против перење пари за Западна Африка (GIABA), Интернационална асоцијација на супервизори на осигурувањето (IAIS), Меѓународен монетарен фонд, Интерпол, Меѓународна организација на комисији за хартии од вредност (IOSCO), Организација на Американските Држави /Интерамерикански комитет против тероризмот (OAS/CICTE), Организација на Американските Држави/Интерамериканска комисија за контрола на дрогата (OAS/CICAD), Организација за економска соработка и развој (OECD), Офшор-група за банкарска супервизија (OGBS), Канцеларија на ОН за дрога и криминал (UNDC), Светската банка и Светската царинска организација. (WCO).

³³ Регионални тела сродни на ФАТФ: Азиско-пацифичка група (APG), Карипска оперативна група (CFATF), Комитет на експерти МАНИВАЛ при Советот на Европа (Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism - MONEYVAL), Група за перење пари за Источна и Јужна Африка (ESAAMLG) и Финансиска акциска специјална единица за перење пари на Јужна Америка (GAFISUD).

ФАТФ усвојува 40 препораки за перење пари кои претставуваат сеопфатна рамка во борбата за спречување на перење пари и наменети за универзална примена за земјите во целиот свет.³⁴ Четириесетте препораки ги утврдуваат основните начела на дејствување на земјите против перење пари, и овозможуваат секоја земја да ги применува и приспособува препораките според сопствените уставни и законски рамки. Иако не се законски обврзувачки 40-те препораки на ФАТФ се широко прифатени и потврдени од Меѓународната заедница како меѓународни стандарди против перењето пари (anti money laundering - AML).

Четириесетте препораки се донесени во почетокот на 1990 година, ревидирани се во 1996 и 2003 година, водејќи сметка за новите случувања и трендови на перење пари, со цел да се овозможи развој.

Оценување на напредокот или евалуација на земјата³⁵ во поглед на примена на препораките на ФАТФ се врши во две фази. Првата фаза е самооценување на земјите, а втората фаза меѓусебно оценување на земјите.

Во фазата на самооценување секоја земја членка одговара на стандардизиран прашалник еднаш годишно во врска со спроведувањето на 40-те препораки на ФАТФ. Во фазата на меѓусебно оценување секоја земја членка е оценувана за постигнувањата од страна на експерти од други држави членки на ФАТФ.

Во случај земјата да не сака да ги преземе потребните чекори за спроведување на препораките, ФАТФ им препорачува на сите финансиски институции и компании да бидат претпазливи во деловните односи со таквите некооперативни земји.

На крај ако земјата членка не презема соодветни мерки да постигне усогласеност во однос на примената на препораките, нејзиното членство во организацијата може да биде суспендирано. Пред спроведувањето на санкциите постои процес на притисок врз земјата.

Една од функциите на ФАТФ е изготвување преглед и извештај за трендовите на перење пари, техниките и методите исто така наречени и типологии³⁶. Земјите членки на ФАТФ доставуваат извештаи за перење пари, а кои се стандардизирани и претставуваат одговор на однапред поставени прашања од страна на ФАТФ. Преку овие извештаи се следат новите техники и трендови на перење пари кои се појавуваат во земјите членки. Овие извештаи се многу корисни за сите земји не само за земјите членки на ФАТФ.

Една од основните цели на ФАТФ е промовирање на усвојувањето на меѓународните стандарди во борбата за спречување на перење пари и финансирање тероризам. На овој начин мисијата на ФАТФ се проширува надвор од границите на сопственото членство, иако ФАТФ може со сигурност

³⁴Paul Allan Schott -Comprehensive Reference Guide to AML/CFT/International standard setters p.47

³⁵Paul Allan Schott - op. cit p.47

³⁶Paul Allan Schott - op. cit p.48

да ги потврди своите ставови само за своите земји членки и територии. Ваквиот пристап е со цел да се поттикнат сите држави да ги прифатат меѓународните стандарди за спречување, откривање и сузбивање на перењето пари и финансирањето тероризам.

Во случај една земја да не ги прифаќа наметнатите меѓународни стандарди за спречување на перење пари или нема соодветен прогрес во нивната примена, таа ќе се најде на листата на некооперативни земји која ја изготвува ФАТФ.³⁷ Тогаш се препорачува посебна претпазливост при деловни односи и трансакции со таквите земји.

ФАТФ во рамките на своите активности и користејќи ја својата стручност, прави напори за спречување на финансирање тероризам. Со цел да ја оствари оваа своја проширена мисија ФАТФ³⁸ усвои девет специјални препораки за финансирање на тероризмот. Како дел од тој напор што се презема, членовите на ФАТФ го користат системот на самооценување на усогласување на националното законодавство со Специјалните препораки за финансирање на тероризмот, донесени од ФАТФ одговарајќи на претходно поставени прашања, на своите земји членки, а кои се во согласност со осумте специјални препораки. ФАТФ и понатаму во своето работење развива техники и методи кој придонесуваат за сузбивање на финансирање на тероризмот.³⁹

Во текот на 2002 година, по долгите консултации ФАТФ, Меѓународниот монетарен фонд и Светска банка ја усвоија единствената методологија⁴⁰ за оценување на националните системи за мерките кои ги преземаат за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Во развојот на оваа методологија беа вклучени и регионалните тела на ФАТФ. Методологијата за оценување е ревидирана во 2003 година. Таа вклучува 200 основни критериуми кои треба да се испитуваат и да се исполнуваат, пред објавување на оценката на земјата за нејзиниот режим спрема борбата за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Методологијата за оценување како основни критериуми за оценување ги зема развојот на правни и институционални рамки за спречување на перење пари и финансирање тероризам на националните системи како и постоење на финансиски разузнавачки единици. Методите исто така вклучуваат релевантни елементи од Резолуциите на ООН, Конвенциите на Советот за безбедност и други Меѓународни конвенции, како и надзорни и регулаторни стандарди за банкарството, осигурувањето и пазарот на хартии од вредност.

Понатаму методологијата за оценување ја согледува усогласеноста и складноста на националните системи со 40-те препораки на ФАТФ и девет Специјални препораки за финансирање на тероризмот.

³⁷ Paul Allan Schott op. cit , p.48

³⁸ На 29 и 30 октомври 2001 год. во Вашингтон беше одржана вонредна пленарна седница на која учествуваа влади и надзорни власти од цела меѓународна заедница при што беа усвоени девет специјални препораки кои беа наменети за сите земји членки со кои им се оневозможува пристап на терористите и нивните поддржувачи до меѓународните финансиски системи.

³⁹ Paul Allan Schott op. cit ,p.48

⁴⁰ Paul Allan Schott op. cit p.49

Покрај меѓународните организации кои ги создаваат стандардните и кои се погоре објаснети, има и други регионални групи или тела кои играат голема улога во борбата против перење пари и финансирање тероризам. Овие тела вообичаено се организираат според спецификите на нивните географски региони или според потребите на организацијата.

4. Регионални тела сродни на ФАТФ – FATF Style Regional bodies (FSRBs)

Регионалните групи сродни на ФАТФ се формирани според структурата на ФАТФ и играат значајна улога во спроведување на стандардите против перење пари и финансирање тероризам воспоставени од ФАТФ, во рамките на нивните региони.

Во својата пракса регионалните групи се раководат од 40-те Препораки на ФАТФ во борбата против перење пари и деветте специјални препораки на ФАТФ за финансирање тероризам, кои исто така опфаќаат и оценување на своите членки и идентификација на слабостите кај одделните земји при спроведување на стандардите, и барање од тие членови да преземат конкретни акции за остварување на целите. Регионалните тела поднесуваат извештаи составени од нивните членки за трендовите, техниките, и другите случувања на полето на перење пари, во типологија на извештаи кои се доставуваат еднаш годишно.

Регионалните тела сродни на ФАТФ се доброволни организации за соработка. Членството е отворено за која било земја, во одредената географска регија која е спремна да се придржува на правилата и да придонесува за реализирање на целите на организацијата. Некои од членовите на ФАТФ се и членови на регионалните тела на ФАТФ. Освен членките, кои имаат право на глас, во овие организации постојат и членки со статус на набљудувачи кои активно учествуваат во работните активности на овие тела.⁴¹

Регионални тела од типот на ФАТФ се: Групата за перење пари на Азија и на Пацификот (APG),⁴² Карипската оперативна група (CFATF)⁴³, Комитет на

⁴¹ Paul Allan Schott, op. cit , p.61

⁴² РЕГИОНАЛНО ТЕЛО НА ГРУПАТА ЗА ПЕРЕЊЕ ПАРИ ОД АЗИЈА/ПАЦИФИК - Asia/Pacific Groups on Money Laundering www.apgml.org

Членови на оваа група се: Австралија, Бангладеш, Брунеи, Камбоџа, Кинески Таипеи, Фиџи, Хонг Конг-Кина, Индија, Индонезија, Јапонија, Макао-Кина, Малезија, Маршалски Острови, Монголија, Непал, Нов Зеланд, Пакистан, Република Кореја, Филипини, Сингапур, Шри Ланка, Тајланд, САД,

Земји набљудувачи се: Канада, Франција, Народна Демократска Република Лаос, Папуа Нова Гвинеја, Република Босна и Херцеговина, Република Малдиви, Република Науру, Тонга, Мајнмар, Велика Британија и Виетнам.

Во улога на организации набљудувачи се: Азиската развојна банка (ADB), Економска соработка на Азија и Пацификот (АПЕС), Асоцијација на јужните и источните азиски земји (ASEAN), Финансиска акциска специјална единица на Карибите (CFATF), Секретаријатот на Комонвелтот, Егмонт групата, ФАТФ, (FATF) Меѓународниот монетарен фонд (ММФ), Интерпол, Супервизија на офшор банкарски групации (ОГБС), Организација за техничка помош на пацифичкиот финансиски центар (PFTAC), Форум на Секретаријатот за островите на пацификот (PIFS), Светската банка, Светската царинска организација (WCO) и Организацијата на Обединетите нации со Организација за меѓународна контрола на дрога (UNDCP) и канцеларија за дрога и криминал.

⁴³ Карипска финансиска акциска специјална единица – Caribbean Financial Action Task Force (CFATF), www.cfatf-gafi.org
Членови на оваа група се земјите: Ангила, Антига и Барбуда, Аруба, Бахами, Барбадос, Белизе, Бермуда, Британските Деветствени Острови, Кајмански Острови, Курасао, Костарика, Доминика, Доминиканска Република, Ел Салвадор, Гренада, Гватемала, Гвајана, Хаити, Хондурас, Јамајка, Монсерат, Холандски Антили, Никарагва, Панама, Сент Китс и Невис, Сент Луција, Сент Винсет и Гренадини, Суринам, Тринадад и Тобаго, островите Туркс и Каикос и Венецуела.

Совет на Европа⁴⁴ (PC-P-EV), Група за перење пари во Југоисточна Африка (ESZZMLG),⁴⁵ и Оперативна група на Јужна Америка (GAFISUD)⁴⁶

Одредени регионални тела на ФАТФ издадоа и сопствени конвенции и инструменти во борбата против перење пари. Така, на пример, Карипската регионална група во 1990 година издаде свои 19 препораки т.н. Аруба препораки, за перење пари карактеристични за регијата на Карибите, а кои одговараат на 40-те препораки на ФАТФ.⁴⁷

Регионалните тела треба да ги утврдуваат и приспособуваат стандардите за борба против перење пари и финансирање тероризам во согласност со сопствените специфични услови кои се разликуваат од земја до земја.

На веќе постојните воспоставени регионални тела за борба против перење пари и финансирање тероризам, ФАТФ настојува да додаде и три нови региони кои ќе бидат опфатени со акцискиот план:

- Средниот Исток и Северна Африка (MENA)⁴⁸,
- Централна и Источна Африка (GIABA),
- Евроазија.

Земји кои соработуваат и даваат поддршка на ова тело се: Канада, Франција, Мексико, Холандија, Шпанија, Велика Британија и Соединетите Американски Држави.

Организации набљудувачи се: Секретаријатот на Групата за Азија и Пацифик, Советот на Крипската царина и органите на прогонот (CCLEC), Карипската банка за развој (CDB), Карипската заедница CARICOM, Секретаријатот на Комонвелтот, Европската комисија, Секретаријатот на FATF, Глобалната програма против перење пари на ООН (GPML), Интерамериканска банка за развој (IADB), Интерпол, Прекуморска група за супервизија на банки (OGBS), Организации на Американските Држави и Интерамериканска комисија за контрола на дрогата (OAS/CICAD) и Канцеларијата на ООН за дрога и криминал.

⁴⁴ **СОВЕТОТ НА ЕВРОПА-MONEYVAL**

Земји членки се: Албанија, Андора, Арменија, Азејберџан, Босна и Херцеговина, Бугарија, Кипар, Чешка Република, Естонија, Грузија, Унгарија, Латвија, Лихтенштајн, Литва, Малта, Молдавија, Полска, Романија, Руската Федерација, Сан Марино, Србија, Црна Гора, Словачка, Словенија, Македонија, и Украина.

Земји кои имаат улога на набљудувачи се: Канада, Света столица, Јапонија, Мексико и САД.

Организации набљудувачи се: Комисијата на Европската заедница, Секретаријатот на Комонвелтот, Европската банка за обнова и развој (EBRD), ФАТФ и државите членки (ФАТФ), Меѓународниот монетарен фонд (ММФ), Интерпол, Супервизија на офшорт банкарските групации (OGBS), Генерален секретаријат на Советот на Европската унија, Канцеларијата на ООН за превенција од криминал и контрола на трговијата со дрога (UNODC) Светската банка и Светската царинска организација (WCO)

⁴⁵ **ГРУПАТА НА ИСТОЧНА И ЈУЖНА АФРИКА ВО БОРБА ПРОТИВ ПЕРЕЊЕ ПАРИ - Eastern and Southern Africa Anti Money Laundering Group (ESAAMLG)**

Членови кои го потпишаа меморандумот за разбирање на групата ESAAMLG се:

Боцвана, Кенија, Малави, Маурициус, Мозамбик, Намибија, Сејшели, Јужна Африка, Свазиланд, Танзанија, Уганда, Членови кој не го потпишаа договорот за поддршка на ESAAMLG се Лесото, Замбија, Зимбабве

Како земји и организации набљудувачи се јавуваат: Секретаријатот на Комонвелтот, Секретаријатот на ФАТФ, Глобалната програма на ООН против перење пари, Интерпол, Светската царинска организација (WCO), Африканска развојна банка (ADB), Источна африканска развојна банка, Источна и јужна африканска развојна банка, Велика Британија, Американските Држави, ММФ и Светска банка.

⁴⁶ **Финансиска акциска специјална единица на Јужна Америка - Financial Action Task Force on Money Laundering in South America(GAFISUD)**

Членови на оваа групација се: Аргентина, Боливија, Бразил, Чиле, Колумбија, Еквадор, Парагвај, Перу и Урагвај,

Земји на набљудувачи се: Франција, ИДБ, Светска банка, Егмонт, Германија, ММФ, ООН, Мексико, Португалија, Шпанија и САД..

⁴⁷ Paul Allan Schott, op. cit , p.62

⁴⁸ Со земјите од регионите на Среден Исток и Северна Африка се водат одредени припремни состаноци во кои се вклучени преставници од следните земји: Алжир, Бахреин, Египет, Јордан, Кувајт, Либан, Мароко, Оман, Катар, Саудиска Арабија, Сирија, Тунис, Обединетите Арапски Емирати и Јемен.

Нивното членство и други организациски прашања треба да бидат решени заедно, тие треба да спроведат постапки во своите национални економии против перење пари и финансирање тероризам, кои ќе бидат високо вреднувани, пред да можат тие да влезат во членството на ФАТФ.

4.1 Манивал (Committee of Experts on the Evaluation of Anty-Money Laundering Measures and the financing of terrorism)

Комитетот на експерти за проценување на мерките за спречување перење пари и финансирање тероризам при Советот на Европа – Манивал - е основан во 1997 година со цел да врши процена на усогласеноста на системот против перење пари и финансирање тероризам низ процесот на меѓусебно оценување на државите членки со меѓународните стандарди. Процената се врши преку прибирање информации дадени во вид на прашалник, како и врз основа на посета на тим на проценители избрани од Секретаријатот на Манивал. Проценителите изготвуваат извештај за процесот на усогласеност на законодавството и праксата во конкретната држава со меѓународните стандарди. Извештајот на проценителите се усвојува на пленарно заседание, кое се одржува четири пати годишно.

Секој извештај се состои од анализа на состојбата, оценување на состојбата и препорака за унапредување на системот за спречување на перење пари и финансирање тероризам на оценуваната земја. Манивал во рамки на Совет на Европа има механизми на притисок врз своите држави членки заради примена на одредените препораки и спроведување други мерки на државно ниво. Тие механизми се движат од обврски за редовно известување на Манивал за секој напредок, преку испраќање висока дипломатска мисија во државата членка, па до исклучување од членство во Совет на Европа. Извештаите кои ги усвојува Манивал се јавни и се користат во процените на финансиската стабилност и сигурност на вложувањата во поединечни држави. Меѓународниот монетарен фонд и Светска банка ги преземаат извештаите на Манивал, кои се вградуваат во нивните анализи и извештаи.

5. Секретаријатот на Комонвелтот

Комонвелтот⁴⁹ е доброволна заедница на 54 суверени држави кои меѓусебно соработуваат на поширок спектар на теми. Сите земји освен Мозамбик се директно или индиректно поврзани со британската администрација.

⁴⁹ Земјите на Комонвелтот се:

Антигва и Барбуда, Австралија, Бахами, Бангладеш, Барбадос, Белизе, Боцвана, Брунеи, Камерун, Канада, Кипар, Гана, Гвајана, Гренада, Индија, Јамајка, Кенија, Кирибати, Лесото, Малави, Малезија, Малдиви, Малта, Маурициус, Мозамбик, Намбија, Науру, Нов Зеланд, Нигерија, Пакистан, Папуа Нова Гвинеја, Самоа, Сејшели, Сиера Леоне, Шри Ланка, Сингапур, Соломонски Острови, Јужна Африка, Сент Китс и Невис, Сент Луција, Сент Винсент и Гренадини, Тонга, Тринидад и Тобаго, Тувалу, Уганда, Велика Британија, Танзанија, Вануату, Замбија
Организации набљудувачи се ФАТФ, Карипските регионални тела, APG, I ESAAMLG.

Земјите на Комонвелтот со цел спречување на перење пари и финансирање тероризам ги спроведуваат 40-те препораки на ФАТФ и деветте специјални препораки.

Секретаријатот на Комонвелтот издаде прирачник за најдобри примери за сузбивање на перење пари во финансискиот сектор.

6. Организација на Американските Држави - Organization of American States-CICAD

Организацијата на Американските Држави⁵⁰ е регионално тело кое се грижи за развој на солидарност и соработка како и одбрана на суверенитетот и територијалниот интегритет и независност на земјите на западната хемисфера.

ОАД разви сеопфатна регионална стратегија и модел, на прописи за спречување на трговијата со дрога и други психотропни супстанции, како и спречување на перење пари создавајќи ја Интерамериканската комисија за контрола на злоупотребата на дрога (The Inter-American Drug Abuse Control Commission – CICAD).

7. Егмонт група на единици за финансиско разузнавање

Како дел од напорите на националните економии за спречување на процесите на перење пари, владите основаа агенции за собирање и анализа на податоци кои ги поднесуваат субјектите задолжени да поднесуваат извештаи за сомнителни трансакции. Овие агенции се нарекуваат Единици за финансиско разузнавање - Financial Intelligence Units (ФИУ).

Националните ФИУ-и вршат прием, анализа и доставување на информациите поврзани со невообичаените или сомнителни трансакции или активности. Иако секое ФИУ работи според своето национално законодавство, сепак повеќето ФИУ-и се во можност да разменуваат информации со своите партнери во странство.

Со цел да се олесни и забрза меѓународната соработка, повеќе национални ФИУ-и во Брисел во 1995 година се договорија да формираат т.н. Егмонт група (наречена според палатата „Егмонт Аренберг“ во Брисел, место каде што се одржа состанокот). Националните ФИУ-и кои се членки на Егмонт групата, одржуваат редовни состаноци со цел да ја интензивираат меѓународната соработка.

Исто така цел на оваа група е преку финансиските разузнавачки единици да се подобри националната програма и да се координираат иницијативите против перењето пари и финансирање тероризам кои произлегуваат од

⁵⁰ Земји членки на оваа организација се: Аргентина, Боливија, Бразил, Чиле, Колумбија, Костарика, Куба, Доминиканска Република, Еквадор, Ел Салвадор, Гватемала, Хаити, Хондурас, Мексико, Никарагва, Панама, Парагвај, Перу, САД, Урагвај, Венецуела, Барбадос, Тринидад и Тобаго, Јамајка, Гренада, Суринам, Доминика, Света Луција, Антигва и Барбуда, Свети Винсент и Гренадини, Бахами, Сент Кидс и Невис, Канада, Белизе и Гвајана

земјите членки. Оваа поддршка вклучува проширување и систематизирање на размената на финансиско-разузнавачки информации, подобрување на стручноста и способноста на персоналот, поттикнување подобра комуникација помеѓу финансиските разузнавачки институции преку технологијата на размена на информации која помага за развивање на светски разузнавачки финансиски единици. Целите на Егмонт групата биле проширени во 2004 година и опфаќаат посебни финансиски разузнавачки информации за финансирање тероризам.

Да се биде членка на Егмонт групата потребно е единицата за финансиско разузнавање (ФИУ) на националната економија да исполнува одредени услови кои ги пропишува Егмонт групата. Како прво, ФИУ треба да претставува централна национална агенција, која ќе собира разузнавачки информации за процесите на перење пари и финансирање тероризам во националната економија, а исто така да презема соодветни мерки и прописи за сузбивање на процесите на перење пари и финансирање на тероризмот.

Земјите членки мораат да се обврзат дека ќе работат според принципите кои ги поставува Егмонт групата, а се однесуваат на размена на информации помеѓу Единиците за финансиско разузнавање на Групата и кои се во врска со одделни случаи за перење пари и финансирање тероризам кои се јавуваат во националната економија.

Овие принципи, исто така, вклучуваат услови за размена на информации, ограничено користење на информациите и принципот на тајност на информацијата.

Егмонт групата моментално ја сочинуваат членки од 94 јурисдикции. За размена на информации членките на Егмонт групата имаат пристап до веб-страница која не е достапна за јавноста. Егмонт преку својата информатичка мрежа овозможува размена на заштитени податоци помеѓу единиците за финансиско разузнавање од целиот свет.⁵¹

Егмонт групата е формално тело со постојана локација. Групата се состанува еднаш годишно и работи на пленарни седници, како и во работни групи .

Целта на Егмонт групата е да се подобри соработката во борбата против перењето пари и финансирањето тероризам и да се поттикне имплементацијата на домашните програми во оваа област. Поддршката на Егмонт вклучува :⁵²

- Проширување и систематизација на меѓународната соработка во реципрочна размена на информации;
- Зголемување на ефикасноста на ФИУ со нудење обука и промовирање размена на персонал за подобрување на експертиза и подигање на нивото на знаење на персоналот вработен во ФИУ;

⁵¹Владимир Наумовски - Борба против финансирање на тероризмот во светот со осврт на некои земји од Југоисточна Европа, Скопје 2010 стр.125.

⁵²Egmond group of Financial Intelligence Units, 16.02.2012, web document

- Поттикнување подобра и безбедна комуникација меѓу ФИУ преку примена на технологија, како на пример Егмонт безбеден веб (ESW);
- Поттикнување на зголемена координација и поддршка меѓу членовите на ФИУ;
- Промовирање оперативна автономија на ФИУ и
- Поттикнување на воспоставувањето на ФИУ во земји каде што јурисдикциите немаат или се во рана фаза на развој на програми за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

ГЛАВА 4

МЕЃУНАРОДНИ ФИНАНСИСКИ ОРГАНИЗАЦИИ ВКЛУЧЕНИ ВО БОРБАТА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ

Во претходното поглавје објаснивме кои сè меѓународни организации учествуваат и се носители на процесите на перење пари и финансирање тероризам. Во ова поглавје ќе ја објасниме улогата и значењето на меѓународните финансиски организации вклучени во процесите на перење пари и финансирање тероризам.

1. Меѓународниот монетарен фонд и Светска банка и нивната улога во процесите на спротивставувањето на перењето пари и финансирањето тероризам

Меѓународните финансиски организации како што се Светска банка и Меѓународен монетарен фонд активно ги следат процесите на перење пари и финансирање тероризам кои се одвиваат во финансиските институции на светско ниво и тие дејствуваат превентивно со цел спречување на овие процеси.

Пред да пристапиме кон појаснување на улогата на Светска банка и ММФ во процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам, ќе ја објасниме основната улога на ММФ и Светска банка заради која се основани.

Групацијата на Светска банка⁵³ е една од светските водечки институции во борбата против сиромаштијата и подобрувањето на стандардите за живеење на луѓето во земјите во развој. Таа е развојна банка која обезбедува заеми, советодавна поддршка за политики, техничка помош и услуги насочени кон размена на знаењето.

Светската банка е една од специјализираните агенции на Обединетите нации, која има 184 земји-членки како акционери. Бројот на акции што може да ги има една земја се заснова приближно на големината на нејзината економија. Владите-акционери во Светска банка се застапени од страна на Одборот на гувернери, како главен креатор на политиките, кој делегира специфични задачи на 24-те извршни директори. Претседателот на банката претседава со состаноците на Одборот на директори и е задолжен за целокупното управување со банката.

Групацијата на Светска банка се состои од пет тесно поврзани институции:

⁵³ (www.worldbank.org)

- **Меѓународната банка за обнова и развој (ИБРД)** работи на намалување на сиромаштијата во земјите со среден доход и посиромашните земји со поттикнување одржлив развој преку заеми, гаранции и аналитички услуги;
- **Меѓународното здружение за развој (ИДА)** ги финансира најсиромашните земји со цел намалување на сиромаштијата преку обезбедување бескаматни заеми и грантови според одредени критериуми на прифатливост;
- **Меѓународна финансиска корпорација (ИФЦ)**, како најголем мултилатерален извор на заеми и финансирање со акционерски капитал за проекти за приватниот сектор во земјите во развој, го поттикнува одржливиот развој на приватниот сектор, главно преку финансирање проекти, помош за приватните компании да мобилизираат финансиски средства на меѓународниот финансиски пазар и обезбедување техничка помош за деловните активности и за владите;
- **Мултилатералната агенција за гаранција на инвестициите (МИГА)** ги осигурува инвеститорите од политички или од некомерцијални ризици, посредува во спорови помеѓу инвеститорите и владите, дава совети на владите во врска со привлекувањето инвестиции;
- **Меѓународен центар за решавање инвестициски спорови (ИЦСИД)** ги решава инвестициските спорови помеѓу странските инвеститори и нивните земји-домаќини.

Меѓународниот монетарен фонд – ММФ⁵⁴ е меѓународна финансиска институција која е креирана да промовира меѓународна соработка, да одржува девизна стабилност, да го унапредува економскиот растеж и високото ниво на вработеност и да обезбедува привремена финансиска поддршка на земјите членки со цел да го олесни приспособувањето на платниот биланс.

ММФ дејствува заедно со Меѓународната банка за обнова и развој, со цел воспоставување стабилен систем на меѓународни односи.

Основан во 1945 година, ММФ денес брои 185 земји-членки кои работат на глобална финансиска кооперација, сигурна финансиска стабилност, олеснување на меѓународната трговија, промоција на вработувањето и на економскиот раст и намалување на корупцијата.

Целите на ММФ вклучуваат:

- Унапредување на меѓународната монетарна соработка и стабилност на меѓународните монетарни односи, со цел спречување на девалвациите на националните валути;
- Помош во создавањето на мултилатерален систем на плаќање во однос на монетарните трансакции меѓу земјите-членки;

⁵⁴ (www.imf.org)

- Отстранување на девизните ограничувања кои се пречка за светската трговија.

ММФ нуди финансиска помош на земјите членки за да им помогне да ги коригираат проблемите во платниот биланс и да го ублажат влијанието од реформите кои се спроведуваат. ММФ не позајмува за специфични намени или проекти, како што го прават тоа развојните банки.

Последните активности на ММФ се промоција на донаторска поддршка за формирање фондови за техничка помош за спречување на процесот на перење пари и финансирање тероризам.⁵⁵

1.2. Перењето пари и финансирањето тероризам - закана за економската и финансиската стабилност.

Меѓународната заедница како приоритет го постави прашањето за процесот против перење пари и спречување на финансирањето на тероризмот. Светската банка и Меѓународниот монетарен фонд во соработка со другите финансиски организации и регионални тела во рамките на своите активности настојуваат да ги подигнат стандардите за справување со проблемот.

Светска банка признава дека перењето пари може да наметне големи трошоци за земјите во развој и дека има штетни економски социјални и политички последици за земјите кои се во процес на развој на домашната економија и изградба на силни финансиски институции.⁵⁶

Во овој контекст ММФ поставува приоритет да ги предвиди последиците врз економскиот развој и меѓународната финансиска стабилност на своите земји членки од процесите на перење пари и финансирање на тероризмот.

Вршителите на перење пари ги користат разликите помеѓу националните закони и системи на различни национални економии за спречување на перење пари и финансирање тероризам, особено користејќи ги националните економии кои имаа слаби или никакви легислативи за ефективни контроли на овие процеси каде што криминалците можат да ги движат своите фондови многу лесно.

Проблемот што го има една земја со спречување на процесот на перење пари и финансирање тероризам може многу брзо и лесно да се рашири во другите земји во регионот и во одделни делови во светот.

Силни системи за спречување на перење пари и финансирање тероризам го зајакнуваат интегритетот и стабилноста на финансискиот систем и ја олеснуваат интеграцијата на земјата во рамките на глобалниот финансиски систем. Тие, исто така, ја зајакнуваат државната и фискалната администрација. Интегритетот на националниот финансиски систем е значаен

⁵⁵ www.imf.org The IMF and the Fight Against Money Laundering and Financing Terrorism

⁵⁶ Paul Allan Schott, Comprehensive Reference Guide to AML/CFT ,p.183

за финансискиот сектор и макроекономската стабилност на национално и меѓународно ниво.⁵⁷

1.3. Улогата на ММФ и Светска банка во процесите за спречување на перење пари и финансирање тероризам

Како резултат на зголемените активности на појавата на перење пари која ја вознемири меѓународната заедница, Меѓународниот монетарен фонд и Светска банка во текот на 2000 година ги почнаа своите активности за спречување на процесот на перење пари.

По трагичните настани од 11 септември 2001 година во САД, Меѓународниот монетарен фонд и Светска банка ги интензивираа своите напори за процесот на спречување на перење пари и ги проширија на процесот на финансирање на тероризмот.

Борбата на овие две големи меѓународни организации одеше во насока на⁵⁸

- Подигање на свеста кај земјите за постоење на проблемот перење пари и финансирање тероризам, преку развивање серии на глобален дијалог и развивање стратегии кај земјите за решавање на проблемот поврзан со перење пари и финансирање тероризам;
- Разработка на универзално прифатени методи за оценување на системите за спречување на перење пари и финансирање тероризам кај земјите;
- Изградба на институционални капацитети кои ќе се справат со решавање на проблемот кај земјите;
- Истражување и анализи, во кој спаѓаат истражувањата за хавала-системите, алтернативни системи на дознаки, креирање веб-страница на Светска банка поврзана со проблематиката на перење пари и финансирање тероризам.

Мисиите на Светска банка и Меѓународен монетарен фонд во основа се различни. Но, сепак, двете организации имаат идентични цели во поглед на борбата против спречување на перење пари и борбата против финансирање на тероризмот.

Банката и Фондот заеднички работат за да се постигнат тие цели.

Светска банка и ММФ во тесна соработка со ФАТФ и други меѓународни организации, како што се: Базелскиот комитет за супервизија на банките (Basel Committee on Banking Supervision), Интернационална организација на комисиите за хартии од вредност (IOSCO), Интернационална асоцијација на супервизори на осигурувањето (IAIS) и Егмонт групата, пристапија кон создавање еден сеопфатна методологија за оценување на системите за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Методологијата на

⁵⁷ www.imf.org Money laundering and terrorist financing threaten economic and financial stability

⁵⁸ Paul Allan Schott, Comprehensive Reference Guide to AML/CFT, p.183

ФАТФ се состои од скоро 200 критериуми кои ги покриваат сите 40 препораки за спречување на перење пари и девет специјални препораки за спречување на финансирање тероризам.

Методологијата опфаќа правна и институционална рамка за дадена земја за процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам, вклучувајќи го и создавањето единици за финансиско разузнавање. Во методологијата се опфатени соодветните резолуции на Советот за безбедност и меѓународните конвенции, како и други мерки за воспоставување меѓународни стандарди. Оваа методологија овозможува длабока процена на превентивни мерки на финансиските институции за процесот на спречување перење пари и финансирање тероризам.⁵⁹

Во соработка со институциите на своите земји членки, ММФ и Светска банка се природен форум за размена на информации, развој на заеднички пристапи по одредени прашања и промоција на посакувана политика и стандарди за борба против перење пари и финансирање тероризам. Како дополнение на ова се истакнува искуството на ММФ во управување со оценувањето на финансискиот сектор, спроведување техничка помош на финансискиот сектор како и надгледување на неговото работење. Кај економските системи во земјите кои ги прифаќаат мерките и стандардите за спречување на перење пари и финансирање тероризам и развојните програми кои се упатени за идентификација на недостатоци има позитивно повратно влијание.

ММФ и Светска банка на ова поле имаат значајна соработка и учество во работата на ФАТФ и регионалните тела сродни на ФАТФ⁶⁰, кои управуваат со оценување на националните системи за борба против перење пари и финансирање тероризам, спроведуваат техничка помош и учествуваат во политиката на развој и истражување.

1.4. Превенцијата во процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам, гледано од аспект на Светска банка.

Процесот на превенција секако дека има клучна улога во спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам. Во продолжение ќе ги споменеме главните превентивни мерки на кои Светска банка става акцент во спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам.

⁵⁹ Paul Allan Schott, Comprehensive Reference Guide to AML/CFT p.187 „Methodology on AML/CFT“, http://www.fatf-gafi.org/pdf/Meth-2004_en.PDF.

⁶⁰ Овие тела се: Asia/Pacific Group on Money Laundering (AGP), Caribbean Financial action Task Force (CFATF), Council of Europe MONEYVAL Committee, Eastern and Southern Africa Anti-Money Laundering Group (ESAAMLG) and Financial Action Task Force on Money Laundering in South America (GAFISUD). Регионалните тела сродни на ФАТФ имаат значајни улоги во спроведување на стандардните одредби за спречување на перење пари и финансирање на тероризмот, во рамките на нивните региони. Регионалните тела сродни на ФАТФ се доброволни организации за соработка. Членството е отворено за која било земја, во одредената географска регија која е спремна да се придржува на правилата и да придонесува за реализирање на целите на организацијата. Освен членовите кои имаат право на глас во овие организации постојат и членови кои имаат право на набљудувачи и кој активно учествуваат во работните активности на овие организации.

Една од основните превентивни мерки е добро поставен процес за лицензирање на банките, кој ќе се базира на соодветна законска регулатива, и ќе спречи можност со банките да управуваат криминалните структури.

Според канцеларијата на ООН за контрола и превенција на дрога и криминал (UNODCCP),⁶¹ Органите на прогонот (law enfocment), проценуваат дека на крајот од 1998 година, во Руската Федерација организираниот криминал контролирал половина од комерцијалните банки, 60% во јавниот и 40% од приватниот бизнис“.

„Контролата на банките од страна на криминалните структури им овозможува:

- лесно легализирање на илегалните профити,
- значително ги поедноставува кривичните дела (на пр. изнуда, киднапирање за откуп) против банкарските клиенти,
- ја олеснува работата на организираниите криминални групи за криминалната пенетрација на нечистиот капитал во останатите сектори на економијата.
- долгорочна предност и значителна заштита од наметнатите банкарски регулативи. Ако криминалните организации и нивните сопственици управуваат со банката, дури и многу силни регулативи нема да придонесат многу за спречување на процесот на перење пари.⁶²

Светска банка посебно внимание во превентивните мерки упатува на управување со ризиците на банкарското работење: правниот, оперативниот или трансакцискиот, репутацискиот, кредитниот и ликвидносниот ризик.

Ќе дадеме приказ на еден случај на уништување на репутацијата на Ригс банка од Вашингтон (Riggs Bank Washington D.C.).⁶³

Ригс банка беше казнета со повеќе од 40.000.000,00 долари поради отсуство на програми за спречување на перење пари, кои ја вклучуваат праксата на приватното банкарство. Ригс банка отвори повеќе приватни банкарски сметки на поранешниот чилеански диктатор Аугусто Пиноче, помеѓу останатите политички изложени личности, прифаќајќи милиони долари во депозит под различни корпоративни и индивидуални сметки и при тоа не придавајќи внимание на сомнителните активности што се одвивале на тие сметки. Како резултат на тоа многу клиенти ги прекинаа своите бизнис-релации и активности со банката. Уништувањето на репутацијата на банката, ги уништи и нормалните бизнис-активности на банката. Иако банката не беше затворена од регулаторните тела, банката изгуби многу заработки и не можеше да биде

⁶¹ Source UNODCCP (2001), Russian capitalizam and moneu launing

⁶² Pierre-Laurent Chatain, Jhon Mcdowell, Cedric Mousset, Paul Allan Scott, Emile Van Der Does de Willebois , World bank Preventing Money laundering and Terrorist financing p.47

⁶³ Pierre-Laurent Chatain, Jhon Mcdowell, Cedric Mousset, Paul Allan Scott, Emile Van Der Does de Willebois , World bank Preventing Money laundering and Terrorist financing p.29

профитабилна во банкарското работење. Многу брзо банката беше купена од друга банкарска организација.⁶⁴

Во рамки на превентивната функција од процесите на перење пари и финансирање тероризам Светска банка става посебен акцент на управување и менаџирање на ризиците.

Светската банка во процесот на управување или менаџирање на ризиците во превентивна функција на банкарскиот сектор ја зема предвид анализата на ризиците од перење пари и финансирање тероризам.

За целите на управување на потенцијалните ризици од перење пари и финансирање тероризам, субјектите треба да воспостават систем за проценка на ризиците. Правилно поставениот пристап кон ризикот ќе им овозможи на задолжените субјекти да го идентификуваат степенот на ризици од перење пари и финансирање тероризам и да ги насочат мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам на оние клиенти, трансакции или активности кои се карактеризирани со повисок ризик. Процената на ризиците од перење пари и финансирање тероризам се спроведува кога се воспоставува деловен однос со нов клиент или кога се спроведува определена трансакција или друга активност во рамки на деловниот однос со постојан клиент. Процената на ризиците е динамичен процес. Првичната проценка на ризиците се врши при воспоставување на првиот контакт за отпочнување деловен однос со клиентот. Процената на ризичноста на клиентот континуирано се преиспитува во текот на целото траење на деловниот однос со клиентот. Не постои единствена методологија што би ги определила категориите на ризици. Како најчесто користени критериуми за проценка на ризиците од перење пари и финансирање тероризам се:

- ризик од земја на потекло,
- ризик од профил на клиент и
- ризик на продукт или услуга.

Во секоја категорија може да се направат по три класификации на ризиците: низок, среден и висок ризик. Субјектите ги користат претходно споменатите критериуми и класификации како минимален стандард, и по своја проценка треба да развијат систем за проценка на ризиците од перење пари и финансирање тероризам. Воспоставувањето соодветен систем од страна на субјектите има крајна цел ефикасно управување со ризикот од перење пари и финансирање тероризам. Процената на ризиците од перење пари и финансирање тероризам треба да доведе до примена на соодветни мерки од процедурите на анализа на клиентот. Системот за проценка на ризичноста не значи дека субјектите своите клиенти или потенцијални клиенти ги одбиваат, туку претставува солидна основа која ќе им овозможи да формираат

⁶⁴Money Laundering and Foreign Corruption: Enforcement and Effectiveness of the Patriot Act, a case study involving Riggs Bank, report prepared by the minority staff of the permanent subcommittee on investigation, United States Senate, July 15, 2004

рационална деловна одлука како да воспостават и одржат разумен и правилен деловен однос со своите клиенти или истиот да го прекинат⁶⁵.

Националната и меѓународната соработка која ќе се базира на доверба претставува една од главните алки во процесите на превенција од перење пари и финансирање тероризам.

2. Базелски комитет за банкарска супервизија (Basel Committee on Banking Supervision)

Базелскиот комитет за банкарска супервизија е формиран во 1974 година, од страна на управите на централните банки на најразвиените земји.⁶⁶ Заклучоците кои ги донесува Базелскиот комитет немаат правна сила, туку претставуваат препораки. Основната функција на комитетот е формирање заеднички стандарди и смерници за супервизија на банкарскиот сектор во земјите членки. Редовно ги објавува основните стандарди на супервизија и дава препораки врз основа на најдобри практики, во очекување дека овластените супервизори ќе го применат тоа на начин кој е најпогоден во поединечните национални економии. Дел од овие стандарди и насоки се однесуваат на превенција на процесите на перење пари во банкарскиот сектор.

Базелскиот комитет презема мерки да се спречи злоупотребата на банкарскиот сектор од страна на криминалните групи. За таа цел Базелскиот комитет издава „Објава за спречување на криминална употреба на банкарскиот систем за перење пари“ со која поставува правила и процедури за превенција на процесите на перење пари кои треба да се применуваат од менаџментот на банките во националните економии.

Во објавата на Базелскиот комитет постојат четири основни принципи:⁶⁷

- правилна идентификација на клиентот,
- високи етички стандарди и придржување до законите,
- соработка со органите за спроведување на законот и
- поставување правила и процедури за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Базелските принципи за превенција на процесите на перење пари во банкарскиот сектор се во согласност со препораките на ФАТФ, кои подоцна во овој труд детално ќе бидат образложени.

⁶⁵ Pierre-Laurent Chatain, Jhon Mcdowell, Cedric Mousset, Paul Allan Scott, Emile Van Der Does de Willebois , World Bank Preventing Money laundering and Terrorist financing, , The World Bank / The International Bank for Reconstruction and Development -2009

⁶⁶Членови на Базелскиот комитет се: Белгија, Канада Франција, Германија, Италија, Јапонија, Луксембург, Холандија, Шпанија, Шведска, Швајцарија, Велика Британија и САД.

⁶⁷ Paul Alan Scot/ Reference Guide for Money Laundering and Finassing Terrorissam p.51

3. Меѓународна асоцијација на супервизори на осигурувањето - (International Association of Insurance Supervisors)

Меѓународната асоцијација на супервизори на осигурувањето (International Association of Insurance Supervisors) е основана во 1994 година од страна на повеќе од 100 различни тела за супервизија на осигурувањето на земји членки со различни правни системи. Нејзини примарни цели се:

- промовирање соработка помеѓу осигурителните регулатори,
- поставување меѓународни стандарди за супервизија на осигурувањето,
- спроведување обука за своите членови,
- координирање на работата со регулаторите во другите финансиски сектори и други меѓународни институции.

Осетливоста на секторот за осигурување на процесите на перење пари ја наметна потребата Меѓународната асоцијација на супервизори на осигурувањето во своите основни активности да го истакне значењето на злоупотребата на осигурителниот сектор во овие процеси.

Оваа организација ги поставува основните стандарди и насоки за спречување на перење пари во осигурителниот сектор. Асоцијацијата дава 4 начела кон кои треба да се придржуваат субјектите во осигурителниот сектор со цел да ги спречат процесите на перење пари:

- осигурителните субјекти да ги почитуваат законите за спречување на перење пари,
- да ги познаваат процедурите за познавање на клиентите - know your customer,
- осигурителниот сектор да соработува со органите за спроведување на законот („law enforcement authorities“),
- да се има интерна политика за борба против перење пари, процедури и тренинг-програми за вработените.

4. Меѓународна организација на комисиите за хартии од вредност (The International Organization of Securities Commissions)

Меѓународната организација на комисиите за хартии од вредност е организација на комисиите и администраторите на хартиите од вредност кои секојдневно водат грижа за регулативата и спроведувањето на законите за работа со хартии од вредност во нивните земји. Сегашното членство на Меѓународната организација се состои од регулаторни тела за хартии од вредност на 105 земји.

Основни цели на Меѓународната организација на комисиите за хартии од вредност се:

- Заштита на инвеститорите;
- Одржување фер, транспарентен и ефикасен пазар на хартии од вредност;

- Намалување на системскиот ризик при тргувањето со хартии од вредност.

Заклучоците кои ги донесува Меѓународната организација на комисиите за хартии од вредност во текот на своите активности немаат правна сила, туку претставуваат препораки за земјите членки. Основната функција на организацијата е формирање заеднички стандарди и насоки за контрола на пазарот на хартии од вредност.

Во делот за спречување на процесите на перење пари, при тргување со хартии од вредност субјектите кои работат со хартии од вредност треба да обрнат внимание на следните правила:

- идентификација на клиентот и утврдување на неговиот бонитет и интегритет,
 - чување на податоците за финансиските трансакции од страна на субјектите,
 - известување за сомнителни трансакции од страна на субјектите,
 - размена на информации на меѓународно ниво,
- воспоставување правила и процедури кај субјектите кои ќе овозможат детектирање на процесите на перење пари,
 - следење на процесите на претварање на готовите пари во хартии од вредност и нивните понатамошни трансакции, со цел навремено да се детектираат процесите на перење пари,
 - соработка со органите на прогонот.

5. Волфсберг група на банки – Wolfsberg Group of banks

Групата Волфсберг⁶⁸ е здружение на 12 глобални банки, кои се своевидни концерни на меѓународно приватно банкарство. Групата воспостави четири групи начела за приватно банкарство.

5.1 Принципи на приватното банкарство против перењето пари

Овие принципи претставуваат насоки за спречување на перење пари, и ги одредуваат начините на постапување на секторот на приватно банкарство, кога тој ќе влезе во деловен договор со приватни лица кои располагаат со поголема вредност на средства. Овие принципи ги разгледуваат ситуациите на идентификација на клиентот, за сите клиенти кои имаат сметки во банката, вклучувајќи ги оние клиенти кои се познати на банката, и можат да се вбројат

⁶⁸Групата Волфсберг го добила името по дворецот Волфсберг, кој се наоѓа во североисточна Швајцарија, каде што групата е формирана, а ја сочинуваат следните меѓународни банки: Banco Santander Central Hispano, Bank of Tokyo-Mitsubishi-UFG, Barclays, Citigroup, Credit Suisse, Deutsche Bank, Goldman Sachs, HSBC, JP Morgan Chase, Société Générale and UBS <http://www.wolfsberg-principles.com/index.html>.

во бенифитни клиенти, како и оние клиенти кои имаат невообичаени сомнителни трансакции, потребно е екстра идентификација и утврдување на нивниот бонитет.

Овие принципи во себе вклучуваат:

1. Прифаќање на клиентот: општи насоки;
 2. Прифаќање на клиентот во ситуации кои бараат дополнителна претпазливост;
 3. Ажурирање на податоците на клиентот;
 4. Уочување необични и сомнителни активности;
 5. Мониторинг;
 6. Одговорност на управувањето;
 7. Известување;
 8. Образование, обуки и информирање;
 9. Барање за чување на податоците;
10. Индикатори кои укажуваат на отстапување;
11. Оддел за спречување на перење пари.⁶⁹

5.2. Објава за спречување на финансирање на тероризмот

Објавата на Волфсберг за финансирање на тероризмот ја опишува улогата на финансиските институции, која треба да ја имаат во борбата против финансирање на тероризмот, во поглед на придонесот кој можат да го дадат финансиските институции за решавање на овој меѓународен проблем. Објавата содржи релевантни информации кои ќе им помогнат на компетентните органи во борбата против финансирање на тероризмот, преку негово претходно откривање и спречување.⁷⁰

Овој извештај треба да ја спроведува политиката на „know your customer” (KYC) и постапката треба да биде зајакната со проверка на списоците на познати или сомнителни терористи. Освен тоа банката треба да игра активна улога во помагање на органите на прогонот со примена и спроведување дополнителни проверки за одредени клиенти за кој постои можност да се занимаваат со сомнителни и нерегуларни активности. Екстра проверки се прават за оние клиенти кои се занимаваат со активности кои припаѓаат на сектори кои меродавните органи утврдиле дека се користат за финансирање тероризам.⁷¹

Извештаите треба да се потпрат на потребата од поголема глобална соработка и усвојување на посебните пораки на ФАТФ за финансирање на тероризмот.

⁶⁹ www.wolsberg-principles.com/private-banking.html

⁷⁰ www.wolsberg-principles.com/financing-terrorism.html

⁷¹ Paul Allan Schott, Comprehensive Reference Guide to AML/CFT Regional Bodies and Relevant Groups IV-3

5.3 Принципите на кореспондентско банкарство во процесот на спречување на перење пари

Групата на Волфсберг банките усвои сет од 14 принципи за утврдување на регулирањето и одржување на работење на кореспондентски банки кое се однесува на глобална основа. Принципите забрануваат работење на меѓународните банки со банки „школки“,⁷². Исто така принципот на основен ризик при кореспондентско работење е еден од основните принципи и предвидува утврдување на определено ниво на претпазливост кое банката треба да го усвои при спроведување на своите деловни активности со клиентите.

При процена на потенцијалните ризици, начелата на Волфсберг групата на банки бараат при кореспондентското работење на банките со клиентите да се обрне внимание на следните елементи:

- седиштето на клиентот,
- сопственичката и менаџментската структура,
- работното портфолио,
- да се формира база за клиентот⁷³.

5.4. Набљудување, проверка и пребарување

Овој собир на начела треба да ги идентификува проблемите кои треба да се решаваат во поглед на тоа како финансиските институции треба да спроведат набљудување, проверка и пребарување, користејќи го пристапот кој се темели на ризици на профилот⁷⁴. Принципите предвидуваат дека ризикот на профилот може да се утврдува со различен пристап, кај различни сектори на работење на банките.

Принципите на набљудување, проверка и пребарување треба да бидат наменети за откривање на оние клиенти и трансакции кај кои можат да се забележат карактеристики кои се специфични, од навидум легитимното однесување.

По овие начела финансиските институции треба да имаат соодветни процеси кои овозможуваат место за идентификација на необичните активности или трансакции.

Не треба сите необични активности и трансакции да се вбројат во сомнителни, финансиските институции мора да имаат можност за анализа, со

⁷² Id., principle 7

⁷³ Id., principle 5

⁷⁴ www.wolsberg-principles.com/monitoring.html

која ќе утврдат дали одредената трансакција е сомнителна и дали има потенцијал за перење пари. Принципите ја поттикнуваат употребата на пристапот на основен ризик при активностите на набљудување. Понатаму принципот предвидува вклучување на испитување на трансакциите пред нивното реално извршување.

Ретроактивните пребарувања се охрабрани и се темелат на пристапот на основен ризик на институцијата.

Голем дел на пребарувањата со набљудување за потенцијално сомнителни активности треба да се базираат на споредување на трансакциските информации за идентификација на ризиците како што се географското место на трансакцијата, видот на производите и услугата која ќе биде понудена, и видот на клиентот кој ќе биде вклучен во преносот. Со различни типологии за перење пари и други незаконски активности, со цел да се утврди дали трансакцијата е необична или сомнителна.⁷⁵

ГЛАВА 5

МЕЃУНАРОДНА РЕГУЛАТИВА ЗА БОРБА ПРОТИВ ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ

1. Меѓународна регулатива

Во светот постојат повеќе меѓународни организации и работни групи кои се вклучени во борбата против перењето пари и финансирањето на тероризмот. Нивната улога беше претходно појаснета. Во принцип тие организации и работни групи можат да се поделат на:⁷⁶

-организации и групи кои дејствуваат на полето на превенцијата и на полето на репресијата во борбата со перењето пари (ООН, ФАТФ различни регионални работни групи, Советот на Европа, Европската Унија, Организацијата на американските држави и Секретаријатот на Комонвелтот);

-организации и групи што претежно се занимаваат со финансиски и супервизиски прашања (ММФ, Светска Банка, Базелскиот Комитет, IOSCO-меѓународна организација на комисиите за хартии од вредност и IAIS-меѓународна асоцијација на супервизорите на осигурувањето);

-организации и групи кои претежно функционираат во сферата на репресијата и превенцијата во процесот на спречување на перење пари и финансирање на тероризам (Групата Егмонт, Интерпол, и Европол).

Меѓународните организации и тела ја донесуваат и усвојуваат правната регулатива која претставува воедно и меѓународен стандард во борбата со перење пари и финансирање на тероризам а кој стандард е прифатен на глобално ниво.

За нашето истражување е битно да извршиме анализа на конвенциите на ООН, директивите на ЕУ, и препораките на ФАТФ кои се воедно и основни прифатени меѓународни стандарди за спречување на перење пари и финансирање на тероризам.

1.1. Конвенции и резолуции на Организацијата на Обединетите нации за борба против перење пари и финансирање тероризам

ООН како најголема светска организација активно е вклучена во борбата со организираниот криминал, а со тоа и во борбата со феноменот наречен перење пари и финансирање тероризам.

⁷⁶ IMF and World Bank: "Enhancing contributions to combating money laundering: policy paper", p.10

Оваа меѓународна организација има донесено повеќе конвенции на овој план, а најзначајни се Виенската конвенција и Конвенцијата од Палермо.

Виенската конвенција, чие целосно име гласи: Конвенција на Обединетите нации против незаконскиот промет со опојни дроги и психотропни супстанции, е усвоена од ООН на 19.12.1988 година.

Оваа конвенција, иако не го употребува изразот перење пари, првпат го дефинира концептот на перењето на приносите од трговијата со дрога и го поставува барањето за криминализација на овие активности. Виенската конвенција е донесена од следниве причини:⁷⁷

- големината и растечкиот тренд на незаконитото производство, побарувачка и промет на опојни дроги и психотропни супстанции;

- незаконитиот промет донесува голема финансиска добивка и богатство кое на транснационалните организации на криминалци им овозможува да влезат во структурата на власта, легитимниот деловен и финансиски свет и општеството на сите нивоа и да ги расипуваат и корумпираат;

- лицата кои се занимаваат со незаконит промет треба да бидат лишени од добивката остварена со нивната криминална дејност, а со тоа да се отстрани и мотивацијата за вршење на таа дејност;

- искоренувањето на незаконитиот промет е колективна одговорност на сите држави и за таа цел е неопходна координирана акција во рамките на меѓународната соработка;

- значењето на јакнењето и зголемувањето на ефикасните законски средства за меѓународна соработка во областа на кривичното право врз спречување на меѓународните криминални активности на незаконит промет.

Многу битен момент со горенаведената конвенција е конфискација на приносите стекнати и на предметите употребени во трговијата со дрога. Притоа, предвидени се мерките кои треба да бидат преземени на национално ниво и механизмите кои треба да овозможат ефикасна меѓународна соработка во оваа сфера. Притоа, концептот на банкарска тајна не смее да ги попречува истрагите и постапките на конфискација.

Дел од оваа конвенција е и прашањето на екстрадицијата.

Екстрадицијата е предмет на спогодба помеѓу две или повеќе земји. Ако страната потписничка на оваа конвенција, која ја условува екстрадицијата со постоење на спогодба, прими барање за екстрадиција од друга страна потписничка со која нема спогодба за екстрадиција, таа може оваа конвенција да ја смета како правна основа за екстрадиција.

⁷⁷ Paul Allan Schott Comprehensive Reference Guide to AML/CFT/ World Bank and International Monetary Fund/ International Standard Setters, p.39

Виенската конвенција ја регулира и соработката помеѓу земјите потписнички во вид на заемна правна помош, трансфер на записници и други форми на соработка и обука.

Исто така, со оваа конвенција се предвидени и мерките кои треба да се преземат доколку постојат сомневања или се констатира дека станува збор за незаконит промет по море, злоупотреба на слободните трговски зони и претставништва, како и злоупотреба на поштенските услуги.

Со оглед на комплексноста на прашањето што го регулира оваа конвенција, до 1998 година само 30-ина земји целосно ги имплементирале мерките против перењето пари, во согласност со конвенцијата.

Конвенцијата од Палермо, чие целосно име гласи: Конвенција на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал, е донесена во 2000 година. Нејзина цел е да ја унапреди и да ја направи поефикасна соработката меѓу земјите заради превенција и борба против транснационалниот организиран криминал.

Со оваа конвенција се криминализира учеството на поединците во организирана криминална група и перењето на приносите од криминал.

Како мерки во борба против перењето пари се предлагаат следните:

1. Секоја држава членка:

– ќе утврди сеопфатен девизен режим на регулативи и супервизија за банките и другите небанкарски финансиски институции и, онаму каде што е соодветно, за другите тела кои се особено чувствителни на перење пари, во смисла на застрашување и откривање на сите форми на перење пари.

Овој режим треба да ги нагласи барањата за идентификација на странките, чувањето на досиејата и пријавувањето на сомнителните трансакции.

– ќе обезбеди административните, контролните, полициските служби и другите служби посветени на сузбивање на перењето пари (вклучувајќи ги онаму каде што е соодветно според домашното законодавство и судските органи) да имаат можност да соработуваат и да разменуваат информации на национално и меѓународно ниво, под условите пропишани во нејзиното домашно законодавство и, на крај, ќе имаат предвид дека воспоставувањето на единицата за финансиско разузнавање ќе служи како национален центар за собирање, анализирање и проценување на информациите во врска со потенцијалното перење пари.

2. Државите членки ќе го имаат предвид имплементирањето на изводливите мерки за откривање и следење на движењето на готовината и на соодветните платежни инструменти преку нивни граници, со ограничен промет, за да обезбеди точна употреба на информациите, и без какво било попречување на движењето на легитимниот капитал.

Таквите мерки можат да вклучат барање индивидуалните лица или бизниси да го пријават прекуграничниот трансфер на поголемо количество готовина и на соодветни вредносни инструменти.

3. При воспоставување домашен регулаторен и супервизорски режим, државите членки се повикуваат да ги земат предвид релевантните иницијативи на регионалните, меѓурегионалните и мултилатералните организации против перење пари.

4. Државите членки ќе настојуваат да развијат и промовираат глобална, регионална, подрегионална и билатерална соработка меѓу судските полициските и финансиските контролни институции, со цел да се сузбие перењето пари.

Слично како и Виенската, така и Конвенцијата од Палермо се занимава со прашањата на конфискација и екстрадиција. Во делот на конфискацијата, посебни одредби се посветени на меѓународната соработка, располагањето со конфискуваниот имот и правната надлежност.

Исто така оваа конвенција посветува големо внимание и на заемната правна помош. Значајна улога имаат одредбите што се однесуваат на кривичната постапка, односно на можноста на водење споени истраги и трансфер на кривичната постапка.

Она што Конвенцијата ја прави прв сеопфатен меѓународен документ од ваков вид се и посебните одредби што се однесуваат на заштита на сведоците. Овие одредби се однесуваат на жртвите на казнивите дела, како и на лицата кои учествувале во активностите на организираниите криминални групи.

Дел од оваа конвенција е посветена и на полициската соработка помеѓу одделните земји, како и на обуката и техничката помош за полицискиот персонал. Со Конвенцијата од Палермо им се препорачува на земјите членки на ООН, во согласност со фундаменталните принципи на нивното национално законодавство преку соодветни правни административни и други мерки, да ги намалат можностите организираниите криминални групи во иднина да учествуваат на легални пазари со приноси од криминал.

Како одговор на терористичките напади врз САД на 11 септември 2001 година, меѓународната заедница, предводена од ООН како најголема меѓународна организација донесе низа конвенции, резолуции и програми за борба против тероризмот и неговото финансирање, кој се јавува како глобална светска закана. Во трудот ќе бидат спомнати позначајните конвенции и резолуции на ООН за борба со тероризмот и неговото финансирање.

Во декември 1999 година, ООН ја донесоа Меѓународна конвенција за сузбивање на финансирањето на тероризмот. Оваа конвенција стапува во сила во април 2002 година и бара земјите потписнички да го криминализираат тероризмот, терористичките организации и терористичките акти. Исто така оваа конвенција бара правните системи да ги осудат сите лица, организации и

воопшто сите оние кои на каков било начин преку собирање средства го помагаат тероризмот.⁷⁸

Една од позначајните резолуции на Советот на безбедност на ООН со која се сузбива финансирањето на меѓународниот тероризам е Резолуција 1267 (15.10.1999 год), која бара земјите членки да ги замрзнат средствата на талибанците, Ал каеда и Осама бин Ладен и сите средства на сопственици кои се контролирани од нив.

Втора по значајност со која се зголемуваат санкциите за борба против тероризмот е Резолуцијата на Советот на безбедност на ООН позната како 1373 (28.9.2001 год.), која ги задолжува сите земји членки на ООН да ги:

- забранат сите форми на поддршка на терористичките групи,
- забранува мерки на заштита и поддршка на терористите вклучувајќи замрзнување на фондовите на лицата и организациите кои се инволвирани во терористичките активности,
- забрана на активности или каква било помош на терористите,
- соработка помеѓу земјите во криминалните истраги и размена на информациите за планирање на терористички активности.

Резолуцијата 1373 ги обврзува земјите членки да преземат специфични акции за борба против тероризмот. Со оваа Резолуција се формира Комитет за борба против тероризмот (The Counter-terrorism committee), што значи градење глобален капацитет за борбата против тероризмот.⁷⁹

ООН во рамките на Канцеларијата за дрога и криминал (UNODC- United Nations Office on Drugs and Crime)⁸⁰ во 1997 година усвои Глобална програма за борба против перењето пари, која понатаму се проширува и на финансирање на тероризмот и има за цел да ги постигне следните цели:

- подигање на јавната свест за борбата против перење пари и финансирање тероризам,
- поставување правна рамка во националните економии за борба против перење пари и финансирање тероризам,
- зајакнување на капацитетите во рамките на националните економии за борба против перење пари и финансирање тероризам, како и
- промовирање на меѓународна соработка помеѓу земјите за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

1.2. Директиви на Европската унија

Европската унија, онаква како што денес ја познаваме, е наследник на некогашната Европска економска заедница. Со договорот од Мастрихт од 1992 година, сферите на интерес на обединета Европа од економијата се

⁷⁸ <http://www.un.org/law/cod/finterr.htm>.

⁷⁹ UN Security Council Resolution 1373

⁸⁰ www.undoc.org and money laundering and countering the financing of terrorism

проширија и на правото, надворешната и безбедносната политика. Со тој договор беа дефинирани т.н. три столба на Европската унија:

- внатрешен пазар (наследник на некогашната ЕЕЗ),
- правда и внатрешни работи,
- заедничка надворешна и безбедносна политика.

Кога го разгледуваме процесот на перење пари и финансирање тероризам, посебно внимание треба да посветиме на внатрешниот пазар на Европската унија. Станува збор за едно прилично комплексно прашање. Внатрешниот пазар се потпира на т.н. четири слободи - слободно движење на работници, стоки, услуги и капитал - во рамките на земјите членки на Европската унија.

Исто така, во рамките на внатрешниот пазар се дефинирани и односите на овие земји со трети земји кои не се дел од ЕУ.

Посебно е чувствителна областа на слободно движење на капиталот како една од претходно наведените четири слободи.

Слободното движење на капиталот претпоставува спроведување портфолио и директни инвестиции помеѓу одделните земји без никакви рестрикции. Исто така во оваа рамка се предвидува слободно движење на паричните средства (депозитите) помеѓу различни финансиски институции кои се наоѓаат на териториите на различни земји, како и изедначување на правата и обврските на резидентите и нерезидентите при нивното работење со финансиските институции.

Слободното движење на капиталот што претставува укинување на низа рестриktivни мерки, може да претставува рај за криминалните групи. Тие може да ја злоупотребат горенаведената слобода и да ги максимизираат своите профити. Од тие причини Европската унија има донесено четири директиви кои ги даваат основните правци и начела во борбата со перењето пари и финансирањето на тероризмот.

Првата директива е донесена од Советот на Европската заедница на 10.6.1991 година. Проблематиката што ја обработува оваа директива е во сферата на превенцијата во процесот на спечување на перење пари. Таа е под силно влијание на 40-те препораки на ФАТФ, кои се донесени во 1990 година. Основните причини за усвојување на оваа директива се содржани во нејзината преамбула и тоа:⁸¹

- перењето на приносите од криминалните активности преку банкарските системи го намалува кредитбилитетот на институциите кои се вклучени во таквите трансакции и може да го наруши целокупниот финансиски систем;
- директивата го поврзува перењето пари со организираниот криминал, особено со трговијата со дрога, но без оглед на тоа дали се работи за трговија со дрога или не, сите видови организиран криминал во директивата се третираат како поврзани со перењето пари.

⁸¹ Directive of the Council of the European Community 91/308/EEC

Земјите членки од Европската унија се должни да ги имплементираат одредбите од оваа директива во своето национално законодавство. Едно од барањето на оваа директива е јасно и недвосмислено криминализирање на активноста перење пари. Сите субјекти кои се занимаваат со перење пари се криминалци и институциите на системот треба да ги третираат овие субјекти во согласност со одредбите од соодветните закони (Пред сè Законот за спречување на перење пари и Кривичниот закон).

Горенаведената директива (91/308/ЕЕЗ) посветува посебно внимание на кредитните и финансиските институции и нивната улога во борбата со перењето пари.

Со оглед на тоа што фазите на пласман и прикривање од процесот на перење пари најчесто се одвиваат преку системот на финансиските институции, оваа директива дава насоки на следните прашања:

- идентификација на клиентите,
- чување на нивните досиеја,
- сомнителни трансакции,
- соработка со надлежните органи одговорни за борба со перењето пари (доставување извештаи),
- воспоставување адекватни системи на внатрешна контрола,
- обука на вработените во финансиските институции.

Оваа директива со право посветува најголемо внимание на идентификација на клиентите. Таа се врши при првиот контакт на клиентот со финансиската институција. Финансиската институција е должна да го идентификува клиентот кога тој сака да отвори сметка или штедна книшка или да изнајми сеф. Идентификација на клиентот мора да се изврши и во случај кога тој врши поединечна или неколку поврзани трансакции чиј износ надминува 15.000,00 евра. Што се однесува на активностите во сферата на осигурувањето, идентификацијата треба да се изврши секогаш кога износот на поединечната премија која треба да се плати во која било година надминува 1.000,00 евра. Кредитните и финансиските институции се должни да извршат идентификација на клиентот секогаш кога постои сомневање за перење пари, без оглед на износот на депозитот или трансакцијата. Во случај кога клиентот настапува како негов посредник, финансиската институција е должна да го утврди идентитетот и на основниот налогодавец и на неговиот ополномоштеник. Чувањето на досиејата на клиентите е многу битна обврска на финансиските институции. Некои од тие досиеја можат да послужат како доказ во одредени истраги за перење пари. Директивата на ЕУ од 1991 година предвидува рок од најмалку пет години за чување на досиејата на клиентите.

Посебно внимание треба да биде посветено на сомнителните трансакции. Иако оваа директива не наведува одредени индикатори преку кои би се оценила сомнителноста на трансакцијата, сепак литературата и практиката наведуваат на повеќе такви индикатори. Тие можат да се однесуваат на клиентот, на самата трансакција, видот на депозитот итн. Индикаторите кои служат како средство за идентификување на сомнителните трансакции подетално ќе бидат анализирани во овој труд.

Соработката помеѓу институциите на системот има круцијално значење за борбата со перењето пари. Финансиските институции се должни да ги информираат соодветните истражни (ФИУ-и) и судски органи за одделните поединечни, поврзани и сомнителни трансакции. Овие органи, во рамките на своите овластувања, преземаат соодветни мерки за сузбивање на овој вид на криминал. При тоа клиентот што ги депонира своите средства или ја врши трансакцијата не смее да знае дека неговата активност подлежи на следење и анализа од страна на надлежните органи. Се разбира, информациите што финансиските институции ги проследуваат до другите органи во државата можат да бидат искористени исклучително во функција на борбата со перењето пари.

Директивата предвидува постоење или формирање адекватни системи на внатрешна контрола на самите финансиски институции. Внатрешната контрола е многу значајна затоа што таа треба да биде првата што ќе констатира дали интерните системи добро функционираат, дали постојат соодветни интерни процедури за борба против перење пари и дали тие системи ефикасно се имплементираат. Доколку се констатираат одредени неуредности, внатрешната контрола треба да го алармира управниот одбор и менаџментот на финансиската институција за да можат тие да преземат соодветни мерки.

Што се однесува до обуката на вработените, посебно внимание треба да се посвети на лицата кои се во непосреден контакт со клиентите (благајниците, кредитните референти итн.). Обуката треба да го спречи и ненамерното инволвирање на вработените во финансиската институција во процесот на перење пари.

Втората директива е донесена на 4.12.2001 година од страна на Европскиот парламент и Советот на Европската унија. Со оваа директива (2001/97/ЕЗ) се вршат одредени измени на директивата од 1991 година.

Со директивата од 2001 година дефинирањето на финансиските институции ги опфаќа и менувачниците, давателите на услуги брз трансфер на пари, осигурителните компании и инвестициските фондови. Понатаму со оваа директива се наведуваат и субјектите кои се должни да ги имплементираат обврските кои произлегуваат од нејзините одредби. Тие субјекти се: кредитните институции, финансиските институции, ревизори, надворешни сметководители, даночни советници, агенти за недвижности, нотари, дилери аукционери и казина.

Што се однесува до идентификација на клиентите директивата 2001/97/ЕЗ предвидува дека институциите и лицата кои се предмет на оваа директива (во директивата од 1991 година овие субјекти се нарекуваат кредитни и финансиски институции) не се предмет на условите за идентификација во случаи кога клиентот е кредитна или финансиска институција опфатена со оваа директива.

Во делот за соработката на субјектите опфатени со оваа директива со останатите државни органи, пропишани се формите на соработка на

нотарите, ревизорите и даночните советници со органите задолжени за борба против перењето пари.

Земјите членки на ЕУ не се должни во својата регулатива да внесат одредби според кои институциите и лицата кои се предмет на оваа директива се воздржуваат од извршување трансакции за кои знаат или се сомневаат дека се поврзани со перење пари, сè додека не добијат согласност од надлежните државни органи. Во делот на супервизорската функција, со оваа директива е предвидено дека како кредитните и финансиските институции, така и берзите девизните пазари и пазарите на финансиските деривати се предмет на контрола во функција на борбата со перењето пари.

Со директивата од 2001 година се извршија одредени измени на Директивата од 1991 година. Но, набрзо потоа стана јасно дека постои реална потреба од донесување комплетно нова директива која ќе биде во чекор со современите трендови во сферата на перењето пари и финансирањето тероризам.

Третата директива на Европскиот парламент и на Советот на Европската унија е донесена на 26.10.2005 година. Со донесување на оваа директива одредбите од директивата од 1991 година и измените од 2001 година престанаа да важат. Земјите членки на ЕУ се должни да ги имплементираат во своите закони одредбите од оваа директива (2005/60/ЕЗ) до крајот на 2007 година.

Третата директива на Европската унија претставува голем чекор напред во борбата со перењето пари, го вклучува и финансирањето на тероризмот како и спречување на користење на финансискиот систем за целите на перење пари и финансирање тероризам.

Посебно е значајно тоа што му се придаде големо значење на испитување на бонитетот на клиентот од страна на финансиските институции (customer due diligence), што не беше случај со претходните две директиви.

Според мислењето на авторот на овој труд, директивата 2005/60/ЕЗ се донесе од следниве причини:

- појавата на перење пари и финансирање тероризам претставува сериозна опасност за стабилноста и репутацијата на финансискиот сектор,
- субјектите кои вршат перење пари и финансирање тероризам можат да го злоупотребат слободното движење на капиталот кој претставува една од основните карактеристики на слободниот европски пазар,
- перењето пари и финансирањето тероризам претставува глобален проблем, затоа и мерките за негово сузбивање мора да бидат преземени на меѓународно ниво и со висок степен на координација на националните законодавства и институциите на различните системи,
- потреба од проширување на дефиницијата за организираниот криминал,
- директивата 91/308/ЕЗ посвети внимание само на идентификацијата, а не и на добивањето информации за бонитетот и интегритетот на клиентот,
- ефикасните програми кај финансиските институции за спречување на перење пари и финансирање тероризам ги натераа криминалните групи да бараат

алтернативни методи, пред сè во доменот на животното осигурување и сферата на услугите,

- потреба од поголема контрола врз трговците со производи кои само по себе се ризични кога е во прашање перењето пари и финансирањето тероризам,
- потреба од посветување внимание на односите помеѓу адвокатите и нивните клиенти и регулирање на прашањето на деловна тајна која произлегува од тие односи,
- различниот степен на ризици од перење пари и финансирање тероризам во одделни случаи ја дефинира потребата од упростено или зајакнато спроведување на политиката на познавање на комингентот,
- посебно следење на воспоставените односи со политички изложените личности,
- овозможување на клиентот да се идентификува пред финансиската институција со помош на идентификација која претходно ја направил кај друга финансиска институција,
- обврска за известување за сомнителни трансакции, која во одредени случаи утврдени со оваа директива, може да биде занемарена,
- вработените во финансиските институции кои вршат пријавување до надлежните државни органи мораат да бидат заштитени од закани и непријателски активности од трети лица,
- постоење на адекватни информативни системи кои лесно и брзо ќе ѝ овозможат на финансиската институција да добие информации дали има воспоставено деловни односи со одреден субјект или не,
- воведување соодветни казнени одредби во националните законодавства со цел да се сузбие појавата на перење пари и финансирање тероризам итн.

Со оваа директива перењето пари и финансирањето тероризам се дефинира во најширока смисла и се одредуваат субјектите кои се надлежни за негова превенција. Исто така оваа директива јасно и прецизно дефинира што се подразбира под одреден вид институција.

Многу значајно е тоа што наместо идентификација на клиентот, оваа директива го воведува испитувањето на бонитетот на комингентот.

Политика на испитување на бонитетот на комингентот (customer due diligence) се врши во следниве случаи:⁸²

- при воспоставување деловен однос,
- при извршување поединечна трансакција или неколку поврзани трансакции чиј износ надминува 15.000,00 евра,
- при постоење сомневање за вршење на перење пари или финансирање тероризам,
- при постоење на сомневање за вистинитоста и адекватноста на претходно добиените податоци за идентификација на комингентот;

Мерките преземени за испитување на бонитетот на комингентот се состојат од следното:⁸³

⁸² Official Journal of the European Union: „Directive 2005/60/EC on the prevention of the use of the financial system of the purpose of money laundering and terrorist financing” p.23

- идентификување на комингентот и верификување на таа идентификација со помош на информации добиени од сигурни и независни извори,
- идентификување на корисникот на средствата од извршената трансакција, како и преземање адекватни мерки за запознавање на сопственичката структура на комингентот,
- добивање информации за целта и природата на деловниот однос што на финансиската институција ѝ го нуди комингентот,
- перманентно следење на воспоставениот деловен однос со цел да се добие разумна сигурност дека извршените трансакции се конзистентни со природата на деловните активности на комингентот, неговиот ризичен профил и легалноста и легитимноста на изворот на средствата за извршување на тие трансакции.

Политиката на испитување на бонитетот и интегритетот на клиентот не треба да се спроведе само кај новите, туку и кај постојните клиенти.

Оваа директива предвидува спроведување на упростено (симплифицирано) и комплексно испитување на бонитетот на клиентот.

Упростено испитување на бонитетот се дозволува во случај кога како клиенти се јавуваат државни органи или кредитни и финансиски институции. Во останатите случаи кога ризикот од перење пари и финансирање тероризам е поголем, потребно е да се спроведе комплексно испитување и следење на бонитетот на комингентот. Притоа, директивата содржи јасни инструкции на кој начин треба да биде спроведено испитувањето на бонитетот на комингентот кога деловниот однос се воспоставува преку посредници, кога се работи за меѓународни трансакции или кога се воспоставува деловен однос со политички изложени лица.

Финансиските институции се должни да доставуваат извештаи за поединечните, поврзаните и сомнителните трансакции до соодветниот државен орган задолжен за анализа на случаите за кои постои сомневање за перење пари и финансирање тероризам. Тој орган може да побара од финансиската институција задржување, односно неизвршување на трансакцијата. При тоа комингентот не смее да знае дека неговите деловни активности се предмет на истражување и анализа од страна на органите кои се задолжени за имплементирање на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Финансиските институции на земјите членки на Европската унија се должни документите за воспоставениот деловен однос со одреден клиент да ги чуваат најмалку пет години. Истото се однесува и за нивни подружници во трети земји, освен ако со законски прописи на тие земји не е поинаку одредено.

⁸³ Official Journal of the European Union: „Directive 2005/60/EC on the prevention of the use of the financial system of the purpose of money laundering and terrorist financing” p.23

Финансиските институции се должни да воспостават адекватни системи на внатрешна контрола. Исто така, тие треба да обезбедат и соодветна обука за своите вработени.

Супервизорските органи се должни да го следат спроведувањето на законските одредби во сферата на спречувањето на перењето пари и финансирањето на тероризмот. Доколку се констатираат одредени неуредности, тие се должни да преземат соодветни законски мерки. Затоа, казнените одредби од соодветните закони мораат да бидат јасни и недвосмислени, а државните органи ефикасни во нивното спроведување.

Последната директива на Комисијата 2006/70/ЕЗ од 1 август 2006 година ги утврдува мерките кои треба да се преземат на полето на перење пари и финансирање тероризам, а ги опфаќа политички изложените лица.⁸⁴ Во оваа директива се дефинирани физичките лица кои се или биле на истакнати јавни функции (шефови на држави, влади, министри и заменици и помошници на министри, пратеници, членови на врховен суд, амбасадори, и високи службеници во вооружените сили, членови на административни, раководни или надзорни тела во државни претпријатија)⁸⁵, и за кои лица субјектите треба да се преземат мерки за спречување на процесите перење пари и финансирање тероризам.

1.3. Препораки на ФАТФ (Financial Action Task Force on Money Laundering)⁸⁶

Препораките на ФАТФ можат да се поделат во четири групи:

- а) препораките од 1 до 3 содржат генерална рамка,
- б) препораките од 4 до 25 се однесуваат на зајакнување на финансиските и нефинансиските институции,
- в) препораките од 26 до 34 се однесуваат на зајакнување на контролните и судските институции во борба со перење пари,
- г) препораките од 35 до 40 се однесуваат на меѓународна соработка;

а) Генерална рамка

Препораките од 1 до 3 се однесуваат на правните системи, поточно на обемот на казнените одредби за перење пари. Посебно е интересна препораката 1 каде што се наведени утврдените кривични дела (дела кои претходат на перењето пари). Покрај такситативното наведување на утврдените кривични дела, оваа препорака нуди и можни пристапи за детектирање на

⁸⁴ Директива на Европската комисија 2006/70/ЕЗ

⁸⁵ Директива на Европската комисија 2006/70/ЕЗ, чл. 2 Политички изложени лица

⁸⁶ Како реакција на забелешките на групата седум најразвиени земји во светот Г-7, во однос на нараснување на проблемот на перење пари, на Економскиот самит на ОЕЦД одржан во Париз во јули 1989 година е формирана финансиска оперативна група против дејствија на перење пари - ФАТФ (Financial Action Task Force on Money Laundering).

горенаведените кривични дела. Големо значење има и препораката 3, која се занимава со прашањата на замрзнување и конфискација на имотот кој ќе се докаже дека потекнува од перење пари.

б) Улогата на финансиските и нефинансиските институции во борбата со перењето пари

Препораките од 4 до 25 се особено значајни затоа што се однесуваат на превентивниот сегмент во борбата против перењето пари. Ако се знае дека финансиските и нефинансиските институции се на „првата борбена линија“, односно дека се најподложни на инволвирање во процесот на перење пари, јасно е круцијалното значење на доследната имплементација на препораките на ФАТФ во оваа сфера.

Препораката 5 предвидува дека финансиските институции не треба да отвораат анонимни сметки или сметки на очигледно фиктивни имиња. Сметката на коминтентот треба да биде отворена откако тој ќе биде идентификуван со употреба на податоци од сигурни и независни извори на документи или информации. Доколку коминтентот не воспоставува директен однос со финансиската институција, туку деловниот однос се воспоставува со помош на овластено лице, финансиската институција е должна да го утврди идентитетот и на основниот клиент и на лицето овластено за отворање сметка од негова страна.

Што се однесува до проверката на бонитетот и интегритетот на клиентот, таа треба да се извршува при воспоставување на деловниот однос или, пак, при извршување поединечни, поврзани или сомнителни трансакции. Се поставува прашање на длабочината, односно деталноста на таа проверка. Доколку постои висок ризик на перење пари или евентуално воспоставување деловни односи со одреден коминтент, проверката мора да биде продлабочена, односно подетална. Од друга страна, ако ризикот од перење пари е помал (на пример: при воспоставување деловни односи со други финансиски институции кои мора да ги почитуваат истите стандарди), во тој случај може да се изврши и поедноставна проверка на бонитетот и интегритетот.

Препораката 6 се однесува на воспоставување деловни односи со политички изложени лица. Во овој случај, покрај стандардната проверка на бонитетот и интегритетот, финансиските институции треба да преземат разумни мерки за утврдување на потеклото на имотот и изворот на приходи на политички изложените лица.

Препораката 10 се однесува на чувањето на досиејата на коминтентите. Оваа препорака предвидува период од најмалку пет години за чување на досиејата. Таквите досиеја треба да овозможат реконструкција на индивидуалните трансакции (вклучувајќи ги износите и видови валута вклучени во нив), како и

да обезбедат, доколку е неопходно, докази за обвинение во врска со криминално однесување.⁸⁷

Препораката 11 се однесува на тоа дека финансиските институции треба да посветат посебно внимание на сложените, невообичаено големи трансакции, кои немаат очигледна економска или видлива правна цел. Ваквите трансакции треба да се проучат и да бидат достапни на надлежните органи и на ревизорите.

Препораката 12 ги опфаќа и нефинансиските институции и дејности. Таа ги опфаќа казината, агенциите за промет со недвижности, трговците со благородни метали и скапоцени камења, адвокатите, нотарите, сметководителите и трустовите. Овие институции и вршители на дејности при воспоставување односи со своите клиенти треба да се придржуваат кон истите процедури за идентификација кои се релевантни за финансиските институции.

Препораките од 13 до 16 се однесуваат за известувања за сомнителни трансакции и примена на прописите во оваа сфера.

Препораката 13 упатува дека секоја трансакција за која постои сомневање дека е поврзана со перењето пари треба да биде пријавена до надлежниот орган за анализа и истрага (Financial Intelligence Unit). Со препораката 14 се посочува дека лицата кои ги доставуваат тие извештаи до ФИУ треба да бидат заштитени од одговорност. Препораката 15 бара воведување внатрешни политики и процедури во финансиските институции за следење на процесот на спречување на перење пари, како и постојана обука на вработените. Со препораката 16 е утврдено дека одредбите на препораките 13 до 15 се валидни и за релевантните нефинансиски институции и дејности наведени претходно.

Препораките од 17 до 20 наведуваат други мерки за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Посебно е интересна препораката 18, која бара од финансиските институции одбивање на соработката со т.н. банки-школки (shell banks).

Препораките 21 и 22 се однесуваат на мерките кои треба да се преземат во однос на државите кои не се усогласени или се недоволно усогласени со препораките на ФАТФ. Трансакциите кои доаѓаат од овие земји секогаш мора да бидат анализирани со посебно внимание со цел да се согледа нивната правна и економска оправданост. Финансиските институции кои имаат свои подружници во некооперативни земји и територии, мора да обратат внимание на сите сегменти од своето работење при воспоставување и реализирање на деловни односи со коминтенти од овие земји.

Препораките од 23 до 35 се однесуваат на адекватноста на регулаторниот и супервизорскиот систем.

⁸⁷ www.fatf-gafi.org. 40 recommendation

Препораката 23 наведува дека финансиските институции треба да бидат лиценцирани или регистрирани и соодветно регулирани, како и да бидат предмет на супервизија за целите на спречување на перење пари, имајќи го предвид ризикот од перење пари или финансирање тероризам во тој сектор. Истото се однесува на давателите на услуги брз трансфер на пари и менувачниците. Препораката 24 се однесува на регулативата и контролата на казината и другите нефинансиски активности и професии.

в) Улогата на контролните и судските институции во борбата со перењето пари

Препораките од 26 до 34 се однесуваат на репресивниот сегмент од процесот на спречување на перење пари. Препораката 26 се однесува на формирање орган на финансиско разузнавање (ФИУ) кој служи како национален центар за прибирање, анализирање и доставување извештаи во врска со перењето пари.

Органот за финансиско разузнавање треба да има пристап до финансиските и административните информации, како и до информациите на органите на прогонот. Станува збор за еден многу битен орган, кој служи како центар за поврзување на финансиските и судските институции, а на тој начин се заокружува целокупниот процес на спречување на перење пари.

Препораките 27 и 28 наведуваат дека органите на прогонот треба да имаат надлежност за водење истраги за перење пари и финансирање тероризам. Тие органи треба да имаат можност да обезбедат документи и информации значајни за истрагата, како и обвиненија и со нив поврзаните активности.

Препораката 29 се однесува на инспекциските органи кои вршат контрола врз имплементацијата на мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам во финансиските институции. Инспекциските органи мора да имаат пристап до сите релевантни податоци и информации, за да можат објективно и непристрасно да оценат дали во одреден случај (депозит, трансакција итн.) станува збор за перење пари или не. Доколку овие контролни органи дојдат до заклучок дека финансиската институција, свесно или несвесно го овозможува перењето пари, инспекциските органи треба да бидат во можност да изречат соодветни санкции.

Посебно е интересна препораката 30, која се однесува на кадровскиот потенцијал на субјектите вклучени во борбата со перењето пари. Големо внимание мора да се посвети на интегритетот на лицата кои се задолжени за сузбивање на ова големо општествено зло.

Препораките 31 и 32 се однесува на ефикасноста на системите за борба со перењето пари, како и на постоењето на соодветни статистички податоци и информации.

Препораките 33 и 34 се однесува на транспарентноста на правните лица и договорите. Ова прашање е секогаш актуелно, а особено во оние земји во кој е овозможено тргување со акции на доносител на пазарот со хартии од вредност. Во таквите земји мора да се посвети големо внимание на идентификација на комингентите. Процесот на идентификација е значително отежнат, имајќи предвид дека акциите на доносител оневозможуваат точно определување на титуларот на сопственоста на капиталот. Ако самата идентификација е отежната, тешко може да стане збор за процена на бонитетот и интегритетот на комингентите. Можеби е најдобро земјите крајно рестриктивно да се однесуваат кон тргувањето со акции на доносител, а доколку тоа сепак го дозволуваат, мора да воспостават адекватни системи за превенција и контрола при воспоставување на деловниот однос помеѓу финансиските институции и нивните комингенти.

г) Меѓународна соработка

Прашањето за соработка на меѓународен план помеѓу субјектите задолжени за борба со перењето пари е опфатено со препораките од 35 до 40.

Препораката 36 се однесува на конструктивноста и ефикасноста на реализирањето меѓународна соработка. Познато е дека голем дел од земјите имаат рестриктивни законски прописи во поглед на меѓународната правна помош. Соработката често изостанува затоа што одделни земји настојуваат да се скријат под превезот на фискалните прашања или тајноста на односите помеѓу финансиските институции и комингентите.

Не негирајќи ја важноста на фискалните прашања и прашањето на деловна тајна, сепак мора да се има предвид дека борбата против перењето пари мора да има приоритет. Оттука земјите мора да изнајдат начин како во својата легислатива да внесат одредби кои ќе ја овозможат меѓународната соработка, а истовремено ќе бидат испочитувани сите права на финансиските институции и нивните комингенти.

Препораката 38 предвидува постоење на посебен орган кој ќе биде задолжен за одговор на барањата на странските земји во насока на идентификација, замрзнување, заплена и конфискација на испраниот имот од соодветна вредност.⁸⁸

Препораката 40 ги опфаќа другите форми на соработка во смисла на постоење јасни и ефикасни начини за овозможување брза и конструктивна директна размена на информации поврзано со перењето пари или предикативните кривични дела помеѓу соодветните органи, и тоа како на спонтана основа, така и врз основа на барање на едната страна.

⁸⁸ www.fatf-gafi.org REC. 38

1.3.1. Девет специјални препораки за финансирање на тероризмот

Во текот на 2000 година првпат е направена паралела помеѓу перењето пари и финансирањето тероризам. Иако крајните цели на криминалните групи кои вршат перење пари и терористите се различни (перачите на пари имаат пред сè економски цели - легализирање и максимизирање на профитот, терористите најчесто имаат политички цели), сепак сличноста на предикативните кривични дела ги наведе експертите на ФАТФ да извршат анализа во поглед на имплементација на мерките за борба со перењето пари во сферата на борбата со тероризмот. Ова прашање стана уште поактуелно по терористичките напади врз Њујорк и Вашингтон на 11 септември 2001 година. Стана јасно дека борбата со тероризмот мора да се води и на полето на пресекување на неговите финансиски канали.

Анализата на проблемот на финансирање на тероризмот почнала со анализа на изворите на средствата кои терористите ги користат за остварување на своите цели. Како најважни средства за финансирање на тероризмот се посочени:⁸⁹

- трговија со дрога,
- трговија со жени и проституција,
- уцени и киднапирања,
- грабежи,
- измами,
- коцкање,
- шверцување и трговија со фалсификувани стоки,
- директно спонзорирање од одредени држави,
- продажба на публикации (легална и нелегална),
- фондови создадени преку легални активности.

Може да се заклучи дека голем дел од изворите на средства кои служат за финансирање на тероризмот, можат да бидат ставени и во функција и на перењето пари. Од тие причини, а посебно по настаните од 11 септември, ФАТФ на состанок во Вашингтон кон крајот на октомври 2001 година донесе осум (сега се девет) специјални препораки за финансирање на тероризмот. Тие препораки се следните:⁹⁰

1. Ратификација и имплементација на инструментите на ОН;
2. Криминализација на финансирањето на тероризмот и перењето пари за потребите на финансирање на тероризмот;
3. Замрзнување и конфискација на фондови и имот на терористи;
4. Задолжително известување за сомнителни трансакции поврзани со финансирање на тероризмот;
5. Меѓународна соработка и заемна правна помош;
6. Задолжително лиценцирање на алтернативните системи за дозначување пари;
7. Плаќања преку системи на финансиски институции;

⁸⁹ ТАСЕВА СЛАЃАНА „Перење пари“ – стр.66, „Дата поинтс“, Скопје 2003 година.

⁹⁰ www.fatf-gafi.org 26.05.2010 god.web document

8. Заштита на непрофитните организации од злоупотреба на финансирање тероризам;
9. Регулација на физичкиот прекуграничен трансфер на готови пари.

Препораката 1 упатува на ратификација и имплементација на меѓународната конвенција на ООН за сузбивање на финансирањето на тероризмот од 1999 година. Според втората препорака, секоја држава е должна да го инкриминира финансирањето на тероризмот, терористичките акти и терористичките организации.

Препораката 3 се однесува на замрзнувањето, заплена и конфискацијата на терористичките фондови и имот. Со оваа препорака се наведени правните дејства кои треба да се преземат во однос на приносите од терористичките активности или трансакции за кои се сомневаат дека се поврзани со финансирањето на тероризмот.

Препораката 4 се однесува на обврската за известување за сомнителни трансакции поврзани со финансирање тероризам. Доколку финансиските институции или други дејности или други субјекти обврзани да применуваат мерки за спречување на перење пари се сомневаат или имаат разумни основи да се сомневаат дека фондовите се поврзани со или се наменети за тероризам, терористички акти или терористички организации, треба да ги известат веднаш надлежните органи.

Меѓународната соработка на институциите и органите на една земја со криминалистичките и регулаторните служби во други држави е предвидена во препораката 5. Таа соработка предвидува примена на најшироки мерки за заемна помош за истраги во врска со криминал и за примена на граѓански и административни постапки во врска со финансирањето на тероризмот и терористичките акции и организации. Препораката 6 е посебно интересна со што ги опфаќа алтернативните системи за дознака. Тука, пред сè, се мисли за давателите на услуги за брз трансфер на пари (Вестерн унион, Мани грам), иако во некои земји постојат и други видови системи за трансфер на пари. Основна карактеристика на горе наведените системи е брзината и едноставноста на постапката. Потребната документација која треба да ја поднесе коминтентот е сведена на минимум. Сето тоа е многу прифатливо од аспект на коминтентот, но истовремено претставува голем проблем за самите институции кои го вршат брзиот трансфер на пари и за регулаторните и за супервизорските органи. Минималната документација, посебно во поглед на проверка на бонитетот и интегритетот на коминтентот (due diligence), го зголемува ризикот и од перење пари и од финансирање тероризам.

Од тие причини уште во фаза на лиценцирање на давателите на брз трансфер на пари мора да се посвети големо внимание. Овие институции мора да исполнат ригорозни критериуми затоа што нивната функција сама по себе го зголемува ризикот од инволвирање во криминални активности.

Покрај регулаторните, и супервизорските органи мора да настапуваат со зголемени мерки на претпазливост. Давателите на услуги мора да ги имплементираат сите мерки за перење пари и финансирање тероризам во согласност со препораките на ФАТФ. Неспроведување на тие препораки мора да повлече одговорност за горенаведените институции. Исто така секоја држава мора да преземе соодветни мерки против физичките лица за кои ќе се докаже дека на еден или друг начин го помагаат финансирањето на тероризмот.

Одредени сличности со препораката 6 има препораката 7, а таа се однесува на плаќањата преку системи (електронски трансфери). Во случајот станува збор за банкарските дознаки (во одредени ситуации препораката може да најде примена и кај други инструменти кои се употребуваат во меѓународниот платен промет). Препораката 7 забранува анонимни трансфери. Кај секоја дознака мора да се знаат генералиите на налогодавецот и корисникот. Инструментот кој ја содржи пораката што една финансиска институција ја праќа на друга (swift telex), покрај генералиите на странките, треба да содржи и износ на плаќање, цел на плаќањето и други елементи. Свифтот или телексот мора да останат зачувани во системот, за да можат да извршат увид контролните органи.

Оние трансфери на пари, односно трансакции кои не ги содржат сите горенаведени елементи, мора да бидат ставени под засилен надзор на супервизорските органи за да се дојде до сознанија дали станува збор за финансирање на тероризмот.

Препораката 8 се однесува на непрофитабилните организации. Според оваа препорака, државите треба да ја разгледаат адекватноста на законите и регулативите кои се однесуваат на лица кои можат да бидат злоупотребени за финансирање тероризам. Непрофитните организации се посебно ранливи, и државите треба да бидат сигурни дека тие не можат да се злоупотребуваат:⁹¹

- од страна на терористичките организации кои се претставуваат како легитимни ентитети,

- да се искористат легитимните ентитети како инструменти за финансирање на тероризмот, вклучувајќи ја и намерата за избегнување на мерките за замрзнување на средствата,

- да го скријат или да го прикријат тајното пренасочување на средствата наменети за легитимни цели кон финансирање на терористички организации.

Препораката 9 (кеш курири) зафаќа едно чувствително прашање. Станува збор за физичкиот процес на ефективните пари и хартиите од вредност кои гласат на доносител преку државните граници. Со оглед на тоа што станува збор за една специфична материја каде што ризикот од перење пари и финансирање тероризам е исклучително висок, секоја земја треба да преземе

⁹¹ www.FATF/OECD 2008, Користење на хуманитарни и непрофитни организации стр.25

соодветно мерки за регулирање на ова прашање. Тие мерки може да се поделат во две области:

- пријавување на внесувањето и изнесувањето ефектива и хартии од вредност кои гласат на доносител на царинските органи,

- посебен режим при внесување и изнесување на овие инструменти во и од финансиски институции.

Секоја држава мора да пропише законски одредби кои ќе го регулираат внесување и изнесувањето ефектива и акции на доносител преку државана граница. Лицата кои го вршат физичкиот пренос треба да бидат должни да ги пријават горенаведените инструменти на царинските органи. Во одредени случаи државата може да го лимитира износот на ефективни пари или акции на доносител кои резидентите или нерезидентите можат да ги пренесат преку граница.

Внесот и износот на готовината и хартиите од вредност на доносител во финансиските институции, исто така мора да биде регулиран од надлежните државни органи. Тие мора да пропишат под кои услови ќе се дозволи работа на финансиските институции со овие инструменти, кои документи ќе се бараат од клиентите и кои евентуални лимити ќе постојат. Супервизорските органи мора да обрнат посебно внимание на ова прашање поради големината и разновидноста на ризиците што се јавуваат.

Во случај кога ќе се утврди дека средствата се лажно пријавени пред соодветните органи или се употребени во функција на финансирање тероризам, државата мора да преземе соодветни казнени мерки.

1.4. Ратификување и имплементација на меѓународните конвенции кои се однесуваат на спречување на перење пари и финансирање тероризам

Методологијата на ФАТФ од 2004 година идентификува три конвенции на ООН и неколку резолуции на Советот за безбедност на ООН кои се однесуваат на борбата со перењето пари и финансирањето на тероризмот. Конвенциите на ООН се третираат како законска норма во одредена земја, откако земјата ќе ја потпише и ратификува конвенцијата, а потоа ќе се обврзе на нејзина имплементација во своите уставни и законски одредби. Во одредени услови, и резолуциите на Советот за безбедност на ООН можат да бидат обврзувачки за земјите членки на ООН, без оглед на мерките и

активности што тие ги преземаат или не ги преземаат.⁹² Како позначајни, а за кои претходно стана збор, се следниве:⁹³

- Виенската конвенција од 1988 година;
- Конвенцијата од Палермо од 2000 година;
- Конвенцијата за борба со финансирањето на тероризмот од 1999 година.

Резолуциите на Советот за безбедност на ООН претежно се занимаваат со прашањето на санкциите што треба да им бидат изречени на субјектите кои вршат финансирање на тероризмот.

Резолуцијата на Советот за безбедност 1267 наведува индивидуи и групи кои подлежат на санкции (талибанците, поточно, Ал каеда и Осам бин Ладен). Горенаведените индивидуи и групи се предмет на точно дефинирани санкции: замрзнување на средствата, забрана за патување, ембарго на оружје;

Резолуција на Советот на ООН 1373, земјите членки да имаат општи обврски за спречување на финансирање на тероризмот.

Резолуциите 1267 и 1373 содржат два различни пристапи: едната се фокусира на преземање мерки кон одредени терористи и терористички организации на меѓународно ниво, додека другата бара од земјите членки на национално ниво да одредат кои субјекти треба да бидат санкционирани. Сите други резолуции кои се донесени од ООН се продолжение на двете споменати и имаат за цел да ги унапредуваат и да ги дополнуваат.

Сепак, со оглед на тоа што ООН сè уште нема донесено дефиниција за поимот тероризам, остануваат различните пристапи кај резолуциите 1373 и 1267, а со тоа остануваат и проблемите за одделни земји во борбата со финансирањето на тероризмот.

Покрај конвенциите на ООН, земјите би требало да ратификуваат и да имплементираат и други конвенции кои се значајни за одделни региони.

Една од тие конвенции е и конвенцијата на Советот на Европа за истрага, блокада и конфискација на приносите од криминални дела (Стразбуршката, односно Варшавската конвенција).

Ратификацијата и имплементацијата на одредбите од горенаведените конвенции и резолуции ќе им овозможи на одделните земји меѓународна правна помош во борбата со перењето пари и финансирањето на тероризам.

⁹² Finance learning „Assessing system integrity-anti money laundering and combating the financing of terrorism” web document p.208

⁹³ Consul of Europe : Thrid of evaluation round, www.coe.int/moneyval, 8.7.2006

1.5. Почитување на препораките на ФАТФ

Препораките на ФАТФ имаат три основни цели: зајакнување на националните системи за борба со перењето пари, зајакнување на меѓународната соработка и зајакнување на улогата на системот на финансиски институции во процесот на спречување на перење пари. 40-те препораки на ФАТФ претставуваат меѓународни стандарди за справување со процесите на перење пари.

По терористичките напади во САД во 2001 година, ФАТФ донесе девет специјални препораки за борба со финансирањето на тероризмот.

Терористичките напади од 11 септември дополнително го искомплицираа концептот на борба со перењето пари. ФАТФ направи обид да ги поврзе перењето пари и финансирањето на тероризам, иако во суштина се работи за две, различни по природа, криминални активности (субјектите кои вршат перење пари најчесто поаѓаат од економски мотиви, а терористите од политички мотиви). Дури и најзакоравените бранители на тезата за поврзаност помеѓу перењето пари и финансирањето на тероризмот признаваат дека „терористите не перат многу пари“, дека финансирањето на терористите најчесто доаѓа од легитимни извори и дека релативно скромни суми се потребни за изведување терористички активности. Се чини дека освен на терористичките организации, сè поголемо внимание треба да им се посвети на непрофитните организации кои можат да бидат употребени како инструмент и за перење пари и за финансирање на тероризам.

Треба да се истакне дека ФАТФ е организација која секоја година објавува листа на некооперативни земји и територии. На оваа „црна листа“ се земјите кои не ги почитуваат препораките на ФАТФ. Не е мал бројот на оние што веруваат дека ваквата политика претставува „меч со две острици“.⁹⁴

ФАТФ е на мислење дека објавувањето на имињата на одредени земји на оваа листа ќе изврши притисок врз нив за прифаќање и почитување на неговите препораки. На тој начин, горенаведената организација настојува да им даде обврзувачки карактер на своите препораки, односно има намера да ја принуди секоја земја да ги пренесе горенаведените препораки во својата легислатива. На пример, Русија пред една деценија беше третирана како високоризична земја кога е во прашање перењето пари. Приемот на Русија во групата Г8 (ФАТФ е организација која е формирана токму од Г8) беше условен со целосно прифаќање на препораките на ФАТФ. Откако Русија ги прифати овие препораки, беше симната од листата на некооперативни земји и територии.

Сепак, треба да се истакне дека горенаведената „црна листа“ трпи многу критики. Имено, ФАТФ сериозно се соочува со недостиг од легитимитет, како сопствен така и на глобалниот режим што сака да го наметне. ФАТФ не е меѓународна организација. Таа се доживува како ад хок група креирана од богатите земји, која има за цел да ги штити нивните интереси.

⁹⁴ www.financelearning.com, 17.7.2006

Ставањето на одредена земја на листата на некооперативни земји и територии може да доведе до воведување економски санкции спрема таа земја. Притоа, оправдано се поставува прашањето кои се причините за воведување на тие санкции. Дали навистина одредена земја го поддржува перењето пари, дали членките на ФАТФ имаат некој скриен мотив или се работи за комбинација од двете горенаведени причини.

Втората критика се однесува на стандардите за спречување на перење пари донесени до ФАТФ. Скоро е невозможно да се измери нивната ефикасност. Се чини дека овие стандарди повеќе претставуваат еден модел на однесување отколку што се очекува нивна доследна имплементација на теренот. Како што е невозможно да се оцени или квантифицира колку пари се перат во светот, исто така е невозможно да се квантифицира какви резултати се постигнуваат со примена на горенаведените стандарди.⁹⁵

Покрај препораките на ФАТФ кои се однесуваат на целокупната регулатива на една земја поврзана со перењето пари, земјите се должни да почитуваат и други стандарди. Тука пред сè, се мисли на Основните принципи за ефикасна банкарска супервизија (Базелски принципи) со посебен акцент на принципите поврзани со испитувањето на бонитетот и интегритетот на клиентите. Покрај Базелските принципи, земјите се должни да ги почитуваат и стандардите на Меѓународното здружение на супервизорите во сферата на осигурувањето - ИАИС, Меѓународната организација на комисиите за хартии од вредност - ИОСЦО и Егмонт групата.

1.6. Некооперативни земји и територии

Во светот постојат држави кои не ги почитуваат препораките на ФАТФ. Настојувајќи да ги подобрат основните економски параметри, овие земји не посветуваат внимание на потеклото на имотот и капиталот кој се влева во нивните финансиски институции. На тој начин, овие земји претставуваат рај за криминалните групи кои можат непречено да ги легализираат своите приноси. Доколку фазите на пласман и прекривање од процесот на перење пари можат да бидат извршени слободно, на криминалните групи не им претставува проблем да ги насочат испраните пари во земјите со стабилни финансиски институции каде што ќе ја спроведат фазата на интеграција.

Имајќи ја предвид глобализацијата и економијата, а уште повеќе загрижени поради правците на движење на капиталот, земјите членки на ФАТФ

⁹⁵ Amandine Scherrer: „Explaining compliance with international commitments to combat financial crime . the G 8 and FATF“ p.11

дефинираа 25⁹⁶ критериуми за утврдување на листите на некооперативни земји и територии. Тие критериуми можат да се поделат во четири групи:⁹⁷

- пропусти во финансиската регулатива, кои не овозможуваат или ја прават неадекватна супервизијата во финансискиот сектор, слабо поставени барања за издавање дозволи и идентификација на клиентите, строги одредби за банкарска тајна или недостиг од систем за пријавување на сомнителните трансакции,
- слабости во комерцијалните барања, вклучувајќи ги и барањата за идентификување на сопствениците и процедурата за регистрирање на правните лица,
- пречки во меѓународната соработка на административно ниво и на ниво на судови,
- несоодветни ресурси за превенција, откривање и за казнување на активностите на перење пари.

Од претходното се гледа дека најголем дел од критериумите се однесуваат на финансиските институции. Затоа секоја држава мора да посвети големо внимание на нивното место и улога во процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Доследна примена на препораките на ФАТФ ќе овозможи донесување квалитетна регулатива што многу ќе ја олесни имплементацијата на овие критериуми во пракса.

Ставањето на земјата на листа на некооперативни земји и територии, меѓу другото, носи огромен репутациски ризик. Таа ги одвраќа странските инвеститори и со тек на време институциите на таа земја стануваат зависни или контролирани од криминалните групи. Затоа, секоја земја која ќе се најде на оваа листа настојува што побрзо да излезе од ова „непопуларно друштво“. При тоа земјата спроведува интензивни мерки во поглед на супервизијата и регулативата за доследна примена на меѓународните правни норми во сферата на спречувањето на перење пари и финансирање тероризам.

2. Методологија за оценување на системите за спречување на перење пари и финансирање тероризам

ФАТФ и неговите регионални тела во соработка со Светска банка и ММФ, донесуваат заедничка Програма и методологија за оценување на земјите и нивниот процес на евалуација во поглед на примена на мерките за превенција, детекција и казнување на процесот на перење пари и финансирање тероризам.

⁹⁶ Paul Allan Schott Comprehensive Reference Guide to AML/CFT/ World Bank and International Monetary Fund/ International Standard Setters , p.48

⁹⁷ТАСЕВА СЛАЃАНА „Перење пари“ стр.64 „Дата поинтс“ Скопје 2003 година.

Светска банка и ММФ при процесот на оценување на земјите спроведуваат Единствена методологија за оценување на системите во нивниот процес на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Како критериуми за оценување се земени предвид примената на 40-те препораки на ФАТФ, и деветте специјални препораки на ФАТФ, како и ратификацијата и имплементацијата на Конвенциите на ООН за сузбивање на процесот на перење пари и финансирање тероризам.

При оценувањето на секоја земја се зема предвид прво нејзината правна рамка за спречување на перење пари и финансирање тероризам, второ институциите кои работат на полето за сузбивање на перење пари и финансирање тероризам и нивната меѓусебна соработка, како и меѓународната соработка со другите земји на ова поле.⁹⁸

3. Ревидирани препораки на ФАТФ

Во текот на 2012 година ФАТФ изврши ревизија на препораките за перење пари и финансирање тероризам, која има за цел да постигне поблиска соработка на ФАТФ со регионалните тела на ФАТФ и другите меѓународни организации вклучувајќи го ММФ, Светска банка, Организацијата на обединети нации и други меѓународни организации кои работат на полето на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Исто така ревизијата на препораките упатува на новите светски закани, како што е финансирање на пролиферацијата на оружје за масовно уништување и зајакнување на постојните мерки во препораките.

Со Ревизијата на препораките се постигнува баланс:⁹⁹

- Од една страна треба да се зајакнат барањата за спречување на перење пари и финансирање тероризам, кои се содржани во препораките на полето каде што има високи ризици и каде што имплементацијата е неопходна, да се прошират активностите со новите закани како што е финансирање на пролиферација на оружје за масовно уништување, и да се овозможи транспарентност во однос на прашањата поврзани со корупција.

- Од друга страна, Ревидираните препораки бараат таргетиран пристап базиран на ризици кој ќе овозможи финансиските институции и останатите нефинансиски сектори да ги применат препораките поефикасно со фокусирање на области со висок ризик и флексибилна примена на препораките во области со низок ризик.

Препораките на ФАТФ се основа за борба против перење пари, финансирање тероризам, и финансирање на пролиферацијата, и ФАТФ повикува сите земји ефективно да ги имплементираат овие мерки во нивните национални системи.

⁹⁸ Anty-money laundering by international institutions: a preliminary assessment Marco Arnone. Pier Carlo Padoan Published online & October 2008 Springer Science +Business Media, LLC 2008

⁹⁹ FATF Recommendation Media Narrative, FATF-GAFI, web document 16.05.2012

Клучни измени во новите ревидирани препораки на ФАТФ се следните:

- Пристап базиран на ризици: Ваквиот пристап значи дека земјите треба да направат процена на ризиците од процесите на перење пари и финансирање тероризам, и адаптирање на системот за спречување на перење пари и финансирање тероризам според природата на овој ризик, што значи зајакнување на мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам таму каде што ризикот е висок и поедноставување на мерките во областите каде што ризикот е низок. Добро имплементиран пристап базиран на ризици значи дека системот за спречување на перење пари и финансирање тероризам ќе биде повеќе ефективен, и ќе помогне на земјите да ги имплементираат мерките и да го охрабрат вклучувањето на финансискиот сектор во спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам.
- Транспарентност: Барањето за транспарентност во ревидираните препораки на ФАТФ ја отежнува работата на криминалците и терористите во реализирање на нивните активности. Транспарентноста во препораките се однесува на утврдување на сопственоста и контролата врз правните лица и деловните аранжмани, односно на учесниците во реализација на електронски трансфери, бидејќи непостоењето на валидни информации за учесниците во овие трансфери ги прави овие инструменти лесно ранливи за злоупотреба во процеси на перење пари.
- Меѓународна соработка: Ревидираните препораки на ФАТФ на полето на меѓународната соработка значи дека земјите членки треба да ја зајакнат меѓународната правна помош и размена на информации помеѓу земјите членки во процесите на истрагата и гонење на делата поврзани со перење пари и финансирање тероризам од страна на органите на прогонот, како и во процесите на замрзнување и конфискација на нелегално стекнат имот, и екстрадирање лица кои се обвинети за делото перење пари и финансирање тероризам.
- Поставување оперативни стандарди: Ревидираните Препораки на ФАТФ во однос на оперативните стандарди се значајно проширени и се однесуваат на зајакнување на улогата на ФИУ (единици за финансиско разузнавање), зголемување на моќта на истражните органи и органите на прогонот во процесите на перење пари и финансирање тероризам.

Единиците за финансиско разузнавање треба да имаат аналитичка способност да ги обработат извештаите за сомнителни трансакции кои се примени од страна на субјектите задолжени за доставување извештаи и нив да ги достават до органите на прогонот и истражните центри.

Истражните органи треба да ги зајакнат своите капацитети и да бидат спремни да одговорат на криминалот поврзан со перење пари и финансирање тероризам. Истражните органи во расчистување на делата поврзани со перење пари и финансирање тероризам треба да применуваат соодветни истражни техники, како што се: прикриени операции, следење на комуникации,

пристап до компјутерски системи, контролирана испорака, и користење на заштитени сведоци.

-Новите закани и новите приоритети: ФАТФ упатува на новите светски закани и одговара на приоритетите утврдени од меѓународната заедница, т.е. групата Г-20. Клучните проблеми кои се третирани се:

- Финансирање на пролиферацијата - Пролиферација на оружје за масовно уништување е значајна закана за безбедноста и финансиските мерки можат да бидат ефективен начин за борба со оваа закана. ФАТФ усвои нова препорака која има за цел да обезбеди постојана и ефективна имплементација на таргетирани финансиски санкции кога се активираат на барање на Советот за безбедност на ОН.
- Корупција и политички изложени лица: Препораката на ФАТФ ги зајакнува барањата на финансиските институции за идентификација на политички изложените личности (ПЕПС), кои можат да претставуваат висок ризик на корупција од влијанието на позицијата која ја имаат. Постојење на овие барања за примена на зајакнати мерки за идентификација на политички експонирани лица беше проширена на политички експонирани лица странци со нов пристап базиран на барање за процена на ризици кој ќе се применува на домашни и странски политички експонирани лица и странски политички експонирани лица од меѓународни организации, нивните фамилии и блиските роднини на сите политички експонирани лица, користејќи метод со кој ќе се рефлектира корупција и перење пари од коруптивни процеси на овие овластени лица.
- Даночен криминал - Во Препораките на ФАТФ предикативно кривично дело за перење пари беше проширено со вклучување сериозен даночен криминал. Ова ќе придонесе за зголемување на моќта на овластените органи во процесите на истрагите за перење пари каде што ќе биде вклучен и даночниот криминал. Кривичното дело шверцување, кое ќе вклучува дела поврзани со царина, обврски за акциза, и даноци, исто така ќе биде класифицирано како предикативно дело на процесите на перење пари. Ваквиот пристап ќе придонесува за подобра соработка помеѓу органите на прогонот, граничните органи и даночните авторитети, и ќе ги отстрани потенцијалните пречки за меѓународна соработка во областа на даночниот криминал.
- Финансирање на тероризмот: Финансирање на тероризмот претставува сериозно загрижување за меѓународната заедница и станува значаен фокус на ФАТФ стандардите. Деветте специјални препораки за финансирање на тероризмот беа интегрирани целосно во рамките на 40-те препораки, за перење пари, и во ревидираните препораките се изразува фактот дека треба да постои блиската врска помеѓу мерките за борба против перење пари и мерките за борба за против финансирање тероризам.

- Објаснување на должностите: Ажурираните препораки на ФАТФ се рефлектираа на практиката во работата на финансискиот сектор (се поставија јасни барања за финансиските субјекти) и им се овозможи на земјите кои имаа потреба од тоа, примена на искуство добиено од имплементацијата на ФАТФ препораките (т.е. земји каде што имаа практични потешкотии со имплементација на препораката за барањето идентификација на клиентите).

Ревидираните препораки на ФАТФ ја интензивираа интеракцијата на приватниот сектор и цивилното општество. Препораките на ФАТФ беа ревидирани како одговор на прашањето и барањето на приватниот сектор и цивилното општество, и ревизијата беше развиена врз основа на широката јавна консултација.

Во натамошното излагање авторот ќе се осврне на подетално објаснување на ревидираните препораки на ФАТФ.¹⁰⁰ Ревидираните препораки се делат на пет групи:

- Политики и координации за спречување на перење пари и финансирање тероризам ги опфаќа препораките 1 и 2;
- Перење пари и конфискација ги опфаќа препораките 3 и 4;
- Финансирање на тероризмот и финансирање на оружје за масовно уништување ги опфаќа препораките 5,6,7 и 8;
- Превентивни мерки ги опфаќа препораките од 9 до 24;
- Транспарентноста на активностите и договорите на повластените сопственици и правни лица ги опфаќа препораките 24 и 25;
- Моќта и одговорноста на компетентните авторитети и останатите институционални мерки кои треба да се преземат за спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам ги опфаќа препораките 26 и 36;
- Меѓународна соработка ги опфаќа препораките 36-40.

А. Политики и координации за спречување на перење пари и финансирање тероризам (препораки 1 и 2)

Препораката 1 гласи: Процена на ризиците и примена на пристап базиран на ризици.

Аналитичкиот пристап базиран на процена на ризици за процесите на перење пари и финансирање тероризам треба да биде основа за преземање понатамошни мерки за спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам.

¹⁰⁰ The FATF Recommendation – International standards on combating money laundering and the financing of terrorism \$ proliferation, web document FATF GAFI 16.05.2012

Во оние дејности каде што ќе се процени дека ризикот за процесите на перење пари и финансирање тероризам е поголем и превентивните мерки треба да бидат зајакнати.

Доколку земјата процени дека ризикот од процесите на перење пари и финансирање тероризам е поголем кај финансиските институции, тогаш и превентивните мерки за спречување на перење пари и финансирање тероризам треба да бидат зајакнати кај финансиските институции.

Земјата треба подеднакво да врши процена на ризиците и кај финансиските институции и кај нефинансиските институции и професии и превентивно да се дејствува сразмерно на идентификуваниот ризик.

Препораката 2 гласи: Соработка и координација на национално ниво.

Оваа препорака се однесува на зајакнување на меѓуинституционалната соработка на сите инволвирани органи во земјата за спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам. Ваквата меѓуинституционална соработка ќе овозможи развој и имплементација на мерки за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Соработката треба да се остварува помеѓу субјектите, единиците за финансиско разузнавање, супервизорските тела и органите на прогон.

Само преку процес на ефикасна меѓуинституционална соработка може да се постигнат очекуваните резултати за намалување на процесите на перење пари и финансирање тероризам во земјата.

Б. Перење пари и конфискација (препораки 3 и 4)

Препораката 3 се однесува на кривично дело перење пари: Земјите треба да го криминализираат делото перење пари врз основа на Виенската конвенција и Конвенцијата од Палермо. Земјите треба да вклучат широк опсег на предикативни дела кои му претходат на кривичното дело перење пари вклучувајќи ги и сите сериозни дела на криминал.

Препораката 4 се однесува на предвидените мерки за конфискација.

Земјите треба да усвојат мерки за конфискација, замрзнување и заплена на имот стекнат на илегален начин како што е предвидено во Виенската конвенција, Конвенцијата од Палермо и Конвенцијата за финансирање тероризам.

Конфискацијата на имотот стекнат на криминален начин е една од најефикасните мерки за намалување на процесите на перење пари и финансирање тероризам во земјата.

В. Финансирање на тероризмот и финансирање на пролиферација на оружје за масовно уништување (препораки 5, 6, 7 и 8)

Препораката 5 се однесува на кривично дело финансирање тероризам и бара земјите да го криминализираат финансирањето на тероризмот врз основа на Конвенцијата на ООН за финансирање тероризам и треба да ги криминализираат не само терористичките акти туку и терористичките организации и индивидуалните терористи дури и ако не постои врска помеѓу нив и специфични терористички акт или акти. Земјите треба да се осигураат дека овие кривични дела се утврдени како предикативно дело на кривичното дело перење пари.

Препораката 6 се однесува на финансиски санкции поврзани со тероризмот и финансирањето тероризам.

Земјите треба да ги насочат системите на финансиските санкции во согласност со Резолуциите на советот за безбедност на ОН поврзани со превенција и спречување на тероризам и финансирање на тероризам. 1267 (1999) и 1373(2001). Резолуциите бараат земјите да можат да ги замрзнат без одлагање фондовите или другите средства за кои се знае дека се поврзани со финансирање тероризам.

Препораката 7 се однесува на финансиските санкции поврзани со пролиферацијата на оружје за масовно уништување.

Земјите треба да имплементираат финансиски санкции во согласност со Резолуцијата на Советот за безбедност на ООН за превенција, спречување и уништување на пролиферацијата на оружје за масовно уништување и неговото финансирање. Оваа резолуција бара замрзнување без одлагање на фондовите или други средства за кои се знае дека се поврзани со пролиферација на оружје за масовно уништување и негово финансирање.

Препораката 8 се однесува мерките кои треба да се преземат со цел да не се дозволи искористување на непрофитните организации за процесите на финансирање тероризам.

Земјите треба да донесат соодветни закони и регулативи со кои ќе се осигура дека овие субјекти нема да бидат искористени од терористичките организации кои користејќи го нивниот легитимитет ќе ги инволвираат во процесите на финансирање на тероризмот.

Невладините организации се често пати паравани зад кои се кријат активности поврзани со тероризам. Најчесто треба да се води сметка за начинот на финансирање на невладините организации како и за потеклото на средствата од кои тие се финансираат.

Г. Превентивни мерки за спречување на перење пари и финансирање тероризам (препораки 9-24)

Препораката 9 укажува на тоа дека Законот за тајност на работата на финансиските институции не треба да забранува имплементација на Препораките на ФАТФ. Секоја банка треба да го утврдува идентитетот и бонитетот на клиентите со кои соработува и да ги чува податоците за активностите на клиентите.

Препораката 10 укажува на тоа дека финансиските институции треба да забранат отворање сметки на анонимни коминтенти и на коминтенти кои даваат фиктивни имиња.

Финансиската институција треба да направи анализа на коминтентот, да го утврди неговиот идентитет и природата на трансакцијата која ја извршува и доколку оцени дека трансакцијата е сомнителна или идентитетот на коминтентот е лажен, треба да го одбие извршувањето на трансакцијата и за тоа да ги известат соодветните органи за понатамошно постапување.

Препораката 11 се однесува на чување на податоците од страна на финансиската институција за извршените трансакции домашни и меѓународни, за последните пет години, а кои податоци понатаму би послужиле на соодветните органи доколку за тоа се јави потреба.

Финансиските институции покрај основните превентивни мерки треба да преземат и дополнителни мерки за специфични клиенти и активности.

Препораката 12 се однесува на политички експонирани личности.

Финансиските институции треба да имаат посебни барања за утврдување на бонитетот и интегритетот на клиентите кои се политички експонирани личности без разлика дали доаѓаат од земјата или странство или се вработени во меѓународни странски институции, и за нивните блиски роднини.

Финансиските институции треба да имаат посебен менаџмент-систем, кој ќе прави анализа на начинот на стекнување на богатството и фондовите на овие лица.

Примена на ваквата препорака е особено важна за намалување на процесите на перење пари, бидејќи политички експонирани личности во изминатиот период најмногу се поврзуваат со процесите на корупција.

Препораката 13 се однесува на кореспондентското банкарско работење. Финансиските институции треба да имаат поставено барање за односите со прекуграничните кореспондентски банки и треба да водат сметка дали тие банки имаат соодветно поставени барања за утврдување на бонитетот и интегритетот на своите клиенти.

Финансиските институции треба да не влегуваат во релација со кореспондентската банка која има деловни односи со „празни банки“ (Shell Banks).

Препорака 14 се однесува на давателите на услугите за трансфер на пари.

Земјите треба да преземат мерки со кои ќе се осигураат дека физичките и правните лица кои даваат услуги на трансфер на пари се лиценцирани и регистрирани и преземаат мерки следејќи ги препораките на ФАТФ. Физичките и правните лица кои вршат трансфер на пари без соодветни лиценци треба да се санкционираат со соодветни казни.

Исто така и агентите на давателите на услуги на трансфер на пари треба да бидат лиценцирани и регистрирани кај соодветен орган одреден од земјата.

Препорака 15 се однесува на новите технологии.

Земјите и финансиските институции при оценување на ризиците од перење пари и финансирање тероризам треба да ги земат предвид новите технологии кои се лансираат на пазарот и кои можат да бидат злоупотребени за процесите на перење пари и финансирање тероризам.

Препорака 16 се однесува на електронски трансфери на средства за кои се бара да ги содржат сите релевантни информации за испраќачот и примачот на средства, низ целиот тек на трансфер на средствата, како и да се осигура дека средствата на овие електронски трансфери можат да бидат замрзнати или да се откаже извршување на понатамошен трансфер, а во согласност со барањата на Резолуцијата на Советот за безбедност на ООН 1267 и 1373 кои се однесуваат на тероризмот и неговото финансирање.

Препорака 17 се однесува на отстапување на довербата на финансиските институции на трета страна во поглед на утврдување на интегритетот и бонитетот на клиентите со кои финансиската институција воспоставува деловен однос.

Препорака 18 се однесува на воспоставување процес на внатрешна контрола на финансиските институции и нивните филијали во земјата и странство во поглед на спроведување на мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Финансиските институции во земјата и нивните филијали во странство треба да имаат програми, процедури и политики за спречување на перење пари и финансирање тероризам кои се во согласност со препораките на ФАТФ и соодветно да ги применуваат.

Препорака 19 укажува на потребата финансиските институции да ги зајакнат мерките за утврдување на бонитетот и интегритетот на комингентот кога склучуваат деловен однос со физички и правни лица кои потекнуваат од земји со висок ризик според листата објавена од ФАТФ.

Д. Известување за сомнителните трансакции кои се поврзани со процесите на перење пари и финансирање тероризам (препораки 20 и 21)

Препораката 20 се однесува на извештаите за сомнителните трансакции поврзани со процесите на перење пари и финансирање тероризам кои

финансиските институции треба да ги доставуваат до финансиско-разузнавачките единици.

Препораката 21 се однесува на доверливоста на информациите со кои располагаат сите компетентни органи и строго се забранува разоткривањето на информациите кои се поврзани со овие процеси од страна на лицата кои доаѓаат до нив во текот на својата работа.

Г. Назначување на нефинансиски сектори и професии (препораки 22 и 23)

Препорака 22 се однесува на назначување на нефинансиските сектори и професии како што се казина, агенции за недвижности, дилери со скапоцени метали, адвокати, нотари, сметководители, трустови и компании за спроведување услуги. Понатаму препораката бара утврдување на интегритетот и бонитетот на комингентите со кои нефинансиските сектори стапуваат во деловен однос како и и чување на податоците за извршените активности. Исто така со препораката се предвидува барања кои се предвидени во препораките 10, 11, 12, 15 и 17 да се применуваат и на нефинансиските сектори и професии.

Препораката 23 ги утврдува останатите мерки кои треба да ги преземат нефинансиските сектори и професии. Треба да се воспостави систем на внатрешната контрола на нефинансиските институции и професии во поглед на спроведување на мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам, истите треба да имаат програми, процедури и политики за спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам. Понатаму строго се забранува разоткривање на доверливоста на податоците и информациите со кои располагаат и до кои доаѓаат во текот на своето работење. Исто така кога во текот на своето работење ќе утврдат сомнителност во поглед на приходите на своите клиенти веднаш за тоа да достават извештаи за сомнителни трансакции до соодветниот орган.

Е. Транспарентност на активностите и договорите на повластените сопственици и правни лица (препораки 24 и 25)

Препорака 24 се однесува на транспарентност - правовремена и точна информација за активностите на повластените сопственици и правните лица.

Препораката 25 се однесува на транспарентност - правовремена и точна информација за правните договори на повластените сопственици и правните лица.

Транспарентноста на активностите на повластените сопственици и правни лица имаат за цел да се намалат процесите на корупција.

Ж. Овластувања и одговорности на компетентните власти и останати институционални мерки кои треба да се преземат за спречување на перење пари и финансирање тероризам.(препораки 26-36)

Препораката 26 се однесува на супервизијата на финансиските институции која треба да изврши контрола дали финансиските институции ефикасно ги применуваат препораките на ФАТФ и дали имаат соодветни програми и политики за спречување на перење пари и финансирање тероризам, и да преземе соодветни мерки доколку недостасуваат ваквите политики на финансиските институции.

Препораката 27 се однесува на овластувањата на супервизијата, во процесите на спречување на перење пари и финансирање тероризам вклучувајќи соодветни власти кои ќе вршат инспекција на работењето на финансиските институции. Супервизијата треба да постави дисциплински и финансиски санкции према оние субјекти кои не ги почитуваат правилата за спречување на перење пари и финансирање тероризам, во кои мерки треба да бидат предвидени и одземање на дозволата за работа на финансиските институции.

Препорака 28 се однесува на супервизија на нефинансиските субјекти и професии во процесите на спречување перење пари и финансирање тероризам со цел овие субјекти да ги применуваат мерките за спречување на перење пари и финансирање на тероризам и доколку не се применуваат, да следат соодветни санкции.

Препораката 29 се однесува на основање единици за финансиско разузнавање и одредување на нивната аналитичка функција во процесите на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Финансиските разузнавачки единици треба да бидат национални центри кои ќе примаат и анализираат а) извештаи за сомнителни трансакции и б) останати информации поврзани со процесите на перење пари и финансирање тероризам.

Препораката 30 се однесува на одговорноста на органите на прогонот и истражните власти во процесите на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Земјите треба да формираат органи кои се одговорни за истраги и гонење на процесите на перење пари и финансирање тероризам, кои органи ќе бидат способни брзо да дејствуваат во истрагите, да ги замрзнуваат и конфискуваат имотите кои се предмет на истраги на процеси на перење пари и финансирање тероризам и да соработуваат меѓусебно.

Препораката 31 ги третира овластувањата на органите на прогон и истражните власти.

Компетентните власти кои ја спроведуваат истрагата треба да имаат широк опсег на истражни техники кои ќе ги користат во истрагите вклучувајќи прикриени агенти, следење на комуникации, пристап до компјутерските системи, контролираната испорака и користење на сведоци.

Препораката 32 се однесува на потребата државите да имаат обезбедено систем на заштита со кои се забранува пренесување готови пари или хартии од вредност на донесител преку гранична линија доколку тие се поврзани со финансирање тероризам или се обезбедени од илегални активности кои се предикативни дела на делото перење пари. Ваквите средства треба да се одземат и сторителите да бидат соодветно казнети.

Препораката 33 бара земјите да водат соодветна статистика за бројот на примени извештаи за сомнителни трансакции од страна на субјектите кои се задолжени за доставување извештаи, за истрагите за перење пари и финансирање тероризам, за обвиненијата и пресудите, замрзнување заплена и конфискација на имот, за процесите на меѓусебна правна помош и останати меѓународни барања за соработка.

Препораката 34 се однесува на потребата компетентните власти да изготвуваат упатства за детектирањето и известувањето за сомнителни трансакции кои ќе им помогнат на финансиските институции и останатите нефинансиски сектори и професии да ги применат националните мерки за борба со перење пари и финансирање тероризам.

Препораката 35 се однесува на санкциите. Земјите треба да обезбедат ефективни, пропорционални и разубедувачки санкции за непочитување на предвидените мерки за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Санкциите треба да бидат применливи не само за финансиските институции туку и за нефинансискиот сектор и професии како и за нивните директори и повисокиот менаџмент.

3. Меѓународна соработка (препораки 36-40)

Препорака 36 ги прикажува меѓународните инструменти кон кои земјите треба да се приклучат, да ги прифатат и имплементираат во нивните законодавства, а тоа се Виенската конвенција 1988, Конвенцијата од Палермо 2000, Конвенција на ООН против корупција 2003, Конвенцијата за финансирање на тероризмот 1999. Исто така земјите треба да ги прифатат Конвенцијата за компјутерски криминал на Советот на Европа 2001, Интерамериканската конвенција за борба против тероризам 2002, Конвенција на Совет на Европа за перење, трагање, заплена и конфискација на приходи од криминал и финансирање тероризам 2005 година.

Препораката 37 се однесува на меѓународна првана помош на земјите во разрешување на делата поврзани со перење пари и финансирање тероризам.

Земјите треба да ја охрабрат меѓународната правна помош во разрешување на овие кривични дела. Да се овозможи формирање централна власт кој ќе има адекватни финансиски, човечки и технички ресурси за спроведување меѓународна првана помош. Лицата кои работат во овој орган треба да имаат високи професионални стандарди, кои се засноваат на доверба и целосен

интегритет на личноста, а исто така и соодветни вештини со цел соодветно да одговорат на поставените барања.

Препораката 38 се однесува на меѓународна првана помош на полето на замрзнување и конфискација на имот стекнат на нелегален начин.

Земјите треба да имаат власти да преземат брза акција како одговор на барањето од странска земја за идентификување, замрзнување, заплена и конфискација на имот стекнат на нелегален начин. Овој авторитет треба да биде способен да одговори на барањето за конфискација на имот без пресуда, освен ако ова барање не е во согласност со фундаменталното домашно законодавство. Земјите треба да имаат исто така ефективен механизам за менаџирање на овој имот, инструмент за одредување на вредноста на имотот и договори за координирани заплени и конфискации, како и договори за поделба на конфискуваниот имот.

Препораката 39 се однесува на екстрадиција на лица од други држави кои се гонети за делото перење пари и финансирање тероризам. Препораката бара земјите да овозможат брза екстрадиција на лица кои извршиле кривично дело перење пари и финансирање тероризам, да нема ограничувачки услови за извршување на екстрадицијата, и екстрадицијата да биде регулирана во легална правна рамка. Властите одговорни за извршување на процесите на екстрадиција треба да имаат адекватни финансиски, човечки и технички ресурси. Лицата кои работат во службите одговорни за екстрадиција треба да имаат високи професионални стандарди, соодветни вештини како и целосен интегритет на личноста.

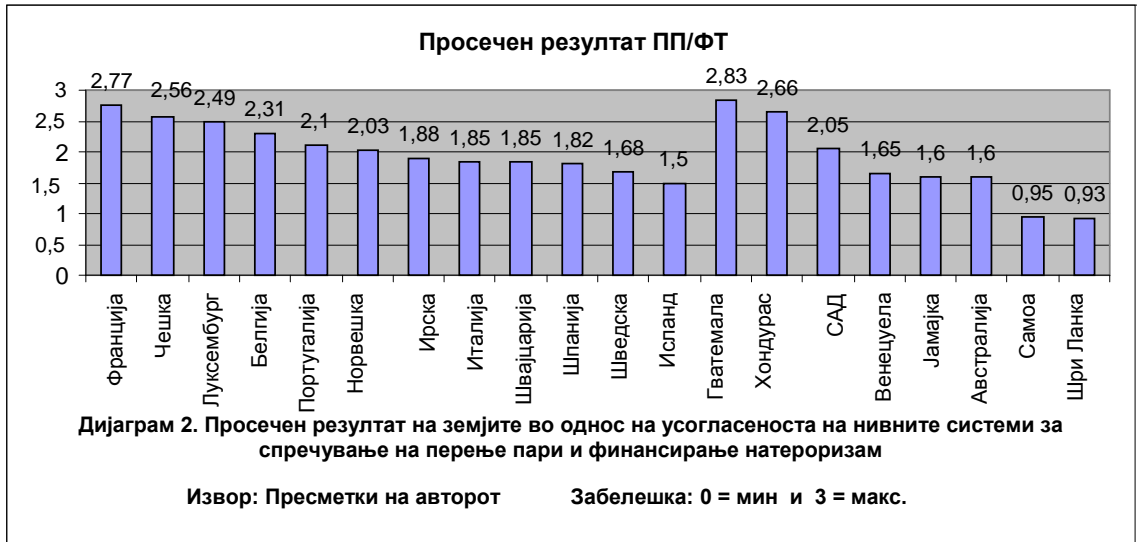
Препораката 40 се однесува на останати форми на меѓународна соработка.

Земјите и соодветните власти треба да имаат меѓусебна ефикасна меѓународна соработка. Потребно е компетентните власти на различни земји да склучуваат билатерални и мултилатерални договори за соработка, да потпишуваат меморандуми за соработка, на полето на борба против перење пари и финансирање тероризам. Размената на информациите помеѓу земјите за процесите на перење пари и финансирање тероризам е клучен елемент за процесите на меѓународната соработка и има за цел да ја зајакне борбата за спречување на овие процеси.

4. Анализа на спроведувањето на мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам по земји и географски региони¹⁰¹

¹⁰¹ Marco Arnone, Pier Carlo Padoan -Anti-money laundering by international institutions: a preliminary assessment, Published online: 7 October 2008, Springer Science+Buisness Media, LLC2008 EurJLaw Econ(2008) 26:361-386 DOI 10.1007/s10657-008-9069-3

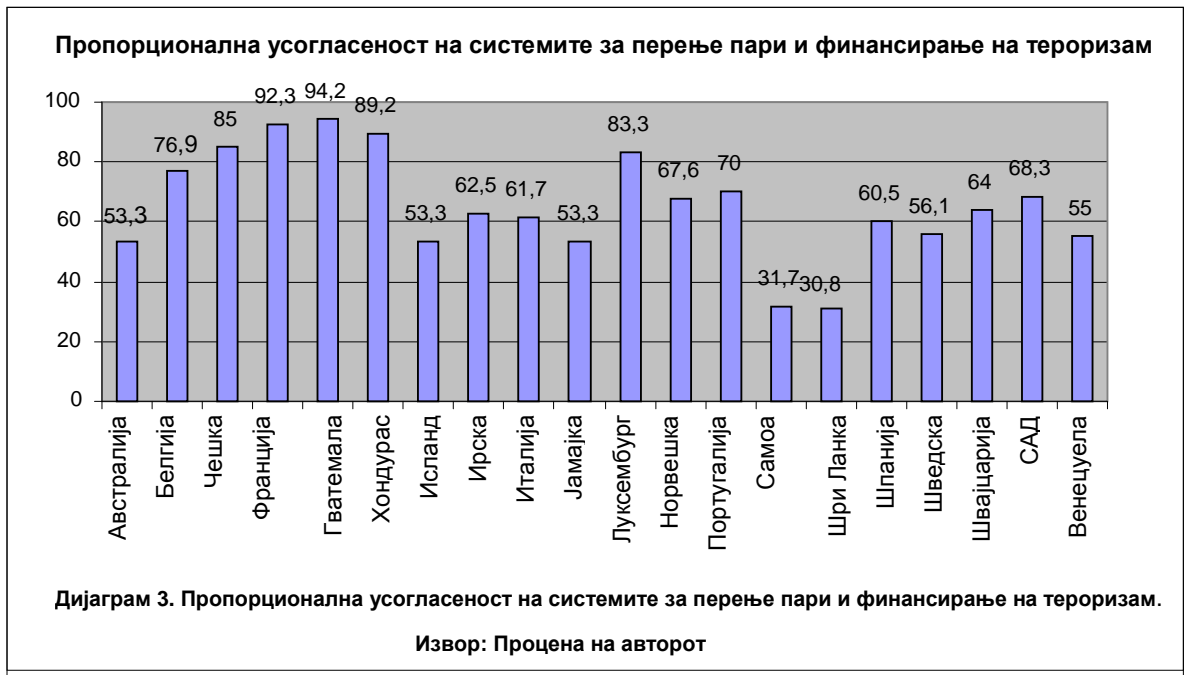
Во натамошното излагање ќе прикажеме анализа на примена на мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам по земји и по географски региони. (Европа, западната хемисфера, Југоисточна Азија и Пацифик)

Во Дијаграмот 2 е прикажан просечен резултат од примена на мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам на земјите членки од сите три географски региони: Европа, западна хемисфера и Југоисточна Азија и Пацифик.

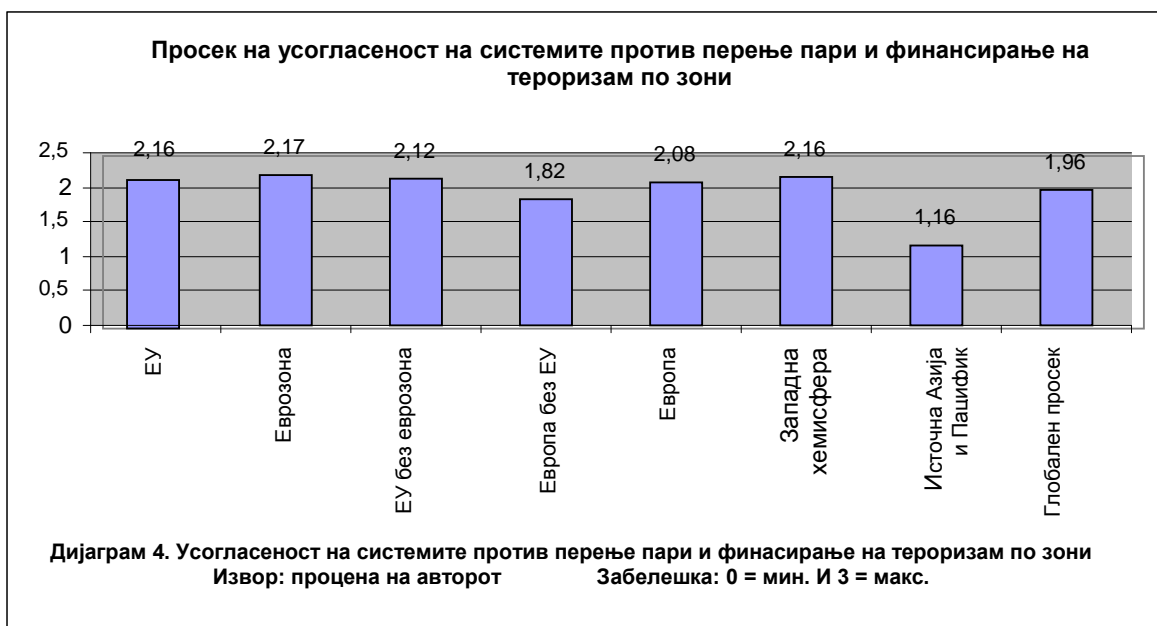
Од Дијаграмот 2 може да се констатира дека Франција има најдобро поставена рамка за спречување на перење пари и финансирање тероризам, и најдобро ги применува мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам во Европа, додека Исланд има најлошо поставена рамка и е најлош во примена на мерките.

Во западната хемисфера и Југоисточна Азија и Пацифик, најдобар систем за спречување на перење пари и финансирање тероризам имаат Гватемала и Австралија, а најлош Шри Ланка.

Во Дијаграмот 3 е прикажано процентуално исполнување на барањата поставени во рамката за спречување на перење пари и финансирање тероризам од страна на земјите, поделени по географски региони, кои барања се поставени во вид на препораки од релевантните институции кои се спомнати погоре во текстот.

Од анализата може да се види дека во Европа, Франција исполнува 90% од барањата, ја следи Чешка Република со 80%, понатаму Ирска, Италија, Шпанија и Швајцарија исполнуваат преку 60% од поставените барања за спречување на перење пари и финансирање тероризам и имаат празнини кои треба да се надополнат, и на крај доаѓаат Шведска и Исланд со 56% и 53% исполнување на барањата поставени во рамката за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Во Дијаграмот 4 се поставени просечно исполнување на барањата поставени во рамката за спречување на перење пари и финансирање тероризам по географски зони.

Забележано е дека земјите членки на еврозоната и оние кои се надвор од заедницата, но припаѓаат географски на еврозоната, најмногу ги исполнуваат барањата за перење пари и финансирање тероризам поставени во рамка од релевантните институции, потоа доаѓаат земјите членки на западната хемисфера и на крај земјите членки на Југоисточна Азија и Пацификот.

ГЛАВА 6

ФИНАНСИСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ ВО ПРОЦЕСОТ НА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕТО ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕТО ТЕРОРИЗАМ

Субјектите кои се занимаваат со перење пари и финансирање тероризам многу често ги злоупотребуваат финансиските институции во функција на остварување на своите криминални цели. Пристапот до финансиските институции е многу значаен за криминалците, затоа што тој им овозможува трансфер на средства до други домашни или странски финансиски институции, размена на валутите и претворање на приносите од криминал во различни финансиски инструменти и други средства.

Финансиските институции можат да се најдат под удар на процесот на перење пари и финансирање на тероризмот на три начини: преку можноста вработените да бидат активно вклучени во процесите на перење пари и финансирање тероризам, преку корумпирање, па дури и контролирање на финансиската институција од одделни криминални групи, со што се зголемува ризикот од финансиски неуспех на институцијата. Со тоа оперативниот и репутациониот ризик сериозно го загрозуваат работењето на финансиската институција.

1. Меѓународни стандарди прифатени од банките и финансиските институции во процесот на перење пари и финансирање тероризам

1.1. Идентификација на клиентите, утврдување на нивниот бонитет и интегритет (Customer due diligence) и анализа на клиентите при воспоставување деловен однос кај банките и штедилниците

Процесот на спречување на перењето пари и финансирањето тероризам мора да започне уште при воспоставувањето на првиот контакт на финансиската институција со нејзините клиенти. Ако се знае дека првата фаза од перењето пари – пласманот - обично се врши преку банки или штедилници, станува јасно колкава е потребата од постоење на адекватни процедури и политики за идентификација на клиентите и испитување на нивниот бонитет и интегритет. Овој процес е особено сложен кај случаите на финансирање на тероризам имајќи го предвид фактот дека терористите често пати настапуваат со лажни имиња или документи за идентификација.

Не потценувајќи ја опасноста од инволвирање на другите финансиски институции во перењето пари и финансирање на тероризмот, како и современите трендови на свртување на криминалците кон сервисите за брз трансфер на пари, осигурувањето и берзанските трансакции, сепак се чини

дека банките и штедилниците се оние кои најчесто се наоѓаат на удар на криминалните групи.¹⁰²

Во согласност со меѓународните стандарди донесени од Базелскиот комитет за банкарска супервизија и од ФАТФ, секоја земја мора да обезбеди услови за имплементирање адекватни процедури за идентификација и испитување на бонитетот на клиентите.

Овие процедури се однесуваат и на правните и на физичките лица кои се јавуваат како потенцијални или постојни клиенти на една финансиска институција. Целта на горенаведените процедури е да им овозможи разумна сигурност на банките и штедилниците дека ги познаваат своите клиенти и нивните деловни активности. Процедурите за идентификација на клиентите се познати и како политика на познавање на клиентите (known your customer).

Политиката на познавање на клиентите им нуди одредени предности на банките и штедилниците, нивните клиенти кои ги почитуваат законските прописи и системот на финансиски институции во целина. Како посебни предности што ги нуди оваа политика се спомнуваат:¹⁰³

- адекватно управување со ризиците и деловните активности во целина,
- одржување на интегритетот на системот на финансиски институции,
- минимизирање на можноста од постоење на измами и други облици на финансиски криминал,
- заштита на репутацијата на финансиските институции.

Политиката на идентификација и познавање на клиентите која ја спроведува една банка или штедилница мора да биде имплементирана и од нејзините подружници или филијали во земјата или во странство.

Кога таквата политика се имплементира во претставништво на банката или штедилницата во странство, треба да се согледа дали таа отстапува од локалните законски прописи. Во случај кога политиката на банката или штедилницата е во согласност со меѓународните стандарди, а законските прописи во земјата каде што функционира претставништвото не се приспособени на овие стандарди, можно е да ѝ биде укажано на земјата домаќин на потребата од интервенција во нејзината легислатива.¹⁰⁴

Базелскиот комитет го дефинира комитентот како:¹⁰⁵

- правно или физичко лице кое поседува сметка во банка или лице во чие име е отворена сметка во банка,
- корисници на трансакциите извршени од страна на професионални посредници,

¹⁰² Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.79, Скопје 2011, „Академски печат“

¹⁰³ www.worldbank.org/finance/html/amlcft

¹⁰⁴ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.80, Скопје 2011, „Академски печат“

¹⁰⁵ Basel committee on banking supervision; „Customer due diligence for banks“

- секое правно или физичко лице поврзано со одредена финансиска трансакција што може да донесе значаен репутациски или друг ризик за банката.

Базелскиот комитет бара развивање на политиките и процедурите за утврдување на идентитетот и бонитетот на коминтентот во клучните елементи. Особено внимание се обрнува на клиентите кои доаѓаат од високоризични подрачја.¹⁰⁶

Еден клиент може да отвори сметка во банка само доколку неговиот идентитет е утврден на начин кој ги задоволува општоприфатените критериуми на меѓународно ниво.¹⁰⁷ Отворањето на анонимни сметки или сметки под очигледно фиктивни имиња е строго забрането. Ова се однесува и на шифрираните сметки до кои пристапот е овозможен со користење на одредена шифра, а не е присутна соодветна документација за отворање на истите. Отворањето на шифрирани сметки е дозволено само доколку нивниот сопственик ја помине целосната процедура на идентификација и испитување на бонитетот.¹⁰⁸

Документите со кои се идентификувал одреден клиент мора да бидат постојано осовременувани. Кај физичките лица кои се идентификувале со лична карта или пасош, банката или штедилницата е должна да ги следи промените во поглед на адресата на тоа лице или рокот на важност на личните исправи. Банката или штедилницата не смее да му дозволи на физичкото лице да работи со сметката, доколку рокот на важење на неговата лична исправа истекол. Во тој случај потребно е од клиентот да се побара важечка лична исправа.¹⁰⁹

Малку е посложена ситуацијата кај правните лица, а особено кај нерезидентите. Кај домашните правни лица банката или штедилницата ќе побара извод од трговскиот регистар, а во подоцнежниот деловен однос ќе добива и нови неопходни информации. Но, кај странските лица може да се јави проблем. Тие се јавуваат кај банката со регистрација во соодветната институција во матичната земја. Банката не може (или не мора) да знае кој орган е задолжен за регистрација на правните лица во одделни земји. Друг проблем е што правното лице може да престане да постои или да ја промени дејноста во матичната земја, а банката која го идентификувала клиентот само врз основа на регистрација да нема информации за настаните во матичната земја на клиентот. На тој начин, нерезидентот или неговото претставништво ќе ужива во привилегиите што му ги носи отворената нерезидентна сметка, иако неговиот статус е спорен во матичната земја.¹¹⁰

¹⁰⁶ The Joint forum , Basel committee on banking supervision, International organization of securities commission, International association of insurance supervisors , January 2005 p.1

¹⁰⁷ 40 Preporaki na FATF; Preporaka 5

¹⁰⁸ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции„ стр.81, Скопје 2011,, Академски печат“

¹⁰⁹Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.81, Скопје 2011, „Академски печат“

¹¹⁰ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.82, Скопје 2011, „Академски печат“

Затоа, не е мал бројот на земјите што бараат од нерезидентите во одредени временски интервали да доставуваат релевантни информации за нивниот бонитет (сертификат за платени даноци, финансиски или ревизорски извештаи и сл.)¹¹¹

При идентификацијата на клиентот мора да се утврди дали тој настапува во свое лично име или, пак, се јавува како посредник на трето лице.

Доколку се утврди дека клиентот настапува во својство на посредник, банката или штедилницата мора да изврши идентификација и испитување на бонитетот и на посредникот и на вистинскиот сопственик на сметката. Оваа процедура е релевантна и во случај кога корисникот на средствата што стасале по пат на финансиска трансакција настапува како посредник. Покрај идентификација, во овие случаи задолжително треба да се изврши испитување на бонитетот и интегритетот.¹¹²

Кога се работи за отворање сметка на правно лице, посебно внимание треба да се обрати на поврзаните субјекти. Таа поврзаност може да биде капитална, управувачка, роднинска, а во некои случаи и деловна. Во случај кога ќе се утврди дека постои поврзаност на субјектот кој сака да отвори сметка со други субјекти, банката или штедилницата мора да ги идентификува тие субјекти и да го испитаат нивниот бонитет и интегритет.¹¹³

Покрај политиките и процедурите за идентификација на клиентот и утврдување на неговиот бонитет и интегритет банката треба да усвои процедури за анализа на клиентот според кои ќе се обезбедуваат информации за целта и намерата на деловниот однос и ќе се врши постојано следење на деловниот однос и трансакциите кои се преземаат во рамките на тој однос.

Предмет на засилена анализа ќе бидат клиентите што користат услуги на приватно банкарство, кореспондентски банки, клиенти кои не се физички присутни при склучување или одвивање на деловниот однос, клиенти кои доаѓаат од ризични земји, клиенти чиј деловен однос се остварува со нови технологии.¹¹⁴

1.2. Кореспондентско банкарство во процесите на перење пари и финансирање тероризам

Кореспондентското банкарство е оценето како банкарско работење кое е подложно на процесите на перење пари и финансирање тероризам од страна

¹¹¹ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.83, Скопје 2011, „Академски печат“

¹¹² Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.83, Скопје 2011, „Академски печат“

¹¹³ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.84, Скопје 2011, „Академски печат“

¹¹⁴ Model Legislation on Money Laundering and Financing terrorism /United Nation Office Drugs and Crime/International Monetary fund p.18

на меѓународните институции кои ги поставуваат стандардите за перење пари и финансирање тероризам.

Финансиските институции во врска со прекуграничното кореспондентско банкарство и други слични односи треба покрај нормалните мерки за темелно испитување на своите клиенти (due diligence) да преземат и дополнителни мерки со цел да се исполнат меѓународните стандарди за спречување перење пари и финансирање тероризам¹¹⁵:

- да ги соберат сите дополнителни податоци за кореспондентската институција за потполно да се разбере природата на нејзината дејност, да се определи репутацијата и квалитетот на супервизијата од јавно достапни информации, вклучувајќи податоци за евентуално водење истрага за перење пари или финансирање тероризам или мерки на супервизорите против неа,
- да се процени контролата за перење пари или финансирање тероризам на кореспондентската институција,
- да се обезбеди претходно одобрение за воспоставување нов кореспондентски однос од повисокото раководство,
- да се документираат одговорностите на секоја институција,
- во однос на тековните сметки треба да се потврди дека кореспондентската институција го има потврдено идентитетот и спроведува мерки за идентификација на клиентите кои имаат директен пристап на сметките на кореспондентот и може да достави соодветни податоци за идентитетот на клиентот по барање на кореспондентот.

1.3. Третманот на деловна тајна кај финансиските институции во процесите на перење пари и финансирање тероризам

Воспоставувањето деловен однос помеѓу финансиските институции и нивните клиенти подразбира постоење на одреден степен на заемна доверба. Голем дел од информациите што клиентот ѝ ги доставува на финансиската институција претставуваат деловна тајна.

Доколку тие информации дојдат до неговата конкуренција, тој клиент може да претрпи значителни загуби.

Постојат земји каде што третманот на деловна тајна кај финансиските институции е силно изразен и строго се почитува и земји каде што третманот на деловна тајна се почитува во рамките на јурисдикцијата (т.е. правните системи налагаат финансиските институции да доставуваат извештаи до соодветни органи за своето работење).

Денес повеќе од деведесет земји во светот се прокламираат себеси како заштитници на деловната тајна на своите клиенти. Некои од нив имаат потпишано договори за заемна правна помош и активно соработуваат во

¹¹⁵ Третата директива на Европскиот парламент и Советот за спречување на употреба на финансискиот систем за целите на перење пари и финансирање тероризам чл.13 ст.3

истрагите поврзани со перењето пари. Други земји воопшто не соработуваат во процесот на спречување на перење пари на меѓународен план. Секој обид за борба со перењето пари и финансирањето тероризам во тие земји се судира со проблемот на деловна тајна.

Некои области во светот се познати како офшор-центри за банкарско работење поради тоа што нудат поволности што клиентите ги бараат. Ова обично се места со една или повеќе работи од следниве:

- имаат закони за тајноста на банкарските податоци или закони во кои налагаат доверливост во односите банка - клиент,
- ниски даноци или непостоење даноци на странски инвестиции или депозити (ова не е секогаш случај - некои држави имаат доста високи даноци),
- слаби банкарски прописи или контрола на перење пари.¹¹⁶

На пример, за швајцарските банки сè уште важи правилото дека се најголеми заштитници на банкарската тајна, иако швајцарските власти уште во 1998 година усвоија правен систем каде што швајцарските банки се обврзани да доставуваат податоци за банкарски трансакции поврзани со перење пари и финансирање тероризам до надлежен орган.

Швајцарците сè уште ги имаат оние познати нумерирани сметки. За означување на сметките се користи комбинација од бројки и букви, додека идентитетот на носителот на сметката го знаат само неколкумина вработени во банката.

Покрај Швајцарија и други земји нудат голема или еднаква тајност на банкарското работење, вклучувајќи ги Австрија, Унгарија, Панама и Кајмански Острови.

Сепак изразот „тој има сметка во Швајцарија“ има некаков неразделив квалитет во себе.¹¹⁷

Од друга страна, финансиските институции веројатно се најважниот столб на одбраната во борбата со перењето пари и финансирање на тероризмот. Тие се должни да ги известат надлежните органи за секоја отворена сметка или секоја трансакција за која се сомневаат дека е поврзана со перењето пари или финансирање тероризам. Уште повеќе, финансиските институции се должни да известуваат и за сите готовински трансакции над одреден износ, без да навлегуваат во дискусија дали се работи за перење пари или не.

Дали клиентите на финансиските институции губат некои од привилегиите при имплементација на процесот на спречување на перење пари? Дали

¹¹⁶ ЦОН МЕДИНГЕР, Перење пари, Водич за кривични иследници, - Скопје 2009 Влада на Р.Македонија, програма за преведување на 500 стручни и научни учебници од кои се учи на врвните универзитети на САД и Европската унија, стр.221

¹¹⁷ ЦОН МЕДИНГЕР, Перење пари, Водич за кривични иследници, - Скопје 2009 Влада на Р.Македонија, програма за преведување на 500 стручни и научни учебници од кои се учи на врвните универзитети на САД и Европската унија, стр.225

известувањата што финансиските институции ги испраќаат до надлежните органи (ФИУс) - иако клиентот не смее да биде информиран за таквата постапка - претставуваат кршење на заемната доверба што би требало да постои на релација финансиска институција - клиент? Дури и кај клиентите кои работат стриктно по законските прописи се јавува чувство на непријатност ако се свесни дека нивните сметки или трансакции можат да бидат предмет на анализа од страна на овластен државен орган.

Прашањето на деловната тајна и сигурноста на финансиските информации е доста комплексно. Ова прашање се состои од следните елементи:¹¹⁸

- приватниот интерес на клиентот во однос на комерцијалниот интерес на имателот на информацијата,
- правниот (законскиот) интерес на државата,
- правото на јавноста да знае што се случува.

Рамнотежата помеѓу различните интереси се воспоставува во зависност од тоа што содржи информацијата, кој ја поседува, на кого му е потребна и за што ќе биде искористена.

Во светот постои општа согласност за заштита на приватноста на поединците.

Во Европа, земјите членки на Европската унија усвоија стандарди за приватност со кои се дава многу висока вредност на индивидуалните права.

Клиентите на банките и штедилниците со право се загрижени во врска со прашањето на заштита на нивната деловна тајна. Лицата со поголемо лично богатство стануваат цел за криминалците од сите видови.

Прашањето на деловната тајна и нејзиното чување дополнително се искомплицира со напредокот на технологијата (електронско тргување, глобални мрежи на финансиски податоци и сл.). Работењето со платежни картички и сервисите за брз трансфер на пари се елементи кои влијаат врз зачувувањето на приватноста на клиентите. На пример, при работењето со платежни картички, се следи секоја трансакција преку банкомат или во трговијата, со цел да се избегнат евентуалните измами. Компјутерските центри на застапниците на паричните картички имаат информации за потрошувачките навики на нивните клиенти. Увидот во потрошувачките навики, направен и со најдобри намери, сепак претставува повреда на приватноста.

Многу значајно прашање поврзано со деловната тајна е прашањето на приватноста на трансакциите. Секогаш кога правното или физичкото лице

¹¹⁸ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.85, Скопје 2011, „Академски печат“

врши одредена трансакција, останува трага во компјутерскиот систем на банката или штедилницата. Доколку банката или штедилницата ги достави тие информации до надлежните органи задолжени за анализа и истрага во борбата со перењето пари, кругот на иматели на таквата информација се шири, а приватноста на клиентите, односно нивната деловна тајна е значително загрозена.

Каде треба да биде повлечена границата помеѓу приватниот и јавниот интерес? Како може да се спречат криминалците во остварувањето на нивните цели криејќи се под превезот на заштитата на приватноста и деловната тајна?

Одговорот лежи во правењето разлика помеѓу приватноста и легалноста. Речиси во целиот свет, еден од најголемите проблеми е тоа што одредени членови на општеството (правни или физички лица), благодарение на нивната позиција или богатство, можат да преземат одредени активности без да одговараат за тоа. За да може да функционира една држава, сите граѓани мора да бидат еднакви пред законот. Заштитата на легалноста мора секогаш да има приоритет пред заштитата на приватноста.

Кога се во прашање банките и штедилниците, прашањето на деловната тајна и борбата со перењето пари и финансирање тероризам мора да го помине истиот тест. Дали постојните законски прописи во оваа сфера ја заштитуваат само приватноста на клиентите или ги заштитуваат истите од одговорност за нивните постапки? Можат да се сретнат случаи каде што во име на заштита на приватноста и деловната тајна на нивните клиенти, банките и штедилниците одбиваат да соработуваат со надлежните органи.

Банките и штедилниците како институции што дејствуваат во сферата на услугите немаат репресивна улога. Тие не можат да ги казнат субјектите кои ги злоупотребуваат во функција на перење пари. Затоа е неопходна соработката со истражните и судските органи. Заштитата на клиентите и нивната деловна тајна може многу лошо да се одрази врз репутацијата на банката или штедилницата и врз нејзиното работење во целина. Со тек на време, оние клиенти кои вршат перење пари и финансирање тероризам можат да ја преземат контролата врз финансиската институција и да ја злоупотребат истата во функција на остварување на своите цели.

Поради сите овие дилеми во поглед на заштитата на приватноста или легалноста, а имајќи ја предвид чувствителноста на прашањето на третманот на деловната тајна, можеби треба да се донесат меѓународни стандарди со кои ќе се даде одговор на следните прашања:¹¹⁹

1. Кои банкарски и финансиски информации треба да се проследени до надлежните државни органи?

¹¹⁹ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.88, Скопје 2011,, Академски печат“

2. Во случајот на банките, дали тоа проследување ќе се однесува на сите информации релевантни за една сметка или трансакција или само на одреден дел од информациите?

3. На кој начин ќе се врши доставувањето на информациите до надлежните органи? Во поглед на поседувањето на сметка, доставувањето може да се однесува на податоците за постоење на сметката, името, адресата и државјанството на имателот на сметката, датумот на отворање на сметката, како и податоците дали е сметката активна или не. Во поглед на трансакциите, можат да се доставуваат податоци за салдото и прометот на сметката, изворот и дестинацијата на средствата итн.

4. Како ќе бидат третирани информациите поврзани со паричните картички? Дали информациите поврзани со салдото или листата на набавки преку парична картичка треба да бидат доставени до надлежните органи и под кои услови?

5. Како ќе бидат третирани информациите поврзани со берзанските трансакции? Дали има суштински разлики помеѓу банките и брокерските куќи во поглед на спречувањето на перење пари? Кои информации треба да бидат доставени до надлежните органи?

6. Која е целта на заштитата на деловната тајна? Дали евентуалното недоставување информации до надлежните органи задолжени за борба со перењето пари е направено со цел да се заштити приватноста на клиентите, да се чуваат нивните податоци подалеку од конкуренцијата или пак целта е да им се помогне на клиентите во извршувањето на нивните криминални активности?

7. На кој начин државните органи задолжени за борба со перењето пари ќе ги употребат добиените информации? Дали ќе има повратно известување до финансиските институции за евентуалните наоди од нивната анализа и истрага?

Од сето она што е претходно наведено можат да се заклучат три работи:

Прво, банките и штедилниците секогаш треба да ѝ даваат приоритет на заштитата на легалноста во однос на заштитата на приватноста.

Доследното спроведување на законските прописи секогаш мора да доминира над трката за поголем профит. Секоја активност во друг правец може да доведе до инволвирање на банките и штедилниците во процесот на перење пари и финансирање на тероризмот, а со тоа тие ќе станат партнери на криминалците. Тоа може да доведе до зголемување на репутациониот, оперативниот, правниот и концентрацискиот ризик, а со тоа финансиската институција лесно може да се претвори во „пералница на пари“. Се разбира, податоците и информациите добиени при отворање на сметката или при извршувањето на трансакцијата смеат да бидат употребени единствено во функција на спречувањето на перење пари. Она што е многу битно е банките

и штедилниците да добиваат повратни информации од истражните и судските органи за крајниот исход од нивните активности.

Второ, клиентите на банките кои работат во согласност со законските прописи не треба да стравуваат од повреда на приватноста и деловната тајна. Како што „чесниот граѓанин не треба да се плаши од полицаецот“, така и овие клиенти не треба да стравуваат од анализата на нивните податоци и информации. Процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам не е насочен кон спречување на користењето на стандардните банкарски производи и услуги. Сите иматели на легални сметки и вршители на легални трансакции можат да уживаат во привилегиите што им ги нудат банките, без да стравуваат за повредата на својата приватност или разоткривањето на деловните тајни.

Трето, криминалците не можат (или не треба да им биде овозможено) да се кријат под превезот на приватноста. Тие треба да бидат свесни дека активностите на надлежните органи не можат да претставуваат повреда на нивната приватност, затоа што секогаш легалноста мора да биде на прво место.

1.4. Политичко експонирани личности

Во изминативе дваесет и пет години, светот преку скандалозни примери се запозна со злоупотребите на корумпираните политички експонирани личности, за начинот на кој тие ги злоупотребуваат државните пари, изнудуваат и прифаќаат мито, ги користат домашните и меѓународните финансиски системи за да ги исперат овие средства.

Обидите да се процени сумата на пари која е испрана се неуспешни, поради фактот дека станува збор за криминал, за кој не постојат прецизни статистики. Светската банка проценува дека годишно повеќе од 1 трилион \$ се плаќаат за грабежи.¹²⁰ Приносите од корупција, во земјите во развој, изнесуваат од 20 билиони – 40 билиони \$ годишно – еднакво на годишниот БДП на 12 најсиромашни земји, каде што живеат повеќе од 240 милиони луѓе.¹²¹

Големата корупција, крадењето средства и меѓународниот промет на украдени и перени пари имаат лошо влијание на развојот. Тие ја деградираат и ја поткопуваат довербата во јавните институции. Тие го расипуваат и дестабилизираат финансискиот систем и негативно влијаат на довербата. Ја оштетуваат климата за инвестирање и можностите за макроекономска стабилност во земјата. Ова придонесува за одлив на капиталот надвор од земјата, ги спречува порастот и напорите за намалување на сиромаштијата. Придонесува за зголемување на нееднаквоста по сите основи. Овие штети се долготрајни и посериозни кога корумпираниот режим е подолго време на

¹²⁰ The World Bank, "The Costs of Corruption," (April 8, 2004) quoting Daniel Kaufmann, Director for Governance, World Bank Institute. Link available at <http://go.worldbank.org/LJA29GHA80>.

¹²¹ UNODC and The World Bank, "Stolen Asset Recovery (StAR) Initiative: Challenges, Opportunities, and Action Plan" (World Bank, Washington, DC, 2007), p. 9.

власт.¹²² Во сите законодавства, политичката волја на највисока ниво е многу важна во борбата против корупцијата.

Начините на кои корумпираните политичко експонирани лица ги перат нивните пари стекнати по криминален пат се повторуваат и унапредуваат. Во почетокот, претседателите на држави и носителите на високи јавни функции отвораа свои сметки во странство или, пак, сметките ги отвораа на име на свои роднини. Моменталните техники и понатаму вклучуваат злоупотреба на банкарските сектор, но исто така и: купување недвижности, набавка и изнесување во странство на скапоцени камења, злато, уметнички слики и слично; пренесување пари и хартии од вредност меѓу границите.¹²³ Често се користат блиските роднини и правните лица. Всушност, во најголем дел од методите за перење пари вклучуваат финансиски институции, особено банки.

Меѓународните организации кои ги поставуваат стандардите за борбата со перење пари и финансирање тероризам бараат финансиските организации да применуваат посебни прописи за политички експонирани личности со цел да се спречи нивното инволвирање во процесите на перење пари и финансирање тероризам. Тие барања се следни:¹²⁴

- примена на мерка на засилена анализа за сите политички експонирани личности,
- барање на изјава за краен корисник,
- барање на увид на обрасците за имот и приход,
- периодичен преглед на клиенти-политички експонирани личности,
- да се избегне ограничување на времето до кога политичко експонираната личност се смета за политичка експонирана личност.

1.5. Чување на податоците

Банките и штедилниците се должни да ги чуваат податоците што се однесуваат на отворањето на сметката од страна на нивните клиенти најмалку пет години по затворањето на сметката. Рокот за чување од пет години важи и за податоците што се однесуваат на извршените трансакции. Овој рок може да биде и подолг доколку тоа го побараат државните или супервизорските органи.

Содржината на горенаведените податоци треба во секое време да им биде достапна на надлежните органи. Податоците што се чуваат треба да бидат сеопфатни и детални, така што во секое време ќе овозможат евентуално поведување истрага за извршено перење пари или финансирање тероризам.

¹²² UNODC and The World Bank, "Stolen Asset Recovery (StAR) Initiative: Challenges, Opportunities, and Action Plan" (World Bank, Washington, DC, 2007), p. 9.

¹²³ Money laundering is not confined to the financial services sector. The FATF 40+9 Recommendations apply to other sectors, referred to as designated non-financial businesses and professions (DNFBPs).

¹²⁴ ОСНОВНИ ПРЕПОРАКИ НА ФАТФ И НАЈДОБРИ ИСКУСТВА ЗА ПРИМЕНА НА МЕРКИТЕ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ НА ТЕРОРИЗАМ КОН ПОЛИТИЧКИ ЕКСПОНИРАНИТЕ ЛИЦА (Препорака од 1-5)

Чувањето на податоците е важно и за борбата со перењето пари и за борбата со финансирањето тероризам. Доколку клиентот знае дека финансиската институција ги чува неговите податоци, помала е веројатноста дека ќе се обиде да врши криминални дела од сферата на перењето пари и финансирањето тероризам. Чувањето на податоците овозможува полесно откривање на оние кои веќе го извршиле перењето пари и овозможува следење на финансиската трага од страна на истражните органи.

Што се однесува на видот и содржината на податоците што треба да се чуваат, во литературата се среќаваат различни поделби. Според една таква поделба, предмет на чување треба да бидат следните податоци:¹²⁵

- информација за програмата за идентификација на клиентите,
- информација за профилот на клиентите,
- друга потребна документација за отворање на сметката,
- податоци за извршената трансакција во оригинал (вклучувајќи ги и СВИФТ-от и амортизациониот план),
- податоци што се однесуваат на следење на трансакцијата,
- внатрешни истраги и контроли,
- копии од поднесените извештаи за извршени сомнителни трансакции со придружна документација,
- резултати од годишно независно тестирање.

Според друга поделба¹²⁶, следните информации треба да се чуваат кога е во прашање извршувањето на трансакцијата од страна на клиентот:

- име на налогодавецот и/или корисникот,
- адреса,
- датум и природа на трансакцијата,
- вид и износ на валутата во која е извршена трансакцијата,
- вид на сметката и број за нејзина идентификација,
- други релевантни информации што обично ги чуваат финансиските институции.

Чувањето на податоците може да послужи како индикатор дали одредено отворање на сметка може да се третира како перење пари или не. На пример, доколку клиентот знае дека банката или штедилницата ги чува неговите податоци, тој може од некоја од овие финансиски институции да побара:¹²⁷

- избегнување на отворање на сметка,
- отворање анонимна сметка или отворање сметка под фиктивно име,
- избегнување на чувањето на неговите податоци од страна на финансиската институција,
- избегнување на давање на податоци во случај кога купува преносливи инструменти (пр. хартии од вредност) во износи за кои е предвидено чување на податоците,

¹²⁵ “Guide to U.S. Anti-Money Laundering Requirements” p.20

¹²⁶ www.worldbank.org/finance/html/amlcft

¹²⁷ Office of Comptroller of the Currency: “Money laundering: a bankers guide to avoiding problems” 2002 Washington DC

- барање да ја изврши трансакцијата без да отвори сметка.

Во сите овие случаи (некои од нив се забранети според препораките на ФАТФ) може да се насети дека станува збор за перење пари или друг вид на финансиски криминал. Затоа, чувањето на податоците претставува важен инструмент во борбата со перењето пари.

Што се однесува до рокот на чување на податоците од најмалку пет години по затворањето на сметката, тој е сосема оправдан. Имено, често се случува одредени субјекти да отворат сметка само за една трансакција, а потоа да ја затворат. Банката или штедилницата во тој момент не мора да знае дека се работи за перење пари, но подоцна, таа сметка или трансакција може да биде ставена во контекст на други активности на субјектот кој ја отворил сметката и ја извршил трансакцијата. Затоа, финансиската институција е должна да ги чува податоците како важен извор на работењето на истражните органи и како доказ за евентуалната инволвираност на одреден субјект во процесот на перење пари и финансирање тероризам.

Банките и штедилниците можат да водат и регистри во кои ќе ги евидентираат барањата од надлежните органи поврзани со борбата против перењето пари или финансирањето тероризам, како и наодите на надлежните органи во тој поглед.

Во случај кога сметката се отвора или трансакцијата се извршува со помош на посредник, банката или штедилницата мора да ги чува релевантните податоци за таа сметка или трансакција најмалку пет години, и тоа и за посредникот и за неговиот налогодавец. Во случај кога деловниот однос помеѓу вистинскиот сопственик на сметката и посредникот ќе биде прекинат, финансиската институција продолжува да работи со сопственикот на сметката или со нов посредник наименуван од негова страна.

1.6. Доставување извештаи до органот надлежен за обработка и анализа (Financial Intelligence Unit)

Доколку банката или штедилницата има оправдани причини да се сомнева дека одредена деловна активност на нејзиниот клиент (отворање сметка, извршување трансакција итн.) е поврзана со перење пари или финансирање тероризам, таа е должна да поднесе извештај до органот надлежен за негова обработка и анализа. Банките и штедилниците не смеат да ги известат нивните клиенти за доставените извештаи за сомнителни трансакции. Тие се должни целосно да ги почитуваат законските одредби во оваа сфера и максимално да соработуваат со државните и супервизорските органи.

Општа карактеристика на сомнителните трансакции е што тие се разликуваат од „нормалниот“ начин на користење на сметката и извршување на трансакциите. Секоја комплексна или невообичаено голема трансакција - придружена со отсуство на каква било економска или правна оправданост за нејзиното извршување - претставува доволен индикатор финансиската институција да се посомнева дека нешто не е во ред. Затоа, финансиската

институција мора да преземе соодветни активности за евидентирање на трансакцијата и нејзините носители и да ги достави овие податоци до надлежните органи. Исто така, мора да бидат одредени критериуми за следење на одредени сметки или клиенти од страна на банката или штедилницата.

Постојат голем број на прашања кои треба да бидат разгледани при детерминирањето на сомнителноста на одредена трансакција. Меѓу поважните прашања се следниве:¹²⁸

- професијата и деловната активност на клиентот,
- вообичаените финансиски и деловни активности кои се извршуваат во рамките на професијата на клиентот,
- финансиското минато на клиентот со посебен осврт кон услугите што ги користел од банката или штедилницата која го доставува извештајот,
- трансакциите што клиентот ги извршил во минатото,
- очекуваното однесување на клиентот,
- изворот и висината на приходите на клиентот,
- изворот на средства за извршување на одредена трансакција,
- идентитетот и локацијата на клиентот кој што ја извршува трансакцијата,
- идентитетот и локацијата на корисникот на трансакцијата,
- идентитетот и локацијата на евентуалниот посредник при извршувањето на трансакцијата (друга финансиска институција, адвокат, сметководител, непрофитна организација и сл.),
- идентитетот и локацијата на кое било друго лице кое е инволвирано во трансакцијата,
- вообичаена професија и деловна активност на кое било друго лице кое е инволвирано во трансакцијата,
- утврдување на (не)вообичаеноста и (не)рационалноста на деловните односи помеѓу лицата инволвирани во трансакцијата,
- видот на трансакцијата или услугата што ја користи клиентот,
- начинот на финансирање на трансакцијата или услугата,
- методот што се користи за извршување на трансакцијата,
- обемот, структурата и сложеноста на трансакцијата,
- процена на оправданоста на извршувањето на одредена трансакција или користењето на одредена услуга,
- објаснувањето што го дава клиентот за целта на извршувањето на трансакцијата,
- процена на транспарентноста на клиентот во неговите односи со банката или штедилницата,
- процена на оригиналноста и веродостојноста на документите со кои клиентот се идентификува пред финансиската институција и ја извршува трансакцијата,
- процена на точноста на информациите што клиентот ги доставува до банката или штедилницата,

¹²⁸ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.95, Скопје 2011,, Академски печат“

- однесувањето на клиентот,
- други прашања релевантни при донесувањето одлука за поднесување извештај за извршена сомнителна трансакција.

Меѓународните организации кои се занимаваат со спречување на перењето пари и финансирањето тероризам посочуваат повеќе индикатори (red flags) за препознавање на сомнителните трансакции. Со оглед на тоа што производитите и услугите што ги нудат банките и штедилниците се многубројни и разновидни, подолу во овој труд посебно ќе се задржиме на готовинските трансакции, трансакциите со помош на платежни картички, меѓународните трансфери итн.

1.7. Воспоставување систем на внатрешна контрола

Секоја банка и штедилница мора да воспостави, администрира и да одржува адекватни системи на внатрешна контрола со цел успешно да го реализира процесот на спречување на перење пари и финансирање на тероризмот во рамките на своите деловни активности. Дел од воспоставениот систем на внатрешна контрола претставува програмата за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Програмата мора да биде во писмена форма и да биде одобрена од надежен орган на институцијата. Програмата за спречување на перење пари и финансирање тероризам мора да одговара на ризичниот профил на финансиската институција. Притоа, банката или штедилницата мора да донесе адекватни политики и процедури за практично имплементирање на одредбите од програмата.

Внатрешната контрола преку воспоставените програми, политики и процедури има за цел да го лимитира и контролира ризикот на кој е изложена финансиската институција и да овозможи целосна имплементација на позитивните законски прописи. Нивото на обученост на вработените во службата за внатрешна контрола треба да одговара на обемот, структурата и комплексноста на банката или штедилницата, како и на ризиците со кои таа се соочува. Големите банки мора да имаат посебен оддел за спречување на перење пари и финансирање тероризам кој ќе се грижи за спроведувањето на програмата за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Одделот за внатрешна контрола врши анализа на ризиците кои се јавуваат во различните сектори на финансиската институција и предвидува мерки кои ќе овозможат доследна примена на законските прописи.

1.8. Обука на одговорно лице и на вработените

Банките и штедилниците се должни да извршат обука на одговорното лице и релевантните вработени лица во сферата на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Во најмала рака, обуката треба да ги опфати сите оние лица кај кои една од работните задачи е борбата со перењето пари или финансирање тероризам. Исто така, новите вработени треба да бидат

запознати со основните принципи и карактеристики на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Во многу банки и штедилници, обуката во оваа област се дели на екстерна и интерна. Екстерната обука се одвива надвор од банката или штедилницата. Обуката најчесто се изведува преку семинари, конференции и работилници во земјата и странство. Како учесници на оваа обука најчесто се јавуваат членовите на Управниот одбор, директорите и одговорното лице за борба со перење пари и финансирање тероризам на ниво на одредена финансиска институција.

Екстерната обука им овозможува на учесниците да се запознаат со најновите промени во националната и меѓународната регулатива, облиците на соработка помеѓу институциите, ризиците кои се јавуваат, проблемите со кои се соочуваат другите институции и можните излезни решенија.

Од друга страна, интерните обуки се однесуваат на вработените во банката или штедилницата. Тие се од особена важност бидејќи овозможуваат редовно информирање на вработените за новите законски промени во сферата на спречување на перење пари и финансирање на тероризмот, полесна идентификација на процесот на перење пари и финансирање на тероризмот и навремено идентификување на сомнителните трансакции.

Обуките, исто така, овозможуваат вработените да ја зајакнат самодовербата и да осознаат дека одговорно, доверливо и безбедно ја извршуваат својата работна задача во процесот на спречување на перење пари и финансирање на тероризмот.

Банката или штедилницата може да пристапи и кон спроведување на онлајн-обуки, кои ќе овозможат почести обуки на вработените, без притоа да се наруши секојдневниот процес на работа. Онлајн-обуките се особено значајни за финансиските институции со многу подружници или филијали и голем број на вработени.

1.9. Злоупотреба на готовинските трансакции во функција на перење пари и финансирање тероризам

Перењето пари и финансирањето тероризам како феномен од глобални размери опфаќа користење на голем број техники и методи. Анализата на овие техники доведува до заклучок дека тие можат да се поделат на традиционални и современи. Додека современите техники, благодарение на напредокот на технологијата и инвентивноста на криминалците, можат да бидат најразновидни (за дел од нив ќе стане збор понатаму во овој труд), традиционалните техники претежно се потпираат врз работењето со готови пари. Иако традиционалните техники на перење пари и финансирање на тероризмот се појавиле поодамна (првите облици на перење пари со помош на готовински трансакции се среќаваат уште во времето на Ал Капоне во триесеттите години на минатиот век), сепак чувствителноста и специфичноста на готовинските трансакции бара нивно постојано истражување и анализа.

Што е тоа што ги прави готовинските трансакции чувствителни и специфични? Познато е дека во светот на криминалот и нелегалната економија доминираат плаќањата со готови пари. Криминалците не сакаат да влезат во некоја евиденција за извршени трансакции едноставно за да не им се открие трагата. Плаќањето со готови пари е најлесен начин да се скрие активноста поради која дошло до плаќање и да се избегнат законските обврски. Готовинските трансакции ги стимулираат порастот на шверцот, сивата економија, даночната евазија итн. Но, криминалните групи кои се занимаваат со нелегални активности (трговија со дрога, оружје, бели робје и сл.) сакаат да уживаат во плодовите од својот криминал. За да го направат тоа на начин кој е безбеден за нив, тие мораат да ги внесат нечистите пари во системот на финансиски институции со цел да ги исперат. При внесот на готовите пари, финансиските институции не се секогаш во можност да го испитаат потеклото на тие пари. Впрочем, таа функција треба и мора да ја имаат други органи (управа за јавни приходи, финансиска полиција итн.). Проблемите со испитувањето на потеклото на готовите пари ја зголемува ранливоста на финансиските институции и опасноста од нивно инволвирање во процесот на перење пари и финансирање тероризам.

Како депоненти на готови пари во финансиските институции (вклучително банки и штедилници) можат да се јават и физички и правни лица. Со оглед на тоа што овие две категории на клиенти имаат свои специфични карактеристики, мора да бидат посебно разгледани.

Депонирањето готови пари во вид на штеден влог од страна на физичките лица е сосема нормална и природна активност. Физичките лица можат да примаат плата во готови пари, да остваруваат некои други приходи и да ги вложуваат во банка или штедилница. При вложувањето на готовите пари, банката или штедилницата го утврдува идентитетот на вложувачот. Доколку лицето кое ги вложува парите не се наоѓа на некоја „црна“ листа или не се работи за лице за кое е потребна посебна согласност за отворање сметка (пример: политички изложено лице), финансиската институција ги прифаќа готовите пари во вид на депозит. Испитувањето на бонитетот и интегритетот на физичките лица (посебно на оние кои првпат стапуваат во деловен однос со банката или штедилницата) е навистина тешко. Дури и кога банкарскиот службеник има информации за професијата и висината на приходи на потенцијалниот клиент, клиентот секогаш може да тврди дека средствата ги остварил од друг легален извор. Банкарскиот службеник не е секогаш во можност да се увери во веродостојноста на исказите на клиентот во поглед на потеклото на готовите пари што тој ги вложува. Од тие причини, ризикот дека ќе дојде до перење пари и финансирање тероризам по пат на депонирање готови пари е навистина висок.

Малку е поедноставна ситуацијата при депонирањето готови пари од страна на правните лица. Со оглед на тоа што правните лица мора да припаѓаат на одредена гранка на дејност, за банката или штедилницата е многу полесно да ги проучи карактеристиките на таа дејност и да добие сознанија за висината на приходи што се остваруваат во готови пари. Во практиката се среќаваат

повеќе дејности кај кои доминира работењето со готови пари. Некои од тие дејности се:¹²⁹

- самопослуги,
- ресторани,
- трговија на мало,
- продавници за пијалаци,
- дистрибутери на цигари,
- приватни банкомати,
- паркинзи.

Некои од горенаведените правни лица можат да бидат злоупотребени од субјектите кои се занимаваат со перење пари и финансирање тероризам и имаат намера на тој начин да ги легализираат своите приходи. На пример, криминалецот може да поседува ресторан и да го користи во функција на легализација на своите приходи од криминално потекло. На прв поглед, готовите пари што тој субјект ги внесува во банката не изгледаат сомнителни, затоа што тие се прикажуваат како остварен промет во ресторанот. Но, обемот на „промет“ што тој ресторан го прикажува најверојатно ќе биде поголем од обемот на промет на другите ресторани од тој вид. Природата на дејностите кои работат со готови пари и проблемите што се јавуваат при идентификацијата на невообичаените активности ги прават овие дејности високоризични кога е во прашање перењето пари или финансирање тероризам.

За да го намалат ризикот од перење пари, банките и штедилниците се должни при воспоставувањето деловен однос доследно да ги применуваат своите програми, политики и процедури за спречување на перење пари и финансирање на тероризмот. Тие се должни да извршат процена на ризиците од перење пари со помош на готовински трансакции и да ги анализираат бонитетот и интегритетот на субјектите при отворањето на сметката и извршувањето на трансакциите. При отворањето на сметката, банката или штедилницата треба да ги познава деловните активности на клиентот, целта поради која се отвора сметката, претпоставениот обем на прометот на сметката, банкарските производи и услуги што ќе ги користи клиентот, како и географските локации кои би биле опфатени со тој деловен однос.

При процената на ризиците од воспоставувањето деловен однос со правно или физичко лице кое работи со готови пари, банката или штедилницата мора да ги насочи своите ресурси кон оние сметки кои носат поголем ризик во однос на перењето пари или финансирањето тероризам. При идентификувањето на ризиците, следните фактори треба да бидат земени предвид:¹³⁰

- целта поради која е отворена сметката,
- обемот, фреквенцијата и природата на готовинските трансакции,

¹²⁹ Todd Doule "Anti money laundering strategy" p 88

¹³⁰ www.ffiec.gov/bsa_aml_infobase.htm

- минатото на клиентот (посебно во поглед на поднесените извештаи за готовински и сомнителни трансакции),
- основната деловна активност на клиентот,
- организациската или деловната структура,
- географските локации и различните јурисдикции во поглед на борбата со перењето пари и финансирање тероризам,
- достапноста на информациите и соработката на клиентот во поглед на обезбедувањето на тие информации.

За оние клиенти за кои ќе се процени дека носат голем ризик за банката или штедилницата во поглед на перење пари и финансирање тероризам, раководството на банката или штедилницата може да се определи за непосредни посети на тие клиенти и интервјуа со нивните раководители.

Развојот на банкарските производи и услуги, како и напредокот на технологијата овозможува извршување и на трансакции со електронски пари. Тие по формата и содржината се разликуваат од физичките готови пари, но не и по потенцијалниот ризик што го носат за банките и штедилниците. Од причини што и електронските готови пари, сепак, се само готови пари со сите свои специфики, банките и штедилниците мораат да им обрнат големо внимание и на овие трансакции. Притоа треба да бидат преземени следните мерки и активности:¹³¹

- проверка на адекватноста на програмите, политиките и процедурите во поглед на електронските готовински трансакции. Добивање разумна сигурност дека контролните механизми ја заштитуваат банката или штедилницата од ризикот на перење пари или финансирање тероризам,
- добивање информации од менаџмент-информативниот систем и факторите за вреднување на внатрешниот ризик. Процена на начинот на идентификување и следење на електронските готовински трансакции,
- процена на адекватноста на системот за идентификување и следење на електронските готовински трансакции во однос на големината, структурата и локацијата на банката или штедилницата,
- контрола на одредени готовински трансакции врз основа на методот на примерок. На избраниот примерок се испитуваат следните елементи: преглед на документацијата за отворање на сметката вклучувајќи ја и програмата за идентификација на клиентите, компарација на очекуваната со сегашната активност, одредување дали активност е конзистентна со дејноста што ја извршува клиентот, како и идентификација на невообичаени или сомнителни активности,
- донесување заклучок за адекватноста на воспоставените програми, политики и процедури за следење на електронските готовински трансакции.

¹³¹ www.ffiec.gov/bsa_aml_infobase.htm

При повлекувањето на депозитите во готови пари од страна на физичките или правните лица, ризикот од перење пари на кој може да биде изложена банката или штедилницата е, секако, помал. Повлекувањето готови пари има поголемо значење за правниот и економскиот систем во целина отколку за системот на финансиски институции. Сепак, со оглед на репутациониот ризик (од кој може да произлезат и други видови на ризици), финансиската институција мора да обрне внимание на фактот кои клиенти повлекуваат готови пари, колку често го прават тоа и со каква цел.

Меѓународниот трансфер на готови пари, исто така, мора да биде предмет на посебна опсервација. Слично како и кај повлекувањето готови пари од банките и штедилниците, и тука поголема улога имаат државните, а посебно царинските органи. На ниво на држава мора да биде пропишан лимитот на готови пари кои резидентите и нерезидентите можат да ги внесуваат и изнесуваат. Исто така, мора да бидат воспоставени процедури на пријавување на готовите пари на царинските органи.

Финансиските институции се должни да соработуваат со царинските и другите државни органи, затоа што во крајна инстанца, готовите пари потекнуваат или ќе завршат кај тие финансиски институции.

1.9.1. Пријавување на готовинските трансакции кај надлежните органи (ФИУс)

Со оглед на тоа што готовинските трансакции можат да бидат злоупотребени во функција на перење пари и финансирање тероризам, секоја земја посебно го следи извршувањето на овие трансакции. Готовинските трансакции подлежат на посебен законски режим. Секоја земја треба да донесе соодветни законски и подзаконски акти со кои ќе се регулира депонирањето готови пари, условите под кои се извршува, потребната документација, повлекувањето готови пари, меѓународните готовински трансакции, условите под кои готовинските трансакции ќе се пријавуваат до органите надлежни за нивна обработка и анализа итн. Во практиката, следните готовински трансакции најчесто подлежат на пријавување:¹³²

- депонирање готови пари,
- повлекување готови пари,
- менувачки работи,
- чекови примени на инкасо,
- плаќање во готови пари,
- откуп во готови пари на дознаки, патнички чекови,
- готовински трансакции преку банкомат,
- ностро или лоро приливи кои се (ис)плаќаат во готови пари.

Секоја земја треба да одреди лимит (праг) над кој сите готовински трансакции подлежат на пријавување. Тој праг може да биде одреден со закон или друг

¹³² ¹³² Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.103, Скопје 2011, „Академски печат“

акт. Многу е важно правилно да се одреди висината на тој праг. Имено, прагот треба да биде поставен доволно високо за да го елиминира пријавувањето на „безначајните“ трансакции, а сепак доволно ниско за да опфати пријавување на оние трансакции кои би можеле да бидат поврзани со перење пари и финансирање тероризам. Во моментот, тој праг во САД изнесува 10.000 УСД, а во поголем дел од европските земји изнесува 15.000 евра. Одделни земји можат да воспостават некои олеснувања во поглед на пријавувањето, посебно ако се оцени дека тоа претставува товар за системот и не е продуктивно во поглед на откривањето на субјектите кои се занимаваат со перење пари и финансирање тероризам.

Одредени субјекти можат да носат низок ризик во поглед на перењето пари, па затоа финансиските институции да бидат ослободени во однос на пријавувањето на нивните готовински трансакции. Пример за такви субјекти се владите, одредени финансиски институции или корпорации за кои може со разумна сигурност да се тврди дека не се поврзани со перење пари. Се разбира, мора да се биде многу внимателен при донесувањето на таков заклучок. Од пријавување можат да бидат ослободени и деловните односи на финансиските институции со клиенти кои поради природата на својата дејност, постојано внесуваат или подигаат ефективни пари.¹³³ Ваквите ослободувања можат донекаде да ги олеснат системот на пријавување и анализата на тие извештаи, но тоа може да биде и меч со две острици.

Криминалните групи можат да ги насочат своите активности на перење пари и финансирање тероризам точно кон оние субјекти чии односи со финансиските институции не подлежат на пријавување до соодветните државни органи. Затоа мора добро да се размисли дали и под кои услови ќе се воведат горенаведените ослободувања.

Поврзаните готовински трансакции, исто така, подлежат на пријавување до соодветниот орган надлежен за обработка и анализа на доставените извештаи (Financial Intelligence Unit). Поврзани готовински трансакции се оние готовински трансакции извршени од страна на еден клиент во текот на еден ден кои го надминуваат законски утврдениот лимит (праг) за пријавување.

Банките и штедилниците не се секогаш во можност да добијат сознание дека станува збор за поврзани готовински трансакции. На пример, клиентот може да уплати одредена сума на готови пари претпладне, а попладне во текот на денот да го направи истото. Или, пак, да го раздели вкупниот износ на готови пари и да го уплати на различни шалтери. Во моментот на уплата, банкарскиот службеник не може да знае дека трансакцијата подлежи на пријавување, бидејќи таа не го надминува законскиот лимит. Но, со централизираната обработка на овие податоци стручната служба за борба со перењето пари и финансирање тероризам во рамките на банката или штедилницата мора да дојде до сознание дека клиентот извршил неколку поврзани готовински трансакции и дека тие подлежат на пријавување. Значи треба да се има еден централизиран систем кој треба да знае за сите уплати над 15.000 евра на еден коминтент во рок од 24 часа.

¹³³ www.worldbank.org/finance/html/amlcft_31.05.2006

При анализата на готовинските трансакции и потребата од нивно пријавување, тие мора да се анализираат на бруто-основа. Да претпоставиме дека законскиот лимит за пријавување изнесува 15.000 евра. Ако клиентот во текот на еден ден вложи 10.000 евра, а потоа повлече во готови пари 7.000 евра, лимитот од 15.000 евра се чини дека е надминат. Но, овие две трансакции не се сметаат за поврзани и не подлежат на пријавување затоа што се работи за две различни банкарски активности (депонирање и повлекување). Сепак, во вакви ситуации банката или штедилницата треба да си го постави прашањето зошто клиентот во текот на истиот ден најпрвин вложува, а потоа повлекува готови пари. Тоа може да биде индикатор за поднесување извештај за извршена сомнителна трансакција.

Извештајот за готовински трансакции задолжително мора да содржи одредени податоци за трансакцијата и нејзиниот извршител. Најчесто се внесува името или називот на клиентот, неговата адреса, односно седиште, износот на трансакцијата, појаснување дали се работи за готовинска, поврзана или сомнителна трансакција итн. Важно е да се нагласи дека клиентот не смее да знае за поднесениот извештај. Се разбира, тоа треба да се сфати условно до одредени граници, затоа што голем дел од клиентите ги знаат законските лимити за поднесување извештаи. Во секој случај, клиентот може да претпостави дека ќе биде пријавен ако изврши готовинска или поврзана трансакција над одреден лимит. Но, тој во никој случај не смее да дознае ако е поднесен извештај за извршена сомнителна трансакција.

1.9.2. Структурирање на готовинските трансакции

Субјектите кои се занимаваат со перење пари и финансирање тероризам спаѓаат меѓу поинтелигентните криминалци. Најчесто тие добро ги познаваат законите кои ги регулираат финансиските прашања и тоа како на национално така и на меѓународно ниво. Познавајќи ги законските прописи, тие многу добро знаат дека трансакциите извршени над одреден лимит подлежат на пријавување до органот надлежен за нивна анализа и обработка. За да ја скријат својата трага и да не станат предмет на анализа и (евентуална) истрага од страна на надлежните органи, криминалците применуваат одделни техники со кои се обидуваат да го избегнат известувањето за готовинските трансакции извршени од нивна страна.

Една од најпознатите техники е т.н. структурирање на трансакцијата. Структурирање претставува поделба (дробење) на една готовинска трансакција на повеќе помали готовински трансакции. Структурирањето може да се изврши на два начини:

- поделба на една готовинска трансакција на повеќе помали трансакции и нивно извршување преку една финансиска институција,
- поделба на една готовинска трансакција на повеќе помали трансакции и нивно извршување преку повеќе финансиски институции.

Структурирањето на трансакцијата преку една финансиска институција е полесно за криминалците, но истовремено и поопасно од нивна гледна точка. Имено, доколку клиентот во повеќе наврати уплаќа износи кои се малку под лимитот за пријавување, финансиската институција е должна на тој клиент да му посвети посебно внимание. Честата уплата на готови пари во износи кои се нешто помали од прагот за пријавување мора да претставуваат јасен индикатор за финансиската институција дека во деловните односи со тој клиент има нешто сомнително. Во такви ситуации финансиската институција е должна да ја провери конзистентноста на тие сукцесивни уплати со природата на деловната активност на клиентот, изворите на готови пари до кои тој дошол, причините за сукцесивните уплати во износи блиску до лимитот за пријавување итн. Сомневањето дека се работи за нелегална активност во такви ситуации е многу често присутно.

Во праксата можат да се сретнат банки и штедилници кои им сугерираат на своите клиенти да извршат структурирање на трансакцијата за да го избегнат известувањето до соодветниот државен орган. Настојувајќи да ги одржат добрите деловни односи со своите клиенти, овие институции свесно влегуваат во кршење на позитивните законски прописи и добрите деловни обичаи. Во трката за поголем профит тие забораваат на легалноста во своето работење. Сугерирањето на клиентите свесно да влегуваат во структурирање на трансакциите може да претставува почеток на воспоставување на една спрега помеѓу тие финансиски институции и субјектите кои се занимаваат со перење пари и финансирање тероризам.

Таквото однесување доведува до значително зголемување на репутациониот, оперативниот, правниот и концентрацискиот ризик, а во крајна инстанца и до преземање на управувањето со тие банки и штедилници од страна на криминогените структури.

Од тие причини, секое законодавство (национално и меѓународно) мора јасно и децидно да му застане на патот на структурирањето на трансакциите и на активната соработка на финансиските институции и криминалните групи во тој поглед. Доколку појавата на структурирање земе замав, сè помалку извештаи ќе се доставуваат до органите задолжени за нивна анализа и обработка, а со тоа сè потешко ќе се одвива борбата со перењето пари и финансирањето на тероризмот.

Структурирањето на трансакциите преку повеќе финансиски институции многу потешко се открива. Имено, во овој случај криминалците ја делат готовинската трансакција на помали трансакции, а потоа тие ги извршуваат преку повеќе банки и штедилници. Уште повеќе, различните мали трансакции се извршуваат од страна на различни субјекти кои на прв поглед не се поврзани помеѓу себе. Во таква ситуација, одделна финансиска институција скоро ништо не може да направи.

Главната улога кај структурираните трансакции кои се извршуваат преку повеќе банки или штедилници мора да ја имаат државните и супервизорските органи. Со оглед на тоа што кај овие органи доаѓаат податоци и информации од повеќе институции, тие се должни да ги централизираат, обработат и

анализираат. На тој начин тие можат да дојдат до сознание дали еден или повеќе субјекти извршиле структурирање на трансакцијата и на тој начин го избегнале доставувањето извештај од страна на финансиските институции. Доколку структурирањето се докаже, горенаведените органи ќе ги третираат извршените трансакции како сомнителни и ќе преземат соодветни мерки во рамките на своите надлежности.

Структурирањето на трансакциите е тесно поврзано со лимитот (прагот) кој претставува долна граница за поднесување извештаи за поединечни или поврзани готовински трансакции. Доколку тој праг е поставен ниско, автоматски се зголемува бројот на сомнителни (или структурирани) трансакции. На пример, ако лимитот е 15.000 евра, неколку континуирани уплати од 14.500 евра извршени во различни денови можат да се сметаат како структурирани, односно сомнителни трансакции.

Зголемувањето на сомнителните трансакции значи дополнителен напор за банките и штедилниците во смисла на дополнително испитување на бонитетот и интегритетот, пократки рокови за известување, евентуално замрзнување на средствата итн.

Посебно внимание на поставувањето на прагот за известување треба да биде посветено во земјите во кои циркулира голема маса на пари во оптек.

Доколку се сака да се намали масата на пари во оптек, прагот ќе биде поставен на релативно ниско ниво. Во тој случај субјектите кои работат со готови пари имаат две опции: да го внесат вкупниот износ на готови пари еднократно и да бидат пријавени за извршена поединечна готовинска трансакција или да извршат структурирање на трансакцијата, па да бидат пријавени за извршена сомнителна трансакција.

Со оглед на тоа што и во двата случаи се зголемува бројот на извештаи што се доставуваат до надлежните органи, а со тоа се намалува нивната ефикасност, тие земји мора добро да размислат и да направат оптимален избор помеѓу големиот број на извештаи и извештаи кои навистина придонесуваат во борбата со перењето пари и финансирање на тероризмот.

Треба да се нагласи дека правните и физичките лица не вршат структурирање на трансакциите само во случаи кога сакаат да го избегнат известувањето до надлежните државни органи. Познато е дека депонирањето и повлекувањето на ефективата се поврзани со голем број на законски ограничувања. Со оглед на специфичноста на готовите пари, нормално е да постојат ограничувања. Но, тие ограничувања ги тераат субјектите да вршат структурирање на готовинските трансакции (преку една или повеќе финансиски институции), без да имаат намера да се занимаваат со перење пари или финансирање тероризам. Затоа, законодавните тела мора да размислат и за висината на лимитите при депонирањето и повлекувањето на готовите пари со цел да се избегне непотребното структурирање на трансакциите и оптоварувањето на надлежните органи со извештаи за извршени сомнителни трансакции кои често немаат никакви допирни точки со перењето пари и финансирање на тероризмот.

1.10. Анализа на злоупотребата на платежни картички во функција на перење пари и финансирање тероризам

Перењето пари и финансирањето тероризам со помош на платежни картички спаѓа во т.н. современи техники на перење пари и финансирање тероризам. Развојот на технологијата и банкарските производи и услуги им овозможува на клиентите да уживаат во плодовите од тој развој. Но, новите производи и услуги можат да се најдат на удар на субјектите кои вршат перење пари и финансирање тероризам и кои настојуваат да ги злоупотребат платежните картички за остварување на своите цели.

Индустријата на платежни картички се состои од следните четири вида на субјекти:¹³⁴

- здруженија (асоцијации),
- банки издавачи на платежни картички,
- банки застапници на платежни картички,
- претставници на банките издавачи и банките застапници.

Здруженијата на издавачите на платежни картички се задолжени за обезбедување компјутерски систем кој ќе ги пренесува податоците помеѓу банките издавачи на платежни картички. Исто така, овие здруженија се задолжени за донесување оперативни стандарди со кои се дефинираат политиките, улогите и одговорностите на банките кои се членки на тие здруженија. Банките - членки на горенаведените здруженија се јавуваат во улога на издавач на платежни картички, застапник на платежни картички или во двете улоги. Давањето на услуги на корисниците или посредниците е задача на банките, а не на нивното здружение. Најголеми здруженија во светски рамки се Виса и Мастер кард. Иако не е здружение, Американ експрес има договори со повеќе банки во светот за издавање на неговите платежни картички.

Банките издавачи имаат улога да ги информираат и советуваат потенцијалните клиенти и да издаваат платежни картички. Овие банки го преземаат ризикот во поглед на одредувањето на кредитниот лимит на имателите на картички и третманот на клиентите кои не се придржуваат до пропишаните стандарди. Банките издавачи на платежни картички се задолжени за обезбедување и чување на податоците за имателите на картички. Исто така, тие се задолжени за порамнување на трансакциите и водење евиденција за извршените трансакции од страна на имателите на картички.

Банките застапници на платежни картички склучуваат договор со трговците за прифаќање на картичките од нивна страна. Банките застапници се задолжени

¹³⁴ „Перење пари“ Гоце Трајковски стр.115

за односи со трговците во смисла на порамнување на трансакциите и водење на евиденција за трговците кои се јавуваат во својство на клиенти.

Претставниците на банките издавачи и банките застапници имаат задача да ги претставуваат горенаведените банки пред потенцијалните клиенти. Претставниците се во можност да ги контактираат потенцијалните клиенти по пониски трошоци отколку банките затоа што ги користат предностите на т.н. економија на обем. Претежно стапуваат во контакт со трговците и им ги објаснуваат предностите од употребата на платежни картички.

Доколку се изврши анализа на трите фази од процесот на перење пари, ќе се дојде до заклучок дека е многу тешко платежните картички да се користат во првата фаза - пласманот. Имено, правилата за употреба на платежни картички се многу рестриктивни во поглед на плаќањата извршени во готови пари. Банките издавачи или застапници на платежни картички обично не дозволуваат уплата во готови пари на сметките на кои се евидентираат платежните картички. Исто така, секоја уплата е проследена со соодветна документација која остава трага зад депонентите на парите.

Поради лимитите за подигање на готови пари од платежните картички, постои верување дека е многу тешко или невозможно да се користат картичките во функција на перење пари.

Но, платежните картички можат да бидат злоупотребени во втората и третата фаза од процесот на перење пари - прикривање и интеграција. На пример, доколку субјектите кои вршат перење пари успеат да ги депонираат своите пари во банката или штедилницата преку некоја од традиционалните техники (депозит во готови пари), тие со помош на платежната картичка ќе набават одредени производи или услуги и ќе успеат да им дадат легитимитет на своите криминални приноси.

Иако стручњаците се согласни дека е можно да се врши перење пари со помош на платежни картички, сепак бројот на пријавени сомнителни трансакции извршени со помош на платежни картички е многу мал.

Структурирањето се врши по пат на депонирање на средствата на повеќе сметки, отплата на кредити, откуп на чекови и плаќања со паричната картичка.

Паричните картички можат да бидат злоупотребени во функција на перење пари и со помош на т.н. прекуморски банки. На пример, за да се избегне плаќањето данок во домицилната земја, субјектите можат да ги депонираат средствата во т.н. прекуморски банки. Пристап до овие средства ќе имаат со помош на кредитни или дебитни картички. Или пак, нелегалните средства во вид на готови пари можат да бидат прошверцувани во горенаведените прекуморски банки, депонирани на сметка, а пристапот до средствата повторно би бил преку платежни картички. Платежните картички им овозможуваат на субјектите кои се занимаваат со перење пари пристап до нивните средства без да се загрижат околу евентуалните извештаи за готовински, поврзани или сомнителни трансакции. Дури во некои случаи, и

самите прекуморски банки ги убедуваат имателите на нивните кредитни картички дека не треба да се грижат за својата сигурност.¹³⁵

1.10.1.Платежни картички и борбата со перењето пари и финансирањето тероризам

Со оглед на тоа што голем дел од издавачите и застапниците на платежни картички сметаат дека не е можно да се врши перење пари и финансирање тероризам со помош на картичките, не треба да зачудува што истите немаат пишани политики и процедури за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Институциите кои работат со платежни картички се на мислење дека рестрикциите при работењето со готови пари и процесот на следење на извршените трансакции се доволна заштита од феноменот наречен перење пари и финансирање тероризам.

Вниманието на индустријата на платежни картички повеќе е насочена кон намалување на измамите и кредитниот ризик отколку кон борбата со перењето пари. Банките издавачи и банките застапници на платежни картички тврдат дека преку системот на следење на трансакциите и откривање на измамите, ќе откријат и случаи на перење пари и финансирање тероризам и ќе преземат мерки против оваа појава.

Сепак, мора да се истакне дека во последно време сè поголем е бројот на институции кои се во бизнисот со платежни картички и кои обрнуваат поголемо внимание на борбата со перењето пари и финансирање тероризам. Здруженијата посветуваат големо внимание на идентификацијата и испитувањето на бонитетот и интегритетот на банките издавачи и банките застапници.

Процедурите за испитување на бонитетот обично се состојат од:¹³⁶

- обезбедување документација која ќе покаже дека банката е лиценцирана и контролирана од субјектот кој ја издал лиценцата,
- примена на процедури кои ќе ја докажат финансиската стабилност и солвентност на банката издавач или застапник,
- стекнување разумна сигурност дека банката ќе ги почитува правилата на здружението и законската регулатива на земјата на чија територија функционира.

Самите здруженија немаат посебни политики и процедури за спречување на перење пари кои би биле имплементирани од страна на банките кои се нивни членки. Здруженијата сметаат дека државните и супервизорските органи кои дејствуваат на териториите на кои се наоѓаат банките издавачи или застапници ќе се погрижат за почитувањето на законските прописи во поглед на борбата со перењето пари и финансирањето на тероризмот. Сепак, иако

¹³⁵ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.116, Скопје 2011, „Академски печат“

¹³⁶ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.115, Скопје 2011, „Академски печат“

здруженијата немаат формални програми и политики за спречување на перење пари, тие имаат системи за следење на невообичаените ¹³⁷ трансакции, набавки или локации на кои се вршат тие набавки. На тој начин би можело да се дојде до сознанија за извршени необични или сомнителни трансакции.

Голем број на банки издавачи немаат пишани програми, политики и процедури за спречување на перење пари. Тие веруваат дека низ процесот на идентификација на клиентите и системот за следење на нивните трансакции ќе ги спречат потенцијалните измами и зголемувањето на кредитниот ризик, а со тоа ќе се намали и ризикот од нивно инволвирање во процесот на перење пари. Сепак, тоа не е доволно. Системот за следење на трансакциите се потпира на јавни листи на имиња и адреси познати по извршени измами, така што не може да ги препознае сите криминални активности. На пример, клиентите кои претходно немале криминално минато ќе можат без проблем да ги избегнат барањата што ги поставува системот за следење на трансакциите.

Банките издавачи ги следат трансакциите во поглед на нивниот вид, обем, фреквенција локација. Врз основа на овие параметри одлучуваат дали одредена трансакција е сомнителна или необична. Доколку клиентот отстапи од стандардниот модел на однесување што е предвиден со овој систем, банките можат да преземат повеќе активности. Во праксата постојат повеќе опции:¹³⁸

- одбивање да се изврши авторизација на набавките од страна на имателот на картичката,
- донесување одлука дека трансакцијата е сомнителна и поведување истрага,
- барање на дополнителни информации од имателот на картичката,
- доставување извештај за извршена сомнителна трансакција, а ако случајот е итен, директно известување на судските органи,
- укинување на сметката на конкретниот имател на картичка,
- ставање на името на имателот на картичката на т.н. црна листа.

Банките издавачи посветуваат големо внимание на салдото и прометот на сметките на имателите на платежни картички. Тие тврдат дека водат евиденција за секое купување извршено со платежна картичка и на тој начин ги одвраќаат субјектите кои имаат намера да перат пари. Банките издавачи имаат дневни или месечни лимити на трошење на средства од картичката и посебно внимание посветуваат на употребата на картичките на одредени географски локации. Доколку одреден клиент стави средства на сметката на својата картичка, а потоа побара банкарски чекови, тоа исто така ќе биде предмет на анализа од страна на банката издавач.

¹³⁸ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.123, Скопје 2011, „Академски печат“

Слично како и банките издавачи, така и голем дел од банките застапници на платежните картички немаат пишани политики и процедури за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Тие поаѓаат од истите убедувања дека е доволно да се спречат измамите и да се намали кредитниот ризик при користењето на платежни картички. Банките посредници се потпираат врз идентификацијата на клиентите и системот за следење на трансакциите.

Идентификацијата на клиентите ги содржи следните елементи:¹³⁹

- верификација на апликацијата на трговецот со помош на независен извор на информации,
- спроведување повремени посети на седиштето на трговецот со цел да се утврди легитимитетот на неговите операции,
- добивање информација дали името на трговецот се наоѓа на некоја црна листа или не.

Оние трговци кои се наоѓаат на некоја црна листа или се утврди дека се вклучени во незаконски активности немаат право да воспостават деловен однос со банките застапници на платежни картички. Банките застапници ги следат активностите на трговците и врз основа на тоа следење го формираат нивниот профил во смисла на вид на деловни активности, очекувана продажба преку платежни картички, обем на таа продажба, приходи итн.

Трговците можат да се класифицираат на нискоризични и високоризични во зависност од тоа дали трансакцијата се врши во присуство на имателот на картичката (на пример: во ресторан) или имателот не е присутен (на пример: набавка преку интернет). Секое отстапување од стандардниот модел на однесување може да резултира со замрзнување на средствата на сметката на трговецот, поднесување извештај за сомнителна трансакција и ставање на трговецот на црна листа.

Претставниците на банките издавачи и банките застапници обично немаат сопствени програми, политики и процедури за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Тие очекуваат од банките да изготват такви програми. Исто така, очекуваат од надлежните државни и супервизорски органи да се грижат за почитувањето на законската регулатива во поглед на борбата со перењето пари и финансирање тероризам од страна на банките кои работат со платежни картички.¹⁴⁰ Претставниците можат да им помогнат на банките во смисла на откривање на измамите и злоупотребите извршени со помош на платежните картички.

Сепак, одговорноста во поглед на подготвување програми и политики за спречување на перење пари и финансирање тероризам, воспоставување систем на контрола врз трансакциите и донесување одлуки врз основа на следење на тие трансакции останува на банките.

¹³⁹ General accounting office „Extent of money laundering through credit cards is unknown“ money laundering ", p. 25.

¹⁴⁰ Sandeep Savla : „Money laundering and financial intermediaries“ p.18

1.11 Анализа на злоупотреба на меѓународните трансфери во функција на перење пари и финансирање тероризам

Експанзијата на банкарската индустрија и небанкарските финансиски услуги на национално и меѓународно ниво го зголеми значењето што го имаат меѓународните трансфери. Со оглед на тоа што перењето пари претставува феномен од глобални размери, потребно е да се изврши анализа на адекватноста на банкарските системи во поглед на управувањето со ризиците поврзани со перење пари и финансирање тероризам кај меѓународните трансфери, како и анализа на способноста на менаџментот на банките да воспостави ефикасни системи на следење, известување и контрола.

Меѓународните трансфери по банкарски пат се извршуваат со помош на инструментите на меѓународниот платен промет. Најзастапени инструменти се банкарските дознаки и меѓународните документарни акредитиви. Со оглед на обемот и експанзијата на меѓународната трговија, не треба да зачудува застапеноста на овие инструменти при извршувањето на меѓународните трансфери.

Извршувањето на меѓународните трансфери по пат на дознака или акредитив повлекува ризик од инволвирање на банката во процесот на перење пари и финансирање тероризам. Се чини дека по готовинските трансакции, меѓународните трансфери се најголемиот предизвик за банките во борбата со перењето пари и финансирање тероризам. Имено, меѓународните трансфери овозможуваат перење пари во сите негови фази - пласман, прикривање и интеграција. Фазата на пласман би требало да биде најлесна за откривање. Ако криминалецот изврши трансакција со средства купени на девизниот пазар на банката, тој успеал своите нечисти пари да ги конвертира во пари добиени од банката и со нив да ја изврши трансакцијата. Многу потешки за откривање се фазите на прикривање и интеграција. Особено интересна кај меѓународните трансфери е фазата на прикривање. Во оваа фаза субјектите кои се занимаваат со перење пари извршуваат голем број на комплексни трансакции со цел да ја прикријат својата трага. Овие трансакции најчесто се извршуваат преку повеќе банки (не ретко и преку повеќе земји), така што одделна банка многу тешко може да открие дека е инволвирана во процесот на перење пари. Во третата фаза средствата се насочуваат кон легитимни набавки или активности. Во оваа фаза парите веќе се испрани, така што детектирањето на нивниот криминален извор е крајно отежнато или оневозможено.

А) Процена на ризиците од перење пари и финансирање тероризам кај меѓународните трансфери

Секоја банка е должна да изврши процена на ризиците од перење пари и финансирање тероризам кај меѓународните трансфери. Процената треба да биде заснована на производите и услугите што ги нуди таа банка, нејзините клиенти, како и географските локации на кои се наоѓаат налогодавците и

корисниците на трансакциите. Притоа, банката треба да ги идентификува високоризичните подрачја, да обезбеди постоење на внатрешна контрола која ќе врши следење и известување за трансакциите поврзани со перење пари и финансирање тероризам, како и да изврши обука на вработените кои непосредно или посредно доаѓаат во контакт со трансакциите и нивните извршители.

Процената на ризиците може да опфати различни видови на трансакции.

По идентификувањето на високоризичните трансакции, банките се должни доследно да ги спроведуваат одредбите од нивните програми за спречување на перење пари. Притоа, тие одредби треба да бидат приспособени на деловните активности на клиентите со кои банките стапуваат во деловен однос.

Б) Техники на перење пари кај меѓународните трансфери

Меѓународните трансфери им нудат широки можности за перење пари на криминалните субјекти. Со оглед на тоа што сите фази од перењето пари се применливи кај меѓународните трансфери, опциите се навистина многубројни. Меѓу поважните техники на перење пари ќе ги наведеме:¹⁴¹

- структурирање на трансакциите (повеќекратни трансакции под лимитот за пријавување),
- неконзистентен износ наведен во увозните или извозните фактури во однос на вистинската вредност на производот или услугата,
- трампа (украдените предмети можат да бидат разменети за други предмети на домашно или меѓународно ниво),
- странски кредити (како залог се оставаат „нечисти“ или „жешки“ пари, а потоа не се враќа кредитот),
- банкарски дознаки (трансфер на нелегални средства преку подмитување на банкарските службеници),
- невообичаени промени на цените на хартиите од вредност (злоупотреба на спојувања и припојувања на две или повеќе правни лица).

Процесот на перење пари наоѓа посебно плодна почва кај т.н. мисинвоицинг. Имено, познато е дека банките бараат од своите клиенти да приложат одредени документи од кои ќе може да се согледа што се плаќа, на кого се плаќа и колкав е износот кој треба да биде трансфериран во странство. Такви документи можат да бидат фактури, профактури, царински декларации, договори итн. Посебно внимание треба да се обрне на износот наведен во тие документи. Тој износ би требало да ја претставува вредноста на стоката која е увезена или извезена. Но, за жал, не е секогаш така.

Субјектите кои се занимаваат со перење пари се свесни дека постојат ситуации кога на банката ѝ е многу тешко да изрази сомневање во веродостојноста на документот кој треба да послужи како основа за

¹⁴¹ Peter J. Quirk „money laundering ; muddying the macroeconomy“ p.2

извршување на трансакцијата. Банкарските службеници не можат да ја знаат вредноста на сите стоки и услуги кои се предмет на тргување на меѓународниот пазар. Притоа, тргувањето со стоки и услуги има свои специфичности кои треба да бидат посебно разгледани.

Ситуацијата кај трговијата со стоки е нешто поповолна за банката кога таа има намера да изрази сомневање во поглед на веродостојноста на износот наведен во фактурата (или друг документ). Банката може да провери на интернет или да добие информација од берзите на стоки за цената на одредена стока. Дури и да има флукуации во цената, најчесто станува збор за транспарентни промени со кои банката може да биде во тек.

Клиентот може да ја правда разликата во цената од фактурата со вредноста на таа стока на пазарот, со квалитетот на стоката или другите нејзини карактеристики. Тоа можеби ќе биде и прифатено од банката, па ќе биде дозволено извршување на трансакцијата по цена која отстапува од пазарната. Но, доколку износот наведен во фактурата подрастично отстапува од општо познатата и прифатена вредност на таа стока, банката е должна да изрази сомневање дека станува збор за перење пари и за тоа да ги извести надлежните органи.

Се поставува прашањето што е со оние стоки (артикли) кои обично не се предмет на тргување на стоконите берзи. На пример, клиентот на банката купил уметничка слика во странство и сака да плати со дознака.

Банката, се разбира, не е во можност да се впушта во толкувања за вредноста на сликата. Не само поради претпоставената некомпетентност на банкарските службеници за оценка на вредноста на уметнички предмети, туку и поради тоа што таквиот предмет покрај материјална, содржи и нематеријална вредност. Во такви ситуации, банката нема друг избор, освен да ја третира трансакцијата како „нормална“ и да го дозволи нејзиното извршување без никаков проблем. Токму таквата ситуација може да биде злоупотребена од субјектите кои се занимаваат со перење пари кои ќе настојуваат во името на набавка на стоки од странство да ги трансферираат „жешките“ пари и да им дадат легитимитет.

Ситуацијата во сферата на трговијата со услуги е уште понеповолна за банките кога е во прашање откривањето на сомнителните трансакции. Во овој случај речиси и не постои начин на кој банката ќе ја открие вистинската вредност на извршената услуга. Субјектите кои перат пари единствено мора да внимаваат да не претераат во поставувањето на неконзистентната цена за одредена услуга. На пример, одредено истражување на пазарот во една мала земја тешко може да чини неколку милиони евра. Сите други техники на перење пари во сферата на услугите можат да се реализираат, без банката (или некој друг субјект) да може да докаже дека станува збор за перење пари. Дури и во случај кога банката ќе се посомнева во одредена трансакција, докажувањето е тешко од причини што услугите не се физички присутни. Физичката неприсутност на услугите овозможува крајно релативизирање на работите при одредувањето на нивната вредност, а со тоа ја прави неконзистентноста на цените практично недоказлива.

Со оглед на тоа што банките сами не можат да се справат со перењето пари по пат на неконзистентност на цените на увозните или извозните фактури, тој проблем треба да се решава на национално или меѓународно ниво. Контролата на неконзистентноста на цените мора да се спроведе на државно ниво. Притоа се поставува прашањето „што и колку да се контролира“. Мора да се појде од т.н. кост - бенефит анализа. Екстремните нивоа на контрола се 0% и 100%. Ако не се врши контрола, нема трошоци, но подрачјето на неконзистентност на цените ќе остане неконтролирано. Кога до тоа сознание ќе дојдат субјектите кои вршат перење пари, отсуството на контрола ќе биде злоупотребено во функција на извршување трансакции кои претставуваат класичен пример на перење пари. Од друга страна, контролата на сите трансакции значително ќе ги зголеми трошоците, а да не зборуваме за тоа дека малку е веројатно таа контрола да биде максимално ефикасна. Затоа, мора да се пронајде одредено оптимално ниво на контрола.

Контролата на (не)конзистентноста на цените дава многу предности на ниво на една национална економија. Минимизирањето на одливот на капитал ќе овозможи тој капитал да остане во земјата и да биде насочен во инвестиции во јавниот и приватниот сектор. Од друга страна, минимизирањето на даночната евазија ќе значи креирање поголеми буџетски приходи и поголема јавна потрошувачка. Што се однесува до спречувањето на перењето пари, контролата треба да креира одредени стандарди или параметри кои ќе им овозможат на банките полесно да ја утврдуваат неконзистентноста на износите наведени во фактурите во споредба со вистинската вредност на стоките, односно услугите. На тој начин, нивните сомневања во поглед на регуларноста на одредени трансакции ќе станат пореални, пореални ќе станат и нивните извештаи до надлежните државни органи, а со тоа и борбата со перењето пари ќе стане поефикасна.

В) Перење пари и електронски трансфери

Електронските или телеграфските трансфери се интегрален дел на многу шеми за перење пари. Користа е очигледна: вашите пари се таму каде што сакате да бидат веднаш. Цената на праќање на парите обично е мала, како и ризикот, а шансите вашата „жешка линија“ да биде откриена во каскадата од пораки се далечни.

Конгресната канцеларија за технолошка процена (Congressional Office of Technology Assessment/ОТА), обидувајќи се да најде некаков начин за делот од валканите пари што се трансферираат по електронски пат, процени дека постојат околу 250.000 трансфери на валкани пари секоја година. Тоа е многу, но при тоа според ОТА, се вршат вкупно 700.000 трансакции дневно. Со други

зборови, помалку од 1% од сите електронски трансфери се потенцијални кривични дела перење пари.¹⁴²

Електронските трансфери се користат во фаза на позиционирање на операцијата, да се добијат пари во друга форма или да се преместат од едно место на друго. На овој начин често се користат лиценцираните доставувачи на пари, иако нивните цени за доставување се повисоки од цените на меѓубанкарските трансфери.

Во фазата на напластување неколку други начини што ги користат перачите се поефикасни од електронскиот трансфер. Средствата може да се преместуваат од сметка на сметка, од банка во друга банка и од држава во друга држава за една минута. Следењето на ваквите трансакции е крајно тешко, а користењето компании школки во државите со загарантирана тајност на банкарските податоци уште повеќе го усложнува проблемот.

Интегрирањето на нелегалните средства лесно се постигнува со електронски трансфер од навидум легитимна компанија преку целосно легитимна банка. Со оглед дека сите овие активности се поедноставени со помош на електронските трансфери, битно е иследникот да ги разбира процесите и средствата со кои може да се открие информацијата.¹⁴³

1.12 Приватно банкарство и прекуморски банки

1.12.1 Приватно банкарство

Во индустријата на финансиски услуги не постои унифицирана дефиниција за поимот приватно банкарство. Приватното банкарство е наменето за лица кои имаат на располагање високи суми на средства или хартии од вредност. Во рамките на некои големи банки во светот постојат оддели за приватно банкарство каде што комингентите кои се лица со големо богатство добиваат комплетни услуги од банките. Прагот за богати клиенти од развиените земји е значително повисок од прагот за такви клиенти од земјите во развој.

Во сферата на приватното банкарство, банките нудат широк спектар на услуги на своите клиенти. Дел од тие услуги се следните: управување со средствата на клиентот (совети за инвестирање, управување со инвестициите), прекуморски услуги, старателски сметки, трансфер на средства, кредитирање, финансирање на трговијата итн.

Приватноста и доверливоста се основни елементи на приватното банкарство. Покрај стандардните услуги, клиентите можат да побараат од банката,

¹⁴² ЦОН МЕДИНГЕР, Перење пари, Водич за кривични иследници, Скопје 2009, Влада на Р.Македонија, програма за преведување на 500 стручни и научни учебници од кои се учи на врвните универзитети на САД и Европската унија, стр.242

¹⁴³ ЦОН МЕДИНГЕР, Перење пари, Водич за кривични иследници, Скопје 2009, Влада на Р.Македонија, програма за преведување на 500 стручни и научни учебници од кои се учи на врвните универзитети на САД и Европската унија стр.242

нивната сопственост врз одредени средства или капитал да остане тајна. Во таков случај, банката станува фидуцијарен сопственик на средствата и капиталот, иако функционира во име и за сметка на својот клиент. Кога банката функционира како фидуцијарен сопственик, таа има статутарни, договорни и етички обврски да ја чува тајноста на својот клиент¹⁴⁴

Фидуцијарните односи кај кои банката има многу мала контрола врз доверените средства создаваат голем ризик од перење пари. Во случај кога банката е фидуцијарен сопственик, таа мора да ги следи упатствата на својот клиент.

Голем број на банки основаат приватни инвестициски компании. Тие компании се посебни правни лица и имаат задача да работат со клиентите во сферата на приватното банкарство. Приватните инвестициски компании нудат доверливост на сопственоста над средствата, централизирано го вршат управувањето со тие средства и дејствуваат како посредници помеѓу клиентите на приватното банкарство и потенцијалните корисници на услугите на горенаведените компании. Приватни инвестициски компании се формираат во земји кои имаат многу мали даноци или воопшто немаат даноци, па претставуваат даночен рај. Во овие земји и контролата врз процесот на перење пари речиси и не постои.

Криминалците често настојуваат да ги искористат услугите на приватното банкарство со цел да ги исперат приносите од нивните криминални дела. Приватното банкарство е подложно на ризиците од перење пари и финансирање тероризам затоа што управувањето со големи суми на пари е покриено под превезот на деловната тајна. Исто така, клиентите во сферата на приватното банкарство често се државјани на земји кои се окарактеризирани како високоризични поради трговијата со дрога и перењето пари.

Од тие причини, банките кои дејствуваат во оваа сфера треба да воспостават политики и процедури со кои ќе можат на ефикасен начин да се спротивстават на перењето пари и финансирање тероризам. Тие политики и процедури се посебно важни во делот на воспоставување деловни односи со клиентите и третманот на деловната тајна.

Политиките и процедурите за отворање на сметките треба да содржат јасни одредби во однос на прашањето кој има право да отвори сметка, која документација е потребна, на кој начин треба таа документација да се ажурира и колку време треба да се чува. Банките треба да го документираат идентитетот и изворот на богатство за сите клиенти.

Банкарските службеници треба да имаат познавања за видот на клиенти со кои стапуваат во деловен однос, очекуваното ниво на приливи и изворот на тие средства.

¹⁴⁴ Comptroller of the currency: „Bank secretu act / anty-mony laundering p.28

Деловните активности кои ги користат услугите на приватното банкарство можат да се искористат во функција на перење пари и финансирање тероризам на тој начин што приходите од нелегалните активности ќе ги насочат на сметките отворени по пат на приватно банкарство. Од тие причини, банките мора да го детерминираат правниот статус на деловните субјекти кои сакаат да отворат приватни банкарски сметки. При отворањето на сметките, банките мора да ги идентификуваат нивните сопственици, да извршат увид во регистрацијата на тие правни лица и да обезбедат финансиски и ревизорски извештаи итн. Во контактите со нерезиденти, банките мора да определат која документација ќе ја сметаат за валидна при отворањето на сметката.

Банките кои дејствуваат во сферата на приватното банкарство можат да им даваат услуги во вид на старателски сметки на инвестициските консултанти или на други финансиски посредници. За да го утврди ризикот при работењето со овие клиенти, банката мора да води сметка за локацијата на посредникот, контролата што државните и супервизорските органи ја спроведуваат врз него, како и прашањето за утврдување на идентитетот и легитимноста на неговите клиенти. Банката може да побара да изврши увид во политиките и процедурите за спречување на пари на финансиските посредници со кои стапува во деловни односи. Доколку банката утврди дека тие политики и процедури не ги исполнуваат стандардите, може да донесе одлука да не воспоставува деловен однос со тие клиенти.

Во случај кога службениците кои работат во сферата на приватното банкарство одлучат да ја напуштат банката, со нив можат да си отидат и дел од клиентите. Во случај кога банката на нивно место вработува нови лица, таа мора да го испита нивниот интегритет и кредибилитет, зашто се очекува со нив да дојдат и нови клиенти.

1.12.2 Прекуморски банки („Off-shore banks“)

Прекуморските банки се посебно популарни кај субјектите кои вршат перење пари. Тие банки се создаваат во земји или територии кои се познати како „даночен рај“ и како такви им овозможуваат на субјектите лесно и брзо легализирање на нивните приходи од криминални извори.

Прекуморските банки се создаваат во земји каде што постојат¹⁴⁵

- отсуство на договор за делење даночни податоци со други држави,
- лесно и брзо основање на претпријатија,
- тајност на законите од сферата на стопанството,
- одлични електронски комуникации,
- закони кои ја поддржуваат банкарската тајна,
- развиен туризам кој помага да се објаснат големите приливи на готови пари,

¹⁴⁵ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.135, Скопје 2011, „Академски печат“

- употреба на главните светски валути, најчесто американскиот долар, како домашна валута,
- влада која е релативно неподложна на надворешни притисоци,
- географска локација која е погодна за службени патувања кон и од богатите соседи,
- голем степен на економска зависност од секторот на финансиски услуги,
- поволна часовна зона,
- слободна трговска зона,
- слободна регистрација на знамето на бродскиот превозник.

Прекуморските банки на своите клиенти им ги нудат следните услуги:¹⁴⁶

- совети и инструкции за водење на деловните активности на меѓународен план,
- инвестициска и деловна перспектива низ целиот свет,
- ефикасно решавање на даночните проблеми,
- доверливост,
- непостоење на девизна контрола,
- пристап до посебни можности за инвестирање.

При воспоставувањето деловен однос, прекуморските банки бараат од своите клиенти да ги исполнат следните критериуми:¹⁴⁷

- националност и седиште на клиентот (банките често воспоставуваат политики и процедури со кои не прифаќаат одредени видови на клиенти, со тоа што овие политики се менуваат од време на време),
- предложени активности од страна на клиентот,
- минимално салдо при отворањето на сметката - тоа салдо често знае да биде многу големо,
- трошоци и провизии на кои е изложена банката при воспоставувањето на деловниот однос,
- достапност на извештаи за комингентот.

При отворањето на сметките, офшор-банките (барем оние кои се грижат за почитувањето на основните стандарди и норми во процесот на спречување на перење пари) бараат од своите клиенти:¹⁴⁸

- доказ за утврдување на идентитетот,
- идентификување на изворот на средства кои се уплаќаат на сметките со цел да се добие разумна сигурност дека тие средства не потекнуваат од криминални активности,
- следење на банкарските активности со цел да се открие и спречи перењето пари,
- градење ризичен профил за секој клиент.

¹⁴⁶ www.oca.com/services/ of f shore_banking .htm 17.08.2012

¹⁴⁷ www.oca.com/services/ of f shore_banking .htm 17.08.2012

¹⁴⁸ www.oca.com/services/ of f shore_banking .htm 17.08.2012

Покрај големите трустови и корпорации, во светот постојат и прекуморските компании кои се во сопственост на физички лица. Прекуморските банки кои држат до својата репутација и не сакаат да бидат инволвирани во процесот на перење пари и финансирање тероризам, поставуваат многу строги услови за отворање сметки на овие компании. Прекуморските банки бараат целосно утврдување на идентитетот на сопствениците на тие компании, нивните деловни активности, легалноста и легитимитетот на нивните приходи, финансиски и ревизорски извештаи за компаниите итн.

При работењето со сметките, клиентите се должни да им достават на банките информации за своите деловни активности, очекуваните приливи и одливи, евентуалните промени на деловен план и сл.

Прекуморските банки работат и со платежни картички. Како што видовме претходно, тука постои голема опасност од инволвирање на овие банки во процесот на перење пари. Затоа тие мора да бидат многу внимателни при работењето на нивните клиенти со платежни картички во нивно издание.

Голем број на прекуморските банки користат посредници при стапувањето во контакт со клиентите. Тие посредници имаат задача да им го објаснат начинот на работа на потенцијалните клиенти и евентуалните предности што истите би ги имале од воспоставениот деловен однос со прекуморските банки.

Познати прекуморски центри се: Кајмански Острови, Британските Девствени Острови, Бахами, Луксембург, Монако, Лихтенштајн, Швајцарија, Луксембург, Гибралтар, Дубаи, Панама.

2. Даватели на услуги брз трансфер на пари

Давателите на услуги брз трансфер на пари (ДУБТП) спаѓаат во т.н. небанкарски финансиски институции. Покрај ДУБТП, во оваа категорија влегуваат и менувачниците, осигурителните компании, брокерските куќи итн.

ДУБТП заедно со менувачниците сочинуваат една посебна целина во рамките на небанкарските финансиски институции, затоа што тие во односите со своите клиенти работат исклучително со готови пари. Бројот на ДУБТП и менувачници низ светот е исклучително голем. Според студијата на „Coopers & Lybrand“ од 1997 година се проценува дека само во САД има над 200.000 ДУБТП и менувачници чиј годишен обрт изнесува околу 200 милијарди УСД. Оваа студија покажа и дека бројот на горенаведените небанкарски финансиски институции покажува годишен пораст од 11%.¹⁴⁹

ДУБТП имаат многу важна улога во системот на финансиски институции. Тие им даваат финансиски услуги на оние граѓани (ДУБТП се должни да работат исклучително со физички лица) кои не поседуваат сметка во некоја од деловните банки или од други причини не се чувствуваат удобно да стапат во

¹⁴⁹ Гоце Трајковски - „Спечување на перење пари кај финансиските институции“ стр.139, Скопје 2011, „Академски печат“

деловен однос со банките. ДУБТП нудат широк асортиман на услуги на оваа категорија на граѓани, а друга нивна предност е што практично ги има насекаде, па граѓанинот може да ја добие финансиската услуга на најблиската локација. Што е уште поважно, услугите на ДУБТП (трансфер на средства во странство) можеби не можат да се добијат во најблиската локална банка, па граѓаните ќе се обратат до овој вид на небанкарска финансиска институција.

Сепак, постоењето на ДУБТП може значително да го зголеми ризикот од перење пари и финансирање тероризам. Овие компании работат со голем број на готовински трансакции кои имаат пристоен обем.

Исто така, ДУБТП се инволвирани во трансакции со физички лица кои им се непознати. Врз основа на презентираниот документација тие можат да го утврдат идентитетот на физичкото лице, но поради природата и брзината на работата, најчесто немаат време да се уверат во веродостојноста на утврдениот идентитет. Што се однесува до бонитетот и интегритетот на тие лица, скоро е невозможно тој да се испита. Како резултат на таквата појава, ДУБТП се исклучително подложни на перење пари, посебно во првата фаза - пласманот на средствата. Во случаите на финансирање на тероризам ДУБТП се многу погодни бидејќи за брзо и кратко време ги пренесуваат средствата кои им се потребни на терористите за извршување на свои активности, а без при тоа да бидат брзо откриени.

Во некои случаи и самите субјекти кои се занимаваат со перење пари или финансирање тероризам се јавуваат како субагенти на некои од големите мрежи на ДУБТП (Вестерн унион, Мани грам) со цел вишокот на готови пари кои го поседуваат да го дистрибуираат преку клиенти кои не се сомнителни. Од тие причини, горенаведените небанкарски финансиски институции се сметаат како високоризични кога е во прашање феноменот наречен перење пари и финансирање тероризам.

Се разбира, тоа не значи дека сите ДУБТП се еднакво ризични и се инволвирани во процесот на перење пари. Големите ДУБТП кои функционираат на меѓународно ниво имаат многу софистицирани програми за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Од друга страна, малите бизниси (локална туристичка агенција или самопослуга) кои можат да се јават како субагенти на некои од ДУБТП не носат голем ризик од перење пари и финансирање тероризам.

Субагентите на ДУБТП Вестерн унион во Република Македонија, кои беа распоредени на територијата на цела држава, а претежно во западниот дел каде што живее албанско население, во периодот до 2003 година одиграа голема улога во трансферот и распоредувањето на средствата на борците на ОНА, а кои средства доаѓаа од дијаспората на албанската популација.¹⁵⁰

Деловните банки и супервизорските органи се должни да ги согледаат овие факти и да преземат соодветни чекори во тој правец.

¹⁵⁰ Истражувањето го извршил авторот како главен инспектор во УБК.

2.1 Перењето пари и финансирање тероризам кај ДУБТП

Секоја земја треба да преземе мерки со кои ќе се осигури дека правните и физичките лица кои се јавуваат во својство на ДУБТП, се регистрирани и лиценцирани и ги почитуваат сите препораки на ФАТФ кои се валидни за финансиските институции. Исто така, секоја земја треба да преземе мерки со кои ќе се осигури дека физичките или правните лица кои нелегално ја вршат оваа дејност ќе бидат подложени на санкции.

ДУБТП се должни да доставуваат извештаи до надлежниот државен орган за сите готовински, поврзани и сомнителни трансакции кои подлежат на известување во согласност со позитивните законски прописи. Меѓу другото, тие извештаи треба да содржат и податоци за клиентите во смисла на име, адреса, идентификационен број, број на трансакција итн.

ДУБТП имаат обврски во смисла на идентификација на клиентите, утврдување на нивниот бонитет и интегритет, чување на податоците и доставување извештаи. Поконкретно, нивните најважни обврски се состојат од:¹⁵¹

- доставување податоци до надлежниот државен орган за да се изврши нивна регистрација,
- почетна верификација на идентитетот на клиентите при воспоставувањето на деловниот однос,
- континуирано испитување на бонитетот и интегритетот за време на деловниот однос,
- доставување на потребните извештаи поврзани со спречувањето на перење пари до органот задолжен за нивна обработка и анализа,
- чување на податоците,
- обезбедување на сите неопходни податоци од налогодавецот пред извршувањето на трансферот на пари,
- донесување програма за спречување на перење пари и нејзина имплементација.

Сите даватели на услуги брз трансфер на пари се должни да се регистрираат за вршење на таа дејност и да добијат дозвола (лиценца) од соодветниот државен орган. Пред да ја добијат лиценцата, тие се должни да поднесат програма за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Исто така, тие се должни со интересен акт да ги утврдат политиките и процедурите за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

При воспоставувањето деловен однос, ДУБТП се должни да ги идентификуваат своите клиенти. Доколку тој деловен однос се продлабочи и трае подолго време, тие се должни да извршат испитување на бонитетот и интегритетот на клиентите..

¹⁵¹ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.141, Скопје 2011,, Академски печат“

Што се однесува до испитувањето на бонитетот и интегритетот на клиентите, истото треба да биде засновано на ризиците од перење пари кои се карактеристични за оваа небанкарска финансиска институција. Со оглед на тоа што кај ДУБТП се присутни и репутацискиот и оперативниот и правниот ризик, на процесот на утврдување на бонитетот и интегритетот мора да му се посвети големо внимание. Навистина, брзиот трансфер на пари е специфичен по тоа што трансакцијата се извршува без отворање сметка на клиентот, но ако истиот клиент почесто се јавува кај еден агент, тој мора да има информации за професијата на клиентот, изворот на неговите средства, економската и правната оправданост на извршената трансакција итн.

Известувањето за извршени сомнителни трансакции има круцијално значење за органите кои се носители на борбата со перењето пари и финансирање тероризам. Од тие причини, извештаите мора да содржат доволно информации за клиентите и трансакциите извршени од нивна страна, со цел да им се влезе во трагата на субјектите кои перат пари и тие да бидат соодветно казнети. Освен за сомнителните трансакции, ДУБТП се должни да известуваат за големите готовински трансакции и за поврзаните трансакции.

Доставувањето извештај за извршена сомнителна трансакција не значи дека давателот на услуги брз трансфер на пари треба да ги прекине деловните односи со соодветниот клиент. Но, ДУБТП не смее да го извести клиентот за доставениот извештај.

ДУБТП мора да ги следат континуирано листите на лица поврзани со тероризам кои им ги доставува финансиската разузнавачка единица (ФИУ), и доколку евидентира лице поврзано со овие активности, има обврска веднаш да ја извести финансиската разузнавачката единица (ФИУ).

Ваквите листи ги изготвуваат реномирани меѓународни организации вклучени во борба против тероризам.

ДУБТП во одреден рок пропишан со законот се должни да ги чуваат податоците за своите клиенти и трансакциите извршени од нивна страна.

Тие податоци треба да се чуваат во одреден временски интервал и по завршувањето на деловниот однос со одреден клиент.

Покрај тоа, ДУБТП треба да изготват соодветна програма за спречување на перење пари и финансирање тероризам, да утврдат методологија за нејзина имплементација и да назначат лице за следење на спроведувањето на одредбите од оваа програма. Исто така, ДУБТП се должни да воведат интерни политики и процедури преку кои ќе извршат имплементација на одредбите од програмата за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

2.2. Програма за спречување перење пари и финансирање тероризам кај ДУБТП

Секој ДУБТП е должен да донесе пишана програма за спречување на перење пари и финансирање тероризам во која ќе бидат опфатени основните постулати кои се карактеристични за природата на работа на овој вид небанкарски финансиски институции, како и ризиците кои се присутни во оваа сфера.

Имајќи предвид дека по дефиниција станува збор за ризична активност кога е во прашање перењето пари и финансирање на тероризам (работа со готови пари, клиентите се исклучително физички лица, целокупната процедура на извршување на трансакцијата се завршува за неколку минути), станува јасно дека програмата треба да биде детална и сеопфатна. Таа треба да упатува на јасно разработени политики и процедури во кои ќе бидат дефинирани правата, обврските и одговорностите на одделни вработени во поглед на спречувањето на перење пари и финансирање тероризам.

Притоа треба да се има предвид дека пишаните политики и процедури не значат секогаш и целосно почитување на законската регулатива од страна на ДУБТП. Затоа, тој е должен да обезбеди целосна имплементација на одредбите од програмата, политиките и процедурите во секојдневната практика, со цел да го избегне своето инволвирање во процесот на перење пари и финансирање тероризам.

Политиките и процедурите треба да овозможат:

- идентификување на клиентите,
- идентификување на сомнителни трансакции,
- собирање и чување на податоци за извршените трансакции,
- воспоставување системи на внатрешна контрола,
- назначување лице одговорно за спроведување на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам,
- континуирана обука на одговорното лице и релевантните вработени кај ДУБТП.

Горенаведените елементи се основна претпоставка за адекватност на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Тие елементи треба да се однесуваат како на основниот ДУБТП така и на неговите субагенти. Со оглед на тоа што ДУБТП во Република Македонија се дел од глобални мрежи на даватели на услуги брз трансфер на пари, подетална анализа на процесот на спречување на перење пари кај овие финансиски институции ќе биде извршена во делот во кој се објаснуваат карактеристиките на процесот на спречување на перење пари кај ДУБТП во Република Македонија.

2.3. Неформален систем за трансфер на пари (хавала)

Хавала претставува неформален систем за трансфер на пари каде што не постои верификација на идентификацијата на клиентите, или пак, откривање на сомнителни трансакции и доставување извештаи до надлежниот орган. Трансферот на пари се извршува преку нерегулирана мрежа на посредници при што не постои физичко или електронско движење на парите. Порамнувањето се врши помеѓу посредникот на испраќачот и посредникот на примачот на парите.

Хавала ги има следните карактеристики:

- анонимност (хавала овозможува целосна тајност на извршувањето на трансакциите во поглед на нивната содржина, форма, како и во поглед на потребните процедури),
- вербалност (не постои писмена трага за трансакциите, сите трансакции се извршуваат вербално),
- доверба (апсолутната доверба помеѓу инволвираните страни има клучно значење за функционирањето на овој систем).

Овој систем функционира на тој начин што испраќачот се обраќа кај неговиот посредник, му ги предава парите и му кажува на која дестинација сака тие пари да бидат пратени. Посредникот на испраќачот (кој задржува мала провизија од парите) усно го известува посредникот на примачот. По добиеното известување, посредникот на примачот му ги предава парите на примачот, по одбиената провизија. Потоа (најчесто во одреден временски интервал), двата посредници се порамнуваат помеѓу себе.

Во одделни делови од светот (посебно на Блискиот Исток и во Северна Африка) овој неформален систем е доста застапен. Се среќава и во други краишта низ светот. Причините за неговата раширеност се следните:¹⁵²

- непостоење на банкарски или финансиски услуги во одделни далечни предели кон кои се трансферираат средствата,
- високи трошоци и провизии кои ги наплаќаат банките и ДУБТП во споредба со неформалните системи за трансфер на пари каде што провизиите се значително пониски (во прилог на ова оди даночната и царинската евазија што ја овозможува овој систем),
- поголема брзина на трансфер на средства преку хавала, отколку преку деловните банки, како и можност за извршување на трансферот во неработни денови,
- овозможува постоење на разлики помеѓу официјалните и неофицијалните девизни курсеви во корист на клиентите,
- законски рестрикции поврзани со трансферот на пари преку официјалните системи во одделни земји,
- голем број на имигранти кои работат во туѓите земји и сакаат да ги трансферираат парите во својата земја,
- неможност да се постигнат стандардите за идентификација на клиентите и испитување на нивниот бонитет интегритет,

¹⁵² Mena FATF „Hawala“-www.menafatf.org

- традиционални и општествени вредности во одредени земји кои ја глорифицираат улогата на овој систем,
- проблеми со кои се соочуваат нелегалните имигранти при отворањето сметка во банка,
- некои извозници го одбираат овој систем за наплата на своите побарувања во случај кога земјата која претставува крајна дестинација на нивниот извоз се наоѓа под ембарго,
- неформалните системи за трансфер на пари се користат за нелегални активности како што се перење пари, финансирање на тероризмот и даночна евазија.

Со оглед на тоа што кај системот хавала не постои верификација на идентификацијата на клиентите, откривање и доставување извештаи за извршени сомнителни трансакции, чување на податоците или некаква контрола, постои голема опасност од злоупотреба на овој систем во функција на нелегални активности, вклучувајќи го и перењето пари, а особено финансирање на тероризмот.

Покрај ризикот од перење пари, хавала носи и низа други ризици за економскиот систем на една земја (ризиви за монетарната и девизната политика, фискалната политика, зголемување на трошоците, промена на потрошувачките навики и одлив на капиталот).

Негативното влијание на хавала врз монетарната и девизната политика се гледа во тоа што трансакциите извршени во странска валута која е набавена надвор од официјалните пазари може да има негативен ефект врз рамнотежата на понудата и побарувачката на странски средства за плаќање, што од своја страна негативно влијае врз тековите на инвестициите и го парализира економскиот раст во целина.

Негативното влијание на хавала врз фискалната политика се гледа во тоа што циркулацијата на средства надвор од официјалниот економски циклус предизвикува загуби во буџетот поради неможноста да се наплатат царинските и даночните побарувања од инволвираните субјекти во овој неформален систем на трансфер на пари.

Хавала ја парализира моќта на власта за водење на макроекономска политика затоа што ги искривува официјалните економски статистички показатели. Искривувањето се појавува бидејќи не е можно да се измери обемот на извршени неформални трансакции и да се предвиди трендот на нивното движење во иднина. Неформалните трансфери предизвикуваат нарушување на алокацијата на средствата во една национална економија и овозможуваат одлевање на капиталот, поточно негово шверцување во странство без да постои каков било материјален доказ за таквата појава.

Имајќи го предвид горенаведеното, се поставува прашање што е најдобро да се направи за да се избегнат негативните последици на системот хавала. Доаѓаат предвид неколку можни солуции:¹⁵³

- регистрирање / лиценцирање,
- препознавање на системот и зголемување на свеста за негово постоење,
- воведување мерки кои се карактеристични за процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам,
- следење на усогласеноста на функционирањето на овој систем со законската регулатива.

Системот хавала треба да биде регистриран во соодветната институција (трговски или судски регистар, трговска комора и сл.), а потоа лиценциран од соодветен орган кој ќе биде задолжен за контрола врз функционирањето на овој систем. Вообичаено, регистрацијата чини помалку од лиценцирањето.

Како може да се препознае постоењето на овој систем? Прво, преку оглас во медиумите каде што одредено лице тврди дека може да трансферира голема сума на пари во странство. Второ, со оглед на тоа што услугите на овој систем често ги користат субјектите кои перат пари или финансираат тероризам, преку следење на тие субјекти може да се дојде и до посредниците кои се дел од системот хавала. Трето, треба да се обрне поголемо внимание на извештаите за големи или необични трансакции на локално ниво. Тие трансакции можат да бидат дел од системот хавала.

Исто така, треба да се работи на подигање на свеста на луѓето за ризиците што ги носи неформалниот систем врз целото општество.

Граѓаните треба да бидат посветувани да бараат лиценца од секој субјект кој се занимава со трансфер на пари, па на тој начин да се уверат во легитимноста на неговите деловни активности.

Финансирањето на исламските радикални групи најчесто се врши преку хавала систем, кој е сè поприфатлив како традиционално исламско банкарство. Истражувањата покажуваат дека е најчесто користен од Обединетите Арапски Емирати и Кувајт.

3. Менувачници

Менувачниците спаѓаат во групата на небанкарски финансиски институции. Големината на менувачниците може да варира: од многу мали семејни фирми до големи претпријатија кои поседуваат синџир на менувачки места. За некои претпријатија (продавници, бензински пумпи) финансиските активности во делот на менувачкото работење не се примарна активност, туку само дел од некоја друга активност која се третира како примарна. Во други случаи, менувачкото работење претставува само дел од вкупните финансиски услуги

¹⁵³ Mena FATF „Hawala“ p.7

што претпријатието им ги нуди на граѓаните (издавање или прибирање чекови на инкасо, трансфер на пари итн.).

Менувачкото работење се состои од конверзија на една валута во друга. Истото се одвива исклучително во готови пари, а како клиенти на менувачниците можат да се јават само физички лица.

Готовите пари кои се предмет на трансакции во сферата на менувачкото работење можат да потекнуваат од различни извори. Можат да бидат заработени на легален начин (од плата, од други легитимни приноси, од заработка на лотарија). Може да се претпостави дека добар дел од трансакциите кои што се извршуваат на менувачкиот пазар потекнуваат од легални извори. Но, познато е и дека голем дел од нелегалните активности (трговија со дрога, оружје, бели робје и сл.) функционираат на принципот на плаќање на готови пари. Субјектите кои ги вршат овие нелегални активности ќе настојуваат да им дадат легитимитет на своите приноси, за да можат да уживаат во плодовите од своите дела. Со оглед на тоа што перењето пари се состои од три фази - пласман, прикривање и интеграција, а банките со комплексноста на производите и услугите што ги нудат го овозможуваат остварувањето на сите три фази, нормално е дека криминалците најпрво ќе се обидат да ги исперат парите преку банките.

Меѓутоа, тие најчесто се свесни дека борбата со перење пари е најефикасна (или би требало така да биде) токму кај банките. Затоа, доста често тие се принудени да бараат алтернативни методи на перење на своите пари. Еден од тие алтернативни методи (или институции) што им стојат на располагање се, секако, менувачниците.

Веќе истакнавме дека менувачниците можат да функционираат самостојно или да бидат дел од некој поголем систем. Кога функционираат самостојно тие се многу мали и најчесто имаат по неколку вработени.

Поради секојдневните обврски на менување валути, а и поради релативно пониското ниво на образование на вработените во овие институции (нормално, тоа не мора секогаш да биде така), тие најчесто не се во можност да ги следат најновите трендови во сферата на перењето пари и финансирање тероризам, ниту пак, законските промени и мерките кои се преземаат за сузбивање на ова финансиско зло.

Следен проблем е природата на работа на менувачкиот пазар. Физичкото лице кое се јавува во својство на клиент на менувачницата, доаѓа на шалтер, менува 100 евра во друга валута и си заминува.

Меѓународните стандарди во сферата на спречување на перење пари (ЕУ, ФАТФ) бараат идентификација на клиентите при секое воспоставување деловен однос. Се поставува прашањето дали лицето што дошло на шалтерот на менувачницата и сменило 100 евра, воспоставило деловен однос со таа институција.

Мислењата околу ова прашање се поделени. Не е мал бројот на припадниците на банкарската или финансиската фела кои тврдат дека менувачкото работење не значи воспоставување деловен однос. Исто така, не е мал бројот ниту на оние експерти кои тврдат дека активностите на менувачкиот пазар значат воспоставување деловен однос. Да го разгледаме повторно случајот со размената на 100 евра. Клиентот може само еден и единствен пат да отиде во одредена менувачница, да смени 100 евра и никогаш повеќе да не се појави пред неа во својство на клиент.

Ако се прифати тврдењето дека на овој начин се воспоставува деловен однос, тогаш менувачницата ќе биде должна да го утврди идентитетот на клиентот, да го провери неговиот бонитет и интегритет, да ги чува податоците, да доставува извештаи за извршени големи, поврзани или сомнителни трансакции, да воведи адекватен систем за следење на тие трансакции итн.

Теоретски, најголем дел од претходните активности на спречување на перење пари, можат да се реализираат од страна на менувачницата. Но, нерешлива енигма е испитувањето на бонитетот и интегритетот на клиентот (customer due diligence). Практично е невозможно менувачот да го утврди потеклото на парите на клиентот, да се увери во неговата финансиска состојба или професија. Клиентот доаѓа на шалтер, врши размена на една валута во друга и си оди. Менувачот нема ни време, ни можност, ни средства да го испита неговиот бонитет и интегритет.

Токму поради практичната неможност да се испита бонитетот и интегритетот на клиентот (а тоа е, секако, една од најбитните активности во процесот на спречување на перење пари), не е мал бројот на експерти кои тврдат дека на менувачкиот пазар не доаѓа до воспоставување деловен однос со клиентите. Но, таквото тврдење е исклучително опасно.

Непостоењето на деловен однос значи дека менувачницата не е должна да презема мерки и активности во сферата на спречување на перење пари.

Отпаѓаат и идентификацијата на клиентот и следењето на сомнителните трансакции и чувањето на податоци и другите активности во тој контекст.

Тоа би значело рај за криминалците кои ќе можат непречено да ги менуваат своите „жешки“ пари во легални на менувачкиот пазар. Цертификатот или фискалната сметка за разменетите валути ќе им послужат како документ со кој ќе ја докажат легалноста на своите пари.

Продавачите на дрога ги користат менувачниците за да направат конверзија на валути, но и да направат конверзија на банкноти од мали апоени во банкноти во поголеми апоени. Овозможувањето или олеснувањето на протокот на нелегални пари во финансискиот систем ја поткопува неговата стабилност. Сите учесници во системот за спречување на перење пари и финансирање тероризам почитувајќи ги законските обврски оптимално треба да придонесат кон уништување или намалување на можностите за канализирање на нелегалните пари во легалните финансиски текови. Имајќи ги предвид претходно споменатите примери, активностите кои ги реализираат

менувачниците се оценети како значајни во целокупните напори за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Законските одредби кои ја обврзуваат менувачницата да преземе мерки и активности во функција на спречувањето на перење пари и финансирање тероризам де факто значат признавање на деловниот однос. Законската регулатива, повикувајќи се на меѓународните норми, може да побара преземање на сите мерки од страна на менувачницата, вклучувајќи го и испитувањето на бонитетот и интегритетот на клиентите. Но, установената практика најчесто го демантира ова барање. Утврдувањето на бонитетот и интегритетот на клиентите на менувачкиот пазар би требало да биде задача на други институции (управа за јавни приходи, финансиска полиција и сл.).

Ефикасното функционирање на овие институции многу ќе им ја олесни работата на менувачниците и ќе ја намали опасноста од нивно инволвирање во процесот на перење пари и финансирање тероризам.

Слично како и кај давателите на услуги брз трансфер на пари, и кај менувачниците постојат речиси сите видови на ризици кои се карактеристични за перењето пари. Единствено не постои ризикот на концентрација, или неговата појава е малку веројатна. Но, затоа исклучително е голем репутацискиот ризик. Поради специфичните карактеристики на менувачкото работење, а пред сè употребата на готови пари, голема е опасноста менувачницата да стане дел од процесот на перење пари и финансирање тероризам. Репутацискиот ризик неминовно доведува до зголемување на правниот, а потоа и на оперативниот ризик. Доколку не се застане на патот на инструментализацијата на горенаведените ризици, со тек на време менувачницата ќе стане само една алка во синџирот на субјектите кои се занимаваат со перење пари и финансирање на тероризмот.

Се чини дека од сите финансиски институции, опасноста од инволвирање во процесот на перење пари и финансирање на тероризам е најголема кај менувачниците.

Она што загрижува е фактот дека и покрај сите напори што се прават, и покрај сите чекори што се преземаат, менувачниците, поради природата на својата работа, уште долго ќе останат ранливи на феноменот наречен перење пари и финансирање тероризам.

3.1.Програма за спречување перење пари и финансирање тероризам кај менувачници

Секоја финансиска институција е должна да изготви програма за спречување на перење пари и неа да ја имплементира во своето редовно работење. Во тој контекст и менувачниците се должни да изготват соодветна програма. Нејзините одредби треба да се однесуваат на најважните сегменти од работењето на менувачницата поврзани со процесот на спречување на перење пари. Покрај програмата, менувачниците се должни да изготват и соодветни политики и процедури кои ќе значат имплементација на одредбите

од програмата и давање јасни насоки за правата, обврските и одговорностите на вработените во менувачницата.

Програмата, политиките и процедурите треба да содржат:

- дефинирање на принципи за идентификување на клиентите,
- идентификување на сомнителни трансакции,
- чување на податоците,
- назначување лице одговорно за спроведување на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам,
- континуирана обука на одговорното лице и вработените во менувачницата.

Како и ДУБТП и менувачниците се должни да ги следат лицата кои се дадени на листите на терористи и терористички организации кои им се дадени од страна на финансиските разузнавачки единици и за тоа веднаш да ја известат финансиската разузнавачка единица.

Подетална анализа на елементите на програмата за спречување на перење пари ќе биде извршена во делот што се однесува на работењето на менувачниците во Република Македонија. Тоа се прави, пред сè, поради сличните карактеристики на работењето на менувачниците во светот и кај нас.

4. Осигурителни компании

Глобалната индустрија на осигурување овозможува намалување на ризиците и нуди производи во сферата на штедењето и инвестициите на различни видови на клиенти низ светот, од поединци физички лица, па сè до мултинационални корпорации и влади на држави. Секторот на осигурување, слично како и другите сектори кои нудат финансиски услуги, е изложен на опасноста од негово инволвирање во процесот на перење пари и финансирање тероризам. Секторот на осигурување може да биде атрактивен за субјектите кои се занимаваат со перење пари, затоа што со финансиските производи и услуги што ги нуди, им овозможува на овие субјекти пласирање на своите нечисти пари и поврат на легални средства. Доколку перачите на пари успеат да ги пласираат своите средства во сферата на осигурувањето и за возврат добијат легални пари, тоа значи дека тие успеале во својата намера на претворање на „црните пари во зелени“.

4.1 Обем, структура и операции на пазарот за осигурување

Секторот на осигурување во светски размери генерира премии од 2.941 трилиони УСД годишно¹⁵⁴ и во многу земји претставува значаен сегмент од пазарот на финансиски услуги.

Пазарот на осигурување е исклучително динамичен. Тој на своите клиенти постојано им нуди нови видови на финансиски производи и услуги. Со таквиот начин на функционирање, овој пазар е многу конкурентен во однос на другите сегменти од индустријата на финансиски услуги. Развојот на пазарот на осигурување е посебно видлив во оние земји каде што висината на наплатени премии е удвоена во последната декада.¹⁵⁵

Осигурителните компании кои се присутни на глобалниот пазар бележат забележително учество, директно или индиректно, на многу национални пазари. Степенот на интеграција на осигурителниот пазар со пазарите на другите видови на финансиски услуги е забележителен, имајќи предвид дека осигурителните компании контролираат добар дел од пазарот на финансиски услуги, било самостојно, било како составен дел на други видови на финансиски институции, најчесто банки.

Важна карактеристика на субјектите кои ја извршуваат својата дејност во рамките на секторот за осигурување е што тие најчесто комуницираат со своите клиенти по пат на посредници (агенти на осигурителните компании или независни брокери). Во сферата на животното осигурување (во другите сфери на осигурување учеството на посредниците е уште позначајно), 10 земји излегуваат со тврдење дека посредниците се најголемиот, ако не и единствениот канал за дистрибуција на производите и услугите од сферата на осигурувањето. Во девет други земји, посредниците покриваат околу 80% од пазарот на осигурување, додека во четири земји учеството на посредниците е поголеми или еднакво на 50%. Само пет земји тврдат дека производите од сферата на животното осигурување се продаваат на клиентите директно од страна на осигурителните компании.¹⁵⁶

Другите видови на финансиски институции, а особено банките, исто така земаат активно учество на пазарот на осигурување, и тоа во својство на посредници. Голем број на подружници или филијали на деловните банки се користат во функција на продажба на производи од областа на осигурувањето. Тука, пред сè, доминираат производите со изразени инвестициски карактеристики.

Мал дел од производите и услугите се продаваат преку други канали на дистрибуција (маркетинг преку телефон или интернет). Секое значително зголемување на продажбата преку овие канали ќе ги зголеми и ризиците од перење пари и финансирање тероризам.

¹⁵⁴ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.157, Скопје 2011, „Академски печат“

¹⁵⁵ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.157, Скопје 2011, „Академски печат“

¹⁵⁶ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.158, Скопје 2011, „Академски печат“

4.2 Процеси на перење пари и финансирање тероризам во осигурителниот сектор

Иако се смета дека кај осигурителниот сектор во споредба со останатите сектори од финансиската индустрија не постои толку високо ниво на изложеност од перење пари и финансирање на тероризам, сепак осигурителниот сектор е можна цел на перачите на пари и оние кои бараат средства да финансираат терористички акти или едноставно бараат начин како да ги прикријат средствата стекнати од вакви нелегални активности. Осигурителите можат да бидат вклучени, со или без нивно знаење, во перење пари и финансирање тероризам.

Осигурителниот сектор како и останатите финансиски сектори од постоење на процесите на перење пари и финансирање тероризам е изложен на правен, оперативен и репутациски ризик.¹⁵⁷

Со цел да се избегнат процесите на перење пари и финансирање тероризам субјектите кои оперираат во осигурителниот сектор имаат обврска да ги идентификуваат своите клиенти да го испитаат нивниот интегритет и бонитет (due diligence), да направат анализа на ризиците од процесите на перење пари и финансирање тероризам и да ги пријават можните случаи на перење пари и финансирање тероризам, кај соодветните надлежни органи, финансиско-разузнавачките единици.

Сите мерки кои се преземаат за перење пари и финансирање тероризам треба подеднакво да се применуваат кај осигурителните друштва, осигурителните застапници (кои во име и за сметка на друштвата за осигурување склучуваат договори за осигурување) и осигурителните брокерски куќи (кои во име и сметка на осигурениците склучуваат договори за осигурување).

Овие субјекти на осигурителниот пазар се исклучително важни за дистрибуирање на осигурувањето, обработката и решавањето на оштетените побарувања.

Посредниците во осигурувањето претставуваат директна врска до осигурениците и затоа тие треба да играат значајна улога во системот за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

¹⁵⁷ Правен ризик: постоење на можност поради судски спорови, негативи пресуди или договори сериозно да се наруши и негативно да се влијае на работењето и на состојбата на еден осигурител.

Репутациски ризик: постоење на опасност поради негативен публицитет за работењето на осигурителот и здруженијата на кои припаѓа, било да се точни или не, да предизвика губење на доверба во интегритетот на институцијата.

Оперативен ризик: ризик кој произлегува од паѓање на системите, неуспех во интерните постапки и контроли кои водат кон финансиски загуби. Оперативниот ризик исто така опфаќа и ризик на старателство.

Осигурителниот сектор треба да преземе адекватни мерки да спречи да биде злоупотребен од страна на оние кои перат пари и финансираат тероризам.

Стандардите и принципите за работа на осигурителниот сектор ги поставува Меѓународната асоцијација на осигурителни супервизори.

Посебни продукт каде што осигурителниот сектор е најмногу изложен на перење пари е животното осигурување, и затоа субјектите треба да обрнат посебно внимание при склучување на овој вид на осигурување.

5 Брокерски куќи

Пазарот на хартии од вредност игра клучна улога во глобалната економија. Лицата кои учествуваат на овој пазар варираат и тие може да бидат мултинационални финансиски конгломерати со повеќе илјадници вработени или едно лице кое нуди услуги на тргување на хартии од вредност или дава инвестициски совети. Продуктите кои ги нуди овој пазар постојано се развиваат, во согласност со барањата на инвеститорите, условите на пазарот и примената на развиената технологија.

Работењето на пазарот со капитал директно не вклучува кеш и со оглед на тоа ризикот за перење пари не е на исто ниво како оној кој постои во деловните потфати кои вклучуваат кеш, сепак останува потребата да се нагласи меѓународното искуство дека овој пазар е особено ранлив во подоцнежните фази од перењето пари. Од ова произлегува и фактот дека пазарот на хартии од вредност е единствен кој едновременно може да се искористи за перење на нелегално стекнатиот имот и за генерирање нов незаконски имот. Поради тоа тешко е да се направи разлика дали станува збор за предикативно дело, злоупотреба или измама со хартии од вредност.

Имајќи го ова предвид, се потврдува дека учесниците на пазарот на хартии од вредност имаат значајна позиција во системот за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Брокерските куќи им нудат различни видови на производи и услуги на индивидуалните и институционалните инвеститори - купување и продажба на акции, обврзници итн. Купопродажбата на акции и обврзници се случува на берзата на хартии од вредност каде што се сретнуваат понудата и побарувачката на овие производи. Со оглед на тоа што берзанските трансакции обично не инволвираат готовински трансакции, брокерските куќи обично не се изложени на ризиците од перење пари во фазата на пласман.

Многу е поголем ризикот од перење пари во фазите на прикривање и интеграција. На пример, субјектите кои го вршат перењето пари можат да ги злоупотребат сметките на брокерските куќи за прикривање на своите средства по пат на примање и испраќање пари на неколку сметки во неколку институции. Брокерските куќи можат да бидат злоупотребени во функција на перење пари и во фазата на интеграција на нелегалните приходи во легитимни средства. Во еден случај¹⁵⁸ нелегалните приходи стекнати по пат

¹⁵⁸ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.167, Скопје 2011, „Академски печат“

на фалсификување на етикетите на производите за храна беа искористени за отворање сметки кај брокерските куќи и купување акции по пат на сукцесивно депонирање на средства во износи помеѓу 1.000 УСД и 10.000 УСД.

Она што ги загрижува стручњаците во оваа сфера е фактот што одредени карактеристики на брокерските куќи и берзанските трансакции се многу атрактивни за перачите на пари. Криминалците ги третираат брокерските куќи и берзанските трансакции како погодна цел за остварување на своите цели затоа што со помош на овие институции нелегалните средства можат да бидат лесно, брзо и ефикасно пренесени од една сметка на друга, или од една финансиска институција кај друга, и тоа како на национално така и на меѓународно ниво. Некои брокерски куќи имаат свои претставништва во повеќе земји во светот, а тоа им овозможува на криминалците извршување меѓународни трансфери, без таквата активност да биде сомнителна. Постои уште еден фактор што ги привлекува криминалците да ги насочат своите активности кон брокерските куќи.

Хартиите од вредност (посебно акциите и обврзниците) обично претставуваат високо ликвидни средства кои речиси во секое време можат да бидат купени или продадени на берзата. Со оглед на фреквентното тргување, криминалците можат на ефикасен начин да ги трансформираат нелегалните средства во легални.

Големиот обем на берзански активности и потенцијално профитабилната природа на купените акции или обврзници може дополнително да ги привлече криминалците во оваа сфера. На пример, во САД секојдневно се остварува тргување на три милијарди акции или обврзници со вредност од над 85 милијарди УСД.¹⁵⁹ Брзиот раст на индустријата на хартии од вредност и зголемената популарност на инвестициите во хартии и обврзници го зголеми и ризикот од перење пари во оваа сфера затоа што перачите на пари обично се софистицирани лица кои настојуваат да најдат колку што е можно повеќе начини да ги исперат своите пари.

Одредени финансиски активности што ги вршат брокерските куќи се сметаат за високоризични кога е во прашање перењето пари. Една од тие активности е можноста за отворање сметки и извршување трансакции онлајн, односно без физичко присуство на клиентот. Онлајн-услугите во областа на берзанското работење даваат многу мала можност за непосреден контакт со клиентот и верификација на неговиот идентитет. Некои брокерски куќи даваат услуги и од сферата на приватното банкарство што ги прави особено ранливи кога е во прашање перењето пари. Причина за тоа е што активностите поврзани со приватното банкарство значат голем степен на доверливост во поглед на идентитетот на клиентот, трансакции на големи износи, а во одредени ситуации и користење на прекуморските сметки.¹⁶⁰

¹⁵⁹ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.167, Скопје 2011, „Академски печат“

¹⁶⁰ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.168, Скопје 2011, „Академски печат“

Законската регулатива на различните земји и меѓународните правни норми кои се однесуваат на брокерските куќи не се доволни за да ги заштитат истите од опасноста од нивно инволвирање во процесот на перење пари. Голем е бројот на експертите кои таа регулатива ја третираат како недоволна или несоодветна. Несоодветноста на регулативата ги прави брокерските куќи една од послабите алки во синџирот на финансиски институции. Затоа и не треба да зачудува што криминалците сè повеќе се свртуваат од банките кон небанкарските финансиски институции, вклучувајќи ги и брокерските куќи.

Еден од примерите за несоодветната регулатива е тоа што до 2001 година од брокерските куќи не се бараше да доставуваат извештаи за сомнителни трансакции. Во последните неколку години тоа е променето, и од брокерските куќи се бара да доставуваат извештаи за сомнителни трансакции за перење пари и финансирање тероризам.

Во глобални рамки не е познат обемот на злоупотреба на брокерските куќи во функција на перење пари и финансирање тероризам.

Обично истрагата на нелегалните активности извршени преку брокерските куќи се концентрира на инсајдерското тргување, пазарните манипулации или измамите, па единствено на тој начин можат да се откријат евентуалните случаи на перење пари.¹⁶¹

Перење пари кај брокерските куќи обично се врши во фазата на прикривање и интеграција, а кои фази се многу потешки при откривање на овие процеси.

Законски систем за следење и откривање на сомнителните трансакции поврзани со перење пари и финансирање тероризам кај брокерските куќи е релативно нов и сè уште постојат големи проблеми при соочувањето со перење пари и финансирање тероризам од страна на брокерските куќи.

5.1. Брокерските куќи и перењето пари и финансирањето тероризам

Брокерските куќи кои на пазарот на хартии од вредност настапуваат во име и за сметка на своите коминтенти, имаат одредени обврски и одговорности во процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Пред сè, тие имаат обврска да ги идентификуваат своите клиенти, да ги чуваат документите поврзани со идентификацијата на клиентите и трансакциите извршени во нивно име, како и да доставуваат извештаи до надлежниот државен орган. Но, како што е и претходно истакнато, сè до неодамна, брокерските куќи немаа законска обврска да ги следат сомнителните активности на своите клиенти и да доставуваат извештаи за нив до надлежниот орган.

Една од причините што брокерските куќи генерално до сега немаат законска обврска за следење на сомнителните трансакции е што се смета дека ризикот

¹⁶¹ Гоце Трајковски - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“ стр.168, Скопје 2011, „Академски печат“

од перење пари и финансирање тероризам кај овие институции е помал во споредба со финансиските институции каде што доминира или единствена активност е работењето со готови пари (давателите на услуги брз трансфер на пари и менувачниците). Законодавците повеќе настојуваат да го регулираат спречувањето на перење пари и финансирање тероризам кај институциите каде што доминираат готовите пари, а ги запоставуваат финансиските институции каде што перењето пари се случува во подоцнежните фази - прикривањето и интеграцијата.

Законската регулатива ја обврзува секоја брокерска куќа да донесе и имплементира програма за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Таа програма треба да содржи одредби во поглед на идентификација на клиентите, верификација на нивниот идентитет, активности поврзани со дефинирањето, идентификувањето и следењето на сомнителните трансакции, чувањето на податоците, доставувањето извештаи, назначување одговорно лице за следење на процесот на спречување на перење пари итн.

Дефинирањето на сомнителните активности и трансакции претставува посебен предизвик за брокерските куќи. Појдовна претпоставка е идентификувањето на клиентите и верификацијата на нивниот идентитет. Но, отворањето сметка кај брокерска куќа не е исто што и отворањето сметка кај банка.

Еден од проблемите во оваа сфера е фидуцијарната сопственост врз хартиите од вредност. Фидуцијарната сопственост во принцип значи дека клиентот на брокерската куќа настапува во туѓо име и за туѓа сметка.

Лицата во чие име и за чија сметка настапува клиентот на брокерската куќа најчесто бараат да останат анонимни. Во тој случај брокерот може единствено да го идентификува својот клиент (а потоа и да изврши верификација на идентитетот), но не може да ги идентификува вистинските продавачи или купувачи на хартиите од вредност. Таквата неможност за идентификација понатаму води кон неможност на испитувањето на потеклото на средствата со кои налогодавците на клиентот на брокерската куќа сакаат да купат хартии од вредност. Исто така, брокерската куќа не може да се увери во легитимноста и легалноста на хартиите од вредност кои ги продаваат нивните фидуцијарни сопственици.

Следен проблем при идентификацијата претставуваат акциите на доносител. Брокерската куќа не го знае титуларот на сопственоста на таквите акции кои се тргуваат на берзата. Слично како и кај фидуцијарната сопственост, акциите на доносител создаваат проблеми при идентификацијата на клиентите и утврдувањето на потеклото на средствата со кои се тргува на берзата.

Имајќи ги предвид горенаведените проблеми, во одредени земји е забранета фидуцијарната сопственост и тргувањето со акциите кои гласат на доносител.

5.2 Одредени активности на брокерските куќи во функција на перење пари и финансирање тероризам

Брокерските куќи преземаат одредени активности за да се заштитат себеси од инволвирање во процесот на перење пари и финансирање тероризам. Причина за тоа се ризиците кои, иако не се доволно испитани, сепак реално постојат во сферата на работењето со хартии од вредност и можат да претставуваат сериозна закана за функционирањето на брокерските куќи. Тука пред сè, се мисли на репутациониот и правниот ризик, иако и другите ризици не се занемарливи.

Посебно интересен е ризикот од концентрација кој добива на своја тежина при работењето со хартии од вредност, особено кај фидуцијарната сопственост и акциите кои гласат на доносител. Во таква ситуација брокерот не може да знае кои му се вистинските клиенти, ниту дали одреден број на клиенти се управувани од еден центар.

Брокерските куќи често не се свесни за реалната опасност што произлегува од овие ризици. Знаат дека постојат, но поради специфичните карактеристики на работењето често не можат да ги идентификуваат истите и да преземат соодветни мерки на заштита. Соочени со проблематичната законска регулатива, големите, а често непрепознатливи ризици и фактот што перењето пари во фазите на прикривање и интеграција многу тешко се открива, брокерските куќи се принудени самите да преземат одредени активности со цел да ја намалат опасноста да бидат вклучени во процесот на перење пари.

Една од тие активности е ограничувањето или забраната за употреба на готови пари и одредени монетарни инструменти. Работењето со готови пари, покрај опасноста од перење пари, им носи и дополнителни проблеми на брокерските куќи во смисла на изградба на соодветна инфраструктура, креирање соодветни политики и процедури, системи на внатрешна контрола во тој домен и сл.. Затоа, најголем дел од брокерските куќи не им дозволуваат на своите клиенти да депонираат готови пари.

И покрај рестрикциите во поглед на употребата на готови пари, брокерските куќи сè уште можат да бидат изложени на опасноста од перење пари при употребата на патнички чекови или дознаки од страна на клиентите. Сепак, поради широката употреба на овие инструменти, брокерските куќи мора да ги прифаќаат, но посветуваат големо внимание на клиентот, односно налогодавецот, економската и правната оправданост за берзанската трансакција, потеклото на парите и слично.

Брокерските куќи се задолжени да имаат комплетна програма за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Таквата програма најчесто содржи:

- пишани политики и процедури кои бараат идентификација на клиентите и испитување на нивниот бонитет и интегритет,
- внатрешна контрола која се однесува на проверка на доследната имплементација на одредбите од пишаните политики и процедури,

- креирање средства и процеси кои ќе овозможат автоматско следење на берзанските трансакции и откривање на евентуалните сомнителни трансакции,
- обука за вработените која ќе им помогне во нивните напори за борба со перењето пари.

Постоенето на програма за спречување на перење пари и финансирање тероризам кај брокерските куќи зависи од определбата на раководниот кадар за борба со ова финансиско зло, како и од степенот на контрола врз вработените кои се задолжени за спроведување на одредбите од програмата.

Дури и во случај кога одделни брокерски куќи преземаат исти активности, обемот на напорите што ги вложуваат може да се разликува. На пример, во одделни компании може да постои автоматски систем за следење на трансакциите, додека во други компании тоа може да се прави рачно.

Обемот на напори е во директна корелација со видот на деловните активности, големината на брокерската куќа, базата на клиенти и сл..

Нормално, поголемите брокерски куќи посветуваат (или би требало да посветат) поголемо внимание на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам.

ГЛАВА 7

МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА ВО БОРБАТА ПРОТИВ ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ

1. Меѓународна соработка

Организираниот криминал и другите високопрофитабилни криминални активности најчесто се извршуваат во глобални рамки.

Меѓународниот карактер на нелегалните активности е особено присутен кај перењето пари и финансирање тероризам, каде што криминалците го користат меѓународниот систем на финансиски институции со цел да извлечат одредена корист од слободното движење на капиталот. Дејствувањето на меѓународен план им овозможува на субјектите кои перат пари да го скријат криминалното потекло на своите средства и да уживаат во плодовите од своите нелегални активности. За да се спречи процесот на перењето пари и финансирање на тероризмот во меѓународни размери, потребно е остварување висок степен на размена на информации и ефикасна меѓународна соработка помеѓу различните органи во земјите низ светот.

Меѓународната соработка треба да биде реализирана на сите нивоа од процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам (прибирање податоци, спроведување истрага и поведување обвинителен акт).¹⁶² Во фазата на прибирање податоци за случаите на перење пари или финансирање тероризам државните органи надлежни за обработка и анализа на тие податоци (Financial Intelligence Unit-FIUs-Единици за финансиско разузнавање-ФИУс) имаат потреба од размена на информации со соодветните ФИУс од другите земји за да можат на соодветен начин да извршат анализа на доставените извештаи за извршени сомнителни трансакции, како и анализа на другите финансиски нерегуларности. Истото се однесува и на фазите на спроведување истрага и поведување обвинителен акт. Можноста за навремена и ефикасна размена на информации со соодветните странски органи игра клучна улога за полициските и судските органи во случаи кога тие се повикани да преземат соодветни мерки за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Имајќи предвид дека криминалците се во потрага по земји, односно режими кои не му посветуваат доволно внимание на проблемот на перењето пари и финансирањето тероризам станува јасно сè поголемото значење на меѓународната соработка.

¹⁶² www.worldbank.org 14.08.2012

На глобалните проблеми светот мора да им се спротивстави глобално, а основен предуслов за тоа е ефикасната меѓународна соработка помеѓу одделните земји.

1.1. Предуслови за ефикасна меѓународна соработка

Меѓународната соработка на полето на спречување на перење пари и финансирање тероризам се одвива по одредени принципи и одредени воспоставени канали. За да може одредена земја да ги почитува принципите на меѓународната соработка и да има корист од воспоставените канали на соработка, таа мора да ги исполни следните предуслови:¹⁶³

- изградба на соодветни капацитети на национално ниво,
- ратификување и имплементација на меѓународните конвенции кои се однесуваат на спречувањето на перењето пари и финансирањето тероризам,
- почитување на препораките на ФАТФ.

1.2. Изградба на соодветни капацитети на национално ниво

Изградбата на соодветни капацитети на национално ниво, всушност, претставува изградба на соодветни институции и делегирање, односно доделување на потребната моќ, одговорности, персонал и финансиски средства на истите. Единствено на тој начин овие институции ќе можат да влезат во костец со перењето пари и финансирањето на тероризмот и да воспостават ефикасна соработка на меѓународно ниво.

Во тој контекст, секоја земја е должна да формира орган за обработка и анализа на извештаите за готовински, поврзани и сомнителни трансакции – Единица за финансиско разузнавање - ФИУ (The Financial Intelligence Unit-FIU). Тој орган треба да има соодветна хиерархиска моќ, кадар и финансиски средства за да може адекватно да врши анализа на добиените извештаи од финансиските институции и, по потреба, да поведува иницијативи пред истражните и судските органи.

Во светот се среќаваат различни видови на ФИУс:¹⁶⁴

- административни (самостојни или во состав на министерството за финансии),
- полициски (во состав на министерството за внатрешни работи),
- правосудни (во состав на јавното обвинителство).

¹⁶³ www.worldbank.org 14.08.2012

¹⁶⁴ IMF "Financial intelligence units" an overview p.10

Формирањето на ФИУ од административен тип се врши со цел да се направи едно поврзување (мост) помеѓу финансиските институции и органите задолжени за истражување и прогон на финансискиот криминал.

Најчесто, финансиските институции немаат докази дека активностите и трансакциите на одредени клиенти се поврзани со перење пари и финансирање тероризам.

Отсуството на цврсти докази ги оневозможува овие институции директно да се обратат до полицијата или обвинителството. Во таква ситуација, улогата на ФИУ е да ги обработи доставените извештаи од финансиските институции, па доколку се појави основано сомневање дека станува збор за перење пари или финансирање тероризам, за тоа да ги извести полицијата или обвинителството.

Административните типови на ФИУ обично дејствуваат како орган во состав на министерството за финансии, централната банка или одделна регулаторна агенција. Многу ретко (таков е случајот со Белгија) на овој орган му е дадена организациска или функционална самостојност.

Формирањето на административен тип на ФИУ значи дека таквиот орган нема истражна моќ, туку само врши обработка и анализа на доставените извештаи од страна на финансиските институции.

Со оглед на тоа што административните ФИУс најчесто се дел од контролен орган во сферата на финансиите, поради природата на работата, тие се преферирани од страна на банкарскиот сектор. Треба уште да се истакне дека административните ФИУс се единствениот вид на ФИУ кој може да добива информации од финансиските институции без судски налог и истите може да ги разменува на меѓународен план врз основа на принципот на реципроцитет.¹⁶⁵

Од друга страна, во некои земји акцентот е ставен врз репресивниот сегмент од процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Во тие земји ФИУ е орган во состав на министерството за внатрешни работи. Тоа е најлесниот начин да му се даде на ФИУ истражна улога, без да има потреба да се основа нов орган или ново правно лице.

За разлика од административните ФИУс кои по својата функција се поблиски на финансиските институции, полицискиот ФИУ е поблизок до органите за прогон на финансискиот криминал. Полицискиот ФИУ ги користи информациите и искуствата на службите во состав на министерството за внатрешни работи. Овој процес е реверзибилен, информациите до кои доаѓа полицискиот ФИУ можат многу полесно да се обработат од органите на прогонот (МВР) отколку што е тоа случај со информациите на административниот ФИУ.

¹⁶⁵ Paul Allan Schott / Comprehensive Reference Guide to AML/CFT , Types or Models of FIUs , p. 131

Полицискиот ФИУ, по дефиниција, ја има истата истражна моќ и улога што ја има полицијата, без да има потреба од донесување посебни законски одредби. Овој орган може да нареди стопирање на трансакцијата или замрзнување на средствата, исто како што тоа може да го направи полицијата. Тоа овозможува забрзување на постапката и зголемување на ефикасноста во борбата со перењето пари и финансирањето тероризам.

Една од слабите страни на полициските ФИУс е што тие не се во состојба да добиваат одредени податоци од финансиските институции без судски налог. Во таква ситуација, мора да реагираат државните органи во својство на посредници.¹⁶⁶

Правосудните ФИУс функционираат во состав на јавното обвинителство. Такви типови на ФИУс постојат во земји во кои обвинителите се дел од судскиот систем и имаат поголема моќ од истражните органи (полицијата).

Во овој случај, јавното обвинителство и ФИУ кој дејствува во негов состав, ги прибира и обработува извештаите за сомнителни финансиски активности. Доколку обвинителството оцени дека прелиминарните сознанија упатуваат на криминални активности извршени од страна на одредени субјекти, наредува поведување истрага. Во текот на истрагата, правосудниот ФИУ може да пристапи кон замрзнување на средствата, спроведување истраги, приведување осомничени и сл..

Основна предност на алоцирањето на ФИУ во состав на јавното обвинителство е директното пласирање на информациите и документацијата од финансиските институции до правосудните органи, без да се појави одреден орган во својство на посредник. Ваквиот модел е погоден за земји во кои законите за чување на деловните, односно банкарските тајни се многу силни, па единствен начин да се обезбеди соработката од страна на финансиските институции е да се алоцира ФИУ во орган кој има директна истражна моќ.

2. Општи принципи на кои се темели меѓународната соработка

Во согласност со релевантните меѓународни стандарди, следните општи принципи треба да бидат имплементирани од земјите при размената на информации и воспоставувањето на меѓународната соработка:¹⁶⁷

- кога органот во земјата А поседува информација која официјално е побарана од органот во земјата Б, органот во земјата А треба да биде во позиција да ја достави таквата информација на органот во земјата Б,
- кога органот во земјата А поседува информација за која знае дека му е потребна или корисна на органот во земјата Б, органот во земјата А треба веднаш да ја достави информацијата до органот во земјата Б,

¹⁶⁶ Paul Allan Schott / Comprehensive Reference Guide to AML/CFT , Types or Models of FIUs ,p.139

¹⁶⁷ www.worldbank.org, 20.07.2006.

- кога органот во земјата А е замолен од органот во земјата Б да достави информација или документ, да спроведе истрага или да преземе одредена активност во функција на спречување на перењето пари и финансирање тероризам, органот во земјата А треба да е во позиција да ја изврши бараната активност (нормално, доколку тоа е во согласност со законските прописи во земјата А).

Размената на информации, давањето помош или воспоставувањето соработка не треба да биде ограничено со законските прописи. Сепак, органот кој треба да даде помош или информација, може да ги услови истите со исполнување одредени услови. Како услови кои треба да се исполнат најчесто се среќаваат:

- органот во другата земја мора да извршува слични функции или активности,
- органот во другата земја мора во своето барање да ги образложи обемот и целта на бараната информација,
- информацијата што е предмет на размена мора да има карактер на доверливост,
- размената на информации да се заснова на принципот на реципроцитет.

Може да се забележи одредена субјективност на горенаведените предуслови, посебно на оние кои се презентирани во втората и третата алинеја. Органот кој треба да даде информација може да се повика на недоволното или несоодветно образложение на целта на бараната информација или да се впушти во толкување што е доверливо, а што не е.

Таквите проблеми претставуваат сериозен предизвик за успешната имплементација на меѓународната соработка.

3. Меѓународна соработка помеѓу органите задолжени за финансиска обработка и анализа на извештаите (ФИУс)

Со оглед на тоа што перењето пари и финансирањето тероризам најчесто претставува меѓународна активност, откривањето на операциите на перење пари и финансирање тероризам зависи од содржината и квалитетот на информациите што се разменуваат помеѓу ФИУс во различните земји и од нивната способност брзо, навремено и ефикасно да соработуваат помеѓу себе. При формирањето на ФИУ, секоја земја треба да биде свесна за последиците од одбирањето на одредена организациска структура на таа институција.

Со цел да се олесни и забрза меѓународната соработка, повеќе национални ФИУс во Брисел во 1995 година се договорија да ја формираат т.н. Егмонт група¹⁶⁸ (наречена според палтата „Егмонт Аренберг“ во Брисел, место каде што се одржа состанокот). Националните ФИУс кои се членки на Егмонт

¹⁶⁸ www.egmontgroup.org 14.08.2012

групата, одржуваат редовни состаноци со цел да ја интензивираат меѓународната соработка, посебно во поглед на размена на информации, искуства и видови на обуки.

Националните ФИУс вршат прием, анализа и доставување на информациите поврзани со невообичените или сомнителни финансиски активности или трансакции. Иако секое ФИУ работи според своето национално законодавство, сепак, повеќето ФИУс се во можност да разменуваат информации со своите партнери во странство. Уште повеќе, еден ФИУ може да му достави на друг ФИУ во странство информации поврзани со законските прописи, административните одредби на Владата и други јавни податоци кои можат да бидат од големо значење за истрагата што ја спроведува странскиот ФИУ. Една од основните задачи на Егмонт групата е да креира глобална мрежа преку промовирање на меѓународната соработка помеѓу националните ФИУс.

4. Меѓународна соработка помеѓу супервизорите на финансиските институции

Во светот се среќаваат различни видови на финансиски институции.

Тие институции се предмет на лицензирање и контрола од страна на овластен државен орган. И покрај големиот број на разновидни финансиски институции, сепак, најважни се банките, осигурителните компании и брокерските куќи. Овие финансиски институции доминираат над останатите по своето значење, кадровски и технички потенцијал и финансиска моќ.

Токму затоа, секоја земја посветува големо внимание на контролата врз горенаведените финансиски институции.

Слободното движење на луѓе, стоки и услуги, а пред сè, слободното движење на капиталот, придонесуваат за функционирање на финансиските институции на меѓународен план. Таквиот начин на функционирање сè повеќе ја наметнува потребата од тесна поврзаност и соработка помеѓу супервизорите на финансиските институции од различни земји. Општите принципи за воспоставување меѓународна соработка опишани погоре, секако важат и во случајот на финансиските институции. Но, со оглед на специфичните карактеристики на одделни финансиски институции, и меѓународната соработка помеѓу нивните супервизори може да добие посебни обележја.

4.1. Соработка меѓу супервизорите на банките

Основните принципи за меѓународна соработка помеѓу банкарските супервизори се донесени од Базелскиот комитет во 2001 година.

Тие принципи се составен дел од документот на Базелскиот комитет кој се однесува на испитувањето на бонитетот и интегритетот на клиентите на

банката. Еден од елементите на меѓународна соработка се однесува на контролата врз филијалите што една банка ги има во странство. Доколку супервизијата на земјата во која се наоѓа централата на банката побара одредени податоци, информации или извештаи за функционирањето на одредена филијала во странство (најчесто тие извештаи се однесуваат на депозитите или кредитите), супервизијата на земјата во која се наоѓа филијалата треба да стори сè за тие информации и извештаи да ѝ бидат достапни на супервизијата во матичната земја на контролираната банка.

Земјата во која се наоѓа филијалата на банката треба да им дозволи на супервизорите од матичната земја на банката да извршат контрола на политиките и процедурите за спречување на перење пари и финансирање тероризам кои се имплементираат од филијалата, со цел да се оцени нивната конзистентност со програмата за спречување на перење пари донесена од страна на централата на банката. Таквата постапка предвидува увид во досиејата на клиентите и избор на примерок кој ќе биде тестиран.¹⁶⁹

Супервизорите од странската земја треба да имаат пристап до информациите за одредени сметки на клиентите на филијалата до ниво кое е потребно за да се изведе соодветниот заклучок. Тоа подразбира дека тие супервизори треба да бидат во можност да извршат проверка на утврдениот бонитет и интегритет на клиентите, како и да го оценат потенцијалниот ризик од перење пари при работењето на филијалата со одредени клиенти или сметки.

Супервизијата на земјата домаќин која на странската супервизија ѝ дозволува пристап до тие информации треба да поседува разумна сигурност дека тие информации ќе бидат употребени единствено во функција на спречување на перење пари и финансирање тероризам.

4.2. Соработка помеѓу супервизорите на брокерските куќи

Меѓународното здружение на комисиите за хартии од вредност – (IOSCO) во мај 2002 година ги донесе принципите за меѓународна соработка помеѓу супервизорите на брокерските куќи¹⁷⁰. Според овие принципи, секоја комисија за хартии од вредност треба да е во можност да разменува јавни информации и информации од приватен карактер со своите партнери во странство.

Механизмите за воспоставување соработка треба да бидат утврдени на меѓународно ниво со цел да се открие и спречи злоупотребата на меѓународната трговија со хартии од вредност во функција на перење пари.

Меѓународната соработка помеѓу супервизорите на брокерските куќи ги дава следните предности:¹⁷¹

- добивање јавни и приватни информации, на пример, во врска со имателот на лиценцата, акционерот, корисникот и сл.,

¹⁶⁹ Daniel April „Money laundering“, p.72

¹⁷⁰ www.iaisweb.org, 20.07.2010.

¹⁷¹ www.worldbang.org 14.08.2012

- воспоставување доброволна соработка со оние субјекти кои ја поседуваат потребната информација,
- доставување задолжителни информации до странскиот партнер,
- обезбедување судски налози или поведување судски постапки.

Доброволниот карактер на соработката наведен во втората алинеја, сепак, може да претставува проблем доколку добрата волја отсуствува кај страната која ја поседува бараната информација. Од тие причини, добрата волја мора да биде заменета со обврска за размена на информации.

4.3. Соработка помеѓу супервизорите на осигурителните компании

Меѓународното здружение на супервизорите во сферата на осигурувањето (IAIS) претставува една основа за меѓународна соработка на органите за осигурување. Супервизорите на осигурителните компании треба да разменуваат информации на меѓународен план, но исто така треба да го прават до граници до кои им дозволува домашната легислатива. Покрај домашната легислатива, и општите принципи за воспоставување меѓународна соработка можат да им помогнат на супервизорите на осигурителните компании при размената на информации.

5. Меѓународна правна помош

Целта на борбата со перењето пари и финансирање тероризам не е да се утврди дали во одредени ситуации финансиските институции се злоупотребени. Целта на таа борба е да се казнат виновниците кои го вршат кривичното дело - перење пари и финансирање тероризам, а нивниот имот да биде замрзнат, односно конфискуван.

Меѓународната соработка во кривична материја опфаќа:

- 1) меѓународна правна помош,
- 2) преземање и отстапување на кривично гонење,
- 3) екстрадиција и
- 4) извршување кривични пресуди и трансфер на осудени лица.

Со оглед на тоа што перењето пари е криминал од меѓународни размери, неопходно е воспоставување процес на меѓународна правна помош помеѓу различни земји.¹⁷² Таа соработка треба да подразбира брза и ефикасна

¹⁷² Во член 15 од Законот за меѓународна соработка во кривичната материја (Сл. весник 124/2010) Меѓународната правна помош опфаќа:

- извршување процесни дејства како што се доставување списи, писмени докази и предмети што се во врска со кривичната постапка во државата молител,
- доставување спонтани информации,
- размена на определени информации и известувања,

размена на соодветни информации, за да можат виновниците за стореното дело - перење пари или финансирање тероризам да бидат изведени пред лицето на правдата.

Меѓународната правна помош е условена со потпишување и ратификување на сите релевантни конвенции на ООН и другите регионални меѓународни организации.¹⁷³ Овие конвенции ја даваат правната рамка за размена на информации и преземање активности во име и за сметка на туѓа јурисдикција. Покрај горенаведените конвенции, при извршувањето на меѓународната соработка со своите странски партнери треба да ги имаат предвид и препораките на ФАТФ во делот за меѓународната соработка во која на јасен начин е објаснето какви треба да бидат условите за користењето меѓународна правна помош и екстрадиција како и преземање соодветни акции во насока на идентификација, замрзнување заплена и конфискација на испраниот имот, приносите од перење пари или предикативните кривични дела.¹⁷⁴

При воспоставувањето на меѓународната соработка посебно внимание треба да биде посветено на две прашања:¹⁷⁵

Прво, треба да бидат земени предвид уставните и законските одредби на секоја земја при договарањето одредени облици на меѓународна соработка.

-
- привремен пренос на лица лишени од слобода,
 - прекугранично набљудување,
 - контролирана испорака,
 - користење на лица со прикриен идентитет,
 - заеднички истражни тимови,
 - следење на комуникации,
 - испитување по пат на видеоконференција,
 - испитување по пат на телефонска конференција,
 - претрес на простории и лица,
 - привремено обезбедување на предмети, имот или средства кои се во врска со кривичното дело,
 - привремено замрзнување, заплenuвање и задржување на фондови, банкарски сметки и финансиски трансакции или приноси од кривично дело,
 - конфискација на имот и имотна корист,
 - одземање предмети,
 - заштита на личните податоци,
 - кривична и граѓанска одговорност на функционерите и
 - доставување изводи од казнена евиденција.

¹⁷³ Европска конвенција за меѓусебна правна помош во кривичната материја (ЕТС 030) е донесена 20.4.1959 во Стразбур Генерален секретар на СЕ потпишана од страна на Р.Македонија 28.7.1999 ратификувана 28.7.1999 влегува во сила 26.10.1999 Сл.весник 32/1999

Додатен протокол на Конвенцијата за меѓусебна правна помош во кривичната материја усвоен 17.3.1978 во Стразбур Генерален секретар на СЕ потпишан од страна на Р.Македонија 28.7.1999 ратификуван 28.7.1999 влегува во сила 26.10.1999 Сл. весник 32 /1999

Втор дополнителен протокол кон Конвенцијата за меѓусебна правна помош во кривичната материја (ЕТС 182) усвоена 8.11.2001 во Стразбур Генерален секретар на СЕ потпишана од страна на Р.Македонија 8.11.2001 ратификувана 24.6.2003 влегува во сила 1.4.2009 Сл.весник 44/2003

Указ за прогласување на законот за ратификација за договорот за соработка меѓу Р.Македонија и Европска (Еуроџаст) Сл.весник на Р.Македонија бр.51 од 16.4.2009 година

Конвенција на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал и Протоколот за превенција, спречување и казнување на трговија со лица, особено жени и деца, со кој се дополнува Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал и Протоколот против шверцување мигранти по копнен, воден или воздушен пат, со кој се дополнува Конвенцијата донесена 15.11.2000 Њујорк од страна на Генерален секретар на ОН потпишана од страна на Р.Македонија 12.12.2000 ратификувана 12.1.2005 година влегува во сила 12.1.2005 год. Сл.весник 70/2004

Конвенција на Совет на Европа за перење, замрзнување, заплена и конфискација на приходи од криминал (стразбуршка конвенција, 1990 година)

Конвенција на ОН за сузбивање на финансирање на тероризмот, 1999 година.

¹⁷⁴ Препорака на ФАТФ 35-40, превод на македонски јазик

¹⁷⁵ www.worldbank.org 22.7.2006 p.117

Второ, не треба да им се дозволи на криминалците кои вршат перење пари или финансирање тероризам да избегаат во други земји и таму да добијат третман на вршители на „политички криминал“. Со оглед на тоа што „политичкиот криминал“ во многу земји не подлежи на екстрадиција, тоа може да им биде прибежиште на субјектите кои се занимаваат со перење пари или финансирање тероризам.

5.1. Основни принципи

Законите и процедурите треба да овозможат давање и примање на заемна правна помош помеѓу надлежните органи на различни јурисдикции.

Заемната правна помош содржи размена на извештаи издадени од финансиските институции, истрага на лица и објекти, следење на трагата на стекнатиот имот и идентификација на средствата, блокада на средствата и обезбедување докази за извршено перење пари и финансирање тероризам што ќе им бидат од корист на странските судски органи.

Во функција на остварување на меѓународната соработка се склучуваат билатерални и мултилатерални договори помеѓу надлежните органи на различни земји. Таквите договори треба да им овозможат размена на информации на надлежните органи со нивните странски партнери. Тие информации по содржина и квалитет треба да бидат доволни за да може да биде поведена истрага дали во одреден случај дошло до перење пари и финансирање тероризам или не.

Надлежните органи треба да имаат финансиски, кадровски и технички потенцијал за да можат навремено и ефикасно да одговорат на барањата на своите партнери од странство. Исто така, тие треба да имаат силна централна координација и воспоставена комуникација, и тоа како во рамките на една земја така и на меѓународен план.

Кога се врши процена на заемната правна помош, најпрво се анализира способноста на одредена земја да понуди таква помош. Таа способност најчесто е условена од одредбите во нејзиниот правен систем.

Ако се утврди дека одредена земја има таква способност, се пристапува кон утврдување на условите под кои земјата дава правна помош на надлежните органи во другите земји. Исто така, треба да се согледа ефикасноста на тој процес, односно да се утврди колку информациите и извештаите што една земја ѝ ги дала на друга помогнале во процесот на спречување на перење пари или финансирање тероризам.¹⁷⁶

¹⁷⁶ Council of Europe: Council of Europe : Thrid evaluation round, www.coe.int/moneyval, 8.7.2006

5.2. Дополнителни принципи

Одредени субјекти на териториите на различни земји можат да извршат различни криминални активности. На пример, предикативните кривични дела можат да бидат извршени во една земја, а перењето пари или финансирањето тероризам во друга земја. Во таква ситуација, судските органи на двете земји се должни тесно да соработуваат со цел побрзо и поефикасно да го расветлат случајот.

Меѓусебната соработка треба да вклучи и ефикасна прекугранична соработка во смисла на блокада и конфискација на имотот. Кога законските прописи тоа го дозволуваат, може да се изврши поделба на конфискуваниот имот помеѓу земјите кои заеднички учествувале во истрагата.

Доколку законот на една земја не дозволува екстрадиција на лице кое извршило кривично дело - перење пари и финансирање тероризам во друга земја, тогаш тоа лице треба да биде обвинето за стореното кривично дело во земјата во која моментално се наоѓа.

ГЛАВА 8

СОСТОЈБИТЕ ВО ОБЛАСТА НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1. Национална стратегија за борба против перењето пари и финансирање на тероризмот

Република Македонија и нејзините институции кои се занимаваат со процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам во почетокот на овој век пристапија кон изработка на Национална стратегија за борба против перење пари и финансирање тероризам. Првата стратегија беше донесена од страна на Владата на Република Македонија во јуни 2005 година. Донесувањето на Националната стратегија за борба против перење пари и финансирање на тероризмот беше огромен чекор напред во борбата со перење пари и финансирање тероризам. Дотогашните поединечни обиди да му се застане на патот на ова големо финансиско зло, конечно, беа систематизирани и институционализирани, а со доследна имплементација на Националната стратегија се создава можност за ефикасна борба со перењето пари и финансирањето тероризам.

Првата Национална стратегија за спречување на перење пари и финансирање тероризам беше подготвена и реализирана за периодот 2005-2008 година. Како последица на потребата за програмирање на реформирането на системот за спречување на перење пари и финансирање на тероризмот како и за надминување на неговите недостатоци во јануари 2009 година Владата на Република Македонија подготви и усвои нова Национална стратегија за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Како среднорочен стратешки документ Националната стратегија ја програмира имплементацијата на планираните мерки и активности за период од 2009 до 2011 година.

Референтна основа за изготвување на оваа Стратегија се следните документи:

- Национална програма за усвојување на правото на ЕУ;
- Извештајот од Третиот круг на евалуација на мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам, изготвен од тимот на евалуатори од Моневал комитетот при Советот на Европа;
- Национална стратегија за спречување на перење пари и финансирање тероризам 2005-2008;
- Стратешки план на Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам 2009-2011.¹⁷⁷

¹⁷⁷ Стратегија за спречување перење пари и финансирање тероризам 2005-2008 стр.17

Доследна имплементација на Националната стратегија треба да овозможи постигнување на следните цели:¹⁷⁸

- усогласување на домашното законодавство со меѓународната регулатива, искуство и стандарди за спречување перење пари и финансирање тероризам,
- спречување на користење на финансискиот систем за целите на перење пари и финансирање тероризам,
- усовршување на регулативата и надзор над имплементација на законодавството,
- зголемување на нивото на ефикасноста на работата на органите на прогонот,
- создавање ефикасен систем на меѓуинституционална соработка,
- зајакнување на меѓународната соработка,
- подигање на јавната свест за неопходноста од преземање на мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Во продолжение ќе бидат обработени мерките и активностите што се преземаат (или треба да бидат преземени) за постигнување на горенаведените цели.

1.1. Усогласување на домашното законодавство со меѓународната регулатива за спречување на перење пари и финансирање тероризам

Основните закони во националната економија со кои се регулираат процесите на перење пари и финансирање тероризам треба да се усогласени со меѓународните норми и стандарди со кои се регулира прашањето за перење пари и финансирање тероризам како што се Конвенциите на ООН, Директивите на Европската унија, Препораките на ФАТФ кои претходно беа објаснети во трудот.

Основен закон кој ги регулира начинот и условите под кои се води борбата со перењето пари и финансирањето на тероризмот во нашата држава е Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам. (Сл. весник на РМ 04/08). Со оглед на тоа што голем број на институции имаат права, обврски и одговорности според горенаведениот закон, матичните закони кои се однесуваат на овие институции (Закон за Народна банка, Закон за банки и итн.) треба да содржат одредби кои го регулираат спроведување на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Република Македонија ги има усвоено и ратификувано следниве меѓународни документи за спречување тероризам и негово финансирање:¹⁷⁹

¹⁷⁸ Стратегија за спречување перење пари и финансирање на тероризам 2005-2008 стр.22, Стратегија за спречување перење пари и финансирање на тероризам 2009-2011 стр.32

¹⁷⁹ Министерство за правда – правни инструменти мултилатерала , www.mjustic.org.mk 14.8.2012

- Конвенција за физичка заштита на нуклеарниот материјал донесена 1996 година;
- Конвенција за перење пари, откривање, заплена и конфискација на имотна корист прибавена со кривично дело донесена на 8.11.1990 од страна на Генерален секретар на Совет на Европа, ратификувана на 2.9.1999;
- Меѓународна конвенција за спречување на финансирањето на тероризмот донесена на 9.12.1999 Њујорк од страна на Генерален секретар на ОН потпишана од Република Македонија на 31.1.2000, ратификувана на 6.5.2004, стапува на сила на 19.5.2004;
- Меѓународна конвенција за сузбивање на терористичките напади со експлозивни направи донесена на 15.12.1997 Њујорк од страна на Генерален секретар на ОН потпишана од Република Македонија на 16.12.1998, ратификувана на 30.8.2004, влегува во сила на 29.9.2004;
- Европска конвенција за спречување на тероризмот донесена на 27.1.1977 во Стразбур од страна на Генерален секретар на СЕ, потпишана од Република Македонија на 8.11.2001, ратификувана на 29.11.2004, стапува во сила на 1.3.2005;
- Меѓународна конвенција за сузбивање на акти на нуклеарен тероризам донесена на 13.4.2005 во Њујорк од страна на Генерален секретар на ООН, потпишана од Република Македонија на 16.9.2005, ратификувана на 19.03.2007, стапува во сила на 19.3.2007;
- Конвенција за сузбивање на незаконски акти против безбедноста на морската пловидба донесена на 10.3.1988 во Рим од страна на Генерален секретар на ООН, ратификувана на 11.6.2007, влегува во сила во Република Македонија на 28.6.2007;
- Протокол за сузбивање на незаконски акти против безбедноста на фиксните платформи лоцирани на континенталниот грбен донесен на 10.3.1988 во Рим од страна на Генерален секретар на ООН, ратификуван на 18.6.2007, влегува во сила на 6.7.2007;
- Конвенција за сузбивање на незаконско одземање авиони донесена на 16.12.1970 во Хаг од страна на владите на Руска Федерација, САД и Велика Британија, ратификувана на 7.1.1998, влегува во сила на 17.11.1991;
- Конвенција за кривичните дела и одредени други дела извршени во воздухоплови донесена на 14.9.1963 во Токио-ИКАО, ратификувана на 30.8.1996, влегува во сила на 17.11.1991;
- Конвенција за сузбивање незаконски акти насочени кон безбедноста на цивилното воздухопловство донесена на 23.9.1971 во Монреал-ИКАО ратификувана на 4.1.1995;
- Протокол за сузбивање на незаконски акти на насилство на аеродроми кои служат за меѓународно цивилно воздухопловство донесен на 24.2.1988 во Монреал од страна на владите на Руската Федерација, САД и Велика Британија ратификуван на 4.1.1995;
- Конвенција на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал и Протоколот за превенција, спречување и казнување на трговија со лица, особено жени и деца, со кој се дополнува Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал и Протоколот против

- шверцување мигранти по копнен, воден или воздушен пат, со кој се дополнува Конвенцијата донесена на 15.11.2000 во Њујорк од страна на Генерален секретар на ОН, потпишана од Република Македонија на 12.12.2000, ратификувана на 12.1.2005 година, влегува во сила на 12.1.2005 година;
- Меѓународна конвенција против земање заложници донесена на 17.12.1979 во Њујорк од страна на Генерален секретар на ООН ратификувана на 12.3.1998 година, влегува во сила на 17.11.1991 година;
 - Конвенцијата за спречување и казнување на кривични дела против лица под меѓународна заштита, вклучувајќи ги и дипломатските агенти, донесена на 14.12.1973 во Њујорк од страна на Генерален секретар на ООН, ратификувана на 12.3.1998, стапува во сила 17.11.1991;
 - Протокол за измени на Европската конвенција за спречување на тероризам (ЕТС 190) донесен на 15.5.2003 во Стразбур од страна на Генерален секретар на СЕ, потпишан од Република Македонија на 15.5.2003, ратификуван на 14.11.2005, влегува во сила на 31.12.2005 година;
 - Конвенција на Советот на Европа за превенција на тероризмот (ЕТС 196) донесена на 16.5.2005 во Варшава од страна на Генерален секретар на СЕ, потпишана од Република Македонија на 21.11.2006, ратификувана на 10.02.2009;
 - Европска конвенција за екстрадиција (ЕТС 024) усвоена на 13.12.1957 во Париз од страна на Генерален секретар на СЕ 28.7.1999, ратификувана на 28.7.1999, влегува во сила на 26.10.1999;
 - Дополнителен протокол кон Европската конвенција за екстрадиција (ЕТС 086) усвоен 15.10.1975 во Стразбур од страна на Генерален секретар на СЕ, потпишан од страна на Република Македонија на 28.7.1999, ратификуван на 28.7.1999 влегува во сила за Република Македонија на 26.10.1999;
 - Втор додатен протокол кон Европската конвенција за екстрадиција (ЕТС 098) донесен на 17.3.1978 во Стразбур од страна на Генерален секретар на СЕ потпишан од Република Македонија на 28.7.1999 ратификуван на 28.7.1999, влегува во сила за Република Македонија на 26.10.1999;
 - Европска конвенција за меѓусебна правна помош во кривичната материја (ЕТС 030) е донесена на 20.4.1959 во Стразбур од страна на Генерален секретар на СЕ потпишана од Република Македонија на 28.7.1999, ратификувана на 28.7.1999, влегува во сила на 26.10.1999;
 - Додатен протокол на Конвенцијата за меѓусебна правна помош во кривичната материја усвоен на 17.3.1978 во Стразбур од страна на Генерален секретар на СЕ, потпишан од Република Македонија на 28.7.1999, ратификуван 28.7.1999, влегува во сила на 26.10.1999;
 - Европска конвенција за пренос на казнените постапки усвоена на 15.5.1972 во Стразбур од страна на Генерален секретар на СЕ, потпишана од Република Македонија на 8.11.2001, ратификувана 29.11.2004, влегува во сила на 1.3.2005;
 - Конвенција за компјутерски криминал (ЕТС185) усвоена на 23.11.2001 во Будимпешта од страна на Генерален секретар на СЕ, потпишана од

- Република Македонија на 23.11.2001, ратификувана на 15.9.2004, влегува во сила за Република Македонија на 1.1.2005;
- Втор дополнителен протокол кон Конвенцијата за меѓусебна правна помош во кривичната материја (ЕТС 182) усвоен на 8.11.2001 во Стразбур од страна на Генерален секретар на СЕ, потпишан од Република Македонија на 8.11.2001, ратификуван на 24.6.2003, влегува во сила на 1.4.2009;
 - Дополнителен протокол на Конвенцијата за компјутерски криминал за инкриминација на дела од расистички и ксенофобистички вид по пат на информатички системи (ЕТС 189) усвоен на 28.1.2003 во Стразбур од страна на Генерален секретар на СЕ, потпишан од Република Македонија на 14.11.2005, ратификуван на 14.11.2005, влегува во сила на 1.3.2005.

1.2 Спречување на користење на финансискиот систем за целите на перење пари и финансирање тероризам

Со оглед на тоа што системот на финансиски институции е изложен на опасноста од негово инволвирање во процесот на перење пари и финансирање тероризам, секоја финансиска институција е должна да преземе адекватни мерки за да може да ја минимизира или елиминира таа опасност. Најпрво треба да донесе програма за спречување на перење пари и финансирање тероризам, да изготви соодветни политики и процедури и да се назначи одговорно лице, кое ќе биде одговорно за спроведување на мерките и активностите во оваа област. Програмата за спречување перење пари и финансирање тероризам мора да ги опфаќа сите сегменти што ги опфаќа процесот на спречување перење пари и финансирање тероризам. Таа програма мора да биде доследно имплементирана од соодветната финансиска институција.

Освен финансиските институции, вакви програми и политики се задолжени да изготвуваат и нефинансиските институции (нотари, адвокати, сметководители, ревизори и сл.).

1.3. Усовршување на регулативата и надзорот над имплементација на законодавството

Имплементацијата на законодавството за спречување на перење пари и финансирање тероризам е најважниот дел од целокупниот процес.

Надлежни органи во земјата за вршење надзор над примената на одредбите од Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам се: Народна банка на Република Македонија, Агенција за супервизија на осигурување, Комисија за хартии од вредност, Агенција за супервизија на капитално финансиско осигурување врз друштвата за управување со пензиски фондови, Управата за јавни приходи и посебните комисии на адвокатите и нотарите.

Со оглед на големото значење на надзорот над примената на одредбите за спречување на перење пари и финансирање тероризам, а од друга страна имајќи го предвид фактот дека постои недоволно искуство во вршење на овој вид надзор, неопходно е да се преземат активности за зајакнување на капацитетите на овие институции преку обука и специјализација на постојните кадри и зајакнување на нивните технички капацитети.

1.4. Зголемување на нивото на ефикасноста на работа на органите на прогонот

Како органи на прогонот кои имаат свои надлежности во согласност со постојната законска регулатива се третираат: Министерството за внатрешни работи - Единица за борба против организиран економски криминал и перење пари, Единицата за борба против корупција кои се во рамки на Центарот за организиран и сериозен криминал, и Управата за безбедност и контраразузнавање, Јавното обвинителство - ОЈО и специјализираното ЈО за борба против организиран криминал и корупција, Финансиската полиција и Царинската управа.

Сепак треба да се истакне дека треба да се изврши техничко и кадровско доекипирање на овие одделенија, како и да се врши континуирана обука на нивните вработени.

1.5. Создавање ефикасен систем на меѓуинституционална соработка

Меѓуинституционална соработка е еден од основните предуслови за борба со перењето пари и финансирањето тероризам. Од таа причина, по усвојување на Националната стратегија се пристапи кон формирање Совет за борба против перење пари и финансирање тероризам. Негова задача е да го следи реализирањето на целите утврдени со Националната стратегија.

Советот се состои од претседател - директорот на УСППФТ, и членови од следниве институции:

- УЈП, МВР, Царинска управа, Министерство за правда, Народна банка на Република Македонија, и Јавното обвинителство на Република Македонија.
- Советот доставува до Владата на РМ годишен извештај за реализирање на целите и извршување други работи утврдени со Националната стратегија за борба против перење пари и финансирање на тероризмот.

Во функција на подобрување на меѓуинституционалната соработка и зголемување на ефикасноста во борбата против перење пари и финансирање

тероризам потпишани се повеќе меморандуми и протоколи помеѓу одделни релевантни институции.¹⁸⁰

1.6. Зајакнување на техничките капацитети на Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам - УСППФТ

Централен орган во системот на спречување на перење пари и финансирање тероризам е Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам (во понатамошниот текст Управа). Управата е следбеник на Дирекцијата за спречување на перење пари. Дирекцијата е формирана во септември 2001 година, почнува со работа 1.3.2002 година, а во јануари 2008 година со стапување во сила на Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам, го трансформира својот статус и назив во Управа за спречување на перење пари и финансирање тероризам како орган во составот на Министерството за финансии во својство на правно лице.

Како административен тип на Единица за финансиско разузнавање управата прибира, обработува, анализира, чува и доставува податоци за перење пари и финансирање тероризам добиени од субјектите.¹⁸¹

УСППФТ во својот состав има 2 сектори, односно 8 одделенија.

- 1) Сектор за регулативи и развој на системот и
- 2) Сектор за спречување на перење пари и инспекциски надзор.

Во рамките на Секторот за регулатива и развој се следниве одделенија:

- Одделение за правни и административни работи;
- Одделение за меѓународна соработка и развој на системот;
- Одделение за информатичка технологија.

Во рамките на Секторот за спречување на перење пари и инспекциски надзор се следните одделенија:

- Одделение за инспекциски надзор;
- Одделение за аналитика;
- Одделение за спречување на перење пари;

¹⁸⁰ Досега се потпишани (средина на 2010) следните меморандуми:

-Меморандум за соработка за спречување на перење пари и финансирање тероризам во Р.Македонија потпишан помеѓу УСППФТ и Народната банка на Р.Македонија. Овој меморандум опфаќа стручна соработка помеѓу двете институции размена и заштита на податоци и сл.

- Меморандум за соработка за спречување на организиран и други видови криминал во Р.Македонија потпишан помеѓу Министерството за внатрешни работи, Бирото за јавна безбедност и Управата за безбедност и контраразузнавање и Министерството за финансии, во чии рамки е УСППФТ.

-Меморандум за соработка во функција на откривање и гонење на сторители на кривични дела од областа на организираниот цриминал и корупција потпишани помеѓу Јавното обвинителство на Р.Македонија, МВР, Царинска управа, УЈП, УСППФТ И Финансиската полиција

Покрај меморандумите потпишан е и протокол за соработка за спречување на организиран и други видови на финансиски криминал во Р.Македонија помеѓу Царинската управа, УЈП,УСППФТ и Финансиската полиција.

¹⁸¹Национална стратегија за спречување перење пари и финансирање тероризам стр.9.

- Одделение за управување со човечки ресурси (Ова одделение за својата работа одговара директно на директорот на Управата).

Со Националната стратегија се предвидува УСППФТ да ги зајакне своите капацитети преку преземање на следните активности:

- набавка на техничка опрема со цел да се зајакнат оперативните капацитети на УСППФТ за спречување на перење пари и финансирање на тероризам и да се овозможи ефикасна трансмисија и обработка на извештаите за финансиски трансакции од страна на УСППФТ, како и овозможување електронски пристап на УСППФТ до базите на податоци на релевантните државни органи и регистри,
- организирање тренинг-семинари, обуки и студиски посети.

Зајакнување на техничката и кадровската опременост на Управата е основен предуслов за постигнување ефикасни резултати во работењето на УСППФТ.

1.7. Зајакнување на меѓународната соработка

Со оглед на фактот што перењето пари е глобален проблем, Република Македонија и нејзините институции се активно вклучени во меѓународната соработка. Како најзначајни тела и органи во кои членува Република Македонија треба да се наведат МАНИВАЛ - Комитет на експерти за евалуација на системот за спречување на перење пари (таму сме членови од 1997 година, а во работата на ова тело учествуваат претставници на УСППФТ, МВР и Министерство за правда) и Егмонт групата каде што сме член од јуни 2004 година.

Во рамките на меѓународната соработка, УСППФТ има потпишано билатерални договори за соработка со Словенија, Хрватска, Србија, Црна Гора, Албанија, Бугарија, Романија, Украина, Босна и Херцеговина, УНМИК, Романија, Чешка, Полска, Русија, САД, Луксембург, Молдавија, Аруба, Белгија, Грузија и Тајван.

Врз основа на потпишаните меморандуми за размена на податоци и информации, според одредбите на законот Управата има можност спонтано да разменува податоци и информации врз основа на принципот на реципроцитет.

Исто така УСППФТ соработува со релевантни меѓународни организации за борба против перење пари и финансирање тероризам.

УСППФТ, во рамките на своите активности, добива финансиска поддршка од следните организации и институции:

- Европска агенција за реконструкција (програмите КАРДС-2005 година, ТВИНИНГ Проект)
- Совет на Европа (проект за спречување на перење пари МОЛИ-МК)

- ГТЗ (регионален проект за спречување на перење пари во смисла на хармонизација на македонското со европското законодавство, како и одредени видови на техничка помош)
- УСАИД

Може да се заклучи дека УСППФТ е активно вклучена во меѓународната соработка со други земји, како и со меѓународните тела и институции.

1.8. Подигање на јавната свест за неопходноста од преземање мерки за спречување на перење пари и финансирање тероризам

Националната стратегија предвидува публикување брошура со информации во врска со перење пари и финансирање тероризам, ризиците подложноста на одделни институции, законските мерки за спречување на употребата на одделни субјекти за целите на перење пари и финансирање тероризам, меѓународната регулатива, индикаторите за препознавање на сомнителни трансакции итн. Таа брошура треба да биде достапна до јавноста, односно на секторите кои подлежат на злоупотреба од перење пари.

1.9. Очекувани резултати

Реализирањето на активностите предвидени во рамките на Националната стратегија треба да овозможи:¹⁸²

- законска регулатива усогласена со меѓународните стандарди и со препораките од третиот круг на евалуација,
- засилена, ефикасна контрола врз субјектите во делот кој се однесува на примена на мерки и дејства против перење пари и финансирање тероризам, предвидени со постојаната законска регулатива,
- координирани активности и размена на информации на меѓуинституционално и меѓународно ниво,
- поефикасно откривање, документирање и истрага на криминалните дејства поврзани со перење пари и финансирање тероризам,
- достигнување повисоко ниво на кадровска и техничка опременост на УСППФТ,
- обучен кадровски потенцијал на државните, контролните и супервизорски органи, чија задача е спречување и борба против перење пари и финансирање тероризам,
- зголемена и ефикасна меѓународна соработка во спречувањето и борбата против перењето пари и финансирањето на тероризмот,
- подигнување на нивото на граѓанската свест за значењето на борбата против перењето пари и финансирањето на тероризмот и за улогата и местото на државните органи и другите институции кои учествуваат во оваа борба.

¹⁸² Национална стратегија за спречување на перење пари и финансирање тероризам стр.58

Одделни сегменти од Националната стратегија ќе бидат пошироко елаборирани во понатамошното излагање.

2. Законска регулатива

Република Македонија досега има преземено многубројни активности како на домашен така на меѓународен план, во насока на активно учество и придонес во глобалните напори за борба против перење пари и финансирањето тероризам. Ратификувани се речиси сите релевантни меѓународни конвенции во оваа сфера (Виенската конвенција, Конвенцијата од Палермо и сл.).

Во домашното законодавство на полето на перење пари и финансирање тероризам во голема мера се имплементирани директивите на Европската унија како и препораките на ФАТФ.

Во сферата на домашното законодавство усвоени се повеќе закони кои ја регулираат превенцијата и репресијата во сферата на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Тие закони се следните:

- Закон за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам;
- Закон за трговски друштва;
- Закон за Народна банка на Република Македонија
- Закон за банки;
- Закон за девизно работење;
- Закон за вршење услуги брз трансфер на пари;
- Закон за супервизија на осигурувањето;
- Закон за хартии од вредност;
- Кривичен закон;
- Законот за кривична постапка;
- Закон за меѓународни рестриктивни мерки.

Авторот на трудот смета дека законската рамка во поглед на проблематиката перење пари и финансирање тероризам во земјата е целосно заокружена и сеопфатна, но потешкотии се очекуваат при нејзината имплементација.

Новите измени и дополнувањата на Кривичниот законик во Република Македонија во септември 2009, прават одредени напори во однос на зајакнување на правната рамка во борбата со перење пари, тероризмот и неговото финансирање.

Имено, првпат во македонското законодавство се воведува поимот „конфискација на имот стекнат по пат на криминален начин“.¹⁸³

¹⁸³ Значајна новина е содржана во чл.106 од КЗ каде што се менува постојното кривично дело од чл.359 –прикривање на потекло на несразмерно стекнат имот - и се пропишува ново кривично дело: Противправно прикривање и стекнување на несразмерен имот.

Основниот облик на ова кривично дело се состои од 2 дејства. Првото е кога службеното лице или одговорното лице во јавно претпријатие и јавна установа кое спротивно на законската должност за пријавување на имотна состојба

Исто така првпат во македонското законодавство во новиот Кривичен закон се предвидува делото финансирање тероризам, што претставува значаен напредок во борбата против тероризмот.¹⁸⁴

Сите донесени измени и дополнувања на Кривичниот законик одат во прилог и индиректно ја зајакнуваат правната рамка за борбата против перење пари и финансирање на тероризмот.

Законот за меѓународни рестриктивни мерки ја зајакнува правната рамка за борба против тероризмот.

Во понатамошното излагање ќе направиме анализа на одредени закони со цел да согледаме реалната состојба по односната проблематика.

2.1. Анализа на законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам

Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам прв пат е донесен во јануари 2008 (Сл. весник на Република Македонија 04/08). Тој е изменет и дополнет во март 2010 (Сл. весник 57/10) и март 2011 година (Сл. весник бр. 35, 22.03.2011).

Законот за спречување на перење пари и други приноси од кривично дело и финансирање тероризам е следбеник на Законот за спречување на перење пари и други приноси од кривично дело донесен во 2004 година (Сл. весник 46/04).

дава лажни податоци за своите приходи, а второто кога ќе се утврди дека за време на вршење на функцијата овие лица или членови на нивните семејства се стекнале со имот кои значително ги надминува неговите законски приходи и за кои ги прикрива неговите вистински извори. Пропишаната казна за ова кривично дело е од 6 месеци до 5 години и парична казна. Во ставот 5 од овој член е пропишано дека имотот кој значително ги надминува приходите што законски ги остварува и за кои сторителот ги прикрива вистинските извори се конфискува, а ако неговото конфискување не е можно од сторителот се конфискува друг имот што одговара на неговата вредност. Во следниов став е предвидено и конфискување имот на членови на семејства и од трети лица на кои е пренесен ако е очигледно дека не дале противнадомест што одговара на неговата вредност или ако не докажат дека за предметот или имотот дале противнадомест.

Една од клучните промени за донесување на овој закон е донесување на проширената конфискација во нашето казнено законодавство со цел справување со организираниот криминал во земјата.

Воведена е конфискација на посредна имотна корист и проширена конфискација за тешки кривични дела и при тоа се предвидува конфискација на имот стекнат пред осуда, но не подолго од 5 години пред сторување на делото. Исто така предвидена е конфискација од трети лица, како и од членови на семејство или на трети лица на кои е пренесен ако е очигледно дека не дале противнадомест што одговара на неговата вредност.

Во новиот кривичен законик се прават измени и дополнувања во членот 273 - Перење пари и други приноси од казниво дело, при што се шири кругот на инкриминираните дејства, се предвидува одговорност на лицата вработени во институциите вклучени во борбата против перење пари и се зголемува казната. Воедно се даваат насоки на судиите во водење на постапката кај ова кривично дело кога постојат фактички или правни пречки за утврдување на предходно казниво дело, како и утврдување на знаењето на сторителот.

¹⁸⁴ Со измените во чл.111 се врши дополнување на кривично дело „тероризам“ (чл.394-б од Кривичниот законик) со што се проширува описот на делото и се инкриминираат повеќе дејствија за извршување на конкретното кривично дело. Со измените на КЗ во чл.112 го дополнува кривичното дело „Финансирање на тероризмот,“(чл.394-в од КЗ) и при тоа се заострува казната кога делото е сторено од група или банда, се предвидува одговорност на службените лица кога ќе преземат дејствија спротивно на постапката за спречување на финансирање на тероризам, се предвидува одговорност кога делото е сторено од небрежност.

Со цел зајакнување на правниот систем за борба против тероризам со измените и дополнувањата на КЗ од септември 2009 воведено е ново кривично дело „ширење расистички и ксенофобичен материјал по пат на компјутерски систем“ (чл.394-г).

Како подрачја на примена на мерките и дејствата на Законот за спречување на перење пари и други приноси од кривични дела и финансирање тероризам се предвидени: банкарското и финансиското работење, како и другите активности во платниот и правниот промет, односно прометот на парите и други средства за плаќање, прометот на имот, имотните права, како и финансирање на тероризмот.

Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам, неговите измени и дополнувања се донесуваат со цел негово усогласување со релевантните меѓународни документи и тоа: Конвенција за перење пари, откривање, заплена, и конфискација на имотна корист прибавена со кривично дело и финансирање тероризам, усогласување со европското законодавство (Третата директива на ЕУ за спречување на користењето на финансискиот систем за целите на перење пари и финансирање тероризам од 2005 година (2005/60/ЕЦ)), Директивата бр. 2006/70/ЕЦ на Европскиот парламент и Советот на Европа во врска со дефинирањето на поимот „политички експонирани личности“ и дефинирање на техничките критериуми за поедноставена анализа на клиентите, 40-те препораки на ФАТФ и деветте специјални препораки на ФАТФ за спречување на финансирање тероризам, дадените препораки од Извештајот на третиот круг на евалуација на системот за спречување на перење пари и финансирање тероризам на Манивал комитетот при Советот на Европа.

Законот ги содржи следниве девет дела:¹⁸⁵

- Општи одредби;
- Управа за спречување перење пари и финансирање тероризам;
- Субјекти;
- Мерки и дејства за откривање и спречување на перење пари и финансирање тероризам;
- Доставување податоци до Управата;
- Меѓународна соработка;
- Надзор;
- Прекршочни одредби;
- Преодни и завршни одредби.

Во делот **Општи одредби** од Законот се врши дефинирање на основните поими кои се релевантни за процесот на перење пари и финансирање тероризам. Како основни поими одредени во законот ќе ги споменеме поимите имот, финансиска институција, клиент, пари, електронски пари, готовински трансакции.

Во овој дел од Законот покрај основните поими релевантни за процесот на перење пари и финансирање тероризам е одредена и дефиницијата за „политички експонирани личности“, „деловен однос“, „shell банка“ како и поимот „привремени мерки“, „поврзани трансакции“ и „готовински трансакции“.

¹⁸⁵ Закон за спречување перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам (Закон за спречување перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам - Сл.весник на Р.Македонија 04/08).

Може да се каже дека во поглед на опфатот на одделни субјекти и дефинираноста на одделни поими, станува збор за еден современ закон кој опфаќа еден широк дијапазон на елементи и фактори кои се релевантни за процесот на перење пари и финансирање тероризам.

Вториот дел од овој закон, со наслов: Управа за спречување перење пари и финансирање тероризам (УСППФТ), се однесува на функциите и надлежностите на Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Овој орган функционира во состав на Министерството за финансии, и е одговорен за реализирање на превенцијата од перење пари и другите приноси од казниво дело како и за финансирање тероризам. Управата има административна функција на прибирање, обработка и анализа на податоци добиени од субјекти опфатени со овој закон. Врз основа на извршена анализа, доколку се појави сомнение за извршено кривично дело перење пари или финансирање тероризам, УСППФТ доставува информации до органите на прогон. Со Управата раководи директор именуван од Владата на Република Македонија на предлог на министерот за финансии со мандат од 4 години. Прецизно се одредени случаите кога мандатот на директорот завршува или кога тој со одлука на Влада може да биде разрешен. Со намера да се втемелат принципите на мерит-системот Владата може да го разреши директорот и пред истекување на неговиот мандат само ако изостануваат позитивните резултати од неговото работење што се утврдуваат врз основа на годишниот извештај за работата на Управата.

За функционирањето на УСППФТ ќе стане збор во понатамошната анализа.

Во глава 3 со наслов **Субјекти** се определуваат лицата кои имаат обврска да ги преземаат мерките и дејствата за откривање и спречување на перење пари и финансирање тероризам.¹⁸⁶

Четвртиот дел од законот со наслов: **Мерки и дејства за откривање на спречување перење пари и финансирање тероризам** укажува на мерките кои треба да ги преземат субјектите за спречување на процесот на перење пари и финансирање тероризам, а се однесуваат на:

- анализа на клиентот,
- следење на одредени трансакции,
- собирање, чување и доставување податоци за трансакциите и клиентите кои ги вршат и
- воведување внатрешни програми за имплементација на мерките и дејствата за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

¹⁸⁶ Како субјекти во законот се посочени 1. финансиски институции во поширок обем опфатени се и странските претставништва подружници, делови на финансиски институции и филијали на банки кои се регистрирани и вршат дејност во Р.Македонија, како и претставништвата на домашни финансиски институции и филијали на банки кои се регистрирани и вршат дејност во Р.Македонија, како и претставништва на домашни финансиски институции и други правни лица кои вршат дејност во странство. 2. правни и физички лица кои се занимаваат со промет на недвижности, ревизија и сметководство, нотарски, адвокатски и други услуги, дејност на промет со акцизни стоки и сл. 3. друштва за приредување игри на среќа во играчница 4. давателите на услуги на правни лица и 5. здруженија на граѓани.

Се определуваат нови обврски за субјектите од аспект на идентификација, запознавање и следење на деловниот однос кој го развиваат со својот клиент.

Во овој дел од законот се утврдуваат случаите кога субјектите задолжително спроведуваат процедура на анализа на клиентот:

- кога субјектите влегуваат во деловен однос со нов клиент,
- кога извршуваат трансакции во износ од над 15.000 евра, без оглед дали станува збор за готовински или за безготовински, една или неколку поврзани трансакции исто и за трансакции кои вообичаено ги извршува клиентот или станува збор за повремена трансакција,
- секогаш кога постои сомневање за перење пари или финансирање тероризам и
- кога субјектот се сомнева дека добиените податоци за идентитетот на веќе идентификуван клиент се вистинити или соодветни.

Процедурата за анализа на клиентот е широка и комплексна постапка која опфаќа спектар на активности кои се однесуваат на утврдување и потврдување на идентитетот на клиентот и крајниот корисник, запознавање и обезбедување податоци за природата на деловниот однос, мониторинг на деловниот однос и ажурирање на сите податоци кои се однесуваат на клиентот и на неговиот деловен однос. Обемот на активностите кои ги преземаат субјектите се поставува во зависност од извршената процена на ризиците на клиентот. Субјектите ја вршат процената за ризикот на клиентот врз основа на индикаторите за анализа на ризиците изготвени од Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам во соработка со субјектите и органите на надзорот.

Субјектите се задолжени да вршат анализа на клиентот, која по својата природа може да биде поедноставена анализа и засилена анализа на клиентите.

Мерки за засилена анализа на клиентот субјектите се должни да спроведат секогаш кога:

- постои висок ризик од перење пари и финансирање тероризам утврден врз основа на анализа на ризиците,
- клиентот не е присутен за целите на идентификација (поради примената на новите технологии и развој на деловното работење),
- кога стапуваат во деловен однос со политички експонирана личност,
- кога воспоставуваат кореспондентски банкарски односи со банки за кои не е дозволена поедноставена анализа,
- кога трансакцијата се врши преку полномошник.

Основите на сомневање за перење пари или финансирање тероризам субјектот ги утврдува врз основа на непосредни сознанија или врз основа на листите на индикатори за препознавање сомнителни трансакции. Во овој дел од законот се статуира овластувањето на субјектите да го одбијат вршењето на трансакцијата или доколку е во тек, да ја задржат. Овој вид на активност за

субјектите не повлекува негативни последици (надомест на штета итн.). Субјектот за тоа што ја одбил или задржал трансакцијата ја известува УСППФТ, а задржувањето трае сè додека не се изврши потребното идентификување или не бидат определени привремени мерки.

Со законот се утврдува и кругот на субјекти кои се задолжени да преземаат мерки и дејства за спречување перење пари и финансирање тероризам.

Со законот се статуира обврската на Царинската управа да презема мерки и дејства за спречување на перење пари при контрола на трансферот на готови пари или хартии од вредност на доносител над 10.000 евра. Исто така законот ги задолжува субјектите кои во рамките на своето занимање или професија вршат менувачки работи, да вршат задолжителна идентификација на клиентите при менувачки работи од 2.500 евра и се утврдува периодот на чување на тие податоци да биде 10 години.

Поаѓајќи од фактот дека трансферот на пари на пари е особено осетлив на перење пари и финансирање тероризам со законот се пропишува обврска за давателите на услуги за брз трансфер на пари да преземаат мерки за спречување на перење пари. Давателите на овие услуги имаат обврска да го утврдуваат идентитетот на клиентот пред секоја трансакција поголема од 2.500 евра (со измените на законот прагот е симнат на 1.000 евра) и податоците за идентитетот на клиентот и неговата трансакција да ги забележуваат во нумериран регистар кој се должни да го чуваат најмалку 10 години од последната заведена трансакција.

Законот пропишува обврска за приредувачите на игри на среќа во играчници (казина) регистрите кои ги водат да ги чуваат најмалку 10 години, а за се избегнат злоупотребите што може да бидат предизвикани со престанокот на друштвото, се воведува обврска регистарот и неговото чување да се пренесе на правни наследници на приредувачот.

Со законот се пропишува обврска за брокерските куќи и банките со дозвола за работа со хартии од вредност. Посебните обврски за овие субјекти се однесуваат на идентификација на клиентите, ополномоштувачот или крајниот корисник при тргување со хартии од вредност над 15.000 евра и чување на податоците од извршената идентификација во нумериран регистар, како и пријавување поединечни или поврзани трансакции до Управата.

Од анализа на законот може да се констатира дека во пододелот на законот со наслов **Забрани** се ограничуваат одредени активности на субјектите задолжени за преземање мерки и дејства за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Ограничувањата се однесуваат на следните активности:

- 1) Готовинските плаќања над одредена вредност од 15.000 евра или повеќе во денарска противвредност, во вид на една или повеќе поврзани трансакции, што не е извршено преку банка.

Од перспектива на превенција оваа одредба има исклучително значење, фактот што клиентите ќе се насочат трансакциите над одредени износи да ги вршат преку финансиска институција, значи активирање на инструментите предвидени во овој закон (идентификација, чување податоци итн.). Тежиштето на забраната што во неа е содржана не паѓа врз самата трансакција, туку врз актот на нејзината регистрација, односно легализација.

Станува збор за добра законска одредба, која има за цел да ги лимитира готовинските трансакции помеѓу правните и физичките лица ако се знае дека готовинските трансакции се најчести извори и форми на перење пари, јасна е целта што сака да се постигне. Што се однесува до лимитот до 15.000 евра се чини дека тој е оптимален за македонски услови. Веројатно е појдено од обврската на финансиските институции за идентификација на клиентите кои извршуваат трансакции над 15.000 евра.

- 2) Се забранува финансиските институции да влегуваат во деловен однос со „празни“ банки, или пак банки школки на кој било начин да вршат финансиски активности во Република Македонија.
- 3) Се забранува банките да отвораат и чуваат анонимни сметки.

Во делот на законот со наслов **Чување на податоците** се определува рокот за чување на податоците кои ги обезбедуваат субјектите врз основа на овој закон во текот на своето работење и на податоците доставени до Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам, во согласност со предвидената казна за кривичното дело перење пари и со роковите на застареност за негово гонење.

Во делот на чување на податоците за идентитетот на клиентите и за трансакциите извршени од нивна страна законот предвидува тие да се чуваат најмалку 10 години од денот на затварање на сметката, извршување на трансакцијата или престанокот на воспоставениот деловен однос. Ако се разгледува меѓународната регулатива, ќе се констатира дека директивите на ЕУ и препораката 10 на ФАТФ предвидува рок за чување од најмалку пет години.

Од анализа на законот може да се утврди дека со овој закон е регулирано прашањето за доверливоста на податоците и извештаите што ги прима УСППФТ, и дека тие претставуваат службена тајна. Исто така во овој дел е одреден рок во кој УСППФТ е должна да ги чува податоците за конкретни трансакции и клиенти, по кој на истекот таа ги уништува. Во овој закон не се смета одавање деловна тајна за доставување на податоците до органите на надзор, саморегулаторните тела или надлежните органи за спроведување на законот. Забрането е субјектите и нивните вработени да го известуваат клиентот за доставување податоци до Управата или за преземање некои други дејства.

Во делот од законот со назив **Доставување податоци до Управата**, се создава обврска за субјектите кога знаат, се сомневаат или имаат разумни

основи на сомневање дека било, или е одбиено перење пари или финансирање тероризам веднаш да ја известат Управата.

Законот бара институциите да ги доставуваат следниве видови на извештаи:

- кога се работи за трансакции, за кои постои сомневање дека се поврзани со перење пари и други приноси од казниво дело или со финансирање тероризам,
- за готовинска трансакција за износ поголем од 15.000 евра,
- како и за поврзани готовински трансакции во износ од 15.000 евра, во денарска противвредност или повеќе.

Посебно е интересен начинот на кој се регулираат поврзаните готовински трансакции. Законот за поврзани трансакции ги смета оние кои се извршени од ист коминтент во иста институција во текот на 24 часа. Голем број експерти од областа на банкарството сметаат дека таквото решение (посебно во делот 24 часа) е недоволно прецизно, затоа што им овозможува на коминтентите сукцесивна уплата на готови пари во текот на повеќе денови во иста институција или повеќе уплати во различни институции во текот на 24 часа. Не би било лошо кога ова законско решение би се променило, барем во поглед на пролонгирање на 24-те часа на неколку дена. Доставените податоци се користат единствено за целите на откривање и спречување на перење пари или финансирање тероризам. Доколку доставените податоци по оценка на Управата не се доволни, таа може да бара и дополнителни податоци. Исто така регулирана е постапката во која Управата во итни случаи (како на пример при примена на привремени мерки) бара дополнителни податоци.

Од анализа на законот може да се констатира дека со законот прецизно се проширува законската обврска и на државните органи и институциите што вршат јавни овластувања до Управата да поднесат писмени извештаи при сомневање за перење пари или финансирање тероризам за кои се известени или за кои ќе сознаат на некој друг начин во текот на своето работење.¹⁸⁷

Во овој дел од Законот се уредува една од основните функции на Управата, а тоа е да изготви и поднесе извештај до надлежните државни органи кои одлучуваат за понатамошните дејства (МВР, Јавно обвинителство или Финансиска полиција) секогаш кога постојат основи на сомневање за сторено кривично дело перење пари или финансирање тероризам. Предвидени се и донесување привремени мерки од страна на судот во преткривичната и кривичната постапка, доколку за тоа постојат основи до донесување на дефинитивна судска одлука, а тоа се: запирање на трансакцијата и привремена заплена на парите или имотот што се нејзин предмет. Со оглед чувствителност на мерките и нивното засегање во правата на клиентите и нивните материјални и други интереси, законот содржи исклучително кратки рокови.

¹⁸⁷ Тие органи се МВР, Јавно обвинителство, Финансовата полиција, Државната комисија за спречување на корупција, органите кои вршат надзор над примената на мерките и дејствата од овој закон и други органи на државна управа.

За да се загарантира соработката на субјектите со Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам предвидена е законска обврска во изготвување на програмите за имплементација на мерките за заштита од перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам. Обврската за изготвување програми се засилува со обврската за нивно ажурирање и доставување до Управата. Со програмата за спречување на перење пари субјектите треба да обезбедат:

- централизација на податоците за идентитетот на клиентите, како и на податоците за сомнителни трансакции,
- именување на одговорни лица кои ќе се грижат за спроведување на програмата на раководно ниво, како и за организациски дел за чие именување писмено се известува Управата,
- план за постојана обука на одговорните лица и другите вработени,
- инструменти за внатрешна проверка на спроведување на мерките и дејствата,
- соработка со Управата.

Гледаме дека програмата за спречување на перење пари и финансирање тероризам претставува еден вид надополнување на обврските што ги имаат субјектите опфатени во овој закон. Таа претставува интересен акт на секоја институција и треба да содржи детални одредби за имплементирање на нејзината содржина.

Од понатамошната анализа на овој дел од законот може да се констатира дека со законот е предвидена и заштита од законска одговорност на лица кои се вклучени во процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Тие лица не одговараат ако со своите активности во борбата со перењето пари и финансирањето тероризам нанесат штета на трети лица. Понатаму, законот регулира дека повикување на деловна и службена тајна не може да се прифати како основа за одбивање да се достави информација. Овој дел од законот е многу битен. Тој им овозможува непречена работа на лицата кои имаат одредени улоги во процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Се разбира тие лица мора да поседуваат морален интегритет да не ја злоупотребат функцијата што ја извршуваат.

Шестата глава со наслов **Меѓународна соработка** ја регулира материјата за пристап и размена на податоците и информациите на меѓународно ниво кои се потребни за успешно спроведување истрага за кривичните дела перење пари или финансирање тероризам. Според стандардите на Групата Егмонт се регулира и начинот на размена на доверливите податоци и информации обезбедени од овластени тела за борба против перењето пари на други држави.

Имајќи предвид дека субјектите на превентивни дејства се многубројни правни и физички лица во финансискиот сектор, економијата и воопшто во платниот и правниот промет, надзорот над нивната примена не може да биде концентриран во еден орган.

Во глава 7, со наслов **Надзор**, се определуваат надлежните државни институции кои вршат супервизија на субјектите во поглед на примената на мерките за спречување на перење пари и други приноси на казнено дело, обврските за постапување по барањето на Управата за вршење контрола и за известување на Управата за спроведените контроли, наодите и поведените прекршочни постапки. Надзорот над примената на мерки и дејства утврдени со овој закон го вршат: НБРМ, Агенција за супервизија на осигурување, Комисија за хартии од вредност, Агенција за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување и Управата за јавни приходи. Доколку некој од овие органи констатира непочитување на Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам и изрече санкции по таа основа, должен е за тоа да ја извести Управата.

Во глава 8 со наслов **Прекршочни одредби** се регулираат прекршочните санкции кои ги покриваат случаите на непочитување на одредби во законот, а казните кои се предвидени се од паричен карактер или мерка на безбедност.

Во глава 9 со наслов **Преодни и завршни одредби**, Управата го одредува рокот во кој Управата во соработка со субјектите на овој закон и органите кој над нив вршат надзор, ќе изготви листи на индикатори за анализа на ризиците и листи на индикатори за препознавање сомнителни трансакции со што ќе им се олесни на вработените во субјектите нивното посигурно и поефикасно препознавање и преземање на сите потребни мерки во тие случаи.

Со овој Закон Република Македонија прави чекор напред во борбата со перење пари и финансирање на тероризмот, како и во борбата со финансискиот и организираниот криминал во целина.

Измена и дополнување на Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело финансирање на тероризам, се направени во првата половина на 2010 година (Сл. весник на Република Македонија 57/2010). Измените и дополнувањата ги следат во голем дел препораките дадени од Манивал комитетот при Советот на Европа како и директивите на ЕУ.¹⁸⁸

Со изменувањето пред сè, се врши прецизирање и упатување на одредени поими кои се усогласуваат со постојните материјални закони кои ја покриваат оваа област на дејствување, како што е Кривичниот законик на Република Македонија. Со законот се проширува и кругот на субјектите кои се задолжуваат да преземаат мерки за спречување на перење пари и финансирање тероризам, односно ваквата обврска покрај банките,

¹⁸⁸ Системот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам на Р.Македонија во 2007 година беше евалуиран во рамките на третиот круг евалуација од страна на Комитетот на Манивал при Советот на Европа и врз основа на спроведената евалуација изготвен е извештај за оценка на системот за спречување на перење пари и финансирање тероризам на Република Македонија со дополнителен прилог на препорачани активности. Значи овој извештај претставува еден сет на препорачани активности од комплементарни мерки во надлежност на институциите инволвирани во системот за спречување на перење пари. Исто така со овие измени во голем дел се врши и усогласување на нашето законодавство во овој дел. Значи со законодавството на Европската унија и меѓународните стандарди, како што се пред сè третата директива на Европската унија за спречување на користење на финансискиот систем за цели на перење пари и финансирање тероризам од 2005 година и Директивата на Европскиот парламент и Советот на Европа во врска со дефинирање на поимот политички експонирани лица и дефинирање на технички критериуми за поедноставна анализа на клиенти, односно тоа се препораки на ФАТФ и 9 специјални препораки на ФАТФ за спречување на финансирање на тероризмот.

штедилниците, менувачниците, нотарите, казина и други финансиски и не финансиски даватели на услуги, значи, добиваат и приредувачи на игри на среќа, Централен регистар на Република Македонија, Централен депозитор на хартии од вредност и други.¹⁸⁹

Исто така, со измените се предвидени и повисоки прекршочни санкции кои се степенуваат по тежината на сторената штета, што има за цел во овој дел да се дејствува одвратувачки од идејата за непочитување на законските одредби, што во крајна линија треба да доведе до зајакнување на самиот систем за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Значи, зголемувањето на санкциите произлегува токму и од препораката 17 на ФАТФ како и од пракса во работење на Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам, поради што во одредени финансиски институции во текот на своето работење не ретко одеа со пресметан ризик при сторување одредени прекршоци, знаејќи дека придобивката е далеку поголема од предвидените глоби во постојниот закон.

Авторот на овој труд смета дека она што е несоодветно во Законот тоа е казнената политика. Мислам дека пропишаните глоби од 80 до 100 илјади евра и за работи, односно прекршоци, кои не се толку битни се големи и има опасност од појава на затворање на работењето на одредени банки.

Исто така значително се проширува опфатот на субјекти кои се задолжени сите трансакции над 1.000 евра да ги пријавуваат. Тоа ќе создаде многу обврски и сметам дека ќе создаде дополнителен хаос во работењето на субјектите, а и на самата Управа.

Во март 2011 година повторно се извршени измени и дополнување на Законот за перење пари и други приноси од кривични дела и финансирање тероризам во насока на подобрување на казнената политика, а со самото тоа и бизнис-климата во земјата.

Авторот на трудот смета дека менувањето на законот на многу краток период предизвикува правна несигурност во државата, а со самото тоа и во институциите на системот.

Соодветна имплементација на законот ќе даде голем придонес во борбата со перење пари и финансирање на тероризмот, и ќе придонесе многу за борбата против организираниот криминал во Република Македонија.

¹⁸⁹ Овие субјекти покрај обврската за преземање сеопфатни мерки за спречување на перење пари и финансирање тероризам утврдени со постојниот закон, со овие измени добиваат и обврска во делот на идентификација, следење на определени трансакции и доставување извештаи на податоци кои обврски произлегуваат од европските директиви и препораки на ФАТФ. Предложените решенија го регулираат начинот на постапување во случај кога се извршуваат определени невообичаено големи трансакции или трансакции кои немаат определена економска оправданост или видлива правна цел. Кога се воспоставуваат деловни односи со држави кои немаат развиени системи за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Значи субјектите имаат обврска овие трансакции односно во случај да ги анализираат и за резултатите од спроведената анализа да подготвуваат извештај кој е достапен на органите за надзор. Задолжително е секој од субјектите да чува копија од релевантни податоци за своите клиенти како би било во можност да направи целосна реконструкција на конкретниот деловен однос или определен настан, односно на определена активност за клиентот. И тоа е усогласување во согласност со директивите. Сите субјекти добиваат дополнителни обврски во делот на доставување податоци и информации до Управата. За целите на зголемување координација во вршењето на надзор над мерките за спречување перење пари и финансирање тероризам. Се воведува и обврска за сите органи надзор да вршат усогласување во спроведување на надзорот.

2.2 Анализа на законот за Народна банка на Република Македонија од аспект на спречување на перење пари и финансирање тероризам

Законот за Народна банка на Република Македонија, меѓу другото, ги уредува и целите и задачите на оваа институција. Една од задачите е лиценцирањето и контролата над банките, штедилниците, давателите на услуги брз трансфер на пари и менувачниците.

Процесот на лиценцирањето на финансиските институции е регулиран во Законот за Народна банка и тој претставува прв филтер во процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Контролата што ја врши Народна банка на Република Македонија се дели на девизна и супервизорска контрола. Девизната контрола се врши врз девизното работење на банките и менувачкото работење на штедилниците и менувачниците, како и врз работењето на давателите на услуги брз трансфер на пари. Од друга страна, супервизорска контрола се врши над усогласеноста на работењето на банките и штедилниците со прописите и супервизорските стандарди.¹⁹⁰

Контролата врз процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам е дел од целокупната контрола врз одредена финансиска институција. Таа контрола може да биде со увид во програмата за спречување на перење пари и финансирање тероризам и останатата документација во просториите на НБРМ и со непосреден преглед на документацијата поврзана со отворањето на сметките, извршувањето на трансакциите и воспоставувањето други облици на деловни односи помеѓу финансиските институции и нивните клиенти.

Законот за Народна банка на Република Македонија дава рамка за супервизорска и девизна контрола врз финансиските институции. Елементите на контролата врз процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам се регулирани со Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам, Законот за банки, Законот за девизно работење, Законот за брз трансфер на пари, како и подзаконските акти кои произлегуваат од овие закони.

Решенијата предвидени во законот за Народна банка на Република Македонија претставуваат појдовна основа за вршење контрола врз финансиските институции, како и за регулирање одредени прашања поврзани со деловната тајна и размената на информации со Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Со Законот за НБРМ членовите на Советот на Народна банка на Република Македонија и нејзините вработени се обврзани да ја чуваат службената и деловната тајна без оглед на начинот на кој дошле до нив. Податоците кои

¹⁹⁰ Закон за Народна банка на Република Македонија (Сл. весник на РМ, бр. 3/02, 51/03, 85/03, 40/04 и 61/05).

претставуваат службена и деловна тајна можат да се соопштат само на писмено барање на судот. По исклучок и во случаи одредени со закон, Народна банка на Република Македонија доставува податоци до Министерството за финансии, Фондот за осигурување на депозите и Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам.¹⁹¹

Од анализата на законот може да се констатира дека одредбите во законот на НБРМ од областа перење пари и финансирање тероризам имаат општ карактер, но сепак се чини дека нема поголема потреба од радикални промени.

Се разбира, соработката со Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам, мора да биде на високо ниво, но таа е регулирана со други одредби.

2.3.Анализа на Законот за банки од аспект на спречување перење пари и финансирање тероризам

Со Законот за банки се уредува основањето, работењето, супервизијата и престанокот на работењето на банките и штедилниците¹⁹²

Од анализа на законот на банки може да се констатира дека во законот е регулиран процесот на перење пари и финансирање тероризам. Законот предвидува дека секоја банката е должна да постапува во согласност со прописите за спречување на перење пари и финансирање тероризам и дека Народна банка е таа која врши супервизија на системите за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Во делот од законот каде што е предвидено основање банка и давање дозвола за основање и работење на банка предвидено е законско решение со кое му се дозволува на гувернерот на НБ на Република Македонија да го одбие барањето за основање на банка доколку постои основана причина да се сомнева во легалноста на потеклото на парите, репутацијата или вистинскиот идентитет на лицето или лицата поврзани со него и за ваквата негова постапка треба да ја извести Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам;

Секоја банка е должна да изготви Програма за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Врз основа на таа програма се изготвуваат интерни политики и процедури. Во рамките на своите редовни активности службата за внатрешна ревизија е должна еднаш годишно да изврши контрола на имплементација за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Покрај редовната контрола, внатрешната ревизија треба перманентно да го следи спроведување на прописите од сферата на спречување на перење пари и финансирање тероризам.

¹⁹¹ Закон за Народна банка на Република Македонија (Сл. весник на РМ, бр. 3/02, 51/03, 85/03, 40/04 и 61/05).

¹⁹² Сл.весник на Р.Македонија 67/2007

Од анализа на законот може да констатира дека со Законот за банки е регулирано прашањето за банкарска тајна како и размена на информациите со Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Авторот на трудот е на мислење дека законот за банки коректно ги регулира прашањата поврзани со спречување на перење пари и финансирање тероризам како и прашањата за внатрешната ревизија и деловната тајна.

2.4. Анализа на Законот за девизно работење од аспект на спречување на перење пари и финансирање тероризам

Усогласување на македонското законодавство со законодавството на Европската унија наметна потреба од менување на Законот за девизно работење, во насока на либерализација на девизниот режим.

Донесен е закон за девизно работење во мај 2001 година. (Сл. весник 34/2001), кој стапи на сила на 15.10.2002 година. Тој е изменет и дополнет во 2008 година. (Сл. весник 81/08)

Од аспект на спречување перење пари и финансирање тероризам, во овој закон посебно внимание треба да се обрне на начинот и условите под кои резидентите и нерезидентите отвораат сметки кај овластени банки, работењето на овие лица со хартии од вредност, нивните вложувања во недвижности, менувачкото работење и слично.

Од анализа на Законот за девизно работење¹⁹³, може да се констатира дека Народна банка на Република Македонија го утврдува начинот на кој резидентите отвораат девизни сметки кај овластени банки. НБРМ има донесено одлука¹⁹⁴ според која банката отвора девизна сметка на барање на резидентот во согласност со интерните акти на банката, откако ќе го утврди идентитетот на резидентот и лицата овластени од него за работа со сметката.

Отворање сметки на нерезиденти во домашни овластени банки е регулирано со Законот за девизно работење и со одлука донесена од НБРМ¹⁹⁵. Во согласност со одлуката банката отвора сметка на барање на нерезидентот, во согласност со интерните акти на банката, откако ќе го утврди идентитетот на нерезидентот и лицата овластени од него за работа со сметката.

¹⁹³ Закон за девизно работење Сл. весник 34/01

¹⁹⁴ Одлука за начинот на отворање на девизни сметки на резиденти кај овластени банки (Сл. весник на Р.М бр.53/02) НБРМ има донесено одлука според која банката отвора девизна сметка на барање на резидентот во согласност со интерните акти на банката, откако ќе го утврди идентитетот на резидентот и лицата овластени од него за работа со сметката. Банката го идентификува резидентот-правно лице врз основа на поднесена судска регистрација од која се утврдува назив, седиште, матичен и даночен број на правното лице. Резидентот кој не подлежи на судска регистрација се идентификува врз основа на документот за негово основање или упис на името, односно називот, адресата или седиштето и дејноста. Банката го идентификува резидентот физичко лице врз основа на поднесена лична исправа од која се утврдува: име, презиме, место и адреса на живеалиште или пребивалиште, единствен матичен број, број на лична исправа и органот што ја издал.

¹⁹⁵ Одлука за начинот на отворање девизни сметки на нерезиденти кај овластени банки (Сл. весник на Р.М бр.53/02) Банката го идентификува нерезидентот – правно лице, врз основа на оригинал или заверен препис или фотокопија.

Што се однесува на работење на резидентите и нерезидентите со хартии од вредност, треба да се напомене дека најголем дел од прашањата поврзани со оваа проблематика се регулирани со Законот за хартии од вредност. Законот за девизно работење посветува внимание на вложувањата на нерезиденти во хартии од вредност во Република Македонија и вложувањата на резиденти на хартии од вредност во странство.

Законот предвидува дека резидентите, освен овластени банки и останатите институционални инвеститори, не можат да купуваат хартии од вредност во странство. Начинот за условите и работата на нерезидентите со хартии од вредност во Република Македонија се регулирани со посебна одлука¹⁹⁶.

Што се однесува до вложување во недвижности, Законот за девизно работење не предвидува можност за вложување на резиденти во недвижности во странство. Од друга страна нерезидентите можат слободно да вложуваат во недвижности во земјата, со што се должни инвестицијата да ја пријават во рок од 60 дена во Централниот регистар.

Од анализа на Законот за девизно работење, може да се види дека со него се регулира и платниот промет со странство. Начинот за вршење платен промет со странство е регулиран со посебна одлука донесена од НБРМ¹⁹⁷.

Законот за девизно работење и неговите подзаконски акти го регулираат менувачкото работење¹⁹⁸. НБРМ ги утврдува условите и начинот за добивање и одземање на дозвола за менувачко работење. Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам ги обврзува менувачите да ги почитуваат неговите одредби.

Во последниот извештај¹⁹⁹ на Европската комисија за напредокот на земјата кон евроинтеграциските процеси во поглавјето бр. 4 со наслов Слободно движење на капиталот, констатирано е дека нема напредок во областа на слободно движење на капиталот и исплатите. Постојат ограничувања во однос на портфолио-инвестициите што граѓаните можат да ги остварат. На

¹⁹⁶ Одлука за условите за работа на нерезидентите со хартии од вредност во Р.Македонија (Сл. весник бр.53/02) Оваа одлука предвидува отворање на старателска сметка за сите нерезиденти чија инвестиција во капиталот на домашното друштво не надминува 10% (не е директна инвестиција). Иако во одлуката не е стриктно наведено, сепак треба да се истакне дека идентификација на нерезидентот пред купување домашни хартии од вредност треба да се врши на начин предвиден со горенаведената одлука за начинот и условите за отворање и водење сметки на нерезидентите. За жал, одлуката за начинот и условите за работа на нерезиденти со хартии од вредност во Р.Македонија не предвидува начин на утврдување на идентитетот на нерезидентот. Веројатно се претпоставува дека нерезидентот прво ќе пристапи кон отворање редовна девизна или денарска сметка нерезидентна сметка, па потоа ќе премине кон купување на хартии од вредност. Законот за хартии од вредност го предвидува начинот на идентификацијата на клиентите. Сепак на мислење сме дека и Законот за девизно работење треба да се позанимава со оваа проблематика.

¹⁹⁷ Одлука за вршење на платен промет со странство (Сл.весник 53/02) НБРМ донесе одлука за начин на вршење платен промет со странство¹⁹⁷. Во делот на приливите од странство оваа одлука предвидува задолжителна идентификација на налогодавачот (односно податок на неговиот назив) во случај кога износот на наплата изнесува 10.000 евра. За жал, одлуката не содржи одредба со која би се барала идентификација на крајниот корисник, во случај кога се работи за плаќање во странство. Со оглед на тоа што меѓународните стандарди предвидуваат таква опција, таа би требало да биде вградена и во нашата регулатива.

¹⁹⁸ Одлука за условите и начинот за добивање на дозвола и вршење менувачки работи (Сл. весник на Р.македонија 53/02). Постојната одлука за менувачко работење само посредно предвидува утврдување на идентитетот на комитентите. Имено, овластениот менувач е должен за секоја трансакција да изготви образец-потврда за купување/продавање ефективни странски средства за плаќање. Една од рубриците на овој образец предвидува наведување на број и место на издавање на документот за идентификација

¹⁹⁹ Извештај за напредокот на Р.Македонија во Процесите на евроинтеграции од страна на Европската комисија -2010 година.

граѓаните на ЕУ не им е дозволено да купуваат земјоделско земјиште. Остануваат поставени границите во однос на сумите кои странските државјани може да ги извршуваат преку домашна валута и девизните сметки. Ова претставува ефективна пречка за слободно движење на капиталот. Законот за девизно работење има одредени ограничувања во однос на висината на готовинските суми што можат да се пренесат преку граница. На државјаните сè уште не им е дозволено да купуваат акции во недовомашни компании, да отвораат сметки во странски банки или да купуваат недвижен имот во странство.

2.5 Анализа на Законот за вршење услуги на брз трансфер на пари од аспект на спречување на перење пари и финансирање тероризам

Законот за вршење услуги на брз трансфер на пари предвидува одредба за заштита од перење пари и финансирање тероризам при што ДУБТП и Субагентите се должни да изготвуваат и спроведуваат програми за спречување на перење пари и финансирање тероризам и да постапуваат во согласност со прописите кои го регулираат спречувањето на перење пари и финансирање тероризам.

Според постојната законска регулатива, давателот на услуги брз трансфер на пари (ДУБТП) треба да има овластување во форма на договор од овластен глобален систем за електронски трансфер на пари. Под глобален систем се подразбира правен субјект кој врши електронски трансфер на пари во најмалку 20 земји од кои најмалку десет се членки на Организацијата за економска соработка и развој. Пример за глобални системи се Вестерн унион, Мани грам и сл..

Лиценцирањето на ДУБТП го врши Народна банка на Република Македонија. За да може еден ДУБТП да добие лиценца, тој меѓу другото, мора да изработи и програма за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Од анализа на законот може да се констатира дека тој предвидува дека уплатите врз основа на брз трансфер на пари од Република Македонија не можат да надминат износ од 2.500 евра месечно по поединечно физичко лице, додека исплатите врз основа на брз трансфер на пари во Република Македонија не можат да надминат износ од 5.000 евра дневно по поединечно физичко лице.

ДУБТП работат само со физички лица. Притоа готовите пари се единствениот инструмент за плаќање. Законот за спречување на перење пари и други приноси од кривични дела го предвидува лимитот од 15.000 евра за поединечните и поврзаните готовински трансакции кои подлежат на известување до УСППФТ. Со оглед на лимитите што ги поставува Законот за вршење на услуги за брз трансфер на пари, произлегува дека ДУБТП можат да доставуваат извештаи само за сомнителните трансакции.

Од друга страна, Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам бара од ДУБТП да водат регистар на сите трансакции кои го надминуваат износот од 1.000 евра.²⁰⁰

За секој уплата и исплата на ефективни странски пари задолжително се издава писмен документ – потврда, во согласност со стандардите на секој глобален систем за електронски трансфер на пари. Основните елементи кои мора да ги содржи потврдата се следните:²⁰¹

- вид на валута и износ,
- податоци за примачот (име и презиме, адреса, ЕМБГ, број на лична карта или пасош, и сл.),
- податоци за испраќачот (име, презиме, адреса, ЕМБГ, број на лична карта или пасош и сл.),
- контролен број,
- датум на трансферот,
- потпис на клиентот и ДУБТП,
- износ на провизија за услугата.

Може да се забележи дека идентификацијата на клиентите е регулирана на задоволителен начин. Кај ДУБТП (слично како и кај менувачниците), поради природата на работата, тешко може да се спроведува политика на познавање на комингентот (know your customer) и испитување на неговиот бонитет и интегритет (customer due diligence).

Гледано во целина, законот не ги исполнува критериумите од аспект на борба со перење пари. Чувствителноста на работењето на субјектите кои вршат трансфер на пари, како и минималната документација што се бара од комингентите (се врши само нивна идентификација, а не се бараат документи за основот на трансакцијата, за потеклото на парите) ја прави опасноста од перење пари и финансирање тероризам исклучително голема. Уште еден аргумент што му оди во прилог на ова тврдење е што техничката, кадровската и стручната екипираност на банките ги тера криминалците сè повеќе да ги насочуваат своите активности кон ДУБТП каде што борбата со перењето пари е на самиот почеток.

2.6. Анализа на Законот за супервизија на осигурувањето од аспект на перење пари и финансирање тероризам

Законот за супервизија на осигурувањето е донесен во април 2002 година. Иако станува збор за доста комплексен и обемен закон, тој не е усогласен со легислативата која го регулира спречувањето на перење пари и финансирање на тероризмот. Измените и дополнувањата на законот во мај 2010 (Сл. весник

²⁰⁰ Измени и допонување на закон за спречување на перење пари и финансирање тероризам (Сл. весник 57/10) Со новите измени на Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам во 2010 чл. 21 е изменет и тој предвидува намалување на лимитот на водење регистри на сите трансакции кои го надминуваат износот од 1.000 евра. Што значи дека лимитот за обврската за водење регистри е симнат на 1.000 евра, додека се задолжени да известуваат само за сомнителни трансакции без оглед на лимитот.

²⁰¹ Одлука за водење евиденција за секоја трансакција на брз трансфер на пари (Сл. весник на Р.М. бр.3/04)

67/10) во голем дел ја регулираат проблематиката за спречување на перење пари и други приноси од кривични дела и финансирање тероризам.

Со измените и дополнувањата на Законот за супервизија во осигурувањето²⁰² се вметнуваат одредби за почитување на одредбите од законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам.

Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам во Република Македонија е основен законски акт со кој се регулира борбата против перење пари и финансирање на тероризмот во Република Македонија. Законот ги идентификува друштвата за осигурување како субјекти, кои имаат обврска да преземат мерки и дејства за откривање и спречување на перење пари и финансирање тероризам. Притоа законот ги предвидува следниве мерки и дејства за откривање и спречување на перење пари и финансирање тероризам:

- идентификација на клиенти (customer due diligent), запознај го својот клиент во случај – осигуреникот, корисникот на осигурувањето, односно договарачот на осигурувањето,
- следење на одредени трансакции (сомнителни) и нивно пријавување до надлежен орган (Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам - УСППФТ),
- собирање, чување и доставување податоци за трансакциите и за клиентите коишто ги вршат и
- воведување програми за имплементација на мерките и дејствата за спречување на перење пари и финансирање тероризам во друштвата за осигурување кои се однесуваат на управување со ризиците, чување на податоците, интерна контрола и самоанализа и обуки на персоналот.

Со примена на наведените дејства и мерки може да се овозможи успешно спроведување на процесот на спречување на перење пари од страна на друштвата за осигурување. Така само врз основа на адекватно идентификување на клиентите - осигурениците и корисниците на осигурување, субјектот може да оствари идентификување и следење на трансакциите кои имаат сомнителен карактер и нивно навремено пријавување до надлежните органи за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Во Законот за супервизија на осигурување се пропишани барањата за друштвата за осигурување да воспостават и одржуваат бази на податоци за склучените договори за осигурување со осигурениците (договорувачите на осигурувањето) и корисниците на осигурувањето, податоци за настанатите штети и податоци за осигурување на осигурителното покритие и степен на отштета.

Со новите измени во Законот за осигурување на мислење сме дека тој ги исполнува условите од аспект на перење пари и финансирање тероризам.

²⁰² Закон за изменување и дополнување на Законот за супервизија во осигурувањето (Сл. весник на РМ, бр. 67 од 14.5.2010 год)

2.7. Анализа на законот за хартии од вредност од аспект на спречување на перење пари и финансирање тероризам

Со Законот за хартии од вредност се регулирани повеќе прашања поврзани со издавањето и работењето со хартиите од вредност, институциите кои овозможуваат тргување со тие хартии, како и контролата врз тие институции. Законот е повеќе пати менуван и дополнуван, последните измени и дополнувања се во 2010 година. Од анализа на законот за хартии од вредност може да се констатира дека тој ја регулира материјата за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Според овој закон, како **хартии од вредност** се третираат следните инструменти:²⁰³

- акции во трговските друштва,
- обврзници,
- инструменти на пазарот на пари,
- акции и удели во инвестициските фондови кои работат според Законот за инвестициски фондови,
- деривативни финансиски инструменти,
- потврда за странска хартија од вредност,
- други финансиски инструменти кои според Комисијата се сметаат за хартии од вредност.

Сите хартии од вредност издадени во Република Македонија се регистрираат кај **Депозитарот на хартии од вредност** како електронски запис.

Хартиите од вредност во депозитарот гласат на име на сопственикот на хартијата од вредност.

Самиот електронски запис на хартијата од вредност, меѓу другото, треба да содржи идентитет на сопствениците на хартии од вредност.²⁰⁴

Идентификацијата треба да биде извршена од страна на учесниците на пазарот на хартии од вредност - берзата и брокерските куќи.²⁰⁵

Законот за хартии од вредност со последните измени и дополнувања од 2010 година²⁰⁶, како што и погоре споменавме, ја регулира материјата на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Брокерските куќи

²⁰³ Закон за хартии од вредност донесен на 26.10.2005 година.

²⁰⁴ Закон за хартии од вредност донесен на 26.10.2005 година. Идентитет на сопствениците на хартии од вредност (за домашни физички лиса: име, адреса и ЕМБГ на граѓанинот; за странски лиса: име, државјанство и број на пасош; за сите правни лиса: име, адреса и регистрирано седиште на тоа лице и единствен матичен број на субјектот (ЕМБС) доделен од страна на Централниот регистар на Република Македонија.

²⁰⁵ Закон за хартии од вредност донесен на 26.10.2005 година. Според Законот за хартии од вредност, следните правни лица можат да вршат услуги со хартии од вредност:

- брокерска куќа со дозвола за работење добиена од Комисијата за хартии од вредност
- овластена банка според Законот за банките, со дозвола за работење добиена од Комисијата;
- подружница на странска брокерска куќа која има дозвола за работење од Комисијата.

²⁰⁶ (Сл. весник на Р.Македонија 57/2010)

имаат обврска да изготват Програма за спречување на перење пари и финансирање тероризам, веднаш по добивањето на лиценцата од Комисијата за хартии од вредност.

Брокерските куќи со цел спречување на процесот на перење пари и финансирање тероризам, а во согласност со Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам се должни да извршат:

- идентификација на комингентите, утврдување на нивниот идентитет и бонитет²⁰⁷
- следење на сомнителните трансакции и известување на УСППФТ за истите²⁰⁸
- чување на податоците²⁰⁹
- воспоставување системи на внатрешна контрола и назначување одговорно лице за спроведување на процесот на перење пари и финансирање тероризам
- обуки на вработените за препознавање на сомнителните трансакции како и за новите трендови во процесите на перење пари и финансирање тероризам.

Од анализа на Законот за хартии од вредност може да се констатира дека со него се регулирани прашањата поврзани со чување деловна тајна и размена на информации со УСППФТ.

Контролата врз работењето на брокерските куќи ја врши КХВ во согласност со Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам.

Гледано во целина, станува збор за еден добар закон. Оние прашања кои не се регулирани со овој закон се регулирани со Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам.

²⁰⁷ Идентификацијата на клиентот, брокерските куќи ја вршат во согласност со барањата на Централниот депозитар за хартии од вредност (како што видовме погоре, секоја хартија од вредност гласи на име и при уписот мора да постојат соодветни податоци за сопственикот), како и во согласност со Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам. Така што, иако во делот за обврските на брокерските куќи идентификацијата не е стриктно наведена или образложена, сепак посредно може да се заклучи на кој начин и со кои документи ќе се врши идентификација на клиентите.

²⁰⁸ Закон за спречување на перење пари и финансирање тероризам (Сл. весник 57/10). Според овој закон брокерските куќи и банките со дозвола за работа со хартии од вредност, се должни да го идентификуваат клиентот, ополномоштувачот и крајниот корисник од тргување на хартии од вредност чии вкупен износ е поголем од 15.000 евра во денарска противвредност и податоците да се водат во нумериран регистар потпишан од одговорното лице во брокерските куќи и банките со дозвола за работа со хартии од вредност. Исто така според овој закон берзите за хартии од вредност доставуваат на Управата дневни извештаи за склучени трансакции во рок од 3 работни дена.

²⁰⁹ Според Законот за хартии од вредност брокерската куќа е должна да води евиденција и да ги чува сите документи кои во секое време овозможуваат потврдување дека одредена трансакција е извршена во свое име и за своја сметка или за сметка на клиентот. Законот предвидува трајно чување на книгата на налози во која се евидентираат сите купопродажни трансакции.

2.8 Анализа на закон за меѓународни рестриктивни мерки

Донесен е нов закон за Меѓународни рестриктивна мерки (Сл. весник бр. 36 од 23.3.2011 година). Законот меѓу другите мерки предвидува и финансиски рестриктивни мерки кон лицата кои финансираат тероризам или терористички организации.

Од анализа на законот може да се констатира дека во законот се предвидени рестриктивните мерки кои имаат за цел одржување на меѓународниот мир и меѓународната безбедност, почитување на човековите права и основните слободи и развој на демократијата и владеењето на правото, а се воведени врз основа на:

- правно обврзувачки резолуции на Советот за безбедност на ООН,
- правни акти на Европската унија,
- правни акти на други меѓународни организации во кои членува Република Македонија.

Законот, меѓу другото, предвидува и финансиски рестриктивни мерки кои се однесуваат на привремена забрана за користење или располагање со имот на физичките и правните лица или давање на користење или располагање со имот на лица на кои се однесуваат рестриктивните мерки или лица кои финансираат тероризам или терористички организации.

Со одлука со која се воведува финансиска рестриктивна мерка УСППФТ е должна без одлагање да ги извести соодветните финансиски институции, Агенцијата за катастар за недвижности и Централниот депозитар за хартии од вредност. Наведените институции се одговорни без одлагање да вршат проверки и да го замрзнат имотот на лицата опфатени со финансиската рестриктивна мерка, доколку со нив воспоставиле деловен однос или кај нив користеле услуги, или да одбијат деловен однос со лицата опфатени со финансиската рестриктивна мерка и за тоа да ја известат УСППФТ.

За одлуката за престанување на рестриктивната мерка УСППФТ е должна да ги извести институциите.

Надлежен суд одлучува во кои случаи нема да важи финансиската рестриктивната мерка за одредени лица и за вакви ситуации задолжително се известува меѓународната организација која ја вовела мерката.

Законот предвидува координација на спроведување рестриктивни мерки, евиденција за спроведување рестриктивни мерки како и прекршочни одредби во случај да не се спроведува Законот за меѓународни рестриктивни мерки.

Законот е релативно нов и неговата имплементација ќе се очекува во иднина, а авторот е на мислење дека со одредбите во Законот за финансиски рестриктивни мерки спрема лица за кои се знае дека финансираат тероризам или терористички организации ќе се зајакнат правните мерките против финансиерите на тероризмот, а воедно и ќе се зголеми и бројот на пријави за сомнителни трансакции за финансирање тероризам до УСППФТ.

3. Институционална соработка помеѓу финансиските институции, Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам и надлежните судски органи

Процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам се состои од два сегменти: превентивен и репресивен. Со оглед на тоа што овој процес е доста комплексен, во неговото имплементирање учествуваат голем број на институции, кои, секоја на свој начин, даваат свој придонес во борбата со перењето пари и финансирањето на тероризмот.

Превентивната улога во процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам во нашата земја ја имаат финансиските и нефинансиските институции.

Покрај овие институции кои го остваруваат првиот непосреден контакт со клиентите, па поради тоа се и најизложени на опасноста од перење на пари и финансирање тероризам, во оваа група би можеле да се наведат и регулаторните и контролните органи на овие институции (Министерството за финансии, органите во негов состав, Комисијата за хартии од вредност, и Народна банка на Република Македонија).

Репресивната улога им е доделена на судството, полицијата, обвинителството и другите органи со слични карактеристики и функции. Нивната улога е да го затворат кругот на истрагата за извршено кривично дело - перење пари и финансирање тероризам и да преземат соодветни законски мерки против сторителите на тоа дело.

Управата за спречување перење пари и финансирање тероризам (УСППФТ) се наоѓа помеѓу овие две групи на институции. Таа е најважната алка во процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам која има за цел да ги прибере и анализира извештаите доставени од финансиските институции и по потреба да достави податоци, информации и документација до надлежните полициски и судски органи.

Во продолжение накратко ќе бидат наведени некои од основните карактеристики на горенаведените институции, како и формите низ кои се манифестира нивната соработка. Треба да се напомене дека соработката помеѓу одделни финансиски институции и УСППФТ подетално ќе биде елаборирана подолу во овој труд.

а) Превентивен сегмент

Во превентивниот сегмент од процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам, покрај субјектите опфатени со Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам (финансиски и нефинансиски институции - правни и физички лица), своја улога имаат и следните институции:

- Министерство за финансии;
- Финансиска полиција;
- Царинска управа;
- Управа за јавни приходи;
- Комисија за хартии од вредност;
- Агенција за супервизија на осигурување;
- Агенција за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување
- Народна банка на Република Македонија.

Министерството за финансии е одговорно за работата на финансискиот сектор и ја има улогата на координатор на реформите за воведување на режимот за спречување на перењето пари и финансирање тероризам. Ако се изземат Народна банка на Република Македонија, Комисијата за хартии од вредност и Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување кои се независни институции, сите други државни органи кои се одговорни за надзорот врз финансиските и нефинансиските институции дејствуваат како органи во состав на Министерството за финансии. Во сферата на спречувањето на перењето пари и финансирање тероризам, Министерството за финансии и органите во негов состав се должни тесно да соработуваат помеѓу себе и да разменуваат релевантни податоци, информации и документи.

Финансиската полиција е формирана врз основа на Законот за финансиска полиција кој стапи на сила на 1.9.2002 година. Овој орган од самото формирање па до денес (2010 година) се соочува со низа на перипетии, почнувајќи од несоодветен и конфузен закон, несоодветни кадровски решенија и сл.. Може да се каже дека финансиската полиција не успеа да го најде своето место и улога во системот на институции. Проблемите со нејзиното (не)функционирање претставуваат сериозен недостаток во борбата со перењето пари и финансирањето тероризам.

Во меѓувреме, во рамките на Министерството за внатрешни работи се формираше Оддел за организиран криминал во чии рамки функционира Единица за борба против економски криминал и перење пари и Единица за борба против корупција во рамките на Бирото за јавна безбедност. Со формирањето на овој Оддел до одредена мера дојде до дуализам и преклопување на надлежностите со финансиската полиција, а кој проблем сè уште не е надминат.

Царинската управа, и покрај одредени недостатоци, релативно добро ја извршува својата функција во сферата на спречувањето на перење пари. Покрај обврските на овој орган предвидени со Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам (известување на УСППФТ) за сите готовински трансакции и трансакции на хартии од вредност кои надминуваат износ од 10.000 евра или известување за трансакциите за кои постои сомневање дека се поврзани со перењето пари и

финансирање на тероризам), Царинската управа има свои обврски и во согласност со Царинскиот закон.²¹⁰

Управата за јавни приходи (УЈП) заедно со Финансиската полиција треба да претставуваат многу важна алка во борбата со перењето пари.

Овој орган ја спроведува контролата врз нефинансиските институции - правни и физички лица кои имаат права, обврски и одговорности во согласност со актуелниот Закон за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам. Доколку констатира одредени неуредности, овој орган е должен да ја извести Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Комисијата за хартии од вредност (КХВ) е независно самостојно регулаторно тело кое го регулира и контролира пазарот на хартии од вредност на Република Македонија. Во функција на спроведување на Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам КХВ контролира дали овластените учесници на пазарот на хартии од вредност ги преземаат мерките и активностите за откривање и спречување на перење пари и финансирање тероризам во смисла на: вршење анализа на своите клиенти; следење одредени трансакции; собирање чување и доставување податоци за трансакции и клиенти и изготвување и воведување програма за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Слично како и УЈП, така и КХВ, во случај на констатирани неуредности ја известува Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Агенцијата за супервизија на осигурувањето при Министерството за финансии врши надзор врз друштвата за осигурување. Агенцијата за супервизија на осигурувањето како независно регулаторно тело со јавни овластувања е формирана врз основа на измени и дополнување на Законот за супервизија на осигурувањето (Сл. весник на Република Македонија 79/2007).

Агенција за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување (во натамошниот текст МАПАС) врши супервизија на задолжителните и доброволните пензиски фондови. МАПАС е самостојно тело кое е надлежно за издавање и одземање дозволи на друштвата за Управување со пензиски фондови. Според Законот, МАПАС има обврска да врши надзор за примена на мерките и дејствата за спречување на перење пари и финансирање тероризам од страна на пензиските друштва. Надзорот според Законот МАПАС ќе го спроведува во областа на доброволно капитално пензиско осигурување, бидејќи за собирање на придонесите на вториот столб е надлежен ПИОМ.

²¹⁰ Меѓу поважните обврски ќе ги наведеме следните:

- загарантирана тајност на добиените информации;
- префрлање на товарот на докажување, преку материјални докази на сторителот на царинскиот прекршок;
- можност за примена на контролирана испорака, препорачлива како специјално истражно средство во случаите на трговија со дрога и перење пари, како и предвидена одговорност за трето лице.

Комисијата на адвокатите и коморите на нотарите, односно другите професионални здруженија на ревизорите, сметководителите и другите лица кои самостојно вршат правни и финансиски работи, во рамките на своите надлежности формираат комисии за вршење надзор над примена на одредбите од Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам врз работењето на нивните членови.

Народна банка на Република Македонија врши супервизија врз банкарските и дел од небанкарските финансиски институции. Со оглед на комплексноста на проблематиката, местото и улогата на НБРМ ќе биде подетално разгледана при анализата на дејствувањето на секоја одделна финансиска институција. Впрочем, истото се однесува и на КХВ и на агенцијата за супервизија на осигурувањето.

Централен орган во системот на спречување на перење пари и финансирање тероризам е Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам (во понатамошниот текст Управа). Како административен тип на единица за финансиско разузнавање, Управата прибира, обработува, анализира, чува и доставува податоци за перење пари и финансирање тероризам добиени од субјектите.

Управата е орган во состав на Министерството за финансии со својство на правно лице. Во согласност со тековната систематизација, Управата е организирана во два сектора: Сектор за регулативи и развој на системот²¹¹ и Сектор за спречување на перење пари и инспекциски надзор²¹², во кои се вработени 23 државни службеници. Исполнувајќи ги своите надлежности²¹³ Управата функционира како посредник меѓу субјектите кои преземаат мерки и

²¹¹ . Секторот за регулатива и развој на системот во чиј состав е:

- Одделение за правни и административни работи
- Одделение за меѓународна соработка и развој на системот
- Одделение за информатичка технологија
- Одделение за спречување на финансирање тероризам

²¹² Сектор за спречување на перење пари и инспекциски надзор

- Одделение за инспекциски надзор
- Одделение за аналитика
- Одделение за спречување перење пари
- одделение за управување со човечки ресурси

²¹³ Управата во рамките на своите надлежности ги извршува следните работи:

- прибира, обработува, анализира, чува и доставува податоци до надлежните органи,
- прибавува финансиски, административни и други податоци и информации неопходни за извршување на своите надлежности,
- секогаш кога постојат основи на сомневање за сторено кривично дело перење пари или финансирање тероризам, веднаш изготвува и поднесува извештај до надлежните државни органи (Министерството за внатрешни работи, Управата за Финансика полиција или Јавно обвинителство) кои одлучуваат за натамошните дејства,
- издава писмен налог за привремено задржување на трансакцијата,
- поднесува барање за поднесување на предлог за определување на привремени мерки до надлежниот јавен обвинител,
- поднесува барање за поведување прекршочна постапка пред надлежниот суд,
- соработува со субјектите и со надлежните институции и меѓународни тела за борба против перењето пари и против финансирањето тероризам,
- склучува меѓународни договори за соработка и разменува податоци и информации;
- врши надзор врз субјектите;
- поведува иницијативи за предлагање закони и подзаконски акти,
- им помага и учествува во професионалното усовршување на одговорните лица,
- утврдува листи на индикатори за анализа на ризикот и за препознавање сомнителни трансакции во соработка со субјектите и органите кои вршат надзор врз нивното работење и - врши и други работи определени со овој закон.

дејства за спречување на перење пари и финансирање тероризам, и органите за нивен надзор од една страна и институциите надлежни за гонење на сторителите на кривични дела од друга страна.

За своето работење Управата одговара пред Владата на РМ и министерот за финансии, односно за исполнување на законските должности и постигнатите резултати, Управата еднаш годишно им доставува извештај за работите од својата надлежност со предлог-план за работа за следната година. Овој извештај се објавува на интернет-страницата на Управата.

Според статистичките податоци со кои располагаме може да се забележи дека од година во година се зголемува бројот на извештаи за сомнителни трансакции кои субјектите задолжени за доставување на извештаи до Управата ги доставуваат до Управата, што претставува индикатор дека УСППФТ ја зголемува својата ефикасност во работењето и го оправдува своето постоење.

Во периодот 2005 година бројот на извештаи кои УСППФТ ги прими од субјектите задолжени да доставуваат извештаи до Управата е 75.986, 2006 година - 67.784, 2007 година 94302, 2008 година - 97299²¹⁴

Анализата на извештаите за извршени сомнителни трансакции извршена од страна на УСППФТ покажа дека најчести предикативни кривични дела во нашата земја се даночното затајување, злоупотребата на службена должност, оштетување или привилегирање на доверителите и сл.. Врз основа на таа анализа, УСППФТ идентификуваше повеќе методи, односно техники кои се користат за легализирање на средствата стекнати на нелегален начин. Најзастапени техники се следниве:²¹⁵

- употреба на нерезидентни сметки од страна на правни лица кои се во сопственост на македонски државјани, а чие седиште се наоѓа во земји каде што доминираат заштитата на деловната тајна, прекуморските компании и прекуморските банки;
- употреба на фиктивни фактури за плаќање на маркетиншки и други видови на услуги врз основа на фиктивни договори;
- чести уплати и исплати во готово под лимитот од 15.000 евра;
- трансфери на пари од нелегално потекло на сметки на повеќе лица и повлекување на тие пари во готовина.

Горенаведените анализи покажуваат дека УСППФТ во периодот од 2003 до 2010 година одигра исклучително значајна улога во борбата со перењето пари и финансирањето тероризам. Зголемување на бројот на извештаите кои ги доставуваат субјектите од година во година, покажува дека земјата прави еден чекор понапред во справување со овој проблем.

²¹⁴ www. Moneyval Report –Macedonia 21.09.2009 god.

²¹⁵ Moneyval „Republic of Macedonia“ questionnaire template p.8

Во последниот Извештај за напредокот на Република Македонија кон евроатланските процеси од страна на Европската комисија ²¹⁶ констатиран е одреден напредок во борбата против перење пари, но и недостатоци во поглед на бројот на извештаи за сомнителни трансакции кој е намален, и нерамномерен во смисла што поголем број извештаи за сомнителни трансакции доаѓаат од страна на банките, а не и од нефинансиските институции. Негативна е констатацијата за спроведување на судските одлуки за перење пари и нивното извршување е на незадоволително ниво. За финансирање тероризам досега нема ни поднесена кривична пријава.

Во табелата се доставени статистички податоци за доставени извештаи од страна на субјектите, доставени извештаи од Управата, обвиненија и пресуди за перење пари и финансирање тероризам кои се иницирани од Управата за 2009 2010 и 2011 година.

²¹⁶ Извештај за напредокот на Р.Македонија кон евроатланските процеси 2010 година стр.29

2009																			
Статистички информации за извештаи доставени до ФИУ										Судски процеси									
Субјекти кои се задолжени да доставуваат извештаи	Извештаи за извршени трансакции преку поставениот лимит	Извештаи за сомнителни трансакции		Случаи отворени од страна на ФИУ		Поднесени обвиненија до јавниот обвинител		Обвиненија				Пресуди							
		ПП	ФТ	ПП	ФТ	ПП	ФТ	ПП		ФТ		ПП		ФТ					
								Случаи	Лица	Случаи	Лица	Случаи	Лица	Случаи	Лица				
Комерцијални банки	83247	162	1																
Осигурителни компании		/																	
Нотари		10																	
Менувачници		/																	
Брокерски компании		1																	
Брокери		/		307	2	35	2	3	11	0	0	1	1	0	0				
Адвокати		20																	
Сметководители/ревизори		/																	
Компании даватели на услуги брз трансфер		/																	
Останати	Штедилници, даватели на услуга брз трансфер на пари	114	1																
Вкупно	83,247	307	2																

2010																
Статистички информации за извештаи доставени до ФИУ										Судски процеси						
Субјекти кои се задолжени да доставуваат извештаи	Извештаи за извршени трансакции преку поставениот лимит	Извештаи за сомнителни трансакции		Случаи отворени од страна на ФИУ		Поднесени обвиненија до јавниот обвинител		Обвиненија				Пресуди				
		ПП	ФТ	ПП	ФТ	П	Ф	ПП		ФТ		ПП		ФТ		
								Случаи	Лица	Случаи	Лица	Случаи	Лица	Случаи	Лица	
Комерцијални банки	83.017	120	2													
Прекугранични декларации	796	/	/													
Осигурителни компании	/	/	/													
Нотари	/	11	/													
Менувачници	/	5	/													
Брокерски компании	/	1	/													
Регистри на хартии од вредност	/	1	/	241	4	28	2	2	6	/	/	/	/	/	/	/
Адвокати	/	2	/													
Сметководители/ревизори	/	2	/													
Компании даватели на услуги брз трансфер	/	/	/													
Останати	Штедилници, казина, агенции за недвижности, пензиски фондови, брз трансфер на пари	99	2													
Вкупно	83,813	241	4													

2011															
Статистички информации за извештаи доставени до ФИУ								Судски процеси							
Субјекти кои се задолжени да доставуваат извештаи	Извештаи за извршени трансакции преку поставениот лимит	Извештаи за сомнителни трансакции		Случаи отворени од страна на ФИУ		Поднесени обвиненија до јавниот обвинител		Обвиненија				Пресуди			
		ПП	ФТ	ПП	ФТ	ПП	ФТ	ПП		ФТ		ПП		ФТ	
								Случаи	Лица	Случаи	Лица	Случаи	Лица	Случаи	Лица
Комерцијални банки	43.016	49	/	77	/	14	/	2	35	/	/	1	5	/	/
Прекугранични декларации	310	/	/												
Осигурителни компании	/	/	/												
Нотари	/	9	/												
Менувачници	/	/	/												
Брокерски компании	/	1	/												
Регистри на хартии од вредност	/	/	/												
Адвокати	/	2	/												
Сметководители/ ревизори	/	/	/												
Компании даватели на услуги брз трансфер	/	/	/												
Останати	Штедилници, казина, агенции за недвижности, пензиски фондови, брз трансфер на пари	16	/												
Вкупно	43.326	77	/												

б) Репресивен сегмент

Во рамките на репресивниот сегмент од процесот на спречување на перење пари, ќе биде разгледана улогата на следните институции:

- Министерство за внатрешни работи;
- Јавно обвинителство;
- Министерство за правда;
- Државна комисија за спречување на корупцијата;
- Финансиска полиција;
- Царинска управа.

Министерството за внатрешни работи е одговорно за преземање на сите потребни мерки за откривање на сторителите на кривично дело или соизвршителите со цел да ги спречи да се скријат или да избегаат, да открие и да обезбеди траги и предмети што можат да служат како доказ за кривичното дело, како и сите информации што би можеле да бидат корисни за успешното спроведување на кривичната постапка. Надлежни за спроведување дејства за откривање на перење пари и финансирање тероризам се Единицата за економски криминал и перење пари и Единицата за борба против корупција, кои се дел од Одделот за борба против организиран криминал во состав на Бирото за јавната безбедност при МВР како и Управата за безбедност и контраразузнавање, која исто така е во состав на МВР.

Со цел зајакнување на борбата против организираниот криминал вклучувајќи перење пари и финансирање тероризам како и успешно откривање на кривични дела од областа на организираниот криминал, МВР користи посебни истражни мерки во согласност со Законот за кривична постапка²¹⁷.

Следење на комуникациите е една од посебните истражни мерки кои ја користи МВР за поуспешно откривање на делата за перење пари и финансирање тероризам. Измените на Законот за следење комуникации направени во 2009 се во насока на негово усогласување со барањата на истражните органи и како и направените измени во Законот за Кривична постапка во делот на примена на посебните истражни мерки²¹⁸.

²¹⁷ Во насока на зајакнување на борбата против организираниот криминал на легислативен план беа направени измени и дополнувања на ЗКП во 2008 година, (Сл. весник бр.83 од 10.7.2008) кои се усогласуваат со меѓународното и европското право и кои меѓу другото го прошируваат опсегот на примена на посебните истражни мерки. Се дозволува примена на овие мерки за дела за кои е предвидена казна затвор и помала од 4 години и без да се бара постоење на организирана група од најмалку 3 лица. Исто така се зголемува бројот на кривични дела за кој е дозволена употреба на посебни истражни мерки (дадена е листа од 22 такви кривични дела). При тоа наредбата за примена на специјални истражни мерки може да ја даде јавен обвинител или истражен судија. Исто така се утврдува времетраење на примена на специјални истражни мерки најмногу во период од 1 година.

²¹⁸ Сл. весник бр. 110 од 10.2.2009 година, Со измените на овој закон се утврдува меѓу другото и дека судот може да нареди следење на комуникациите и за кривичните дела од Кривичниот законик, неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори од членот 215, изнуда од член 258, уцена од член 259, перење пари и други приноси од казниво дело од член 273, криумчирање од член 278, царинска измама од член 278-а, злоупотреба на службената положба и овластување од член 353, проневера во службата од член 354, измама во службата од член 355, послужување во службата од член 356, примање поткуп од член 357, давање поткуп од член 358, противзаконито посредување од член 359, незаконито влијание врз сведоци од член 368-

Министерството за внатрешни работи во рамките на своите надлежности е должно да постапи по евентуалните известувања за сомнителни трансакции или активности доставени од страна на УСППФТ и врз основа на прибраните докази да поднесе кривична пријава до Јавното обвинителство.

Во рамките на **Јавното обвинителство на Република Македонија**, како посебна организациска единица е основано Одделение за гонење сторители на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупцијата, кое во рамките на својата надлежност го опфаќа гонењето на сторителите на кривичните дела перење пари и финансирање тероризам. Јавниот обвинител може да бара од надлежните државни органи, едно или повеќе лица да му бидат ставени на располагање за определен временски период, и тоа како во претходната, така и во кривичната постапка што се води по негово барање. Таквата процедура овозможува координирање на активностите на сите инволвирани надлежни органи и прибирање на релевантните податоци и информации на едно место.²¹⁹

Министерството за правда учествува во подготовката на законите, усвојувањето на меѓународните документи и нивното имплементирање во националната легислатива. Во случаите на перење пари Министерството за правда ја има клучната улога во рамките на правната помош за размена на документи, обезбедување докази, замрзнување и конфискација, како и на планот на меѓународната соработка при екстрадицијата.

Република Македонија го има прифатено правилото, што значи дека секое кривично дело претставува предикативно дело на перењето пари. Во тој контекст и корупцијата се смета за предикативно дело. Врз основа на Законот за спречување на корупцијата, во ноември 2002 година е формирана **Државната комисија за спречување на корупцијата**. Значаен дел од работата на комисијата се однесува на:²²⁰

- економското и финансиското работење,
- криминалните приватизации,
- инвестициите,
- јавните набавки,
- финансирањето на политичките партии,
- деловните односи помеѓу субјектите поврзани со носителите на власта,
- донациите,
- работата на трговските друштва.

Доколку во текот на своето работење комисијата утврди дека во одредени случаи постои сомневање за перење пари, врз основа на Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам, таа е должна писмено да ја извести Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

а, злосторничко здружување од член 394, терористичка организација од член 394-а, тероризам од член 394-б, кривични дела против државата (Глава XXVIII) и

кривични дела против човечноста и меѓународното право

²¹⁹ Со новите измени на Законот за кривична постапка ќе се дадат поголеми овластувања на јавниот обвинител во текот на кривичната постапка

²²⁰ ТАСЕВА СЛАЃАНА „Перење пари“ - „Дата поинтс“ Скопје 2003 година, стр. 245

Управа за финансиска полиција како оперативен орган во состав на Министерството за финансии со својство на правно лице е надлежна за спроведување финансиска контрола, преземање предистражни и други мерки кога постојат основи на сомнение за сторени кривични дела од областа на финансиите и вршење контрола на примената на даночните, царинските и други прописи; спроведување на проактивна финансиска истрага, следење на трагата на парите од казниви дела, спроведување постапка за утврдување потекло на имот и парични средства, гонење на финансискиот криминал, вклучувајќи и перење пари и финансирање тероризам, на територијата на Република Македонија. Финансиската полиција во текот на предистражната постапка ја следи „трагата на парите“ и стекнатата незаконска материјална добивка, односно во зависност од податоците и сознанијата со кои се располага, за сторените кривични дела за кои постојат основи на сомнение, спроведува и проактивно финансиско истражување на текот на паричните средства од „сомнително потекло“.

На исполнување на законските надлежности работат вкупно 20 лица сите во оперативно-полицискиот состав на Управата, организирана во три сектори од кои два сектори се од оперативен карактер. Надлежен орган за спроведување истраги за перење пари и финансирање тероризам е Одделението за докажување на даночни затајувања, измами и перење пари кој како дел од Секторот за интегрирани финансиски истраги и меѓународна соработка, работи на прибирање, обработка и документирање податоци и сознанија за сторените кривични дела. Во рамките на одделението работат двајца извршители, предвидено е полна оперативност да се постигне со доекипирање во наредниот период (2009-2011 година), со што вкупно (пет) извршители ќе работат на истраги за перење пари и финансирање тероризам.

Во рамките на своите надлежности **Царинската управа** врши контрола на внесувањето и изнесувањето на ефективни странски и домашни пари, чекови и монетарно злато, спроведува царинска контрола, истражни и разузнавачки мерки со цел спречување, откривање и истражување царински прекршоци и кривични дела, поведување постапка по царински и други прекршоци, како и кривични дела утврдени со закон како и наплата на мандатни казни.

Според Законот за кривична постапка („Службен весник на РМ“ бр. 15/2005 и 83/2008), овластувањата што ги има Министерството за внатрешни работи во предистражна постапка и во истрага, ги имаат и со закон овластените лица во Царинската управа кога работат на откривање кривични дела и сторители и прибирање докази заради кривично гонење на сторителите на кривичното дело перење пари. Службата за борба против економски криминал која е во рамките на Одделението за истраги во Секторот за контрола и истраги врши истраги по предмети за перење пари и финансирање тероризам. Царинската управа има обврска секое внесување и изнесување готови пари или хартии од вредност над дозволеният износ преку царинската линија на РМ да го евидентира, а доколку тој износ надминува 10.000 евра, тогаш се пополнува извештај и се доставува до Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

До Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам се доставува извештај и кога постои сомневање за перење пари или финансирање тероризам.

в) Резултати од меѓуинституционалната соработка

Меѓуинституционалната соработка треба да резултира со откривање на сторителите на кривичното дело - перење пари и финансирање тероризам, и да изврши конфискација на имот стекнат на криминален начин. Република Македонија прави чекор напред во поглед на меѓуинституционалната соработка за борба против организиран криминал со тоа што гради систем на Национална разузнавачка база на податоци, до која ќе имаат пристап сите органи надлежни за борба против организираниот криминал и во голема мера треба да придонесе за поедноставување на активностите на надлежните органи и зголемување на степенот на нивната соработка.

Кривичните дела од областа на економскиот криминалитет и корупцијата како и недозволената трговија со дрога, оружје, трговија со луѓе и шверцување мигранти, компјутерски криминал и сл. се сметаат и за предикативни кривични дела на делото перење пари и финансирање тероризам.²²¹

Во продолжение на трудот авторот ќе презентира конкретен случај на меѓуинституционална соработка, во кој има елементи на организиран криминал вклучувајќи го и процесот на перење пари, како и неговите предикативни дела злоупотреба на службена положба и овластување, коруптивно однесување и сл..

Карактеристичен случај кој го водеше Основното јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција под назив ПЕПЕЛ е класичен случај на организиран криминал и перење пари и сметам дека треба да се презентира како школски пример. Во овој случај беше поведена кривична постапка против криминална организација основана од три лица на која подоцна пристапиле уште 30 лица, а заради докажување на кривичните дела: Злоупотреба на службена положба; Злосторничко здружување; Изнуда;

²²¹ Аналитика на МВР – Годишни програми , броките во заграда се податоци од 2008 година, Во текот на 2009 година споредбено со 2008 година забележано е трикратно зголемување во делот на откривање на инкриминациите поврзани со *перење пари*-12 (4) дела за кои се пријавени 40 (15) сторители- управители и директори на фирми, како и управител на брокерска куќа и член на одбор на директори кои присвоиле повеќе од 1,8 милијарда денари што потекнувале од измама на инвеститори, незаконска продажба на акции, незаконски набавки на опрема и слично.

Според структурата на откриените кривични дела од областа на економскиот криминалитет, во текот на 2009 година како и во претходните години, најзастапени се „злоупотреба на службена положба и овластување“ – 290, „измама при добивање кредит или друга погодност“ – 67, „оштетување и неовластено навлегување во компјутерски систем“ - 63 и „фалсификување или уништување деловни книги“ - 63 дела, „даночно затајување“ - 54, додека во помал обем се застапени и делата „повреда на правото од социјално осигурување“ - 28, „неовластена употреба на туѓа фирма“ - 24, „фалсификување службена исправа“ - 24 дела, „несовесно работење во слжбата“ -21.

Споредено со претходната година, значително зголемување во откривачката функција е регистрирано кај кривичното дело „неовластена употреба на туѓа фирма“ - 24(две), потоа „оштетување и неовластено навлегување во компјутерски систем“ – 63 (20), „повреда на правото од социјално осигурување“ – 28 (10), „повреда на правата од работен однос“ 10 (пет) и „лихварство“ 11 (пет).

Аналитика на МВР – Годишни програми –Извештаи на МВР за 2009 година, Во текот на 2009 година трикратно е зголемен бројот на откриени кривични дела *неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги на организиран начин*, односно регистрирани се 16 (пет) вакви дела за кои се пријавени 54 (18) сторители

Перење пари и други приноси од казниво дело (во која пријава се опфатени стечајни судии и управници, вработени во министерства) и др.

Оваа група била организирана на повеќе нивоа, а главната дејност се состоела во производство и дистрибуција на цигари со користење туѓа заштитна марка, како и цигари без бандероли. Преку ваквата криминална активност само во последните две години организацијата придобила противправна имотна корист во износ од 6,5 милиони евра.

При откривањето на групата беа вклучени повеќе институции, и тоа Одделот за организиран криминал при МВР, Финансиската полиција, Управата за спречување перење пари и финансирање тероризам и Управата за јавни приходи, кои работела под раководство на Јавниот обвинител.

Во постапката беа применети и посебни истражни мерки и тоа: следење на комуникациите и тајно следење, набљудување и аудио-визуелно снимање на лица и предмети со технички средства. При поведувањето на кривичната постапка по предлог на Јавниот обвинител беше замрзнат неподвижниот и движниот имот на обвинетите, беа блокирани нивните банкарските сметки, како и акциите кои ги поседуваат.

По спроведената кривична постапка на 25.3.2010 година беше донесена осудителна пресуда за сите обвинети лица, освен за еден обвинет, кој поради немање докази беше ослободен од обвинението. Беа изречени ефективни затворски казни за сите обвинети лица, а за повеќето обвинети беа изречени и дополнително споредни парични казни. Со пресудата е изречена и мерка конфискација на имотот и одземање на противправно стекнатата имотна корист, односно одземени се возилата, машините за правење цигари и имотната корист во висина од околу 6,5 милиони евра.

Како резултат на оваа истрага се добија докази и за други криминални дејства на оваа организирана група, која преку финансиски манипулации помогната од официјални службени лица, меѓу кои и судии, успеала противправно прибавената имотна корист да ја вложи во легални трансакции и да станат сопственици на повеќе комбинати кои претходно биле во сопственост на државата и во моментот против нив се води друга постапка која е во фаза на главен претрес.²²²

4. Карактеристики на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај финансиските институции во Република Македонија

4.1. Процес на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај банките и штедилниците во Република Македонија

Напредокот на финансискиот пазар, глобализацијата и новите технологии, доведоа до збогатување на палетата на финансиски услуги и продукти кои ги

²²² Извор: ОЈО за гонење организиран криминал и корупција

нуди банкарскиот сектор. Сите карактеристики кои претставуваат предност за банкарскиот сектор, воедно претставуваат потенцијал кој може да се злоупотреби за целите на перење пари и финансирање тероризам. Овој ризик претставува закана за интегритетот, доброто работење, репутацијата и стабилноста на банката, а во крајна линија и на целокупниот финансиски систем. Од овие причини сетот на мерки за спречување на перење пари и финансирање тероризам е поголем и посложен, но адекватен на големината на дејноста која ја вршат и на ризиците на кои се изложени.

Процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај банките и штедилниците може да се стави во една рамка. Рамката е еден од најприменуваните методи во светот кога треба да се решат одредени проблеми или да се постигнат одредени цели. Нејзина основна предност е што се состои од повеќе сукцесивни чекори кои бараат од нејзиниот креатор секогаш да се врати назад кога работите не се движат во посакуваната насока, односно отстапуваат од зацртаната цел.

Предвидената рамка се состои од два дела:

- поставување цели,
- индикатори, верификатори, претпоставки и предуслови.

Поставување цели се состои од активности кои треба да доведат до одредени резултати. Резултатите треба да доведат до остварување на одредена цел, која пак, од своја страна, ќе доведе до остварување на општата цел.

Индикаторите и верификаторите треба квантитативно да покажат дали и колку е остварена целта. Предусловите се фактори кои не зависат од носителите на проектот (во нашиот случај, банките и штедилниците), но без тие предуслови не може да се реализира проектот. Од друга страна, претпоставките се еден вид на тези кои треба да бидат проверени во праксата.

Процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај банките и штедилниците се состои од повеќе сегменти. Меѓу најважните ќе ги наведеме следните:

- прифаќање и идентификација на клиентот, како и испитување на неговиот бонитет и интегритет,
- препознавање на сомнителните трансакции,
- чување на податоците,
- доставување извештаи до Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам,
- внатрешна контрола и одговорно лице за примена на прописите,
- обука на вработените,
- контрола врз процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Во продолжение ќе бидат анализирани карактеристиките на секој сегмент од процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам.

4.1.1. Прифаќање и идентификација на комингентот, како и испитување на неговиот бонитет и интегритет

Воспоставувањето на деловниот контакт помеѓу банката, односно штедилницата и нејзините клиенти претставува првиот чекор во борбата со перењето пари и финансирање тероризам. Банката, односно штедилницата која е активно вклучена во процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам секогаш треба да има на ум дека најголемиот дел од нејзините клиенти го почитуваат „словото на законот“, односно дека отвораат сметки и извршуваат трансакции со цел да ги извршат своите вообичаени деловни активности, во согласност со позитивните законски прописи.

Од друга страна, банката, односно штедилницата мора да биде свесна дека секогаш е можно да се појават клиенти кои ќе се обидат да го злоупотребат деловниот однос и да ја искористат финансиската институција во функција на остварување на своите криминални цели. Потенцијалната опасност од инволвирање на банката, односно штедилницата во процесот на перење пари и финансирање тероризам мора да биде доволен аларм за преземање соодветни мерки и активности.

Се чини дека банките и штедилниците во нашава земја се доведени во истата неблагоприятна улога како и останатите банки во светот.

Овие финансиски институции од една страна мора да се борат за привлекување клиенти чие потекло на средства не е испитано, а од друга страна мораат да внимаваат на почитувањето на позитивните законски прописи и зачувувањето на својата репутација. Во таква ситуација, банките и штедилниците се должни да креираат слика (профил) за своите клиенти, при што треба да поседуваат информации во врска со: историјата на клиентот, видот на дејноста што ја извршува, географската лоцираност на самиот клиент и неговите клиенти/набавувачи, поврзаноста со политички функции или лица, поврзани сметки, видот на банкарски производи што ќе ги користи, и слично.²²³ Ни малку лесна задача, посебно во постојните услови за работење на домашните банки и штедилници.

Банките и штедилниците вршат идентификација на клиентите врз основа на постојниот Закон за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам, како и врз основа на подзаконските акти кои произлегуваат од Законот за девизно работење.

Идентификацијата на клиентот се врши врз основа на документација од независни и точни извори. Притоа, домашните правни лица треба да достават регистрација од надлежниот орган (Централниот регистар на Република Македонија), како и даночен или матичен број. Оние субјекти кои не се регистрирале кај Централниот регистар поднесуваат судска регистрација. Домашните физички лица се идентификуваат врз основа на важечка лична

²²³ Народна банка на Р.Македонија, Одлука за начинот на постапката за воспоставување и примена на програмата за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

карта или пасош. Во случај кога деловниот однос се воспоставува преку посредник, банката, односно штедилницата е должна да го утврди идентитетот и на посредникот и на неговиот налогодавец.

Идентификација на нерезидентите правни лица се врши со помош на регистрација на правното лице кај соодветниот орган во неговата матична земја. Нерезидентите физички лица се идентификуваат врз основа на важечки пасош издаден од нивната матична земја.

Во земјава во изминатиот период со донесување на Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам се придава поголемо значење на испитувањето на бонитетот и интегритетот на клиентите. Утврдувањето на бонитетот и интегритетот подразбира вршење увид во деловното и финансиското минато на клиентот, како и во неговите постојни активности. Единствено на тој начин, банката или штедилницата со разумна сигурност ќе може да тврди дали одредени активности на клиентот се сомнителни или не. Бонитетот и интегритетот на клиентот се утврдува со јасно предвидени норми за таквото утврдување, кои меѓу другото опфаќаат: анализа на клиентот, обезбедување информации за целта и намерата на деловниот однос или трансакција на клиентот, постојан мониторинг на деловниот однос вклучувајќи детален преглед на трансакциите кои се преземаат, како и вршење анализа на ризиците на клиентот врз основа на индикатори кои ги изготвува УСППФТ во соработка со субјектите задолжени со закон да доставуваат извештаи за сомнителни трансакции до УСППФТ и органите на надзор.

Прифаќањето на одредбите од третата ЕУ директива (каде што е посветено големо внимание на утврдувањето на бонитетот и интегритетот на клиентите) во нашата легислатива, и нивно вметнување во Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам го надмина овој проблем со кој земјата се среќаваше.

Банките и штедилниците со новите законски прописи кои ја регулираат материјата на перење пари и финансирање тероризам мора да вршат и идентификацијата на политички изложените лица, каде што во Законот точно се наведува кои се политички изложени лица во земјата и во странски држави.

Иако овие лица можат да донесат значителен репутациски и правен ризик за банката, односно штедилницата, постои пропис во кој е регулирано воспоставувањето на деловниот однос со овие лица. Во таква ситуација, банките и штедилниците ги третираат политички изложените лица како редовни клиенти и преземаат посебни мерки и активности при воспоставувањето на деловниот однос. Одредбите од Одлуката на НБРМ за начинот и постапката за воспоставување на програмата на банка за спречување на перење пари и финансирање тероризам ги предвидуваат следните активности при воспоставување деловен однос со политички изложените лица:

- воспоставување адекватен систем за навремено идентификување на политички изложени лица,

- одлуката за воспоставување деловен однос со клиентот мора да биде донесена од страна на раководното лице на соодветната организациска единица, за што мора да биде известен надлежниот орган на банката за спречување на перење пари и финансирање тероризам,
- утврдување на изворот на средствата на клиентот,
- постојано детално следење на деловната соработка со овие лица.

Што се однесува до утврдувањето на изворот на средства на клиентот, се јавуваат повеќе дилеми:

- како може домашната финансиска институција веродостојно да го утврди изворот на средства на странското политички изложено лице,
- ако средствата доаѓаат од странска банка (евентуалните нелегални средства се внесени во банкарскиот систем и фазите на пласман и прикривање се веќе завршени), до кој степен треба да се движат активностите на домашната банка,
- со кое право банката презема истражни функции и во земјата и во странство.

Со новите законски измени, следен проблем на кој се посветува внимание е воспоставување кореспондентски односи со домашни и странски банки.

При воспоставување кореспондентски односи, домашните финансиски институции го земаат предвид не само кредитниот и девизниот ризик, туку и ризиците поврзани со перењето пари и финансирањето тероризам. Во таква ситуација банките и штедилниците бараат документација и информации врз основа на кои би го оцениле ризикот од перење пари и финансирање тероризам.²²⁴

Со новите законски измени предвидено е банките и штедилниците да посветат особено внимание на деловниот однос и на трансакциите со клиенти кои доаѓаат од земји кои што се наоѓаат на листата на држави-ризици земји (според листата објавена од ФАТФ) а кои се објавени од Министерството за финансии.²²⁵

4.1.2. Препознавање невообичаени трансакции и сомневање за перење пари и финансирање тероризам

УСППФТ има донесено листа на индикатори за препознавање сомнителните трансакции. Мора да се истакне дека добар дел од тие индикатори се издржани, но нивната практична имплементација изостанува. Причини за таквата појава има повеќе:

- субјективен карактер на дел од индикаторите,
- отежната примена на дел од индикаторите во македонски услови,

²²⁴ Народна банка на Р.Македонија, Одлука за начинот и постапката за воспоставување и примена на програмата за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

²²⁵ Народна банка на Р.Македонија, Одлука за начинот и постапката за воспоставување и примена на програмата за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

- многу мала застапеност на процесот на утврдување на бонитетот и интегритетот на клиентите,
- недоволна кадровска екипираност на дел од банките.

Доколку се изврши анализа на индикаторите кои се однесуваат на самиот клиент, отворањето сметка од негова страна, користењето на сметката, извршувањето на трансакциите, кредитирањето и сл. може да се доведе до следните заклучоци:

Индикаторите што се однесуваат на клиентот и неговото однесување се најсубјективни, па како такви и најтешки за имплементација во праксата. Кај сите други групи на индикатори постојат одредени пишани документи чија веродостојност може да се утврди. Индикаторите што се однесуваат на клиентот, покрај пишаните документи (регистрација или пасош, финансиски извештаи, извештаи за бонитетот и интегритетот итн.) содржат и субјективни карактеристики за кои е тешко да се заземе унифициран став. Имено, дел од индикаторите што се однесуваат на клиентите го третираат нивното однесување, степенот на запознаеност со прописите кои го регулираат спречувањето на перење пари и финансирање тероризам, како и психолошките карактеристики итн. Овие индикатори се однесуваат и за физичките лица и за законските застапници на правните лица. Со оглед на тоа што за субјективните карактеристики на клиентите не постојат пишани документи, сè е сведено на перцепцијата на службеникот на банката или штедилницата кој го остварува непосредниот контакт со клиентите.

Перцепцијата кај различните службеници е различна (што е сосема нормално), па така може да се случи еден службеник да оквалификува нечие однесување како повод за поднесување извештај за сомнителна трансакција, а друг службеник да го оквалификува истото однесување на клиентот како нешто сосема нормално. Притоа, банката или штедилницата, па и супервизорските органи не се во состојба да го обвинат ниту едниот ниту другиот службеник за (не)поднесувањето извештај за сомнителна трансакција. Со оглед на тоа што дел од индикаторите што се однесуваат на клиентите овозможуваат различно толкување, се чини дека останува на добрата волја на финансиската институција и нејзините вработени дали одредена активност или однесување на клиентот ќе бидат третирани како сомнителни или не.

Што се однесува до отворањето на сметката, тука веќе, сите индикатори имаат објективни карактеристики. Клиентот е должен да ја поднесе до банката или штедилницата целокупната документација од која ќе може да биде утврден неговиот идентитет, бонитет и интегритет. Доколку клиентот одбие да ја презентира бараната документација (или дел од неа) или пак нема основни познавања за гранката на дејноста во која работи, банката или штедилницата има доволно индиции таквото однесување да го третира како сомнително. Уште повеќе, банката или штедилницата не смеат ни да дозволат отворање анонимни сметки или сметки кои гласат на очигледно фиктивни имиња. При отворањето на сметката клиентот или посредникот назначен од негова страна мора точно да знаат да објаснат за што ќе им служи сметката, кои видови на трансакции ќе ги извршуваат преку неа и со која цел. Посебно внимание може да привлече отворањето на сметка на правно или физичко лице на место кое

е географски далеку од неговото седиште или место на живеење, а притоа лицето не наведува оправдана причина за отворањето на сметката на таа локација. Од тие причини, финансиската институција мора да води сметка за ризиците кои можат да се јават како резултат на отворање сметка наменета за перење пари или финансирање тероризам. Тука, пред сè, се мисли на репутациониот ризик (мора да се провери дали потенцијалните клиенти се на одредени т.н. црни листи), кој лесно може да прејде во оперативен и правен ризик. Од тие причини, банката и штедилницата мораат да водат сметка за индикаторите кои наведуваат на сомнително однесување при отворање одредена сметка.

Банките и штедилниците треба да обрнат посебно внимание на перењето пари и финансирање тероризам со помош на користење сметки (вложени депозити).

Сметката треба да се користи од клиентот во согласност со неговиот профил и неговите деловни активности. Секое отстапување од оваа концепција може да значи палење на црвеното светло за финансиската институција. На пример, ако едно правно лице работи во сферата на текстилната индустрија, секој прилив од правно лице кое се занимава со изградба на бродови може да предизвика сомневање. Или пак, ако вообичаениот промет на сметката е 100.000 евра месечно, а во еден месец прометот нарасне на 1.000.000 евра, и тоа може да биде индикатор дека нешто невообичаено се случило. Сомнителни можат да бидат и сметките со голем промет, а мало салдо.

Индикаторите кои се однесуваат на извршувањето на трансакциите, исто така, имаат големо значење. Покрај економската и правната оправданост на трансакциите (која во одредени случаи е тешко да се процени), посебно внимание заслужува анализата на начинот на работа на клиентот. На пример, секој клиент настојува да ја изврши трансакцијата со најниски трошоци и најмала провизија. Доколку клиентот не е заинтересиран за висината на трошоците при извршувањето на трансакцијата, тоа може да биде индикатор дека има нешто сомнително. Извршувањето трансакции на одреден заокружен износ (пример: 10.000 евра) или износ веднаш под законскиот лимит кој подлежи на известување (пример: 14.999 евра) може да биде доволен сигнал за банката дека трансакцијата можеби е сомнителна. Трансакциите кои се неконзистентни со претходните вложувања или повлекувања, или трансакциите за кои не постои објаснување за економската активност претставуваат пример за сомнителни трансакции.

Кредитирањето како производ што е многу популарен кај клиентите, може да биде злоупотребено во функција на перење пари и финансирање тероризам.

Посебно внимание мора да биде посветено на обезбедувањето кај кредитот. Имено, обезбедувањето може да биде непарично (хипотека, рачна залога и сл.) и парично (депозит, готовина во депо итн.). И едниот и другиот вид на обезбедување можат да послужат за извршување на активноста наречена перење пари. И кај двата вида на обезбедување проблем може да претставува изворот на средства. Доколку правното или физичкото лице на нелегален начин дојде до одредени средства (предмети, пари или права), нив

ќе ги легализира на тој начин што од банката или штедилницата ќе земе кредит, а горенаведените средства ќе ги остави како обезбедување.

Доколку клиентот во одреден рок не го врати кредитот, финансиската институција ќе пристапи кон активирање на обезбедувањето. На тој начин криминалниот ентитет се обезбедил со легални пари од кредит, а успеал нелегалните средства да ги пласира во системот на финансиски институции.

Банката или штедилницата мораат да водат сметка и за намената на кредитот. Доколку тој се користи за криминални цели, криминални ќе бидат и приносите, односно средствата кои ќе послужат за враќање на кредитот. На тој начин, нелегалните средства ќе влезат во системот на финансиски институции.

Кај сите горенаведени сегменти (односи со клиентите, отворање и користење на сметка, извршување трансакција и кредитирање) мора да се води сметка за деловните односи што банката или штедилницата ги воспоставува со политички изложените лица. Со оглед на тоа што овие лица сами по себе влијаат врз репутацијата на финансиската институција (било да е таа позитивна или негативна), мора да бидат преземени сите мерки за нивно идентификување и следење. Единствено на тој начин финансиската институција ќе може во целост да ги испочитува позитивните законски прописи.

Индикатори кои се однесуваат на **трансакции поврзани со вложувања**, на пример: купување хартии од вредност кога тоа не се совпаѓа со финансиската состојба и бонитетот на клиентот; уплата на голем износ на готовина за купување хартии од вредност што не одговара на финансиската состојба на клиентот; постојано се купуваат или продаваат хартии од вредност без некаква очигледна економска цел (пр. со загуба по инвеститорот).

Индикатори кои се однесуваат на работење со странство: клиентот потекнува од држава која е општо позната дека е поврзана со производство, преработка или продажба на дрога; Користење акредитиви и други инструменти за дозначување на пари меѓу клиенти од различни држави, иако такво работење не е во согласност со вообичаениот начин на работење на клиентот или вообичаениот начин на користење инструменти во меѓународното работење; Трансфери на големи износи во странство од сметка чие салдо потекнува од многубројни внесувања на готовина на една или повеќе сметки на клиентот;

Клиентот има големи или зачестени приливи на средства од лица, кои потекнуваат од земја која не ги применува прописите од областа на спречување на перење пари и финансирање тероризам и сл..

Индикатори кои се однесуваат на **вработените:** необјасливи промени во однесувањето на вработените (на пр.: расипнички начин на живеење, неискористување на годишен одмор, поврзување на личните со деловните односи помеѓу вработените и клиентите); Вработениот избегнува да дава информации за клиентите или трансакциите кај кои постојат причини за

сомневање за перење пари, иако му се познати фактите кои укажуваат на сомнителна трансакција; Непочитување на интерните упатства, постапки и прописи за спречување на перењето пари од страна на вработените во банките и др..

Индикатори кои се однесуваат на плаќања со платежни картички: клиентот спроведува трансакции со висока вредност преку припејд- картичка, користејќи ја предноста на опцијата за полнење на картичката без физичко присуство во банката, на пример преку банкомати, интернет- банкарство, итн.; Високи состојби на задолжувања или одобрувања на кредитни картички се отплаќаат во готовина, без јасен извор на средствата.

Индикатори поврзани со здруженија на граѓани и фондации: голем прилив на средства кои не одговараат на активностите на здруженијата на граѓани и фондации; ненадејно зголемување на фреквенцијата и висината на трансакциите или обратно, односно средствата остануваат на сметка на здруженијата на граѓани и фондации долго време; донации доаѓаат исклучително од нерезиденти од земјата каде што се регистрирани здруженијата на граѓани и фондацииите; трансфери на средства во различни земји, особено во високо ризични земји, кога тоа не е оправдано со целта на здруженијата на граѓани и фондации прецизирана во статут; големи трансфери на сметки на Здруженија на граѓани и фондации без персонал, канцеларии, телефонски броеви итн. ²²⁶

Додека во случаите на перење пари се прикриваат незаконски стекнатите средства, во случаите на финансирање тероризам се употребуваат финансиски средства од легални и илегални извори кои се пренесуваат од едно на друго место преку официјални и неофицијални канали. Кога се утврдува финансирање тероризам треба да се земе предвид фактот дека сумата на пари што е потребна за да се изврши еден единствен терористички напад може да биде многу мала. Неколку стотици евра може да бидат доволни. Поради тоа, сомнението што е базирано само на сумата на трансакцијата може да биде недоволно, затоа треба да се имаат предвид целокупните животни околности на личностите за кои се појавува сомневањето.

УСППФТ има донесено листа на индикатори за утврдување сомневање за финансирање тероризам кои банките се задолжени да ги применуваат: ²²⁷

²²⁶ **организација** - заедница на луѓе со одредени заеднички цели, која е основана и регистрирана според прописите (на пр.: трговско друштво, јавно претпријатие, владина институција, политичка организација, граѓанско правно лице).

значителни средства - износ на средства, кој со оглед дејноста на клиентот или финансиската состојба на клиентот, е значителен. Слично важи и за изразите „необично голем депозит на готовина“ или „голем износ“, во корелација со дејноста на клиентот или со неговата финансиска состојба. Како лимит за проверка се смета висината на средства, кои ја достигнуваат вредноста, за која со Законот за спречување перење пари е задолжителна идентификација на странката (15.000 евра).

подрачја, кои се познати по производство, преработка или препродавање на дроги - Државите познати по производство, преработка или препродавање дрога и државите познати како даночен рај субјектите сами ги определуваат и ги заведуваат во нивните програми за спречување на перење пари. Додека државите кои не ги исполнуваат минимум критериумите и мерките за спречување на перење пари се определуваат од извештаите на Moneyval и FATF.

²²⁷ УСППФТ- Листи на индикатори за утврдување на сомневање за финансирање тероризам

Од анализата на индикаторите може да се забележи дека се опфатени скоро сите сегменти на сомневање за финансирање тероризам. Во натамошното излагање ќе ги споменеме сите индикатори кои банките ги сметаат за сомнителни за финансирање тероризам, бидејќи со нивното утврдување првпат во земјата се придава поголемо значење на појавата финансирање тероризам. Меѓутоа, мораме да спомнеме дека во земјата сè уште е многу мал бројот на поднесени кривични пријави за финансирање тероризам од страна на органите на прогонот, исто така е многу мал и незначителен бројот за поднесени сомнителни трансакции за финансирање тероризам од страна на финансиските субјекти.

Како индикатори кои се земаат предвид од страна на субјектите при утврдување на сомневање за финансирање тероризам се спомнуваат следните:

- Клиентот, лицето кое го застапува клиентот или лицето за чија сметка се врши трансакцијата се наоѓа на Листи на ОН, ЕУ или други листи на терористи и терористички организации;
- Повеќе лица вршат уплати на релативно мали, исти или слични износи на готовина на сметка на клиентот, а потоа вкупниот износ се префрла во странство;
- Клиентот, врши чести уплати на релативно мали износи на готовина на сметка/сметки, а вкупниот износ на уплатите е значителен;
- Клиентот на својата сметка започнува да врши трансакции кои отстапуваат од неговото дотогашно вообичаено работење;
- Домашни и меѓународни здруженија на граѓани и фондации започнуваат да вршат трансакции кои отстапуваат од нивното дотогашно вообичаено работење и/или од со целите на организацијата презентирани во нејзиниот статут;
- Клиентот врши чести промени на лицата кои се овластени да располагаат со средствата од неговата сметка;
- Клиентот за кој има сознанија дека често патува во држави кои се познати по тоа дека на нивна територија дејствуваат терористички организации или зајакнато е фундаменталистичкото движење;
- Клиентот на својата сметка добива повеќе приливи од различни сметки во еден ист ден, а вкупниот износ на уплатите е релативно голем;
- Едно лице поднесува барања за воспоставување деловен однос за повеќе правни лица регистрирани на ист ден и/или на иста адреса;
- Лицата кои се овластени да располагаат со средствата од сметката на клиентот често пријавуваат промени на податоците за контакт;

- Клиентот периодично врши определени тип на трансакции на сметката;
- Клиентот инсистира при уплата на средства на сметка на истите да не се засметува камата (исламистичко банкарство);
- Клиентот за целите на идентификација и верификација често презентира впечатливо нови документи;
- Клиентот користи документи за идентификација кои се сомнителни или чија содржина е сомнителна;
- Клиентот го повлекува барањето за отворање сметка или за извршување определена трансакција во случај кога од него ќе бидат побарани дополнителни информации и некои појаснувања;
- Необјаснив избор на филијала (особено кога се работи за нови клиенти);
- Клиенти за кои има сознанија дека поддржуваат лица кои припаѓаат на фундаменталистички групи;
- При воспоставувањето деловен однос, клиентот дава непрецизни податоци за својата дејност (најчесто се користи терминот студент) или наведената професија или занимање не одговара со видот или волуменот на трансакциите кои ги врши;
- Клиентот користи поштенски фах или пријавува чести промени на својата адреса;
- На сметка на која подолг временски период немало активност, клиентот неочекувано добива приливи, кои последователно ги повлекува во готово;
- Големи износи на готовина се повлекуваат од сметка на клиент - правно лице кое во своето редовно работење не работи со готовина;
- Големи износи на готовина се уплаќаат на сметка на клиент, кој во своето редовно работење работи со други платежни инструменти;
- На сметка на клиентот во ист момент се вршат структурирани уплати во различни филијали на банката или од страна на група од лица кои истовремено влегуваат во банката и вршат уплата;
- Клиентот дава различни податоци за изворот на средствата при различни трансакции во рамки на деловниот однос;
- Клиентот за извршување на трансакциите ги користи услугите за брз трансфер на пари, иако за тоа постојат и други поекономични начини на извршување на трансакциите;
- Клиентот врши уплата на готовина на својата сметка, која веднаш потоа во целиот износ ја трансферира на неколку сметки во странство;

- На сметки на домашни и меѓународни здруженија на граѓани и фондации, се уплаќаат средства кои веднаш потоа или во кратко време се трансферираат на сметки на едни исти лица во странство;
- Прием, транзит или доставување на трансфери од/ низ/ до држави кои се санкционирани од страна на ОН или ЕУ или потврдени како некооперативни за спречување на перење пари и финансирање тероризам;
- На сметката на клиентот се врши уплата на средства од лица чие потекло е од држави кои се санкционирани од страна на ОН или ЕУ или потврдени како некооперативни за спречување на перење пари и финансирање тероризам;
- Клиентот бара да му бидат отворени различни типови на сметки во истата банка, иако за тоа не постои видлива или логична цел;
- Некомплетни детали во врска со плаќачот или дојдовна дознака кредитирана на сметки на здруженија на граѓани и фондации и други.

4.1.3.Процес на чување на податоците и документите

Секоја финансиска институција (а со тоа и банката или штедилницата) е должна да ги чува податоците поврзани со клиентите и нивните деловни активности. Во врска со чувањето на податоците се поставуваат повеќе прашања:

- кои податоци треба да се чуваат,
- во каква форма треба да се чуваат,
- кој е рокот за чување на тие податоци.

Иако препораките на ФАТФ и директивите на Европската унија предвидуваат рок од 5 години за чување на податоците релевантни за борбата со перењето пари, сепак нашиот Закон за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам предвидува рок од 10 години за чување на податоците. Секако законодавецот имал свои причини кога одредил рок од 10 години. Но, притоа испуштил да ја наведе формата во која ќе се чуваат тие податоци. Дали е доволно податоците да се чуваат електронски или секој документ мора да се чува и на хартија.

Ако се земе предвид обемот на работа на банките и штедилниците, бројот на нивните клиенти и трансакциите што ги вршат, чувањето на податоците на хартија за период од 10 години навистина може да претставува сериозен проблем.

Што се однесува до прашањето кои податоци или документи треба да се чуваат, треба да се истакне дека банката или штедилницата треба да ги чува оние податоци кои:²²⁸

- претставуваат основа за составување извештаи за извршени сомнителни трансакции, како и за внатрешни истраги,
- играат клучна улога за спроведување на политиката за познавање на клиентите,
- претставуваат клучен извор на информации за УСППФТ и други официјални институции,
- помагаат при донесувањето одлуки од страна на лицето задолжено за примена на прописите од областа на спречувањето на перење пари и финансирање тероризам.

Начинот на чување на податоците треба да овозможи добивање точни и навремени информации, како и едноставен и благовремен пристап до тие податоци. Податоците треба да се чуваат на сигурна локација и во секое време да им бидат достапни на лицата кои имаат потреба од нив.

Освен за интерни потреби, тие податоци им служат и на екстерните органи, а пред сè на УСППФТ и полицијата. Во случај овие тела да вршат истрага, тие бараат од сочуваниите податоци и документи да добијат одговори на следните прашања:²²⁹

- време и датум на извршената трансакција,
- извршител на трансакцијата,
- вид и вредност на трансакцијата,
- потекло и дестинација на трансакцијата,
- лични податоци на клиентот.

Значи, досиејата треба да содржат доволно податоци кои ќе овозможат реконструкција на индивидуалните трансакции и ќе послужат како доказ во евентуалната кривична постапка.

²²⁸ www.imolin.org 01.07.2010

²²⁹ ЦЈОН МЕДИНГЕР, Перење пари, Водич за кривични истражувачи, Скопје 2009. Влада на Р.Македонија, програма за преведување на 500 стручни и научни учебници од кои се учи на врвните универзитети на САД и Европската унија стр.397

4.1.4. Соработка со Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам

Според Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам, банките и штедилниците се должни да доставуваат три вида на извештаи до Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам:

- извештаи за поединечни готовински трансакции чиј износ е повисок од 15.000 евра,
- извештаи за повеќе поврзани готовински трансакции чиј вкупен износ е повисок од 15.000 евра,
- извештаи за извршени сомнителни трансакции.

Извештаите се доставуваат во форма на унифицирани обрасци, кои ги пропишува УСППФТ²³⁰

Извештаите за поединечните и поврзаните готовински трансакции се доставуваат во рок од три работни дена, додека рокот за доставување извештаи за сомнителни трансакции изнесува 24 часа. Притоа, треба да се нагласи дека единствено поединечните готовински трансакции се доставуваат по електронски пат, додека извештаите за поврзаните и сомнителните трансакции сè уште се доставуваат во хартиена форма.

Причината лежи во фактот што УСППФТ сè уште нема софтверско решение за електронско прифаќање на извештаите за поврзани и сомнителни трансакции.

Доставувањето извештаи од страна на банките и штедилниците до УСППФТ е поврзано со одредени проблеми што ги наметнува праксата. Некои банки и штедилници сè уште немаат извршено централизација на прибирање на податоците. Тоа значи дека недостасува софтверско решение кое ќе алармира дека едно правно или физичко лице во рок од 24 часа извршило повеќе готовински уплати или исплати кои го надминуваат износот од 15.000 евра. Без такво софтверско решение, банката или штедилницата фактички не може да ги следи поврзаните готовински трансакции, посебно во случаи кога има повеќе филијали и експозитури. Во таква ситуација, клиентот на банката може да врши уплати или исплати во текот на еден ден на различни шалтери и да го надмине лимитот од 15.000 евра, а тоа да не биде констатирано. Нормално, во таква ситуација нема да биде поднесен извештај за поврзани трансакции до УСППФТ.

Зошто е тоа така? Соочени со ликвидносни или други финансиски проблеми, одредени банки и штедилници се обидуваат да заштедат и таму каде што не би смеело да се штеди. Отсуството на адекватно софтверско решение и централизирано прибирање и обработка на податоците речиси секогаш доведува до непочитување на одредбите од Законот за спречување на

²³⁰ Сл. весник бр.38 од 18.3.2009 година

перење пари и други приноси од казниво дело во делот на доставување извештаи. Изречените санкции поради непочитувањето на законот и изгубената репутација многу често чинат повеќе од трошоците за набавка на адекватен софтвер. Ваквиот проблем се очекува во блиска иднина да се надмине.

4.1.5. Именување овластено лице за контрола и ревизија на спроведување мерки и дејства за примена на прописите за перење пари и финансирање тероризам

Секоја банка и штедилница мора да има своја внатрешна контрола. Во поголемите банки и штедилници постои служба за внатрешна контрола, додека во помалите институции таа функција обично ја врши само едно лице. Внатрешната контрола мора да поседува функционална независност, а за своето работење одговара пред управниот одбор на соодветната финансиска институција.

Поголемите банки кои имаат посебни служби за внатрешна контрола, извршиле поделба на работните задачи, така што одредено лице врши контрола само врз имплементацијата на екстерните и интерните прописи од сферата на спречувањето на перење пари и финансирање тероризам. Во помалите банки, интерните ревизори ги покриваат сите области, а контролата врз процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам е само еден сегмент од нивните работни задачи.

Внатрешната ревизија има годишен план со кој дефинира, во кој период, кои области од работењето на банката или штедилницата ќе ги контролира. Некои банки вршат контрола врз имплементацијата на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам еднаш годишно. Кај други банки контролата во овој сегмент е почеста, било поради стручноста и интересот на интерниот ревизор, било поради барањата на управниот одбор, менаџментот или контролните органи.

Внатрешната контрола најчесто ги контролира следните области од сферата на спречување на перење пари:²³¹

- целокупниот процес на спречување на перење пари и финансирање тероризам на ниво на банка или штедилница,
- анализа на познавањето на вработените на законските прописи,
- анализа и тестирање на адекватноста на пишаните политики и процедури.

Контролата се врши врз основа на метод на примерок, при што ревизорот настојува да ги почитува основните ревизорски стандарди (материјалност, конзистентност, репрезентативност на примерокот и сл.).

²³¹ Moneyval „Questionnaire template: Macedonia”, 16 July 2008 Srazburg

По завршената контрола, ревизорот подготвува извештај кој го доставува до управниот одбор на банката или штедилницата.

Основниот недостаток на службите за внатрешна ревизија во најголемиот дел од банките и штедилниците во Република Македонија е тоа што тие најчесто немаат квалификуван кадар со стручни познавања од областа на спречувањето на перење пари и финансирање тероризам. Сè до неодамна, на перењето пари и финансирањето тероризам не му се посветуваше доволно внимание, па затоа и интерните ревизори се специјализираа во друг правец (процена на кредитниот ризик, ликвидноста итн.). Не е мал бројот на банки и штедилници каде што обука во сферата на спречување на перење пари и финансирање тероризам најпрво им треба на интерните ревизори, а дури потоа на вработените.

Сепак, радува фактот што банките и штедилниците почнуваат да ја согледуваат важноста на прашањето, па интерните ревизори посветуваат сè поголемо внимание на борбата со перењето пари и финансирањето тероризам.

Покрај внатрешната ревизија, секоја банка или штедилница има лице одговорно за примена на прописите од областа на спречувањето на перење пари и финансирање тероризам. Тоа лице треба да поседува хиерархиска и функционална моќ за да може непречено да ги извршува доверените задачи.

Лицето одговорно за примена на прописите мора да има навремен и непречен пристап до податоците и документацијата за идентификација на клиентите, да прибира информации за природата и карактерот на деловните активности на клиентите и да ги следи трансакциите за кои постојат индикации дека имаат сомнителен карактер. Тоа лице е одговорно за прибирање и чување на податоците за сите сомнителни трансакции кои се идентификувани во различни организациски делови на банката или штедилницата. Лицето одговорно за примена на прописите врши анализа на прибраните податоци и одлучува во врска со (не)доставувањето на извештаи до УСППФТ.

Ова лице за својата работа одговара пред управниот одбор на финансиската институција. Во секој случај, одлуките одредени извештаи да бидат доставени до УСППФТ или не се единствено негови, па на тој начин ја има комплетната одговорност за евентуалните реперкусии.

Со новите законски прописи, сите поголеми субјекти кои имаат повеќе од 50 вработени се должни да основаат Оддел за спречување перење пари и финансирање тероризам, кој ќе се грижи за спроведување на програмата и одредбите од Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам, одделот треба да биде со најмалку 3 вработени, а бројот на вработените во Одделот ќе се зголемува пропорционално за по едно лице на секои 200 вработени. Со работењето на Одделот треба да раководи одговорно лице. Одделот за своето работење писмено ќе ја известува Управата.

4.1.6. Процес на постојана обука на вработените

Кога е во прашање борбата со перењето пари и финансирањето на тероризмот, вработените во банката или штедилницата можат да бидат најсилниот столб на одбрана или најслабата алка во синџирот. Вработените се тие кои го остваруваат првиот непосреден контакт со клиентите. Доколку тие се запознати со законските прописи, интерните политики и процедури за спречување на перење пари и поминале низ соодветна обука со цел да научат како практично да ги имплементираат тие процедури, со успех ќе се фатат во костец со проблемите што ги предизвикува перењето пари и финансирањето тероризам. Во спротивно, тие навистина ќе претставуваат најслабата алка во синџирот на банкарската хиерархија. Клиентите без проблем ќе ја реализираат фазата на пласман од процесот на перење пари, а потоа спречувањето на перење пари е многу потешко за реализација. Ефикасноста на обуката на вработените во голема мера го детерминира успехот на стратегијата на банката или штедилницата во борбата со перењето пари.

Сите банки и штедилници се должни да вршат континуирани обуки на своите вработени. Времето и содржината на обуката за вработените од различни сектори треба да бидат приспособени на потребите на банката или штедилницата. Обуките треба да опфаќаат различни теми за различните видови на вработени: нови вработени, вработени кои остваруваат непосреден контакт со клиентите, лицето одговорно за примена на прописите и вработените кои работат со нови клиенти. Тие обуки треба редовно да се одржуваат за да можат вработените да се запознаат со најновите проблеми или достигнувања во сферата на спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Обуката на вработените ги опфаќа следните теми:

- дефинирање на перењето пари и финансирањето тероризам,
- изложеност на банката или штедилницата на опасноста од инволвирање во процесот на перење пари и финансирање тероризам,
- ризични подрачја,
- меѓународни одредби,
- локална регулатива и закони,
- законски обврски,
- улогата на лицето за усогласеност со прописи,
- внатрешни правила и политики на институцијата,
- проблематика на прифаќање на клиентот (процена на ризиците, идентификација и верификација),
- приспособување кон специфичностите на клиентот,
- сомневања и известување,
- чување на документацијата и извештаите.

Во изминатиот период УСППФТ направи серија специфични обуки за своите субјекти задолжени за спроведување на Правилата и прописите за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Преку овие обуки непосредните вработени во субјектите (банки, менувачници, штедилници, ДУБТП, итн.) се запознаа со најновите законски прописи, меѓународни одредби и индикатори за препознавање на сомнителни трансакции во сферата на перење пари и финансирање тероризам.

4.1.7. Контрола врз процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај банките и штедилниците

Банките и штедилниците, како составен дел од системот на финансиски институции, претставуваат важен сегмент на економскиот систем во една земја. Нивната стабилност, ефикасност и легитимност во работењето има есенцијално значење за движењето на стоковните и паричните текови. Само солидни и стабилни финансиски институции можат да претставуваат „продолжена рака на стопанството“. Доколку банките и штедилниците станат подложни на феноменот наречен перење пари и финансирање тероризам, наскоро може да се очекува криминализација на стопанството и општеството во целина.

Имајќи го предвид горенаведеното, јасно е значењето на контролата врз процесот на спречување на перење пари кај банките и штедилниците. Таа контрола во нашата земја ја врши супервизијата на Народна банка на Република Македонија. Контролата на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам може да биде во рамките на контролата на целокупното работење на банките и штедилниците или да биде специјализирана и да се однесува само на тој сегмент од работењето на овие финансиски институции.

Контролата на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам се состои од три дела:²³²

- подготовка на контролата,
- извршување на контролата,
- донесување заклучоци и завршување на контролата.

Во рамките на подготовката на контролата, супервизорите се должни да ги идентификуваат реалните или потенцијалните ризици од перење пари и финансирање тероризам на кои е изложена банката. Исто така, во оваа фаза се врши планирање на обемот на контрола, како и методологијата на работа.

Фазата на извршување на контролата се состои во:

- Контрола на програмата за спречување на перење пари и финансирање тероризам;

²³² НБРМ, Сектор за супервизија, банкарска регулатива и финансиска стабилност. Дирекција за финансиска стабилност банкарска регулатива и методологија.

- Контрола на отворање на сметките на комингентите;
- Контрола на извештаите за извршени сомнителни трансакции.

Во последната фаза од извршувањето на супервизорската контрола се донесуваат заклучоци, од извршената контрола се дискутира за наодите со раководството на банката или штедилницата, се изготвува записник од контролата и се преземаат потребните корективни мерки или се изрекуваат санкции.

4.2. Процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај даватели на услуги брз трансфер на пари (ДУБТП) во Република Македонија

Глобализацијата на финансиските пазари и развојот на информатичката технологија во голема мера доведоа до олеснување на релокацијата на средства низ целиот свет за многу кратко време. Формирањето и функционирањето на глобалните системи за електронски трансфер на пари, овозможуваат електронски пренос на пари помеѓу физички лица од различни држави за време покусо од еден час. За криминалците, кои континуирано бараат можности да ги внесат валканите пари од криминални активности во легалните финансиски текови, услугата брз трансфер на пари нуди извонредна можност нелегалните средства за многу кратко време да ги легализираат. Исто така, меѓународната пракса покажува дека системите за брз трансфер на пари многу често се користат и за трансфер на легални средства за целите на финансирање тероризам, при што најчесто станува збор за незначително ниски износи на средства кои не будат сомневање за постоење на криминални намери и активности. Токму од овие причини примената на мерки за спречување на перење пари и финансирање тероризам од страна на давателите на услуги брз трансфер на пари е многу значајна од аспект на препознавање и пријавување на потенцијално сомнителни трансфери на средства.

ДУБТП во нашата земја првпат се појавија кон крајот на деведесеттите години од минатиот век. Најпрвин тие функционираа како составен дел од една деловна банка (која потоа најде субагенти кај неколку други деловни банки), а потоа со овој вид на услуга започна да се занимава и едно трговско друштво. Подвоеноста на функционирањето на услугите брз трансфер на пари кај банка и небанкарска институција, како и непрецизноста и недореченоста на законската регулатива создадоа низа на контроверзни ситуации и перипетии кои се присутни сè до денеска.

ДУБТП се третираат како исклучително ризични субјекти кога е во прашање феноменот наречен перење пари. Постојат повеќе причини за таквата ситуација, но како најбитни ќе ги наведеме:

- брзиот трансфер на пари се извршува единствено со помош на готовински трансакции,
- клиентите на ДУБТП се исклучиво физички лица,

- законската регулатива во оваа сфера е крајно проблематична,
- стручната оспособеност на вработените кај ДУБТП во поглед на спречувањето на перење пари и финансирање тероризам е доста дискутабилна (особено ова важи за небанкарските институции кои ја вршат оваа дејност).

Готовите пари како инструмент за плаќање се најризични кога е во прашање перењето пари и финансирање тероризам. Во услови кога финансиските институции (вклучително и ДУБТП) практично немаат можност да го проверат потеклото на готовите пари, опасноста од нивно инволвирање во процесот на перење пари и финансирање тероризам е многу голема. Ако на тоа се додаде природата на работата на ДУБТП (целокупното воспоставување на деловниот контакт со клиентите, нивната идентификација и извршувањето на трансакцијата трае само неколку минути), јасно е дека овие институции можат да бидат злоупотребени во функција на перење пари.

Следна слаба страна на ДУБТП е тоа што тие работат исклучиво со физички лица. Физичките лица, секако, можат да се идентификуваат, но практично е невозможно да се утврди бонитетот и интегритетот на тие лица (customer due diligence). Доколку тие лица не се ставени на некоја „црна листа“, давателот на услуги ќе ја изврши трансакцијата без да биде во можност да се увери во легалноста на нивното потекло, или компатибилноста на тие пари со професијата на физичкото лице и изворот и големината на неговите приходи.

Постојната законска регулатива во оваа сфера е крајно проблематична. Законот за вршење услуги брз трансфер на пари важи само за небанкарските институции кои ја вршат оваа дејност. Со законот не се опфатени деловните банки, а тоа автоматски значи дека и подзаконските акти кои произлегуваат од овој закон не се валидни за банките. Тоа доведува до ситуација деловните банки при вршењето услуги брз трансфер на пари да се повикуваат само на договорот што тие го имаат со централата на ДУБТП во САД (кај нас од ДУБТП се присутни Вестерн унион и Мани грам). Единствен законски пропис во сферата на спречување на перење пари и финансирање тероризам кој важи за ДУБТП е Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам. Тој закон како единствена обврска за ДУБТП ја наметнува обврската за водење регистар за трансакциите кои го надминуваат износот од 1.000 евра. Сите одредби кои се содржани во Законот за вршење услуги брз трансфер на пари и подзаконските акти кои произлегуваат од него не важат за деловните банки.

Во таква ситуација, деловните банки ја вршат услугата на брз трансфер на пари во една „сива зона“, во која единствено се валидни договорите со централите на Вестерн унион и Мани грам.

Од друга страна, банките реагираат дека небанкарските институции кои се јавуваат во својство на агенти на Вестерн унион се привилегирани, затоа што тие можат да ангажираат трговски друштва во својство на субагенти. Тоа на банките во моментот не им е дозволено. Причините за таквата појава лежат во ставот кој беше присутен во последните неколку години дека брзиот трансфер на пари, всушност, претставува платен промет со странство, а

можат да го вршат само банки кои за тоа добиле овластување од Народна банка на Република Македонија. Сепак, со донесувањето на Законот за вршење услуги брз трансфер на пари таквиот став во суштина беше надминат со тоа што им се дозволи на небанкарски институции да се јавуваат во својство на агенти и субагенти на глобалната мрежа на Вестерн унион.

Крајно проблематична е и стручната оспособеност на вработените кога е во прашање имплементацијата на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Во банките на ова прашање му се посветува должното внимание, но истото е речиси целосно запоставено кај небанкарските финансиски институции. Иако Законот за вршење услуги брз трансфер на пари предвидува донесување програма за спречување на перење пари од страна на ДУБТП, сепак може да се каже дека досега тоа е речиси сè што направиле небанкарските ДУБТП на ова поле. Имплементацијата на програмата во секојдневното работење е навистина дискутабилна, посебно во поглед на спроведувањето обуки на вработените. Постојната законска регулатива и лимитите во поглед на паричните приливи и одливи што таа ги наметнува, дозволува само доставување извештаи за сомнителни трансакции до Управата за спречување перење пари и финансирање тероризам. Во услови на недоволна обученост на вработените, оправдано се поставува прашањето колку се тие извештаи веродостојни.

Давателите на услуги брз трансфер на пари, а посебно Унија финансиска Скопје (УФС), како агент на Вестерн унион, одигра голема улога за време на војната во Република Македонија 2001 година. Преку финансиската унија, односно Вестерн унион, беа префрлени поголем износ на финансиски средства од западноевропските земји во Република Македонија, а кои средства беа подоцна распоредени на борците кои се бореа од редовите на албанската ослободителна војска „ОНА“.²³³

Давателите на услуги на брз трансфер на пари во текот на своето работење со цел спречување на перење пари и финансирање тероризам, а во согласност со Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам треба да извршат:

- идентификација на комингентите, утврдување на нивниот идентитет и бонитет,
- следење на сомнителните трансакции и известување на УСППФТ за нив,
- чување на податоците,
- воспоставување системи на внатрешна контрола и назначување одговорно лице за спроведување на процесот на перење пари и финансирање тероризам,
- обуки на вработените за препознавање на сомнителните трансакции како и за новите трендови во процесите на перење пари и финансирање тероризам.

²³³ Станува збор за разузнавачка информација која е добиена по пат на оперативни истражувања во рамки на работата на УБК.

4.3. Процес на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај менувачниците во Република Македонија

Веројатно менувачниците се најизложената финансиска институција на ризиците од инволвирање во процесот на перење пари и финансирање тероризам. Природата на работата и начинот на воспоставување деловен однос со клиентите ги прави овие субјекти исклучително погодни за остварување на криминалните цели на субјектите кои се занимаваат со перење пари и финансирање тероризам. Причините за таквата состојба кај менувачниците ги има повеќе, па во продолжение ќе бидат елаборирани некои од нив.

Голем дел од менувачниците сè уште работат „на диво“, односно тие не се лиценцирани и контролирани од Народна банка на Република Македонија. Се претпоставува дека овие менувачници остваруваат голем промет (точниот износ, од разбирливи причини, не може да се знае) кој останува надвор од легалните канали. Субјектите кои нелегално вршат размена на валути треба да бидат под контрола на Девизниот инспекторат при Министерството за финансии или под контрола на МВР. За жал, контролите или изостануваат или не се доволно ефикасни.

Знаејќи го тоа, може да се претпостави дека овие субјекти се активно вклучени во финансирањето на предикативните кривични дела, како и во самото перење пари и финансирање тероризам. Таквата констатација тешко може да се докаже со факти, но се чини дека како претпоставка е повеќе од оправдана. Со оглед на тоа што никој не ги контролира нелегалните менувачници, криминалните субјекти често ги насочуваат своите средства кон нив со цел да ги исперат приносите од криминално потекло.

Во текот на истражувањето се добиени сознанија дека голем дел од менувачниците во западниот дел на земјата каде што претежно живее албанско население работат на диво и кај нив отсутствуваат контролите од страна на органите на прогонот.

Од друга страна се легалните менувачници, кои се должни да се придржуваат кон прописите донесени од Народна банка на Република Македонија. Кај нив проблемот не лежи толку во сферата на сивата економија, колку што е проблем природата на работењето и воспоставувањето деловен однос. Иако постои комплетна законска регулатива за утврдување на бонитетот и интегритетот на коминтентите, кај менувачниците тоа е практично невозможно да се утврди. Клиентот доаѓа на шалтер, се идентификува, ја извршува трансакцијата и си оди. Ако тој клиент не се наоѓа на „црна листа“, менувачот нема друг избор, освен да ја изврши трансакцијата. Практично е незамисливо да го прашува за природата на деловната активност, имотната состојба, потеклото на средствата итн. Обично воспоставениот деловен однос е еднократен. Ако тој деловен однос се повтори повеќе пати, дури тогаш овластениот менувач може да дознае нешто за профилот на неговиот клиент.

Менувачниците почнаа поактивно да се вклучуваат во борбата со перењето пари преку формирање на Здружението на менувачници, кое има обврска да изготви и да донесе програми за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Досега менувачниците доставуваа извештаи до УСППФТ тогаш кога сметаат за потребно, и имаа обврска да водат регистер за извршени трансакции над 2.500 евра по свој избор итн., со новите законски прописи лимитот од 2.500 евра е намален на 500 евра.

Поради нестручноста на кадарот кој работи во менувачниците од една страна и малиот број на обуки кои се спроведуваат во оваа сфера од друга страна, во иднина тешко може да се очекува дека менувачниците ќе се придржуваат кон имплементација на програмите и прописите за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

4.4. Процес на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај осигурителните компании во Република Македонија

Осигурителниот сектор, како дел од финансискиот систем е изложен на ризиците од перење пари и финансирање тероризам. Продуктите на овој сектор ги привлекува криминалците со инвестирање во нив, на нелегално стекнатите средства да им дадат привидна легитимна форма. Во случаи кога тоа би се реализирало се остава простор на овие лица да обезбедат средства кои негативно влијаат на стабилноста на целокупниот финансиски систем и на сопствениот интегритет и репутација како дел од тој систем. Од овие причини значајно е осигурителниот сектор да продолжи да ги спроведува мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Пазарот на осигурување во Република Македонија е крајно неразвиен. Во моментот во земјата постојат 13 осигурителни компании.

Со исклучок на две или три поголеми компании, учеството на другите компании во вкупниот обем на активности што се извршуваат на пазарот на осигурување е речиси незначително.

Контролата на работата на осигурителните компании врши Агенцијата за супервизија на осигурување, која е неодамна основана и нејзината работа е на самиот почеток.

За разлика од развиениот свет каде што доминираат животното и кредитното осигурување, кај нас овие видови на осигурување од неодамна почнуваат да се развиваат. Доминираат различните видови на осигурување во патниот сообраќај и тоа само затоа што тие претставуваат законска обврска која мора да се исполни при регистрацијата на моторни возила. Таквата состојба го приближи македонскиот пазар кон неразвиените осигурителни пазари, иако тој не беше во таква состојба во минатото.

Недоволно прецизната законска регулатива и тешката економска ситуација во подолг период, доведоа до големо намалување на вкупната осигурителна премија во Република Македонија.

Ако зборуваме за видовите на осигурување, во нашата земја постојат три основни осигурителни продукти кои доминираат над останатите:

- осигурување имот,
- осигурување моторни возила,
- патничко осигурување.

Во рамките на секој од горенаведените производи, можат да се сретнат подгрупи на производи со помала или поголема застапеност.

Во Република Македонија од неодамна се придава значење на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам во осигурителниот сектор, со тоа што:

- Направени се измени и дополнувања на Законот за супервизија на осигурување каде што се вметнуваат одредби за почитување на процесот за спречување на перење пари и финансирање тероризам и се упатува на целосно почитување на одредбите на Законот за спречување на перење пари и други приноси и финансирање тероризам, како основен закон кој ја регулира оваа проблематика;

- Законски се регулираат прашањата за осигурувањето на живот како производ кој се смета за најризичен кога е во прашање перењето пари и финансирањето тероризам.

При вршењето анализа на Законот за супервизија на осигурувањето, веќе истакнавме дека тој содржи одредби кои би се однесувале на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Осигурителните компании се должни да го почитуваат Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам. Со новиот Закон за супервизија на осигурувањето предвидено е донесување програма за спречување на перење пари и финансирање тероризам од страна на осигурителните компании.

Осигурувањето живот, како производ кој во меѓународни рамки е „најозлогласен“ кога е во прашање перењето пари и финансирањето тероризам, но кај нас овој процес е сè уште во зародиш. Со либерализација на прописите кои го регулираат девизното работење ќе им биде овозможено на нашите граѓани да склучуваат договори за животно и кредитно осигурување во странство. Таквата либерализација неминовно ќе доведе до експанзија на животното осигурување (поради претпоставената поголема сигурност на странските осигурителни компании или привлечните стапки на поврат на средствата). Домашните компании ќе мора да го следат трендот што го наметнува конкуренцијата, па и тие повеќе ќе го афирмираат животното осигурување во својата палета на производи. Таквата ситуација ќе доведе до зголемување на ризиците од перење пари и инволвирање на осигурителните компании во овој процес.

Во Република Македонија во моментот постојат само две осигурителни компании кај кои е застапен продуктот животно осигурување.

Готовинските трансакции не се застапени кај осигурителните компании. Премијата за осигурување се плаќа по вирмански, односно безготовински пат од страна на клиентите. Според мислењето на осигурителните компании, тоа претставува доволна заштита од перењето пари. Сепак, тие забораваат дека освен фазата на пласман, процесот на перење пари ги содржи и фазите на прикривање и интеграција. А овие фази, посебно фазата на интеграција, можат многу лесно да бидат реализирани преку плаќањето на премијата и купувањето одредени осигурителни продукти.

Осигурителните компании во спречување на процесот на перење пари и финансирање тероризам, а во согласност со Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам се обврзани да вршат²³⁴ :

- идентификација на комингентите, утврдување на нивниот идентитет и бонитет,
- следење на сомнителните трансакции и известување на УСППФТ за нив,
- чување на податоците,
- воспоставување системи на внатрешна контрола и назначување одговорно лице за спроведување на процесот на перење пари и финансирање тероризам,
- обуки на вработените за препознавање на сомнителните трансакции како и за новите трендови во процесите на перење пари и финансирање тероризам.

Осигурителните компании во Република Македонија се особено чувствителни на процесите на перење пари и финансирање тероризам. Разбојништвата што се случуваат во практика на институции кои се осигурани кај осигурителни компании (пошти, банки итн.) укажуваат на сомневање дека средствата кои се добиваат од разбојништвата понатаму служат за можеби финансирање политички партии, финансирање тероризам или други цели за кои траговите многу тешко се откриваат, а осигураните институции си ги добиваат средствата назад од осигурителните куќи, т.е. укажува на фактот дека се покриваат некој однапред договорени активности. Ваквите активности многу тешко се докажуваат во практика и скоро е невозможно за органите на прогонот да ги докажат со оглед дека за тоа се нема волја за докажување и истраги.

Исто така, средствата од осигурување, т.е. осигурителни премии најчесто се исплаќаат на личности кои на овој или оној начин се поврзани со политиката и финансираат одредени политички кампањи, а кои подоцна дел од средствата си ги враќаат назад преку добивање осигурителна премија. (На пример, личноста која е поврзана со политиката ја финансира политичката партија, подоцна истата таа личност или компанија пријавува штета настаната на осигуран објект кој во најголем број случаи е застарен и треба да се обновува

²³⁴ УСППФТ издаде Прирачник за спречување на перење пари и финансирање тероризам со кој во целост се уредува проблематиката на спречување на перење пари и финансирање тероризам во осигурителниот сектор. Но може да се забележи дека отсуствува практична имплементација.

од сопствени извори и осигурителната компанија му ја исплаќа премијата без никаков проблем.)

Ваквите сомнежи се непотврдени и настануваат поради фактот дека доколку некоја осигурителна компанија треба да исплати премија на лице кое е условно речено со македонски жаргон „обичен граѓанин“, тогаш почнува процес на барање на многу нереални документи со цел да не се овозможи исплатата на премијата.

4.5. Процес на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај брокерските куќи во Република Македонија

Пазарот на хартии од вредност игра клучна улога во глобалната економија. Лицата кои учествуваат на овој пазар варираат и тие може да бидат мултинационални финансиски конгломерати со повеќе илјадници вработени или едно лице кое нуди услуги на тргување на хартии од вредност или дава инвестициски совети. Продуктите кои ги нуди овој пазар постојано се развиваат, во согласност со барањата на инвеститорите, условите на пазарот и примената на развиената технологија.

Работењето на пазарот со капитал директно не вклучува кеш и со оглед на тоа ризикот за перење пари не е на исто ниво како оној кој постои во деловните потфати кои вклучуваат кеш, сепак останува потребата да се нагласи меѓународното искуство дека овој пазар е особено ранлив во подоцнежните фази од перењето пари. Од ова произлегува и фактот дека пазарот на хартии од вредност е единствен кој едновременно може да се искористи за перење на нелегално стекнатиот имот и за генерирање нов незаконски имот. Поради тоа тешко е да се направи разлика дали станува збор за предикативно дело, злоупотреба или измама со хартии од вредност.

Имајќи го ова предвид, се потврдува дека учесниците на пазарот на хартии од вредност имаат значајна позиција во системот за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Берзата на долгорочни хартии од вредност во Република Македонија постои од 1996 година. Основачи на берзата се дванаесет банки, три осигурителни компании и четири штедилници, а формирани се и седум нови брокерски компании кои дополнително станаа основачи и членови на берзата. Членови на Македонската берза на хартии од вредност можат да станат само брокерските куќи кои имаат свое седиште во земјата.

Тргувањето со хартии од вредност доживеа голема експанзија во последниве неколку години, а најголем обем на тргување е забележан во текот на 2005 и 2006 година. Популаризацијата на тргувањето со хартии од вредност придонесе за зголемување и на бројот на брокерски куќи во земјата - од почетните седум, во моментот се 17. Дел од нив функционираат во состав на деловните банки (100% учество во капиталот на брокерската куќа има одделна деловна банка), а дел од брокерските куќи се основани со капитал на нефинансиски правни лица.

Работењето на брокерските куќи е регулирано со Законот за хартии од вредност. Во суштина станува збор за еден добар закон кој регулира голем дел од прашањата поврзани со работењето на брокерските куќи. Овој Закон упатува и на почитување одредени обврски што брокерските куќи ги имаат според Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам.

Брокерските куќи се јавуваат како основачи на Централниот депозитар на хартии од вредност (ЦДХВ). Кај оваа институција се запишуваат имателите на хартиите од вредност издадени од трговските друштва во Република Македонија. Со оглед на тоа што во нашата земја не е дозволено тргување со акции кои гласат на доносител, ЦДХВ овозможува, или би требало да овозможи, транспарентна акционерска структура на домашните правни лица.

Контролата на работењето на брокерските куќи ја врши Комисијата за хартии од вредност (КХВ). Оваа Комисија, во рамките на своите законски овластувања, врши контрола на целокупното работење на брокерските куќи. Па сепак, иако контролата за сите брокерски куќи се изведува на ист начин, се чини дека брокерските куќи кои се дел од деловните банки се позагрижени за имплементацијата на законските прописи. Веројатно причината лежи во фактот што добар дел од нивното работење е тесно поврзано со работењето на деловната банка на која ѝ припаѓаат. Оние брокерски куќи кои се основани од нефинансиски правни лица или одредени фондови, многу често заборават на одредени законски обврски, па се трудат да ги исполнат само минималните стандарди, во согласност со барањата на КХВ.

Таквиот начин на работење се рефлектира и врз имплементацијата на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Со оглед на тоа што сите деловни банки имаат програми за спречување на перење пари и со својата техничка и кадровска структура работат на спроведувањето на тие одредби, таквата појава позитивно влијае и врз работењето на брокерските куќи и нивните заложби во борбата со перењето пари и финансирање тероризам. Од друга страна, помалите брокерски куќи кои функционираат самостојно, најчесто немаат изработени програми, политики и процедури за спречување на перење пари.

Тргувањето со хартии од вредност станува сè поатрактивно, а конкуренцијата помеѓу брокерските куќи сè пожестока. Во трката за повеќе клиенти и поголем профит, одредени брокерски куќи „забораваат“ на обврските што ги имаат според постојниот Закон за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам. Се занемаруваат одделни постапки поврзани со идентификацијата на клиентите, поради отсуството на готовинските трансакции не се следат активностите на клиентите и не се доставуваат извештаи за сомнителни трансакции до УСППФТ итн. Токму затоа, КХВ и супервизијата на НБРМ (во делот на контролата на брокерските куќи кои се дел од деловните банки) мора да поведат сметка за доследно спроведување на одредбите на Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам.

Брокерските куќи во процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам, како и останатите финансиски институции, а во согласност со законот за спречување на перење пари и други приноси од кривични дела и финансирање тероризам се обврзани да вршат:

- идентификација на комингентите, утврдување на нивниот идентитет и бонитет,
- следење на сомнителните трансакции и известување на УСППФТ за нив,
- чување на податоците,
- воспоставување системи на внатрешна контрола и назначување одговорно лице за спроведување на процесот на перење пари и финансирање тероризам,
- обуки на вработените за препознавање на сомнителните трансакции како и за новите трендови во процесите на перење пари и финансирање тероризам.

4.6. Процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам кај пензиските и инвестициските фондови во Република Македонија

Иако пензиските и инвестициските фондови во нашата земја постојат неколку години, сепак може да се каже дека овие финансиски институции сè уште се наоѓаат на самиот почеток на своето дејствување. Имајќи предвид дека нивната експанзија допрва се очекува, а знаејќи дека ризиците од перење пари и финансирање тероризам нема да ги заобиколат овие институции, потребно е да се кажат неколку збора за начинот на којшто горенаведените институции би ја воделе борбата со перењето пари и финансирањето тероризам.

Слично како и некои други финансиски институции (осигурителни компании и брокерски куќи), и фондовите сметаат дека ризикот од нивна изложеност на процесот на перење пари е многу мал. Својата констатација тие ја потврдуваат со помош на следните аргументи:²³⁵

- Средствата кои се внесуваат во фондовите, како и каматите што се исплаќаат од страна на фондовите, доаѓаат од други или одат преку други финансиски институции кои самите се задолжени да го спроведуваат процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам.
- Фондовите не работат со готови пари што го намалува ризикот од нивно инволвирање во перењето пари и финансирањето тероризам.
- Фондовите најчесто се користат за долгорочни инвестиции што ги прави неатрактивни за перачите на пари и финансиерите на тероризам.

²³⁵ www.wolfsberg-principles.com/mutual-funds.html, 23.10. 2009

Почитувајќи ги претходно наведените аргументи, сепак треба да се има предвид дека процесот на перење пари има три фази: пласман, прикривање и интеграција. Фондовите можат да бидат злоупотребени во втората и третата фаза од процесот на перење пари, а во тие фази е многу тешко да се открие перењето. Затоа, и овие финансиски институции мора да имаат програма за спречување на перење пари и финансирање тероризам и да ја имплементираат истата на соодветен начин.

Пред да преминеме на анализа на одделните активности за спречување на перење пари што треба да ги извршуваат пензиските и инвестициските фондови, треба да нагласиме дека постојат два начини на кои фондовите воспоставуваат деловен однос со своите клиенти (инвеститори). Деловниот однос може да биде воспоставен директно или со помош на посредници. Начинот на воспоставување деловен однос е битен од аспект на идентификацијата на инвеститорите и анализата на нивниот бонитет и интегритет.

Идентификацијата на клиентите (инвеститорите) мора да биде извршена од аспект на ризиците од перење пари, притоа имајќи ги предвид: видот на инвеститорот, неговите деловни активности и трансакциите што тој ги извршува. Покрај идентификација (и евентуална верификација на идентитетот), потребно е да се изврши и испитување на бонитетот и интегритетот на клиентите. При таквото испитување, треба да се имаат предвид следните ризици.²³⁶

- *Ризик од видот на инвеститорот.* Како инвеститори можат да се јават финансиски институции, јавни компании, трустови, приватни фондови итн. Сите тие носат различен степен на ризици од перење пари и финансирање тероризам, а тоа го прави различен и пристапот при испитувањето.

- *Ризик на земја.* Купувањето хартии од вредност во една земја (земја во којашто е и седиштето на фондот) го прави помал ризикот од перење пари во споредба со купувањето хартии од вредност во повеќе земји.

- *Трансакциски ризик.* Износот на средства на кој гласи инвестицијата и евентуалните рестрикции при плаќањата влијаат врз големината на ризиците.

- Помал износ на средства и поголеми рестрикции го прават ризикот помал и обратно.

Во случај кога деловниот однос се воспоставува со помош на посредник, фондот е должен да изврши испитување на бонитетот и интегритетот на посредникот. Длабочината на испитувањето ќе зависи од законската регулатива за спречување на перење пари во земјата на посредникот, (не)постоењето на програма за спречување на перење пари кај посредникот и сл.. Без разлика дали деловниот однос се воспоставува директно или индиректно, испитувањето на бонитетот и интегритетот на инвеститорот или

²³⁶ www.wolfsberg-principles.com/mutual-funds.html 23.10.2009

посредникот треба да продолжи за време на целото траење на деловниот однос.

Секој пензиски или инвестициски фонд е должен да ги следи и истражува евентуалните сомнителни активности и трансакции на своите клиенти. Во зависност од видот на инвеститорот и видот на неговите хартии од вредност, фондот може да врши компарација помеѓу активностите на тој инвеститор со активностите на „типичниот“ инвеститор и да дојде до сознание дали постои реална основа за сомневање за перење пари или не.

Слично како и другите финансиски институции, така и фондовите треба да имаат внатрешна ревизија и лице(а) одговорно за следење на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Овие лица или органи треба да ги следат активности на соодветните лица (органи) на брокерските куќи во поглед на имплементацијата на процесот на спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Се разбира, во поглед на чувањето на податоците и соработката со надлежните државни институции, пензиските и инвестициските фондови ќе ги имаат истите права и обврски, како и другите финансиски институции.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Една од основните карактеристики на современата економија е глобализацијата. Слободното движење на луѓе, идеи, капитал, стоки и услуги, како и сè побрзиот развој на технологијата, прават светот да претставува глобално село. Глобалната финансиска инфраструктура што ги поврзува земјите - банките и другите финансиски институции - придонесува значително за енормниот пораст на обемот на меѓународната трговија.

Глобализацијата на светската трговија ги прави глобални и проблемите со кои и самата се соочува. Еден од најзначајните проблеми, секако, е перењето пари и финансирањето на тероризмот.

Порастот на сивата економија во светски рамки како и порастот на организираните криминали, кој добива транснационален карактер, се меѓу најголемите причини за присуството на процесите на перење пари и финансирање на тероризам во толку широк обем.

Перењето пари е прелевање на готовински или други средства генерирани од незаконски активности преку легитимни институции и деловни односи за да се прикрие изворот на средствата. Перењето пари е глобална активност во која, како и при извршувањето на незаконските активности на кои се базира, криминалните структури воопшто не ги почитуваат локалните, националните ниту меѓународните граници

Според мислењето на авторот на овој труд, перењето пари и финансирањето на тероризмот доведуваат до:

- уривање на уставниот поредок и загрозување на безбедноста на граѓаните,
- парализа на институциите на системот,
- ширење девијантни појави во општеството, како што се криминалот и корупцијата,
- даночна евазија,
- намалување на куповната моќ на граѓаните,
- потенцијална опасност од преземање на управувањето на финансиските институции од страна на криминалните групи,
- нелојална конкуренција помеѓу чесните компании и оние кои перат пари.

Меѓународната заедница ја постави за приоритет борбата против перење пари и финансирање на тероризмот. Меѓу целите на овој напор се заштита на интегритетот и стабилноста на финансискиот систем, отежнување на

работата на криминалците да профитираат од нивните криминални активности и пресекување на ресурсите кои се достапни на терористите.

Загриженоста на меѓународната заедница доби свој конкретен израз во иницијативите кои кон крајот на осумдесеттите години на минатиот век ги поведоа неколку релевантни меѓународни организации и групации кои почнаа да ја создаваат структурата на сеопфатни мерки и принципи за спречување на перењето пари и заштита на финансиските институции од злоупотреба од страна на криминалните структури.

Организацијата на Обединетите нации беше прва меѓународна организација која во својата Конвенција од 1988 година (Виенска конвенција) во која, иако не се користи поимот перење пари, таа прва го дефинира концептот на перење пари и ги повикува земјите членки да ја криминализираат оваа активност, да обезбедат правна можност за одземање на криминално стекнатите добивки, како и да постигнат спогодба за размена на информации. Во приближно исто време Базелскиот комитет за банкарска супервизија ја публикува својата Објава на принципи (1988) со која се воведува принципот на правилна идентификација на клиентот и утврдување на сопственоста на секоја сметка со приложување доказ за идентитетот на сопственикот.

Следната 1989 година на иницијатива на Групацијата на најразвиените седум земји во светот, G-7, како одговор на реалната закана по безбедноста и стабилноста на светскиот финансиски систем од злоупотреба на криминалните структури, формирано е меѓувладино оперативно тело, Финансиска акциска специјална единица (ФАТФ), чија задача е да воспоставува стандарди и да промовира ефикасна имплементација на правни, регулаторни и оперативни мерки заради спречување на перење пари.

ФАТФ усвои и претстави 40 препораки за борба против перењето пари кои претставуваат сеопфатна рамка во борбата за спречување на перење пари, наменети за универзална примена во сите земји. Четириесетте препораки ги утврдуваат основните начела на дејствување на земјите против перење пари, и овозможуваат секоја земја препораките да ги применува и да ги приспособува според сопствените уставни и законски рамки. Иако не се законски обврзувачки, 40-те препораки на ФАТФ се широко прифатени и потврдени од Меѓународната заедница како меѓународни стандарди против перењето пари (anti money laundering - AML).

Во текот на наредната декада се вложија многу напори за имплементација на овие регулативи на национално ниво. Сепак, оставената слобода за приспособување на нивната примена на условите на секоја земја доведе до создавање мозаик на прилично различни правила кои предизвикаа ефект на нееднаква конкуренција, овозможувајќи перачите на пари да профитираат од овие разлики помеѓу различните финансиски центри. Ова беше особено вознемирувачко за меѓународно активните банки бидејќи тие требаше да ги применат сите овие различни стандарди истовремено, а во исто време тие постојано ризикуваа да ги изгубат клиентите од конкурентите кои работеа во пофлексибилни регулаторни рамки на друго место. Од друга страна, банките кои сметаат дека припаѓаат на и онака една од најрегулираните дејности, не

практикуваа да ги промовираат и да ги применуваат некои од основните принципи на стратегијата како што се „Познавај го својот клиент“ (Know Your Customer) и „Темелното испитување на клиентот“ („Customers Due Diligence) бидејќи ги сметаа за наметливи, скапи и многу оптоварувачки во односите со редовните клиенти кои во банките и понатаму бараа свој дискретен партнер. Ваквиот однос на банкарската заедница исфрли на површина повеќе злоупотреби на приватното банкарство од корумпирани службени лица, вклучувајќи и високопозиционирани политичари да бидат откриени дека испрале огромни количини готовина преку американски и европски банки кои покажале лежерно однесување кон стандардите и принципите за борба против перењето пари. Така, откриено е дека повеќе од 10 милијарди долари со потекло од Русија се испрани преку Bank of New York, при што е утврдено дека наградата што ја примала банката за извршените услуги за трансфер на парични средства изнесувала 250 милиони долари неделно.²³⁷

Овие настани придонесоа кон создавање клима на промени нагласувајќи ја потребата од поголема хармонизација на дејствувањето на банкарската заедница и дека со здружување и дефинирање заеднички стандарди против перење пари можат да имаат полза како банките така и пошироката заедница.

Реализација на овие иницијативи се случи со формирањето на Групата Волфсберг во која се вклучија единаесет глобални банки со најголемо учество во бизнисот со приватно банкарство. Како прв чекор тие одлучија да ги разменат своите внатрешни корпоративни правила за придржување кон борбата против перење пари. Поаѓајќи од оваа основа Групата ги создаде своите Принципи на Волфсберг од кои први беа Принципите за спречување перење пари во приватното банкарство, кои со тек на времето беа уште два пати ревидирани. Потоа уследија Принципите за спречување пари во кореспондентското банкарство, Објавата за спречување финансирање на тероризмот. Интегрален дел на овој процес беа напорите на Групата да ги направи принципите достапни и применливи за сите финансиски институции кои можат и сакаат да ги применат. За таа намена Групата Волфсберг на својата веб-страница има поставен оддел „Често поставувани прашања“ каде што одговорите и коментарите се формулирани од работни групи составени од компетентен искусен и раководен персонал од банките учеснички.

Иако ова не е конечниот одговор на проблемите со справувањето со перењето пари, како доброволен кодекс на однесување на приватното банкарство, Принципите на Волфсберг се специфични за овој деловен сегмент.

Вистинската моќ на Принципите на Волфсберг, сепак, лежи во фактот дека банките учеснички се обврзуваат да ги применуваат правилата на сите нивни операции дома и во странство, вклучувајќи ги и прекуморските (Off-Shore) центри. Ако се претпостави дека членките на Групата сочинуваат повеќе од 60% од светскиот пазар на приватното банкарство, со веројатно 50% учество во пазарот во секоја прекуморска дестинација, овие правила, во техничка

²³⁷ Sources: Wall Street Journal, New York Times, AP, Washington Post, etc. www.fromthewilderness.com/free/economy/bony.html

смисла, имаат огромен потенцијал да станат водечки принципи на целото приватно банкарство.

Групата Волфсберг станува значаен активен партнер во развивање на новите препораки на ФАТФ во процесот на консултации, бидејќи таа со своите работни групи ќе може компетентно да проценува и утврдува кои предложени мерки се спроведливи, а кои не. Исто така, бидејќи членството во групата не е услов некоја институција да ги прифати Принципите и да ги применува, позитивните ефекти од правилно насочување на пошироката банкарска заедница во реализацијата на спречувањето пеење пари и финансирање на тероризмот ќе бидат евидентни.

Најголемиот дел на процесите на перење пари се одвива во развиените земји, затоа што тие во тој поглед нудат и најмногу можности во однос на развиеноста на финансиските центри. Практиката покажува дека нечистите пари се перат преку финансиските институции на неразвиените земји, а потоа тие средства се насочуваат кон банките и небанкарските институции во развиениот свет. Со оглед на тоа што фазата на пласман, а често и фазата на прикривање се извршени во финансиската институција во која се внесени парите, останува уште фазата на интеграција, која речиси редовно се случува во развиените земји со стабилни финансиски институции. Доколку перењето пари стаса до фазата на интеграција, тогаш и најсовремените системи и методи за борба со овој феномен тешко можат да докажат дека се работи за перење пари.

Најголем извор за перење пари претставуваат земји т.н. финансиски раеви, или прекуморските центри кои настанаа како одговор на барањата за сервисирање на потребите на мал број привилегирани луѓе. Кога се зборува за прекуморско (Off shore) банкарство, треба да се каже дека постојат многу локации во светот кои нудат такви видови на услуги. Се проценува дека во офшор-центрите се наоѓаат преку 5.000 милијарди долари имот, од кои 1.000 милијарди во вид на банкарски депозити и 4.000 милијарди во вид на акции, обврзници и реален имот²³⁸.

Според листата составена од ММФ, најзначајните финансиски офшор- центри во светот каде што се слеваат најголем дел од финансиските средства се: Бермуда, Британски Девствени Острови, Кајмански Острови, Џерси, Нов Зеланд, Сингапур и Панама.²³⁹

Во изминатата деценија многу земји со ограничени ресурси и без позначајни економски прилики, ги реализирале своите економски и финансиски цели, поставувајќи се како прекуморски центри за затајување данок и перење пари. Овие центри имаат ниска стапка на данок или воопшто не постојат даноци, не го сметаат затајувањето данок во друга држава за кривично дело, што е многу интересно за инвеститорите, сопствениците на компании и обичните граѓани,

²³⁸ <http://www.offshorebankingtoday.com/>

²³⁹ List of main offshore financial centres, Wikipedia

кои имаат за цел да ги намалат давачките за данок на своите приходи. Овие центри нудат и можности кои се достапни на нерезидентите и кои се креирани да се избегнат законите кои се наметнати во други држави. Со тоа тие го попречуваат дејствувањето на мерките за спречување перење пари. Од друга страна, користејќи „валкани“ пари за краткорочен раст, остануваат без здрави инвеститори во легални бизниси на долг рок бидејќи во тие средини владеат принципите на економија на организиран криминал.

Според статистичките податоци кои се објавени во извештајот на Еуростат²⁴⁰ за процесите на перење пари на ниво на земјите членки на Европската унија во периодот 2003-2008 година може да се констатира дека Европската унија презема сериозни чекори за борба со процесите на перење пари.

Статистичките податоци на ниво на Европска унија во периодот 2003-2008 година укажуваат на фактот дека се зголемува бројот на извештаите за сомнителни трансакции поврзани со перење пари кои ги доставуваат субјектите до финансиските разузнавачки единици, се зголемува бројот на кривични пријави за кривично дело перење пари, како и бројот на пресуди од судските органи за кривичните дела перење пари.

Спречување на финансирање на тероризмот не е нов концепт. Во 60-тите години од 20 век разузнавачките и безбедносните структури во многу земји го користеле ваквиот начин на борба против субверзивните организации. Велика Британија во борба против терористичките организации во Северна Ирска, постигна големи резултати користејќи ваква стратегија, Германија и Италија имале ист пристап во однос на своите проблеми итн.

По терористичкиот напад на САД на 11 септември 2001 година, државните органи и агенции го насочија своето внимание кон финансискиот аспект на тероризмот или финансирање терористички организации.

Целта на физички и правни лица кои се вклучени во финансирање на тероризмот не е да ги скријат изворите на средства, туку да го скријат финансирањето и природата на финансиската активност.

Зголемување на ефикасноста на борбата против тероризмот подразбира преземање мерки и активности за спречување на неговото финансирање. Износите на пари кои се потрошени за конкретни терористички акти можат да изгледаат незначајно, и да се многу ниски, а откривање на таквите пари е скоро и невозможно, посебно ако се има предвид дека дел од тие средства потекнуваат од легални извори. Трошоците за финансирање на тероризмот не можат да се мерат на основа на проценетите трошоци на еден деструктивен акт, туку мора да се земат предвид вкупните трошоци кои се потребни за организација и изведување на деструктивниот акт, со што ќе се констатира дека овие износи се поголеми, а со самото тоа и видливи во финансискиот систем. Комисијата која ги истражувала нападите во САД од 11 септември

²⁴⁰ Cynthia Tavares & Geoffrey Thomas –Eurostat “Money Laundering in Europe” ISSN1977-0375 , 2010 Edition
Methodologies and Working Paper, epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY.../KS-RA-10-003-EN.PDF

2001 година открила дека за тие напади се потрошени средства во износ од 400.000 до 500.000 американски долари.²⁴¹

Намалување на трендот на терористички напади во Европа се должи на зајакнување на мерките за спречување на тероризмот каде што спаѓаат мерките против финансирање на тероризмот.

Процесите на перење пари и финансирање тероризам се два различни процеси, но имаат една заедничка точка, а тоа е користење на финансискиот систем за реализирање на своите активности.

Трагичните настани од 11 септември 2001 целосно го изменија поимот на перење пари и фокусот на меѓународната заедница се помести – наместо да гледа дали средствата се од нелегален извор (трговија со дрога), меѓународната заедница почна да гледа дали намената на средствата е нелегална (финансирање тероризам).

Меѓународниот монетарен фонд и Светска банка, во директна соработка со ФАТФ, во 2002 година донесоа заедничка Програма за спречување перење пари и борба со финансирањето на тероризмот. Истовремено беа активно вклучени во работата на оценување на земјите членки за нивната усогласеност со поставените меѓународни стандарди за спречување на перење пари и финансирање тероризам, како и обезбедување техничка помош како да се подобрат системите за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

ММФ придонесува за меѓународната борба за перење пари и финансирање тероризам на неколку главни начини, во согласност со своите основни области на надлежност. Како институција со универзално заедничко членство, ММФ е природен форум за размена на информации помеѓу своите членови, развој на заеднички пристап кон прашањата и промовирање пожелни политики и стандарди кои се критични за спречување на перењето пари и финансирањето тероризам.

Покрај ова, широкото искуство на ММФ во спроведување процени на финансискиот сектор, обезбедување техничка помош во финансискиот и нефинансискиот сектор, како и вршење надзор на економските системи на своите членови е особено корисно во однос на оценување на земјата за нејзината усогласеност со меѓународните стандарди за спречување на перење пари и финансирање тероризам, како и во развој на спроведување програми за помош на земјите во адресирањето на нивните недостатоци.

Во моментот ММФ се фокусира на три главни области во врска со процесите на спречување на перење пари и финансирање тероризам:

1. Процена: Секоја евалуација на финансискиот сектор, неговите предности и слабости се спроведени во рамки на Програма за процена на финансискиот сектор и офшор финансиски центри. Програмата

²⁴¹ Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, Official Government Edition, Internet, <http://a257.g.akamaitech.net/7/257/2422/05aug20041050/www.gpoaccess.gov/911/pdf/fullreport.pdf>, 08. jul 2005

мора да содржи процена на системот за перење пари и финансирање тероризам. Ваквите процени мора да се во согласност со Препораките на ФАТФ (40 +9), и според договорената Методологија за оценување на усогласеноста на системите за перење пари и финансирање тероризам со препораките на ФАТФ, која исто така се користи од ФАТФ, ФАТФ Регионалните тела и Светска банка во спроведување на нивните процени;

2. Техничка помош: Заедно со Светска банка; ММФ предвидува значителна техничка помош за земјите членки за јакнење на нивните законски, регулаторни, институционални и финансиски супервизорски рамки за спречување на перење пари и финансирање тероризам;
3. Развојни политики: Персоналот на ММФ и Светска банка се активни во истражување и анализа на меѓународни практики на системи за спречување на перење пари и финансирање тероризам, која претставува основа за поставување политика на совети и техничка помош.

Поради сè поголемиот замав на корупцијата во меѓународни рамки, и нејзините вознемирувачки последици во националните и регионални економии, меѓународната заедница и меѓународните финансиски организации преземаат напори за промовирање соодветна антикорупциска политика.

Конципирањето врски помеѓу перење пари и корупција има за цел да го олесни спроведувањето на меѓународните стандарди за спречување на перење пари и финансирање тероризам од страна на националните економии.

Спречување на корупцијата и спречување на перењето пари се поврзани на многу начини, а особено во препораките на ФАТФ, кои промовираат транспарентност, интегритет и одговорност, како и во Методологијата за оценување на усогласеноста на националните економии со препораките на ФАТФ, се промовираат релевантни антикорупциски политики.

Во контекст на перење пари и финансирање тероризам, терминот „типологии“ се користи за систематизирање на различните техники кои се користат за перење пари или финансирање тероризам. Криминалците се многу креативни во развојот на методи за перење пари и финансирање тероризам. Типологиите на перење пари и финансирање тероризам се под силно влијание на економијата, финансиските пазари и системите за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Земјите членки на ФАТФ доставуваат годишни извештаи за типологиите на перење пари и финансирање тероризам, до Секретаријатот на ФАТФ. Овие информации се собираат со цел правилно поставување и адаптирање на препораките за спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам, кои претставуваат и основни стандарди за перење пари и финансирање тероризам.

ФАТФ, исто така, ја информира јавноста со објавување годишни извештаи за типологии на својата веб-страница.

Меѓународните стандарди за утврдување на интегритетот и бонитетот на клиентот се поставени од Базелскиот комитет за банкарска супервизија и ФАТФ.

Владите на националните економии треба да воспостават специјализирана агенција, Единица за финансиско разузнавање (Financial Inelegence Unit), која ќе се фокусира на обработката на финансиски информации кои можат да бидат поврзани со криминални или терористички активности.

Во нивните наједноставни форми, Финансиско-разузнавачките агенции, кои добиваат извештаи за сомнителни трансакции од финансиските институции и други нефинансиски субјекти тие ги анализираат и доколку за тоа има потреба, ги доставуваат до органите за прогон во земјата. Единиците за финансиско разузнавање мора да задржат доволно независност за да ги постигнат своите цели без непотребно мешање или влијание на владините агенции.

Егмонт групата е формална меѓународна асоцијација на Единиците за финансиско разузнавање, во моментот брои 127 земји членки кои се во различни фази на развој.

ФАТФ преку своите препораки ги повикува земјите да поставуваат Финансиски разузнавачки единици кои ќе ги исполнуваат барањата на Егмонт групата.

Усвоените меѓународни документи претставуваат солидна основа за организиран заеднички настап на државите за мерките кои треба да ги преземат, со цел успешно да се спротивстават на процесите на перењето пари и финансирањето тероризам.

Усвојувањето на меѓународните документи и стандарди од страна на државата претставува понатамошна основа за ефикасна меѓународна соработка која е од големо значење за спротивставувањето на овој феномен кој дејствува глобално.

Земјите кои не ги применуваат меѓународните стандарди за процесите на перење пари и финансирање тероризам имаат третман на некооперативни и кај нив постои опасност процесите на организираниот криминал да земат замав и да влијаат на нивниот понатамошен економски развој.

Ефикасна меѓународна соработка е основа за спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам на меѓународно ниво која ќе се темели на размена на информации помеѓу институциите задолжени за спречување на перење пари и финансирање тероризам, и меѓународна правна помош во кривичната материја со соодветно поставени процедури за:

- екстрадиција на лица кои извршиле кривични дела за перење пари и финансирање тероризам, и размена на аналитички извештаи од страна на финансиските разузнавачки единици,
- обезбедување ефикасни судски процеси за извршителите на делата перење пари и финансирање тероризам и соодветни казни за извршителите на делата како и конфискација на имот стекнат од извршување нелегални и криминални активности,
- зголемување на информираноста на јавноста за процесите на перење пари и финансирање тероризам како и развој на заеднички програми за обуки на јавниот и приватниот сектор.

Со цел спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам во иднина треба да се дејствува да се преземат мерки кои ги стимулираат пазарните учесници да дејствуваат во рамки на легалниот сектор, и мерки кои ги принудуваат пазарните учесници да дејствуваат во рамки на легалниот сектор.

Одговорноста за спречување на перење пари и финансирање тероризам во една земја не треба да лежи во една институција, туку треба да претставува систем кој обезбедува правна дефиниција на улогите на учесниците, нивните меѓусебни односи и соработка која се состои од:

- превентивни тела - тоа се задолжените субјекти (банки, штедилници, менувачници, друштва за осигурување, брокери, адвокати, нотари, даночни советници итн.) и Финансиските разузнавачки единици,
- супервизорски тела - Националната банка, Финансиски инспекторат, Даночен инспекторат и други регулаторни тела,
- органи за криминално гонење - полиција, канцеларија на јавниот обвинител и судството.

Состојби на процесите на перење пари и финансирање тероризам во Република Македонија.

Во Република Македонија постои висок степен на загрозеност од перење пари, како и финансирање тероризам.

Во Република Македонија беше регистрирана можност за перење пари со воведување на еврото како заедничка валута на земјите членки на еврозоната во 2000 година. Оттогаш во земјата беа депонирани значителни износи на готови пари од Косово. Транзицискиот процес кој во земјата траеше многу долго, придонесе да се зголемат процесите на перење пари.

Исто така ќе ги споменеме бегалската криза, која настана како резултат на војната во Косово во текот на 1999 година, кога голем бран на бегалци од Косово влегоа на територијата на Република Македонија, и војната која се одвиваше на територијата на Република Македонија во текот на 2001 година, кои го зголемија обемот на нелегална економија и бизниси во земјата, а со само тоа и процесите на перење пари.

Вообичаено перењето пари се врши на софистициран начин со злоупотреба на банкарскиот сектор. Се врши злоупотреба на нерезидентните банкарски сметки, трансфери преку свифт системот - систем што овозможува брзо префрлање на паричните средства, се работи со претпријатија формирани во прекуморските центри. Исто така во земјата е забележано и физичко пренесување на готовина преку граница и злоупотреба на фирмите за увоз и извоз.

Голем дел од испраните пари се изнесени надвор од државата и се чуваат во странски банки и сефови.

Најчести случаи на перење пари во земјата се поврзани со економски криминал и коруптивно однесување на лица поврзани со политиката.

Во нашата земја постојат фирми и претставништва кои се регистрирани во прекуморските центри како што се Девствени Острови, Панама итн. каде што контролата на парите е скоро невозможна.

Процесите на финансирање на тероризмот се, исто така, присутни во земјата. Фондовите на невладините организации кои се финансираат од земји кои го поддржуваат тероризмот се присутни во земјата и на многу лесен и неконтролиран начин можат да создадат плодна почва за дестабилизација на земјата која е една од целите на финансирање на тероризмот.

Војната во Република Македонија во 2001 година, која и ден денес е енигма за државјаните на земјата, беше финансирана од силите кои сакаа да ја дестабилизираат земјата и при тоа беше злоупотребен финансискиот систем во земјата кој не беше доволно контролиран од органите за ревизија. Недостигаше правна рамка за спречување на финансирање тероризам при што во голема мера се злоупотреби Финансиска унија, Скопје, овластен агент на Вестерн унион, преку која се исплаќаа средствата за оние кои се бореа и нивните фамилии.

На процесите на финансирање на тероризмот во земјата се посветува многу малку внимание, а ова тврдење се темели на фактот што се откриени многу мал број кривични дела поврзани со финансирање тероризам.

Обуките на финансискиот сектор и службите задолжени за прогон на финансирање на тероризмот постојат, но се во многу мал обем.

Легислативата за феноменот перење пари и финансирање тероризам во голема мера е усогласена со конвенциите и резолуциите на ООН и европските директиви и препораките на ФАТФ.

На национално ниво е донесена Национална стратегија за спречување на перење пари и финансирање тероризам, која во голема мера ги следи глобалните текови на оваа проблематика.

Делата перење пари и финансирање тероризам се криминализирани и во националното законодавство се предвидени во Кривичниот законик, Законот

за кривична постапка и Законот за спречување перење пари и други приноси од кривично дело и финансирање тероризам.

Финансиските институции во земјата: банки, штедилници, менувачници, осигурителни компании и брокерски куќи на легислативен начин се заштитени од процесите на перење пари и финансирање тероризам. Во законската регулатива се внесени одредби за спречување на процесите на перење пари и финансирање тероризам во Законот за НБРМ, Закон за банки, Закон за супервизија на осигурувањето, Закон за вршење услуги брз трансфер на пари и Законот за меѓународни рестриктивни мерки.

Со законодавството се опфатени сите финансиски институции кои можат да бидат подложни на процесите на перење пари и финансирање тероризам. Но, постојат индикации дека спроведувањето на контролите и санкционирањето на можни прекршочни или кривични дела е дискутабилно.

На мислење сме дека спроведување на законот е селективно, и дека треба да се преземат мерки за надминување на таквите состојби.

Во правна држава делата перење пари и финансирање тероризам треба да бидат кривични дела кои ќе се гонат врз основа на Кривичниот законик и Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам кои ќе важат на целата територија на државата и нема да бидат селективни.

Примената на Специјалните истражни мерки во расветлување на делата перење пари и финансирање тероризам во голема мера ја зајакна правната рамка во борбата против овој вид феномен, но исто така го зголеми и бројот на откриени случаи на кривичното дело перење пари. Во изминатите години се поднесени голем број кривични пријави за делото перење пари.

Во Република Македонија постои Специјализирано обвинителство за борба против организиран криминал и корупција каде што најчесто завршуваат кривичните пријави за перење пари и финансирање тероризам. Наша констатација е дека бројот на пресуди на кривични дела од областа на организиран криминал вклучувајќи и перење пари е многу мал.

На мислење сме дека треба да се зајакнат кадровските и институционалните капацитети на ЈО за борба против организиран криминал и корупција со цел тоа ефикасно да функционира.

Внесувањето на процесот на конфискација на имот стекнат на нелегален начин во националното законодавство е позитивен чекор, при што се зајакнува борбата против организираниот криминал и корупцијата воопшто. Прерано е да се дискутира како ќе се одвива конфискацијата во практиката.

Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам постои во Република Македонија како аналитичко тело, кое е на патот помеѓу финансискиот сектор и службите на прогонот и сè уште не е поставена на соодветна основа. Управата не си го нашла вистинското место на дејствување за што придонесува и лошиот кадровски потенцијал во Управата. Сметаме

дека ваквата состојба ќе се надмине со зголемување на бројот на обуки на постојниот кадровски потенцијал.

Но, сепак, ќе спомнеме дека се зголемува бројот на извештаи што субјектите ги доставуваат до Управата во изминатиот период, што претставува позитивен сигнал за активностите на Управата.

Во борбата против феноменот перење пари и финансирање тероризам не постои соодветна меѓуинституционална соработка помеѓу постојните служби и агенции задолжени за борба против перење пари и финансирање тероризам. Секоја служба и агенција си работи сама за себе со што при тоа се преклопуваат надлежностите и активностите. Еден ист случај го работат повеќе служби што упатува на сомневање дека се контролираат една со друга и дека не постои координација во работата.

Државната Агенција за спречување корупција има добро поставена легислатива за спречување на корупцијата, но состојбата е алармантна во поглед на нетранспарентноста во пристапот до информации за тоа како се трошат државните пари, состојбата со јавните набавки, како и состојбата со финансирањето на политичките партии, кои до сега не ги објавиле своите извори на финансирање, иако со закон се обврзани да го сторат тоа.

Неопходна е поголема транспарентност во пристапот до информации за трошење на државните пари и финансирање на политичките партии.

Со оглед на фактот дека законодавството за перење пари и финансирање тероризам е ново, авторот смета дека е рано да се даде оценка за неговата имплементација.

Може да се каже дека Република Македонија е на самиот почеток на борбата со перење пари и финансирање тероризам.

На нашите финансиски институции, регулаторни и контролни органи им претстои уште многу работа, во борбата со перењето пари и финансирање тероризам.

Со оглед на тоа што Македонија има кандидатски статус за членство во ЕУ, ќе мора (или барем, пожелно е) да ги прифати одредбите од директивите на Европската унија, и треба да ги приспособи на националните услови за работа.

Се надеваме дека трудот во голема мера ја заокружува целината на процесите на перење пари и финансирање на тероризмот кај финансиските институции и дека тој ќе биде основа и поттик за понатамошни истражувања на овој вид феномен кој не може докрај да биде истражен.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Arone Marko, Pier Carlo Padoan (2008) – “*Anti-money laundering by international institutions*”: a preliminary assessment, Published online: 7 October 2008, Springer Science+Buisness Media, LLC2008 EurJLaw Econ(2008) 26:361-386 DOI 10.1007/s10657-008-9069-3
- Asian Development Bank (2008): “Countering money laundering and financing of terrorism”, Law and policy reform Brief no.1 april 2008
- Aninat Eduardo (2002)“*Combating money laundering and the financing of terrorism*” ,Financial world publishing, Chiago
- Anthony Wayne (2005) - “International cooperation against the financing of terrorism”, Madrid, Spain p.3
- Amandine Scherrer (2006): “Explaining compliance with international commitments to combat financial crimethe G 8 and FATF” annual convention of the international studies association, San Diego, 22-25 march, 2006,
- April Daniel (2001) , “*Money laundering*”BPP publishing ltd.2001, London
- Basel Committee on Banking Supervision: (2001) ”Customer due diligence for banks”, 2001 Basel
- Board of Governors of the Federal Reserve System Federal Deposit Insurance Corporation National Credit Union Administration Office of the Comptroller of the Currency Office of Thrift Supervision State Liaison Committee:(2010) ”Banc Secretu Act-Anty-Mony Laundering” The 2010 version, 29.04.2010
- Birks Peter (2004): ”*Laundering and tracing*’ Prentice hall trade”, New York
- Central Bank of Trindad \$ Tobago: (2005), “Guideline on combating money laundering and terrorist financing” 2005 web document
- Council of Europe (2005): “Examiner guide” , Strasbourg
- Commonwealth Secretariat (2005), “Combating money laundering and terrorist financing” , London
- Comprehensive Strategie on EU for combat organize crime,(2000) , OJ C 124, 03.05.2000
- Communication from the Commission to the Council and the European Parliament of 10 May 2005 (2005) – The Hague Programme: ten priorities for the next five years. The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice [[COM\(2005\) 184](#) final – Official Journal C 236 of 24.9.2005].
- Council Decision [2009/371/JHA](#) of 6 April 2009 establishing the European Police Office (Europol). (2009) OJ L 121 of 15.5.2009
- Communication from the Commission to the European Parliament and the Council of 22 November 2010 (2010) – The EU Internal Security Strategy in Action: Five steps towards a more secure Europe [[COM\(2010\) 673](#) final – Not published in the Official Journal].
- Communication from the Commission to the Council and the European Parliament of 23 October 2007 on the role of Eurojust and the European Judicial Network in the fight against organised crime and terrorism in the European Union (2007) [[COM\(2007\) 644](#) final - Not published in the Official Journal].
- Council Resolution of 21 December 1998 [on the prevention of organised crime](#) (1998) [Official Journal C 408 of 29.12.1998].

- Communication from the Commission to the European Parliament and the Council of 20 July 2010 (2010) – The EU Counter-Terrorism Policy: main achievements and future challenges [[COM\(2010\) 386](#) final – Not published in the Official Journal].
- Council Regulation (2001) (EC) No [2580/2001](#) of 27 December 2001 on specific restrictive measures directed against certain persons and entities with a view to combating terrorism OJ L 344 of 28.12.2001
- Council Common Position [2001/931/CFSP](#) of 27 December 2001 on the application of specific measures to combat terrorism. (2001) OJ L 344 of 28.12.2001
- Commission Communication to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee of 28 November 2005 (2005) - The prevention of and fight against terrorism financing through enhanced national level coordination and greater transparency of the non-profit sector [[COM\(2005\) 620](#) final - Official Journal C 122 of 23 May 2006].
- Communication from the Commission to the Council and European Parliament of 20 October 2004 on the prevention of and the fight against terrorist financing through measures to improve the exchange of information, to strengthen transparency and enhance the traceability of financial transactions (2004) ,[COM\(2004\) 700](#) - Official Journal C 14 of 20 January 2005.
- Commission Directive 2006/70/EC of 1 August 2006, (2006), laying down implementing measures for Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council as regards the definition of 'politically exposed person' and the technical criteria for simplified customer due diligence procedures and for exemption on grounds of a financial activity conducted on an occasional or very limited basis, OJ No. L 214/29 of 04-08-2006
- Council of Europe(2009): Third evaluation round Moneyval Report – Macedonia 21.09.2009 god, web document
- Committee of Experts (2012), on the evaluation of anti –money laundering measures and the financing of terrorism , Council of Europe -MONEYVAL-, Evaluation Reports , Country profiles , 2012 web document
- Committee of Experts (2010), on the evaluation of anti –money laundering measures and the financing of terrorism-Moneyval,-Revised rules of procedure, Council of Europe, Strasbourg 24 march 2010
- [Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime \(1990\)](#) (CETS No.198)
- Council of Europe (2009)- Explanatory report to the Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism, ([CETS No. 198](#)) The Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community entered into force on 1 December 2009. As a consequence, as from that date, any reference to the European Community shall be read as the European Union.
- Directive [2005/60/EC](#) , (2005) of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing, OJ L 309, 25.11.2005
- Directive on Prevention of use of Financial system for the purpose of Money Laundering (1991) (91/308/EC), EUROPEAN UNION, Council

- Дина Зигел , Хенк ван де Бунт и Дамјан Заич (2009) „Глобален организиран криминал“, „Табернакул“ 2009, Студии за организиран криминал трендови и случувања, Влада на Република Македонија, програма за преведување на 500 стручни и научни учебници од кои се учи на врвните универзитети на САД и Европската унија.
- Daniel Kaufman,(2004) Director for Governance, World Bank Institute,The World Bank, “The Costs of Corruption,” (April 8, 2004) quoting Link available at <http://go.worldbank.org/LJA29GHA80>.
- Egmond group(2012) financial intelligence unit Charter, EGMOND web document 2012
- Egmont group (2004) “Best Practices for Exchange Information Between Financial Intelligence Unit”, Egmont group (FIUs)15.11.2004
- Egmond group (2010) “Executive summary of the final report on survey of FIU Governance Arrangements an Egmond Group and World Bank Projekt” ,- January 2010
- Европска комисија (2010): Извештај за напредокот на Република Македонија во процесите на евроинтеграции од страна на Европската комисија, 2010 година.
- [FATF Forty Recommendations](#), - 40 препораки од ФАТФ - Оперативна група за финансиски дејства на перење пари и финансирање тероризам, превод на македонски јазик
- [FATF Nine Special Recommendations on Terrorist Financing](#), 9 препораки на ФАТФ за финансирање тероризам - Оперативна група за финансиски дејства на перење пари и финансирање тероризам, превод на македонски јазик
- Fatf-Gafi (2010),“Global Money Laundering & Terrorist Financing Threat Assessment” july 2010
- Fatf Gafi (2010), ”Money Laundering Using New Payment Methods”, FATF Report October 2010
- [FATF Handbook for countries and assessors](#) ,(2009) FATF-GAFI,AML/CFT Evaluation and assessment april 2009 ,
- Fatf-Gafi (2010) “Money Laundering using trust and Company Service Provides” FATF Report, oktober 2010
- Fatf Gafi (2010) “Organized Maritime Piracy and Related Kidnapping for Ransom”, FATF Report, july 2010
- Fatf-Gafi (2011), “Laundering the Proces of Coruption” FATF Report july 2011
- Fatf-Gafi (2011) “Trafficking in Human Beings and Smuggling of Migrants” FATF Report July 2011
- The Fatf Recommendation (2012) “International Standards on Combat Money Laundering and the Financing Terrorisam & Proliferation” , February 2012,
- Fatf-Gafi “High-risk and non-cooperative jurisdictions”, FATF Public Statement 16 February 2012
- Fatf-gafi (2009) :”Methodology [for assessing compliance with the FATF 40 Recommendations and the FATF 9 Special Recommendations](#)” __, 27.02.2004, Updated as of February 2009, Fatf-gafi
- General Account Office (2002): " Ehtent of mony laundering through credit cards is unknown" money laundering " , USA july 2002

- Јовановски Тихомир: (2007) „Меѓународни финансии“ 2007 Скопје
- Џон Медингер „Перење пари, Водич за кривични иследници“ – „Табернакул“, Скопје 2009, Влада на Република Македонија, програма за преведување на 500 стручни и научни учебници од кои се учи на врвните универзитети на САД и Европската унија.
- Измени и дополнување на Закон за спречување на перење пари и финансирање тероризам („Сл. весник“ 57/10)
- International monetary Found (2002), “Intensified work on anty money laudering and combating the financing terrorisam”, 2002, Washington
- Камбовски Владо (2002): „Корупцијата најголемото општествено зло и закана за правната држава“, 2002, Скопје
- Кривичен закон на Република Македонија („Сл. весник на Република Македонија“ 19/2004, 7/2008, 114/2009,51/2011)
- Мена-Fatf: (2010) FATF 40+9 Recommendations apply to other sectors, referred to as designated non-financial businesses and professions (DNFBPs)
- Мајкл. Д.Лајман, Гари В. Потер (2009) - „Организиран криминал“, четврто издание „Магор“ 2009, Влада на Република Македонија, програма за преведување на 500 стручни и научни учебници од кои се учи на врвните универзитети на САД и Европската унија
- Money Laundering and Foregin Coruption(2004): Enforcement and Effectivness of the Patriot Act, a case stady ivolving Riggs Bank, report prepared by the minority staff of the permanent subcommittee on investigation, United states Senate, july 15,2004
- Moneygram(2002)“Anty-money laundering compliance guide”, web document
- Наумовски Владимир – „Борба против финансирање на тероризмот во светот со осврт на некои земји од Југоисточна Европа“, Скопје 2010
- Николовски Маријан, (2008), „Поврзаноста и влијанието на организираниот криминал и политиката“, Скопје 2008 година.
- Народна банка на Република Македонија, Одлука за начинот на постапката за воспоставување и примена на програмата за спречување на перење пари и финансирање тероризам
- Offshore Banking, (2012) web document, www.ocra.com
- Office of Comptroller of the Currency (2002):”Money laundering: a bankers guaide to avoiding problems”, 2002 Washintong
- Одлука за начинот на отворање девизни сметки на резиденти кај овластени банки („Сл. весник“ бр. 53/02)
- Одлука за начинот и условите на отворање и водење сметки на нерезиденти („Сл. весник“ бр. 53/02)
- Одлука за начинот и условите за работа на нерезиденти со хартии од вредност во Република Македонија („Сл. весник“ на РМ 53/02)
- Одлука за начинот на вршење платен промет со странство („Сл. весник“ бр. 53/02)
- Одлука за условите и начинот за добивање дозвола и вршење менувачки работи („Сл. весник“ 53/02)
- Одлука за вршење евиденција на секоја трансакција на брз трансфер на пари („Сл. весник“ 3/04)

- Pierre-Laurent Chatain, Jhon Mcdowell, Cedric Mousset, Paul Allan Scott, Emile Van Der Does de Willebois,(2009) - *Preventing Money laundering and Terrorist financing* , The World Bank / The International Bank for Reconstruction and Development -2009
- Peter Quirk (2009) “Money laundering; muddying the macroeconomy”, web document, Global citizen 2009
- Petkovski, M. and Sadiku, L. (2012), “The Dimensions and Characteristics of the Shadow Economy in the Republic of Macedonia” Archives de Sciences Journal, Vol.65, No.4, April, Switzerland, Geneva.
- Прирачник за спречување на перење пари и финансирање тероризам (2006) ,Министерство за финансии, Дирекција за спречување перење пари, Скопје, ноември 2006,
- Правилник за изменување на правилникот за утврдување на листа на држави кои ги исполнуваат барањата за спречување на перење пари и финансирање тероризам (од 5.1.2011 година, „Сл. весник на РМ“ 2/2011)
- Правилник за утврдување на листа на држави кои не ги имплементирале или недоволно ги имплементирале мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам (од 5.1.2011 година, „Сл. весник на РМ“ 2/2011)
- Regulation (2006), (EC) No [1781/2006](#) of the European Parliament and of the Council dated 15 November 2006 on information on the payer accompanying transfers of funds, OJ L 345 of 8 December 2006
- Regulatory Framework for Hawala and other remittance systems-(2005) Washington,D.C. :International Monetary Fund, Monetary and Financial Systems Dept., 2005
- Raul Hernandez-Coss, Chinyere Egwuagu, Jennifer Isern, David Porteous (2005) “*AML/CFT Regulation:Implications for Financial Service Providers that Serve Low-income People*” World Bank, Consultative Group to Assist the Poor, 2005
- Судска ревија, „Здружение на судиите на Република Македонија“, септември 2006
- Schot Paul Alan (2005) “Reference guide to anty money laundering and combating the financing of terrorisam” International Thomson business press, 2005 Chikago
- Stockhlome Programe (2010) An open and secure Europe serving and protecting citizens,Official Journal C 115 of 4.5.2010.
- Salava Sandeep (2001): “*Money laundering and financial intermediaries*” Prentice hall trade , 2001, New York
- Секретаријат за европски прашања: Национална програма за усвојување на правото на Европската унија (НПАА) ревизија 2009, 2010, 2011.
- Tony Jean Francois(2000): “*Money laundering and terrorisam financing:an overview*” 2000 Versailles
- Тасева Слаѓана (2003) „*Перење пари*“, „Дата поинтс“ Скопје 2003 година.
- Трајковски Гоце (2011) - „Спречување на перење пари кај финансиските институции“, Скопје 2011, „Академски печат“
- Thomas Michalel (1994): “*Black money*”, Stella press, 1994, Chicago

- Truman Edwin(2005): "Anti money laundering overkill", Macmillan press, 2005 London
- United Nations [Convention on illicit traffic in narcotic drugs and psychotropic substances \(1988\)](#)
- United Nation [International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism \(1999\)](#)
- University "Ss. Cyril and Methodius" Skopje, Faculty of Economics(2011) – "Finance and monetary policy after the global financial crisis", Proceedings from the International Conference organized by the Faculty of Economics-Skopje, Skopje November 2011
- Undoc and The World Bank (2007), "Stolen Asset Recovery (StAR) Initiative: Challenges, Opportunities, and Action Plan" (World Bank, Washington, DC, 2007),
- Undoc and The World Bank, "Stolen Asset Recovery (StAR) Initiative: Challenges, Opportunities, and Action Plan" (World Bank, Washington, DC, 2007),
- UNDOC-United Nation Office Drugs and Crime (2012)"Model legislation on Money Laundering and Financing terrorisam" United Nation Office Drugs and Crime, web document
- УКАЗ за прогласување на Законот за ратификација за договорот за соработка меѓу Република Македонија и Европавда (Еуроџаст) „Сл. весник“ на Република Македонија бр. 51 од 16.4.2009 година
- Управа за спречување перење пари и финансирање тероризам (2009): Национална стратегија на Република Македонија за спречување перење пари и финансирање тероризам 2009-2011
- World Bank(2004): "The financial intelegents units" 2004, Washington, web document
- Walter Ingo(1994): "The secret money market", Halle international, 1994, Washintong
- Жерар Шалијан и Арно Блин, (2009) – „Историја на тероризмот, од антиката до Ал каеда“, „Табернакул“ 2009, Влада на Република Македонија, програма за преведување на 500 стручни и научни учебници од кои се учи на врвните универзитети на САД и Европската унија
- Zeldin Michael(1998): "Detecting dirti money" International Thomson Buisness, press, 1998 Chicago
- Закон за Ратификација на Конвенцијата [на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал и Протоколот за превенција, спречување и казнување на трговија со лица, особено жени и деца, со кој се дополнува Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал и Протоколот против шверцување мигранти по копнен, воден или воздушен пат, со кој се дополнува Конвенцијата](#) донесена на 15.11.2000 во Њујорк, депозитар Генерален секретар на ОН („Сл. весник на Република Македонија“ 70/2004)
- Закон за ратификација на Меѓународна конвенција за сузбивање на финансирање на тероризмот („Сл. весник на Република Македонија“ 30/2004)

- Закон за спречување перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам (Закон за спречување перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам, „Сл. весник на Република Македонија“ 04/08).
- Законот за супервизија во осигурувањето („Сл. весник на Република М“ бр. 67 од 14.5.2010 год)
- Закон за хартии од вредност („Сл. весник“ 95/2005, 25/2007, 7/2008, 57/2010).
- Закон за Народна банка на Република Македонија („Сл. весник на РМ“ бр. 3/02, 51/03,85/03, 40/04 и 61/05).
- Закон за девизно работење („Сл. весник“ 34/01,49/2001, 103/2001, 54/2002, 32/2003, 51/2003, 81/2008)
- Закон за кривична постапка на Република Македонија („Сл. весник на Република Македонија“ 150/2010)
- Закон за меѓународна соработка во кривична материја („Сл. весник“ бр. 124/2010)
- Закон за меѓународни рестриктивни мерки („Сл. весник“ 36/2011)
- Закон за банки и штедилници („Сл. весник“ 31/93, 78/93,29/96, 17/96,37/98, 25/2000)
- Закон за вршење услуги на брз трансфер на пари („Сл. весник“ 77/2003, 47/2010, 67/2010)
- Закон за банки („Сл. весник“ 67/2007, 90/2009)
- Закон за вршење услуги брз трансфер на пари („Сл. весник“ 77/03)
- Закон за ратификација на Европска конвенција, за меѓусебна правна помош во кривичната материја (1999) донесена на 20.4.1959 во Стразбур, депозитар Генерален секретар на СЕ, („Сл. весник на Република Македонија“ 32/1999)
- Закон за ратификација на Додатен протокол на Конвенцијата за меѓусебна правна помош во кривичната материја (1999) усвоен на 17.3.1978 во Стразбур, депозитар, Генерален секретар на СЕ, („Сл. весник на Република Македонија“ 32/1999)
- Закон за ратификација на Втор дополнителен протокол кон Конвенцијата за меѓусебна правна помош во кривичната материја (2003), усвоена на 8.11.2001 во Стразбур, депозитар Генерален секретар на СЕ, („Сл. весник на Република Македонија“ 44/2003)

Интернет-страници

- Државен завод за статистика на Република Македонија <http://www.stat.gov.mk>
- European Central Bank.Available from World Wide Web [http:// www.ecb.int](http://www.ecb.int)
- European commission: [http:// www.ec.europa.eu/index_en.htm](http://www.ec.europa.eu/index_en.htm)
- International Monetary Fond.Available from World Wide Web: <http://www.imf.org>
- Народна банка на Република Македонија: [http:// www.nbrm.gov.mk](http://www.nbrm.gov.mk)
- The National Bureau of Economic Research. Available from World Wide Web: [http:// www.nber.org](http://www.nber.org)
- World Banc Group. Available from World Wide web: <http://www.worldbank.org>

- Секретаријат за европски прашања на Република Македонија: <http://www.sep.gov.mk>
- Evropol : [http:// www.evropol.org/](http://www.evropol.org/) document
- Interpol: [http:// www.interpol.org/document](http://www.interpol.org/document)
- Mena-Fatf : [http:// www.menafatf.org/document](http://www.menafatf.org/document)
- FATF-GAFI: [http:// www.fatfgafi.org/document](http://www.fatfgafi.org/document)
- Министерство за внатрешни работи на Република Македонија: <http://www.moi.gov.mk>
- Министерство за финансии на Република Македонија: <http://www.finance.gov.mk>
- Wolfsberg Principles:<http://www.wolfsberg-principles.com/mutal-funds.html>

ПРИЛОГ

КОНКРЕТНИ ПРИМЕРИ НА ПРОЦЕС НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ ВО САД, ВЕЛИКА БРИТАНИЈА И ИРСКА

1. Процес на перење пари и финансирање тероризам (Анализа на случаи)

1.1. Финансирање тероризам

По нападите на САД, на 11 септември 2001 година, Меѓународната заедница посериозно пристапи кон решавање на феноменот наречен тероризам, а особено неговото финансирање.

САД, како најзасегнатата страна по нападите од 11 септември 2001 година, а кој настан се сметаше и како најголем досегашен напад кон „развиениот запад“, сериозно пристапија кон разгледување на појавата тероризам, а особено неговото финансирање. САД развија силни инструменти во борбата против меѓународниот тероризам и неговото финансирање, а нив успеа да ги наметне и во другите високоразвиени европски земји.

Каква е врската помеѓу перењето пари и финансирањето тероризам ќе се обидеме да разјасниме во ова поглавје. Двете најголеми причини се тоа што има исклучително многу сличности, а при тоа против оваа криминална активност може да се користат исти истражни техники и постапки.

По 11 септември, Конгресот и сите влади во светот дојдоа до изненадувачко откритие: терористичкиот акт беше очигледен, но не и финансирањето. Како што знаеме, повеќето перачи на пари може да бидат обвинети само за перење пари што доаѓа од некој незаконски извор -утврдена противзаконска активност. Но терористите не ги финансираат своите операции само со пари добиени од некоја незаконска активност. Всушност, терористите добиваат средства од четири главни извори, од кои три, иако не се сосема легитимни, не се поклопуваат со дефиницијата за утврдени противзаконски активности. Финансирањето на тероризмот е од четири извори:²⁴²

- Криминална активност;
- Добротворни придонеси и донации;
- Законска или полузаконска активност;
- Спонзорства од влади или од држави.

²⁴² ЦОН МЕДИНГЕР, Перење пари, Водич за кривични иследници - Скопје 2009. Влада на Р.Македонија, програма за преведување на 500 стручни и научни учебници од кои се учи на врвните универзитети на САД и Европската унија стр.370

Во ова поглавје ќе разгледаме неколку групи поврзани со тероризмот, нивните финансиски потреби, извори и методи на дејствување, а со цел појасно да се претстави поврзаноста помеѓу перењето пари и финансирањето на тероризмот. Ќе се споредат две групи: Привремена ирска републиканска армија/ПИРА (на англиски) и Ал каеда на Осама бин Ладен - со цел да се види дали имаат заеднички карактеристики и слабости.²⁴³

Понекогаш се чини дека Ирците се борат против Британците вечно, и тоа е причина зашто финансирање на активностите на една од водечките ирски групи - Привремена републиканска армија / (ПИРА) - за нас претставува добар пример за анализа. Основана во 1969 година како никулец на првата Ирска републиканска армија, која била формирана во 1919 година, ПИРА е најдобро позната по својата паравоена кампања во Северна Ирска во 70-тите и 80-тите години на 20 век. Блиско поврзана со политичкото крило на Шин Фејн, ПИРА обезбедуваше вооружени борци во долгиот судир со Велика Британија во Северна Ирска.

Некои во Ирска може да ја оспоруваат британската квалификација на ПИРА како терористичка организација, но не може да се негира дека некои тактики на групата особено напади со автомобил-бомба и напади на цивилни цели, како што се подземната железница и стоковни куќи, ќе се вклопуваат во дефиницијата. ПИРА тврди дека најголемиот дел од својата активност ја насочува кон воената полиција или кон владини цели, иако признава и некои колатерални штети. Во секој случај, организацијата законски е забранета и тоа е причина што сега се зборува за „одметната ИРА“, а во моментот е во сила прекин на огнот во кој се запрени поголем дел од убивањата.

Долгата историја и огромното искуство на ПИРА ја прави добар пример за тоа како дејствуваат терористичките групи, а истовремено претставува и добра лустрација за тоа како се финансираат и поддржуваат.

Во случајот терористичката организација ПИРА со години добива средства од гореспоменатите четири извори. Пред да се разгледаат изворите треба да видиме за што точно се трошат тие пари.

1.1.2 Потребни на терористичките групи

Земено во глобала, тероризмот е прилично евтин, особено ако се спореди со одржување флота на нуклеарна подморница, но сепак постојат голем број на трошоци кои се зголемуваат, особено кога самата организација не е ни блиску до големината на конкуренцијата.

Оружјето претставува значителен трошок, дури и во помало количество што им е потребно на терористичките групи. Пушките, експлозивите, минофрлачите и слична нискотехнолошка опрема, сепак, чинат пари, особено кога треба да се купат на црниот пазар и да се прошверцуваат на местото

²⁴³ Ќе се послужиме со истражувањето направено во книгата „Перење пари, Водич за кривични иследници“ од Џон Медингер стр.369-391.

каде што ќе се изведе акцијата. Муниципалитетот е потрошен материјал и колку што групата е поактивна толку повеќе таа се троши, така што треба да се замени или да се дополнат резервите со нова. Исто така постои веројатност спротивставената страна да заплени дел од оружјето, што значи дека треба да се купи повеќе отколку што ви треба. А кога ќе почнете да купувате рачни фрлачи со висока технологија, трошоците значително се зголемуваат.

Трошоците за безбедност можат да бидат значителни. Оружјето и персоналот треба да се чуваат во „засолништата“ далеку од љубопитни очи или од владини интереси. Оружјето може да биде скриено како што ИРА го крие во тајни бункери во Ирска или Северна Ирска. Исто така може да се создадат трошоци за безбедно транспортирање на оружје или персонал до друго засолниште или местото каде што ќе се дејствува.

За добивање на овие услуги ПИРА и некои други групи се потпираат на поддршката од заедницата, но тие исто така купуваат или изнајмуваат имот и им даваат надомест на тие што им дозволуваат да користат куќа или фирми. Ал каеда кога имаше пристап на цела територија на Авганистан имаше можност да изгради големи логори, па дури и да преземе некои помали градови за обука и за поддршка на својот персонал. ПИРА го нема тој луксуз, таа се наоѓа во поограничени и во попривремени сместувања.

Во трошоци за безбедност влегуваат и работи како што се лажни документи и други механизми за криење. Овде се забележува сличноста со поконвенционалните криминалци, кои прават трошоци поврзани со криење на својот имот или со перење на своите пари.

И комуникациите чинат пари. Познато е дека Ал каеда користи сателитски телефони и интернет, но најголем дел од комуникацијата се врши на старомоден и скап начин - со помошна курири. Ова има предност затоа што тие тешко можат да се фатат, но тоа значи дека треба да се плати и за транспортот и за курирот. Пред нападите од 11 септември дел од комуникациите се вршеле по електронска пошта, но исто така голем број заговорници патуваа на состаноци каде што можеа да комуницираат директно. Постои спој помеѓу новата и старата технологија на комуницирање.

Современите организации користат посовремени методи, радиостаниците, мобилните телефони и компјутерите се користат еднакво како од легитимните така и од нелегитимните организации. Трошоците за мобилните услуги се релативно ниски, но сè уште претставуваат паричен трошок.

Во секоја организација без оглед дали таа е легална или нелегална **трошоците за персоналот се највисоки.** ПИРА и другите групи врбуваат „доброволци“, луѓе што без надомест по сопствена волја ќе ѝ служат на целта. Мухамед Ата, водечкиот киднапер на авионот од заговорот од 11 септември, со презир би ја одбил идејата да му се плати за неговата улога во нападите, став што е заеднички за сите фанатици каде било во светот. Сепак трошоците за персоналот се големи што уште повеќе ја зголемува потребата од средства. При тоа целиот персонал на ПИРА не беше неплатен. Конечно тие

мораа да се издржуваат себеси додека беа во „активна служба“, често на подолг временски период.

Британските стручњаци за антитероризам пресметале дека плаќањето за персоналот на ПИРА изнесуваше 12.000 фунти неделно или повеќе, што е голем износ на пари, а тоа е само делче од севкупните трошоци.

Слична ситуација постоеше и на Блискиот Исток, каде што изгледаше дека Палестинците имаат бесконечен извор на „доброволци“, со желба да се жртвуваат поставувајќи самоубиствена бомба во израелска пицерија. Можеби и овие лица и биле вистински доброволци, но израелските власти детално го документираа надоместокот на нивните семејства од влади како што се Саудиска Арабија, и Ирак, како и терористички организации како што се ХАМАС и Исламски џихад.

Исто така, треба да се води сметка за роднините на осудените припадници на ПИРА кои се во затвор, за тие што ја поддржуваат организацијата со услуги како што се сместување и превоз и за „вдовиците и сираците“ што во минатите години беа во центарот на кампањите за собирање средства од страна на ИРА. Исто така, треба да се води сметка за пензии за тие што се веќе стари за пукање.

Трошоци треба да се предвидат и за плаќање членови за да престанат да прават непријатности или да дејствуваат „надвор од командите“. Разузнавачите ја опишуваат ситуацијата кога организацијата ги исплаќала луѓето на ПИРА што можеле да предизвикаат проблеми нарушувајќи го примирјето или напаѓајќи неодобрена цел.

Едни од најголемите трошоци за персоналот се поврзани за обуката. Основање и одржување терористички кампови за обука е голем потфат. Пријателските влади Либија и Ирак на Садам Хусеин беа многу дарешливи на ова поле. Потоа регрутите треба да се пренесат до кампот, да се хранат, облекуваат, да се сместат и да се испратат кога ќе заврши обуката.

Сродните активности, исто така, чинат пари за терористичката организација. Шин Фејн, легитимната страна на ИРА, ги прави сите нормални трошоци поврзани со водењето на политичка партија. И таа има потреба од собирање пари, а Британците долго време се сомневаат дека придонесите на Шин Фејн се канализираат на „темната страна“. Многу групи како Хезболах и Хамас на Блискиот Исток вршат добротворна работа, социјални и јавни услуги и слични бенефиции за населението од кое добиваат поддршка. Тоа е добра реклама и тие дополнителни активности им овозможуваат на донаторите да придонесуваат за целта, а не да даваат директна поддршка на терористичката страна на организациите.

1.1.3 Извори на финансирање

Во текот на изминатите години беа направени разни пресметки за вкупниот износ на средства што ПИРА ги собрала за поддршка на своите активности.

Бидејќи таа не е јавно трговско друштво, не постои годишен извештај со детални информации за изворот и за користење на средствата, но се претпоставува дека тие се движат од 8 до 15 милиони долари годишно.

Со децении ПИРА се потпираше на сите четири извори на финансирање, едниот многу јавен, другиот многу таен и два за кои знаат сите, но ИРА не ги рекламира. Во однос на **јавниот извор на финансирање**, ПИРА активно **бара донации и прилози** во Ирска и во странство, а особено во Северна Америка. Северниот комитет за помош (The Northern Aid Committee/NORAID) и Пријателите на Шин Фејн (Friends of Shiin Fejn/FOSF) се многу истакнати во јавноста и активно одат по ирските заедници да бараат прилози и донации од поединци и компании.

Собраните средства не се користат само за поддршка на активностите на Шин Фејн и на ИРА, туку и за прикривање на перењето пари и како механизам за позиционирање на парите што доаѓаат од помалку чесни извори.

Она што е јасно дека не постојат никакви докази оти нешто од донираните пари пристигнува од нелегални извори или од утврдени противзаконски активности, а нивното следење од НОРАИД, ФОСФ, ИНАЦ или од сметката на Шин Фејн до купување оружје или до друго незаконско користење ќе биде тешко. На спротивниот и многу прикриен крај од спектарот се парите што ПИРА ги добива од државите спонзори. Спонзорството од државите е премногу чувствително да се признае затоа што повеќе влади што се наклонети во таа насока се плашат од последици да бидат фатени.

За некои влади САД имаат список и се познати или за нив постои сомневање дека „постојано му даваат поддршка на тероризмот“ и дека подлежат на санкции. Според МНР на САД, „државите за кои државниот спектар утврдил дека постојано му даваат поддршка на тероризмот подлежат на санкции. Земени заедно четирите категории санкции вклучуваат ограничување на странска помош од САД, забрана на извоз и продажба на одбранбени средства, определена контрола над извоз на стоки со двојна намена, и различни финансиски и други ограничувања. Предвидени се и други закони за санкции со кои се казнуваат лица и држави ангажирани во определена трговија со држави-спонзори.

Во моментот шест држави се именувани според овие овластувања: Куба, Иран, Либан, Северна Кореја, Судан и Сирија.

Овој список е важен бидејќи ја нагласува самата природа на опасноста кога држави се вмешани во терористички бизнис. Оваа опасност се проширува на полето на финансиите бидејќи самите влади може многу ефикасно да перат пари или едноставно може да замижат на работи како што е финансирање на тероризмот и перење пари што се врши во нивните банки и на нивна територија.

Исто така владите купуваат многу оружје, конечно тие имаат армии и морнарици, кои може да бидат вооружени до заби, но со години да немаат на кого да пукаат. На пример влада како што е Либиската, која чувствува омраза

кон друга, многу посилна влада, како што е владата на Велика Британија, може да им поттурне под маса оружје на некои паравоени оперативци, што сакаат да ги искористат некаде, како што е Северна Ирска.

Без сомнение, Либија не би сакала да ја фатат во тоа плашејќи се од појавување на многубројни авиони „Ф-111“ над Триполи или од делење на судбината на талибанците во Авганистан, така што ги натерала другарите од ПИРА дека никогаш нема да кажат од каде им се калашниковите или пластичниот експлозив. И ПИРА би сакала да ја сочува оваа мала тајна, надевајќи се дека и понатаму ќе ја добива саканата стока.

Кралицата на владини спонзорства е Ал каеда, која прво се криеше во Судан, за потоа да премине во наклонетиот Авганистан. Овде Ал каеда можеше да изгради големи кампови за обука, да регрутира следбеници и да се ангажира во непречено собирање средства без никакви ограничувања од владата.

По нападите од 11 септември, САД беа одлучни дека ако не можат да ги уништат терористите, тие ќе удрат по нивните спонзори, каков што беше случајот со Ирак и Авганистан.

Терористичките групи се вклучени и во **легални бизниси**. Според истражувачите на финансирањето на ПИРА,²⁴⁴ „леgitимно“ поседувани компании вклучуваат поседување фирми за обезбедување, „црните“ такси-возила од Белфаст, и најмалку две такси-компаниии од Даблин, за кои се знае, градежни фирми, продавници, ресторани, курирски служби, пансиони, автомобили и машини, гостилници, кои во некој период вклучуваат најмалку една во Бостон во САД, две мали во финглас, две во Кулок, како и во Даблин, со уште неколку во центарот на градот, три во Летеркени, три во Корк, вклучувајќи и хотел во Корк, и повеќе мали гостилници „расфрлани низ целата земја“.

Тоа е прилично богата и разновидна комбинација од деловни интереси, но за организацијата тие претставуваат разумен избор. Такси-компаниите добиваат пари во готово и имаат дополнителна корист со можноста да пренесуваат персонал или материјали. И гостилниците заработуваат готови пари и претставуваат добро место за состаноци и средство за собирање пари преку прилози. Сите компании може да се користат за позиционирање на испраните средства, а повеќето можат да се користат и за интегрирање на парите.

Терористичките групи секогаш се потпирале на пари од **нелегални извори** кои не само што треба да ги направат, туку треба и да ги исперат. Некои од популарните методи се: киднапирање за откуп, изнудување и вооружен грабеж. Токму тоа се криминални дела кон кои може да се свртат големи групи тешко вооружени, добро обучени и добро организирани лица.

Во декември 2004 година една таква вооружена група изврши напад во Алстер, ограбувајќи 22 милиони фунти во банкноти. Тоа беше еден од

²⁴⁴ ЦОН МЕДИНГЕР, Перење пари, Водич за кривични иследници, Скопје 2009. Влада на Р.Македонија, програма за преведување на 500 стручни и научни учебници од кои се учи на врвните универзитети на САД и Европската унија стр.376.

најголемите грабежи во историјата, за што веднаш беше осомничена ИРА. Иако Ира и Шин Фејн ја негираа вмешаноста, а општото мислење беше дека, воопшто, само ИРА може (а) да успее да ја изврши кражбата (б) да испере неверојатно големи количини банкноти од по 20 и 100 фунти.

ПИРА и нејзините соработници подолг период се поврзуваат со собирање пари преку ограбување банки и друг криминал, така што многумина во Ирска и во Северна Ирска мислат дека таа е вмешана во кражбата. Дури и некои нејзини приврзаници сега ја оспоруваат потребата, во услови на прекин на огнот и на политички разговори што се во тек, тешко вооружените и обучени борци да продолжат со собирање пари по пат на грабежи на банки. Откако некоја терористичка организација ќе го загуби јасно дефинираниот фокус или политичка цел, групата продолжува да постои, но членовите може да заскитаат во активности за кои се обучени добро да ги извршуваат.²⁴⁵

Ова особено важи за ИРА и за нејзината вмешаност во ограбување банки.

Забележани се и други активности на ПИРА за собирање нелегални пари, вклучувајќи изнудување пари од легитимни компании, како и секогаш профитабилна трговија со дрога.

Не е голема работа да се замоли сопственикот на кафуле дека би му било подобро да даде одредена квота прилог, или во спротивно ако тоа не е задоволено, може да влезе некој од „лошите момци“ и отворено да се закани.

Со влегувањето на ИРА во легитимни бизниси изнудувањето стана пософистицирано. Сега републиканците од ПИРА може да му пристапат на бизнисмен и да го посоветуваат дека би била добра идеја да ангажира компанија за обезбедување под контрола или во сопственост на ИРА. Колебливиот бизнисмен може да добие сликовита, па дури и насилна демонстрација зашто треба да го направи тоа. Во моментот има дузина фирми за обезбедување во Белфаст, од кои голем дел се поврзани со движењето. Овие компании даваат можност за вработување на персоналот на ПИРА и можност за собирање пари.

Друга профитабилна можност за уцена е изнудување пари од лица инволвирани во нелегални бизниси, особено во шверц на дрога. Наметнување „данок“ на некој што не е во можност да се пожали ги има сите предности. Препродавачот на дрога нема голем избор освен да плати, терористите секогаш ќе бидат подобро вооружени, подобро организирани и така добиваат дел од добивката од дрогата без вистински да ги извалкаат рацете продавајќи марихуана и хероин.

Врските шверцер на дрога - терорист се добро утврдени низ целиот свет. Во Колумбија, Југоисточна Азија, Европа и во Авганистан врските помеѓу шверцерите на дрога и терористичките групи се многу блиски и парите се движат во двете насоки. Терористичките групи се добро вооружени и добро

²⁴⁵ ЏОН МЕДИНГЕР, Перење пари, Водич за кривични иследници, Скопје 2009. Влада на Р.Македонија, програма за преведување на 500 стручни и научни учебници од кои се учи на врвните универзитети на САД и Европската унија стр.377.

позиционирани да им даваат услуги (или им прават неволји) на групи што се занимаваат со шверцување дрога.

Во САД една голема истражна операција за дрога на Управата за спречување дрога (Drug Enforcement Administration/DEA), Маунтин експрес 2, откри врски помеѓу шверцери на дрога и блискоисточната терористичка група Хезболах и ХАМАС.

Некои нелегални активности се лоцирани на границата помеѓу нелегална трговија и криминал, како што е шверцот на цигари од држави со ниски даночни стапки во држави со висока даночна стапка, како и шверц на фалсификувана стока. Во врска со еден скорашен случај во Калифорнија²⁴⁶, „Лос Анџелес тајмс“ извести дека федералните агенти и обвинители се сомневаат дека оперативци на Хезболах во САД и други групи обвинети за терористичка дејност заработуваат 30 милиони долари годишно во Америка преку продажба на фалсификувана стока и други криминални потфати и дека испраќаат непознати, но значителни суми дома.

2. Економски аспекти на процесот на финансирање на тероризмот

Терористичките активности од 11 септември 2001 година влијаеја владата на САД и владите од целиот свет да стапат во акција.

Иако некои мерки за справување со терористичката закана вклучуваа употреба на воена сила и разузнавачки средства, Конгресот на САД дејствуваше брзо и донесе одредби, како што е Законот на САД познат како „Патриот“ и други мерки покривајќи ги областите поврзани со тероризмот. Област од посебен интерес беше финансирањето на тероризмот.

Главни одредби на ова поле се наоѓаат во Наслов 18 од Кодексот на САД, Параграфи 2339А, 2339Б и 2339Ц.

Во согласност со Параграфот 2339А, се забранува давање материјална поддршка на терористи или „криење на природата, локацијата, изворот или на сопственоста на материјалната поддршка или средства“.²⁴⁷

Параграф 2339Б, Давање материјална поддршка или средства на именувани терористички организации²⁴⁸.

²⁴⁶ Лос Анџелес тајмс од 26 мај 2005 год.

²⁴⁷ Параграф 2339А од законот гласи: „Материјална поддршка или средства значи пари или монетарни инструменти или финансиски хартии од вредност, финансиски услуги, сместување, обука, стручни совети или помош, засолништа, лажни документи, или документи за идентификација, опрема за комуникација, средства и опрема за вршење на активностите, оружје, смртоносни супстанции, експлозив, персонал, транспортни средства и друг физички имот, освен медицински или релigiозен материјал.“

²⁴⁸ Параграф 2339 Б од законот гласи: (а) Забранети активности - Противзаконско однесување. „Кој било во Соединетите Американски Држави или кој било кој подлежи на јурисдикцијата на САД, а кој свесно дава материјална поддршка или средства на странска терористичка организација, или се обидува или заговара да го прави тоа, ќе биде парично казнет во согласност со овој параграф или ќе биде казнет со максимална затворска казна од 15 години или и двете, а доколку делото како последица на смртен случај лицето ќе биде казнето со затворска казна без ограничување на годините или доживотно“.

Овој закон ќе ја поедноставува работата на Владата. Кога ќе се идентификува или именува некоја странска терористичка организација, секој што дава средства или поддршка на таа организација е виновен и подлежи на затворска казна во времетраење од 15 години.

Владата на САД дава список на странски именувани терористички организации во согласност со Законот за имиграција и стекнување државјанство²⁴⁹. Овој закон за директна цел ги има парите, како и прекинување на нивниот тек до групите за кои владата смета дека претставуваат терористичка опасност.

Список на именувани странски терористички организации според Владата на САД се:²⁵⁰

- Организација Абу Нидал (Abu Nidal Organization/ANO)
- Група Абу Сајаф (Abu Sayyaf Group)
- Бригада „Маченици на Ал акса“(AL Aqsa Martyrs Brigade)
- Ансар ал ислам/ Партизани на исламот (Ansar al-Islam)
- Вооружена исламска група (Armed Islamic Group/GIA)
- Асабата ал ансар (Asbat al Ansar)
- Култ „Аум Шинрикио“ (Aum Shrinikiyum)
- Баскиска татковина и слобода (Basque Fatherland and liberts)
- Комунистичка партија на Филипини - (Communist Parts of the Philippones/New peoples Arms - CPP/NPA)
- Ирска републиканска армија на континуитет (Continuits Irish republican arms)
- Гама ал исламија (Gama al Islamiya)
- Исламско движење на отпорот ХАМАС (HAMAS Islamic Resistance movment)
- Харакат ул муџахедин (Harakat Ul mujahidin/HUM)
- Хесболах - Божја партија (Hisballah/Parts of god)
- Исламско движење на Узбекистан (Islamic movment of Uzbekistan)
- Џаиш-е Мохамед (Zhaish-e Mohamed/JEM :Arms of Mohammed)
- Организација Џама Исламија (Jeemax islamia organization/JI)
- Ал џихад/ Египетски исламски џихад (al –jihad/egiptiyan Islamic jihad)
- Кахане-Чаи/КАЧ (Kahane Chai/Kach)
- Конгра-гел - Поранешна куристанска работничка партија/ПКК, КАДЕК (Kongra-gel-formerls Kurdistan Workers Workers parts)
- Лашкар-е-Тажуба/Армија на праведните (Tassibia/LT arms of Righteous)
- Лашкар-и Џангви (Lashar I Jhangvi)
- Либиска исламска борбена група (Liban Islamic fighting group)
- Тамилски тигри за ослободување на Елам (Liberation Tigres of Tamil Eelam)
- Организација муџахедин-е Калк/МЕК (Mujahedin-e Khalq Organization/MEC)
- Национална армија за ослободување (National Liberation Arms/ELN)

²⁴⁹ Чл. 219 од Законот за миграција и стекнување државјанство (Immigration and Nationaliti Akt).

²⁵⁰ Перење пари, Џон Медингер стр. 380 и 381

- Палестински ослободителен фронт (Palestine Liberation Front)
- Палестински исламски џихад (Palestinian Islamic Jihad/PIL)
- Народен фронт за ослободување на Палестина (Popular Front of the liberation of Palestine/PFLP)
- Генерална команда на ПФЛП (PFLP-General Command/PFLP-GC)
- Ал каеда (al-Qaida)
- Вистинска ИРА (Thruе Ira)
- Революционерни вооружени сили на Колумбија (Revolucionars armed forces of Columbia/FARC)
- Революционерно јадро (Поранешна ЕЛА) (Revolutionars nucles-formerls ELA)
- Революционерна организација „17 Ноември“ (Revolutionars Organization 17 November)
- Революционерна народна партија за ослободување/Фронт (Revolutionars Peoples liberation parts/front-DXKP/C)
- Салафистичка група за проповед и борба (Salafist Group for Call and Combat)
- Светла патека (Sendro Luminoso/SL)
- Организација на база на свети војни во земјата на две реки, Ал каеда во Ирак - Поранешна Џама ат ал–тавхид ва ал Џихад, ЈТЈ мрежа на Ал Заркави (Tanzim Qaidat al Jihad fi Bilad al-Rafidash/QJBR, al-Qaida in Iraq, Formerli Jamaat al Tawhid wa al-jihad, ЈТЈ, al-zarkawi Network)
- Здружени сили за самоодбрана на Колумбија (United self-defence forces of Columbia/AUC)

Параграфот 2339Ц се однесува на забрани за финансирање тероризам²⁵¹. Казните од оваа одредба се применуваат не само за тие што надвор собираат средства за ХАМАС, Исламски џихад или Ал каеда, туку и за оние што ги донираат или пренесуваат парите. Деновите кога членовите на именуваните терористички организации (десигнатед терорист организатион/ДТО) можеа отворено да собираат средства во САД се минато.

Собирачите на средства сега ќе се потпираат на групи паравани „добротворни организации“ и на други структури за да ги напластат собраните средства. Сето ова значи дополнителна работа за истражните органи кои ќе треба да ги следат средствата од изворот преку национални и меѓународни финансиски институции, па до сметките, фирмите или лицата за кои се знае дека имаат врска со именуваните терористички организации. Во таа смисла, истрагата на финансирање на тероризмот повеќе почнува да личи на истрага на перење пари каде што иследниците треба да го откријат изворот и текот на парите,

²⁵¹ Параграф 2339С од Законот (а) Криминални дела - (1) Општо секое лице на некој начин директно или индиректно, незаконски и своеволно обезбедува или собира средства, со намера тие средства да бидат искористени, или со знаење дека тие средства ќе бидат искористени, целосно или делумно за извршување на:

- (А) дејство што претставува кривично дело во рамките на договорот утврден во потпараграфот (е)(7), како што се спроведува од САД, или
- (В) секое друго дејство наменето да нанесе смртна последица или сериозна телесна повреда на цивилно лице или на друго лице што не учествува активно во непријателствата во состојба на вооружен судир кога намената на таквата активност по својата природа или контекст е заплашување на населението или принудување на владата или меѓународната организација да дејствува или да се воздржи од секако дејствување, ќе се казни како што е пропишано во потпараграф (д)(1).

сопственоста или контролата на парите. Големите влогови казни 10-20 години - и меѓународниот карактер на терористичките групи значи дека именуваните терористички организации ќе се потпираат на пософистицирани средства за водење на својот бизнис.

Со донесување на овие три закони, Конгресот ја признава опасноста од финансирање на тероризмот и ги опремува истражувачите со инструменти и техники, кој ја пополнуваат празнината во делот за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

3. Перење пари и финансирање тероризам

Финансиските институции им се корисни на терористичките групи од истите причини од кои тие им се потребни на перачите на пари, затоа што нивната дејност е чување и движење на парите. Тие се интегрирани делови на процесите на позиционирање, напластување и интеграција.

Извештаи за сомнителни активности

Извештаите за сомнителни трансакции што ги поднесуваат банките и нефинансиските организации можат да бидат значаен извор за истражувачите на финансиерите на тероризмот. На овие извештаи федералните служби на САД им обрнуваат повеќе внимание по настаните од 11 септември 2001 година.

Даночни пријави и даночни информации

Исто така, поднесување даночни пријави и даночни информации можат да послужат како добар извор на информации за истражувачите на кривичните дела финансирање тероризам. Голем дел од организациите кои работат во служба на тероризмот се непрофитабилни или се прикриваат под параванот на доброволни хуманитарни организации кои се ослободени од плаќање даноци.

Овие организации се принудени да ја прикриваат вистинската намена на собраните средства. Поднесување лажни даночни пријави е тешко кривично дело.

Даночните поднесоци на организацијата веројатно ќе содржат информации за потеклото и работење на службениците и активностите на организацијата, упатување на банки и трансфери до прекуокеански физички и правни лица што можат да претставуваат параван за терористички групи.

4. Собирање средства и финансирање терористи: трагата на парите на Ал каеда наменети за тероризам

По настаните од 11 септември 2001 година, Ал каеда и нејзиното раководство се во центарот на Американската војна против тероризмот. Приказната е многу добро позната, но таа трпи повторување затоа што групата прилично јасно ја покажа желбата и моќта, а изврши масовни убиства во САД.

За Осама бин Ладен, син на богат саудиски бизнисмен, се ширеа гласови дека е наследник на големо богатство што тој го користи за да го задоволи својот главен интерес - да ги уништи САД. Бин Ладен се бореше заедно со Авганистанците против советската окупација во 80-тите години на 20 век, и веруваше дека ако тој и неговите исламски војни можеа да совладаат една глобална суперсила, втората (и единствена која остана) суперсила не може да биде многу потешка.

Тој имаше и докази да ја поткрепи оваа хипотеза: врз САД во период од повеќе од 20 години биле извршени серија терористички напади на локации низ целиот свет и нивниот одговор не беше многу силен - неколку кривични истраги и неколку крстосувачки проектили врз празни шатори во камповите за обуки.

Овие мерки не го заплашија Бин Ладен и тој заедно со своите истомисленици создаде организација за која се надеваше дека ќе заземе централно место во нивниот напор за создавање исламски калифат низ целата земјина топка - Ал каеда, односно „базата“. Основана во средината на 80-тите години на 20 век, Ал каеда се прошири и формира мрежа на терористички групи од Блискиот Исток, Азија и од Африка. Работејќи на сигурни подрачја во Судан и во Авганистан, базата на Бин Ладен формира кампови во кои веројатно се обучени околу 10.000 лица од сите земји од светот. Исто така Ал каеда им служеше како пример и поддржувач на групи кои меѓу другото беа активни на Филипини, во Индонезија, Тајланд, Пакистан, Индија/Кашмир, Кина, Узбекистан, Етиопија, Кенија, Танзанија и во Алжир, како некои од поважните жаришни места. Како што сега знаеме, Ал каеда имаше терористички ќелии во Европа и во САД.

На организација со оваа големина, сложеност и амбиции ѝ требаат пари, а Бин Ладен ја искористи можноста од сите четири главни извори со кои се финансираат терористичките групи. Тој имаше извесна владина поддршка, секако талибанската влада на Авганистан му обезбеди еден вид материјална помош, што би била незаконска според американските закони. Познато е исто така дека Бин Ладен има интереси во многубројни профитабилни бизниси во Африка и на Блискиот Исток, особено во Судан. Меѓутоа, најголемите пари за Ал каеда доаѓаат од донации и прилози.

Со своето јеменско потекло, врските со богати саудиски семејства, вахабистичко-муслиманската филозофија и постојаната омраза кон Америка, Осама бин Ладен е повеќе од водач, тој е идеален собирач на средства. Со операциите извршени во Африка и на Блискиот Исток, а да не го спомнуваме масакрот од 2001 година, Бин Ладен и Ал каеда имаат докажано минато. Донаторите точно знаат што можат да добијат за своите пари.

Бин Ладен собираще купишта пари, често во огромни износи, од луѓе од Саудиска Арабија, Јемен и од други извори од Персискиот Залив - лица со слични убедувања што го поддржуваат своето убедување со готови пари. Некои донации беа во вид на закат - доброволни прилози што се бараат од верниците според исламот. Други средства беа обезбедувани од луѓе на кои им беше сосема јасно дека го поддржуваат „џихадот“ на Бин Ладен против Запад воопшто, а особено против САД.

Разузнавачките служби веруваат дека значителни суми обезбедувала истакнатата вехабистичка секта на сунитските муслимани, која доминира во политиката на кралството Саудиска Арабија, вклучувајќи и лица блиски до кралското семејство, ако не и самото саудиско кралско семејство. По настаните од 11 септември, САД направија напори да го прекинат овој дел од изворот на парите за Бин Ладен. Саудиската влада била огорчена кога откри дека 15 од 19 киднапери од нападите од 11 септември биле Саудијци, и стана многу покооперативна во однос на прашањето на финансирање на тероризмот во кој се вклучени нејзини граѓани.

Ал каеда заработува и од профитабилната трговија со опиум и хероин од Авганистан. Разузнавачките извештаи ја поврзуваат Ал каеда со шверц на опиум и хероин. Авганистан е најголем производител на опиум за нелегална трговија со дрога во светот. Ал каеда со своите ќелии и воспоставени врски меѓу реоните за производство во Авганистан и европскиот пазар е совршено позиционирана за да ги искористи предностите на многупрофитабилниот црн пазар. Со намалување на владините и саудиските средства, Ал каеда се свртела кон овие потемни алтернативи за готови пари.

5. Економски анализи и состојби на финансирањето на терористичката организација Ал каеда

Светата војна е скапа обврска, особено ако амбициите се големи како оние на Ал каеда. Со своите терористички ќелии во Северна и Јужна Америка, Африка, Европа и во Азија, за организирање и одржување далекусежни операции на Ал каеда се потребни многу пари.

Бидејќи финансирањето на Ал каеда потекнува од сите четири извори за финансирање на тероризмот - прилози, владина поддршка, легитимни компании и криминал, при истрагата на финансирањето треба да се следат повеќе траги.

САД по настаните направија повеќе истраги по парите на Осама. Една од трагите водеше од ќелиите на киднаперите во САД до Германија и до Блискиот Исток. Друга трага водеше назад по патеката на парите од други познати операции на Ал каеда во Јемен, Саудиска Арабија и во Африка. Иследниците ги истражија и познатите извори на финансирање во Саудиска Арабија и на државите од Заливот, од кои некои беа познати од претходни случаи и ги посетија областите под контрола на Бин Ладен во Авганистан и во Пакистан барајќи траги на движењето на парите.

Сите овие траги оставија многу прецизна слика за финансирањето на Ал каеда. Исто така ние добивме добра слика за тоа како организацијата ги движи и ги троши парите, што претставува важен патоказ за спречување на следниот терористички напад. Иследниците особено ги интересираше улогата што ја имаа банките и финансиските институции, како и улогата на мрежата хавала, која се користи за движење на парите низ светот. Бидејќи сите овие институции водат и чуваат евиденција (иако евиденцијата на хавалата не е толку обемна), таа може да содржи важни траги и за идни терористички операции.

6. Извори на информации

Значењето на евиденциите на субјектот е од особена важност. Иследниците треба секогаш да се обидуваат да дојдат до книгите, документите и до податоците што ги води субјектот.

Ал каеда не е поинаква од која било друга организација, без оглед дали станува збор за легална или нелегална, по тоа што таа води евиденција за своите активности, од кои некои се од финансиска природа. Кога американските трупи ги зазедоа камповите за обука во Авганистан тие не најдоа само пропагандни ленти со маскирани терористи што вежбаат преминување пречки. Тие темелно бараа и финансиски документи, надевајќи се дека ќе ја најдат трагата на парите од Авганистан кон терористичките ќелии во Европа или во Америка.

Со фаќањето на врвниот оперативец на Ал каеда, Калид шеик Мохамед во Пакистан беше заплениет и неговиот компјутер во кој беше најдено богатство информации во дигитална форма. Денес иследниците не можат да си дозволат да превидат компјутерски податоци, особено со оглед на тоа што терористите и перачите на пари рутински користат компјутери во своите операции.

Добра трага можат да бидат и извештаите за **сомнителни активности** и извештаите за други готовински трансакции, особено кога се комбинираат со други докази за терористичка активност.

Во минатото извештаите за сомнителни трансакции секогаш не се поврзуваа со терористички заговор пред да се изврши акцијата. Дури по акцијата иследниците беа во можност да ја следат трагата наназад, понекогаш користејќи банкарски извештаи или документи од трети лица за да видат како парите се примени, распределени и трошени. Во иднина федералната полиција ќе стане поагресивна во анализирањето на сите извештаи за сомнителни трансакции кои дури и од далеку се поврзани со тероризмот.

Сведоците и информаторите од самата организација, очигледно, се исклучително значајни, што е и причина за распишување награда од 25 милиони долари за водачите на Ал каеда.

7. Закат-шеми

Анализа на случај (САД против Фондацијата „Света Земја за помош и развој“)

Обвинението против фондацијата „Света земја за помош и развој“ подигнато на 26 јули 2004 година во Северен Тексас, дава совршен преглед за тоа како овој вид на организација финансира терористичка активност, во овој случај активноста на ХАМАС, посебно именувана терористичка организација. (види Слика 3)

Според обвинението, фондацијата „Света земја за помош и развој“ била основана со цел давање финансиска и материјална помош на ХАМАС. Создадена во Калифорнија во 1989 година, организацијата во 1992 година била преместена во Ридчарсон, Тексас, каде што била регистрирана - претставувајќи се како непрофитна, ослободена од данок, добротворна организација, создадена првенствено со цел да им помага на лица на кој им е потребна помош на Западниот Брег и во Газа. Некои од службениците директорите на „Света земја“ биле соработници на членовите на ХАМАС на Западниот Брег и во Газа, додека некои биле во крвно сродство или поврзани по брачни линии.

Со обвинението се документираат голем број трансфери од „Света земја“ до ХАМАС. Некои од трансферите биле наменети за оние лица, а други биле на сметки на претпријатија под контрола на ХАМАС, како што е Исламскиот центар во Газа, штаб на духовниот водач и основач на ХАМАС, шеик Ахмед Јасин. Како што е прикажано на слика 3, добротворните организации под контрола на ХАМАС, служеле како спроводник за парите испратени од организацијата „Света земја“, кои преку политичкото биро на ХАМАС биле препраќани до неговото милитантно крило и до крилото за „повик“.

Фондацијата собирала средства во САД преку спонзорирање, конвенции, семинари, митинзи, чија наводна цел била да се поддржи палестинската кауза. Во многу случаи во САД биле доведувани радикални исламски клерици и функционери на ХАМАС за да зборуваат и да ги охрабрат донаторите. Во некои случаи за овие патувања плаќала фондацијата.

Шемата на фондацијата била едноставна и директна, иако подоцна работите се усложниле откако ХАМАС во јануари 1995 година бил ставен на листата на утврдени терористички организации. Фондацијата активно барала придонеси и закат-донации од американските муслимани и не е никаква тајна дека овие средства одат директно до ХАМАС. Исто така за донаторите не било изненадување дека парите ќе се користат за декларираната цел на ХАМАС за уништување на државата Израел ако е потребно и со насилни средства.

Средствата се собирале на семинари и на митинзи на кои се прикажувале сатирични скечеви за убиени Евреи и за терористички активности. Во своите говори радикалните исламски клерици користеле жестока реторика за поттикнување донации, и дури и по 1995 година донаторите знаеле дека дел

од средствата ќе одат за поддршка на истата кауза - и за истата група како порано.

Пристигнатите пари се вложувале во банки во областа Ридчарсон, а потоа по електронски пат биле префрлани на сметки на добротворни организации под контрола на ХАМАС од Западниот Брег и Газа. Во обвинението се документирани голем број трансфери, а висината на износите е значајна. Во обвинителниот акт се вели дека: во периодот меѓу 1992 И 2001 година обвинетите пријавиле околу 36.230.891 долари во полето 13 од „Пријавата на организацијата за ослободување на данок на приход“. Тоа се парите за кои фондацијата тврдела дека ги праќала на Блискиот Исток за работи како што се „помош на непрофитни медицински/стоматолошки клиници, детски домови, училишта кампови за бегалци и општински клубови“. Всушност, овие пари биле дистрибуирани до лица поврзани со ХАМАС и до организации контролирани од ХАМАС.

7.1.Економски анализи на закат-шемата

Организациите за собирање средства не работат многу тајно, иако може да се обидат да скријат некои аспекти од своето дејствување, како што е директната врска со организации за илегална трговија со дрога.

Настаните на кои се собираат средства се објавуваат во јавноста, додека апелите во џамиите и во други јавни места имаат за цел да привлечат големо внимание (со надеж дека потоа ќе следат и големи пари).

Откако ќе пристигнат парите, тие треба да се префрлат на друго место до крајниот корисник, без разлика дали тоа е организација за илегална трговија со дрога од Западниот Брег или терористичка ќелија во Хамбург. Ова значи пренесување средства, кое, како што претходно видовме, е поврзано со жичен пренос и создавање евиденција за следење.

Следењето на парите ќе биде една од најзначајните делови од овој вид случаи затоа што треба да се докаже дека средствата се собрани и пренесени со намера да се поддржи терористичка организација. Тука финансиските истражни техники може да бидат од најголема помош.

7.2 .Извори на информации

Во евиденцијата на организацијата има изобилство на информации. Овие организации особено оние што се ослободени од данок, водат детална евиденција. Групата може да има повеќе канцеларии во разни држави кои често комуницираат меѓусебно. Ќе биде документирана и врквата со корисниците од Блискиот Исток, иако поради заканата од правно гонење во согласност со американските закони против финансирање тероризам сега е потребно дополнително напластување заради заштита на страните од двата краја. Некои организации намерно ги лоцираат канцелариите на места каде

што потешко се доаѓа до документи, како што се Швајцарија и заливските држави на Блискиот Исток.

Даночните пријави може да бидат од големо значење особено пријавите на самите организации. Може да се случи поединци да бараат изземање од данокот во висина на доброволните прилози, кои може да се совпаднат со организациите.

Извештаите за сомнителни активности може да се поднесуваат од финансиските институции или компании за трансфер на пари. Во нив може да се именуваат лица, организации или и едните и другите. Извештаите за сомнителни трансакции може да дадат траги до банкарски сметки и до потеклото и дестинацијата на која се пренесуваат средствата. Дестинацијата на пренесените средства е од особена важност. Директното трансферирање пари на сметката на име на ХАМАС или на Осам бин Ладен, секако, ви го олеснува следењето на случајот за презентирање пред поротата.

Налозите за претрес на документи во просториите на организацијата, живеалиштата на службениците или на директорите и на другите места каде што може да се најдат финансиски податоци денес е клучен дел од случаите за финансирање тероризам. Овие налози нема да откријат само докази за финансиски трансакции и трансфер на пари - важни елементи за кривичниот случај, туку ќе откријат и докази за поврзаност со утврдени терористички организации и со лица што се на списокот на владата. Од помош може да биде и доказ дека добротворната организација знае за планираната нелегална употреба на парите.

Информатори од организацијата може да ги насочат истражувачите до важни настани, лица или трансакции. Исто така информаторите може да навлезат до неколку слоја што собирачите на пари се обидуваат да ги постават меѓу себе и организациите за илегална трговија со дрога.

8. Анализа на користење на хавала-шеми и неформални системи за пренос на вредности (анализа на случај)²⁵²

Никој никогаш не изгубил пари во **хавала**, тоа е тврдење на луѓето што го водат овој стар начин на пренос на вредности - кој веројатно е претходник на банките.

Ахмед и Омар многу му веруваат на системот хавала, кој со векови добро функционира за луѓето од нивниот регион. Луѓето од Пакистан немале отсекогаш потреба да праќаат пари во Њујорк или обратно, но во современиот свет мора да се приспособуваш со текот на времето.

²⁵² ЦОН МЕДИНГЕР, Перење пари, Водич за кривични истражувачи, Скопје 2009. Влада на Р.Македонија, програма за преведување на 500 стручни и научни учебници од кои се учи на врвните универзитети на САД и Европската унија стр.391.

Ахмед, оперативец на Ал каеда од Карачи, денес сака да му прати 20.000 долари на Омар, член на терористичка ќелија во Њујорк Сити. Ахмед има проблеми да ги користи услугите на банките или на Вестерн унион за оваа трансакција. Прво обете институции ќе го прашаат за трансакциите со готовина, особено во Америка, каде што со закон се бара пријавување трансакции на големи суми. Исто така, во многу случаи треба да дадете документ за идентификација, што Омар можеби не сака да го стори.

Второ, еден од факторите може да бидат и трошоците за електронско праќање пари. Вестерн унион наплаќа големи такси, па дури и банкарските такси може да бидат прилично високи. На крај, тука е и факторот достапност, Вестерн унион не е застапен насекаде, иако го има во Карачи, а банките се многу ретко застапени.

Решението е лесно. Ахмед оди кај хавалдарот, брокер на локалната хавала-мрежа за трансфер на пари. Калид го работи ова извесен период, има врски во местата каде што Пакистанците често сакаат да пратат пари или од кои треба да добијат пари. Сепак, Калид нема врски насекаде, така што ако не познава никого во Њујорк, Ахмед може да отиде кај друг хавалдар што познава.

Ахмед му дава на Калид 20.000 долари во готово, како и провизија заедно со името на лицето што ќе ги прими парите од другата страна. Тие измислуваат лозинка за да ја заштитат трансакцијата, но ризикот за парите е мал.

Калид испраќа факс до Ајман, свој партнер во Њујорк Сити, со упатство да му даде на Омар 20.000 долари, кога ќе дојде со лозинката. Омар доаѓа ја кажува лозинката и заминува со 20.000 долари во готово, кои во иднина ќе му користат за некои терористички активности. Ајман сега нема 20.000 долари, но знае дека има Пакистанци во Њујорк што ќе сакаат да пратат пари во Карачи и затоа ја запишува трансакцијата во своите книги и очекува да дојдат пари со кои ќе се покријат издадените. Овој неформален систем на трансфер на вредности (Информал трансфер валуе) е едноставен брз, безбеден и ефикасен и затоа е популарен во заедниците на иселеници чиј пристап до банки е ограничен. Со хавала се завршува работата, како што било со векови. Една работа што не се прави е детално водење евиденција. Изгледа дека ниту Халид ниту Ајман немаат никаква информација за идентитетот на клиентите. Тие нема да имаат никаква евиденција дека трансакцијата некогаш е направена, барем не по нејзиното завршување. Откако ќе се средат сметките, хавалдарите веројатно ќе ги уништат факс-пораките и другите податоци за трансакцијата, делумно заради приватноста, но најмногу затоа што не треба да се чува непотребна документација. Ова ја усложнува истрагата за зделката што сосема им одговара на Ахмед и Омар.

8.1. Истрага на шемата хавала

Со среќа. Тоа е како да сакаш да уловиш чад или можеби електронски сигнали што патуваат низ атмосферата. Користење на прислушни уреди или пресретнување на факс-пораките на хавалдарите може да биде корисно

доколку може да се идентификува линијата. Ова подразбира дека на прво место знаете за нив. Со оглед дека хавалдарите не ги огласуваат своите услуги во бизнис-адресарите како **хавала-услуги**, вие може и да не знаете за нив, иако можеби сте сигурни дека во секој поголем град на Блискиот Исток или во Јужна Азија има **хавалдар**.

8.2. Извори на информации

Извештаите за сомнителните активности може да бидат добра трага за американскиот крај на хавала-трансакциите. Порано или подоцна хавалдерот ќе мора да отиде во банка и, можеби, ќе вложи готовина за која ќе се поднесе извештај за сомнителни активности или извештај за парични трансакции (Currency transaction reports). Тоа не е веројатно, но Ајман можеби има добиено дозвола од државата Њујорк да работи како електронски испраќач на пратки и, можеби, поднесува извештаи за парични трансакции за сопствени големи готовински трансакции.

Налозите за претрес на документи во живеалиштето на Омар може да доведат до хавалдарот, што би можело да значи и траги до други трансакции или други членови на други ќелии. Полицајци што испитуваат осомничени терористи, особено оние на Блискиот Исток и Југозападна Азија, треба да внимаваат на контактите со хавалдерите и да ги бараат телефонските броеви и белешки за праќање или за примање пари.

Информаторите од заедницата треба да се прашаат за **хавала**-активностите. Со оглед дека тие активности се потпираат на рекламирање со неформална усна комуникација, постои веројатност дека за нив ќе знаат само лица од определена етничка група или заедница. Не е страшно да се праша информатор дали знае кој праќа пари во својата земја и како ги праќа. Често одговорот ќе биде некој локален бизнисмен, туристичка агенција или некој почитуван и угледен член на заедницата.

За истражување на хавалата треба трпение, блискост со сведоци и информатори и добро поставена тајна служба.